

GV

2000

**GEOGRAFSKI
ESTNIK**

72-1

GEOGRAFSKI VESTNIK
GEOGRAPHICAL BULLETIN
BULLETIN GÉOGRAPHIQUE

GEOGRAFSKI VESTNIK
GEOGRAPHICAL BULLETIN
BULLETIN GÉOGRAPHIQUE

72-1
2000

ZVEZA GEOGRAFSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
ASSOCIATION OF THE GEOGRAPHICAL SOCIETIES OF SLOVENIA
L'ASSOCIATION DES SOCIÉTÉS GÉOGRAPHIQUES DE SLOVÉNIE

**GEOGRAFSKI VESTNIK
GEOGRAPHICAL BULLETIN
BULLETIN GÉOGRAPHIQUE
72-1
2000**

**ČASOPIS ZA GEOGRAFIJO IN SORODNE VEDE
BULLETIN FOR GEOGRAPHY AND RELATED SCIENCES
BULLETIN POUR GÉOGRAPHIE ET SCIENCES ASSOCIÉES**

LJUBLJANA 2000

ISSN: 0350-3895

COBISS: 3590914

UDC: 91

www.zrc-sazu.si/zgds/gv.htm

GEOGRAFSKI VESTNIK

GEOGRAPHICAL BULLETIN

BULLETIN GÉOGRAPHIQUE

72-1

2000

© Zveza geografskih društev Slovenije 2000

Uredniški odbor – Editorial board – Comité de rédaction:

dr. Matej Gabrovec

dr. Andrej Kranjc

dr. Franc Lovrenčak

dr. Zlatko Pepeonik

dr. Drago Perko

dr. Ugo Sauro

dr. Ana Vovk Korže

dr. Walter Zsilincsar

dr. Jernej Zupančič

Urednik – Editor – Rédacteur:

dr. Drago Perko

Upravnik – Administrator – Administrateur:

Borut Peršolja

Izdajatelj: Zveza geografskih društev Slovenije

Za izdajatelja: dr. Milan Orožen Adamič

Prevajalci v angleški jezik: Marta Greenberg, Mitja Mlekuž, Tomaž Podobnikar, Nada Šabec,

Wayne J. D. Tuttle, Mateo Zore

Fotograf: Jernej Mlekuž

Kartografija: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Računalniški prelom: SYNCOMP d. o. o.

Tiskarna: Collegium graphicum d. o. o.

Sofinancer: Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije

Naslovnica: Ura v obliki slovenskega ozemlja pogosto visi v hišah Slovencev v Mendози v Argentini; fotografija: Jernej Mlekuž.

Front page: Houses of Slovenians in Mendoza, Argentina, are often decorated with clocks in the shape of Slovenian territory; photo: Jernej Mlekuž.

VSEBINA – CONTENTS – MATIÈRES**UVODNIK – EDITORIAL – ÉDITORIAL**

Drago Perko	
Geografski vestnik dvakrat na leto	7

RAZPRAVE – PAPERS – ARTICLES

Jernej Mlekuž	
Slovinci v Mendoza: poskus ovrednotenja »izvirnega« prostora kot komponente etnične, narodne in nacionalne identitete	9
<i>Slovenians in Mendoza: an attempt of evaluation »source« place as the element of ethnical and national identity</i>	19
Uroš Horvat	
Motivi, potrebe in ravnanje turistov v Rogaški Slatini	21
<i>Tourists, their motives, needs and behavior patterns in Rogaška Slatina health resort</i>	38

RAZGLEDI – REVIEWS – REVUES

Zlatimir Bičanić, Tonko Baković	
Temperatura, slanost in gostota morske vode v severnem Jadranu	41
<i>Temperature, salinity, and density of seawater in the Northern Adriatic Sea</i>	51
Ivan Gams	
Stanje v (prirodno)geografski regionalizaciji Slovenije	53
<i>The situation in the (physical) geographical regionalization of Slovenia</i>	60
Vladimir Drozg	
Vzgojno-izobraževalne vsebine geografije naselij	61
<i>Educational subject matter in the geography of settlement</i>	70
Metka Furlan, Alenka Gložančev, Alenka Šivic-Dular	
Pravopisna ustreznost zapisa lastnoimenskega gradiva v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot	73
<i>Orthographically correct representation of proper names in the code catalogues Register of Geographical Names and Register of Spatial Units</i>	85

METODE – METHODS – MÉTHODES

Tomaz Podobnikar	
Analiza poselitve glede na geomorfološke značilnosti z metodo Monte Carlo	87
<i>Settlement analysis regarding to geomorphological significances with Monte Carlo method</i>	99

KNJIŽEVNOST – LITERATURE – LITTÉRATURE

Karel Natek in Marjeta Natek: Države sveta 2000 (Jernej Zupančič)	101
Drago Kladnik: Leksikon geografije podeželja (Lojze Gosar)	102
Maja Topole: Mirnska dolina, Zbirka ZRC 21 (Drago Perko)	105
Milan Natek, Drago Perko: 50 let Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU, Geografija Slovenije 1 (Drago Kladnik)	107
Jerneja Fridl: Metodologija tematske kartografije Nacionalnega atlasa Slovenije, Geografija Slovenije 2 (Drago Kladnik)	109
Matjaž Klemenčič: Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami Amerike (Jernej Zupančič)	111
Geographica Slovenica 31 (Drago Kladnik)	113

Jernej Zupančič: Slovenci v Avstriji, Geographica Slovenica 32 (Vladimir Klemenčič)	114
Hans-Georg Frede in Stephan Dabbert (urednika): Handbuch zum Gewässerschutz in der Landwirtschaft (Ana Vovk Korže)	116
KRONIKA – CRONICLE – CRONIQUE	
Akademik Igor Vrišer – sedemdesetletnik (Andrej Černe)	119
Pomembnejša bibliografija akademika Igorja Vrišerja (Mojca Dolgan-Petrič, Ida Knez-Račič, Mojca Mlinar-Strgar)	121
V slovo profesorju Vincencu Malovrhu (Avguštin Lah)	130
ZBOROVANJA – MEETINGS – ASSEMBLÉES	
Mednarodni seminar »Histoire et mémoire des risques naturels en région de montagne« (Miha Pavšek)	133
Sestanek o vzorčnem projektu »Integralno upravljanje porečja reke Cetine in pripadajočega obalnega območja« (Aleš A. Smrekar)	134
Dvajseto zasedanje »United Nations Group of Experts on Geographical Names« (Milan Orožen Adamič)	134
Četrta letna delavnica »EIONET Land Cover« (Franci Petek)	137
Političnogeografski kongres »Politična geografija v 21. stoletju – razumeti prostorsko stvarnost in (u)videti prihodnost« (Anton Gosar)	138
POROČILA – REPORTS – RAPPORTS	
Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU v letu 1999 (Drago Perko)	141
Inštitut za geografijo v letu 1999 (Jernej Zupančič)	143
Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU v letu 1999 (Tadej Slabe)	145
Geografije na teletekstu v letu 1999 (Drago Kladnik)	146
NAVODILA – INSTRUCTIONS – INSTRUCTIONS	
Navodila avtorjem za pripravo člankov v Geografskem vestniku (Drago Perko)	149

UVODNIK**GEOGRAFSKI VESTNIK DVAKRAT NA LETO**

Že v lanskem Uvodniku je bilo zapisano, da je uredniški odbor Geografskega vestnika zaradi zahtev Ministrstva za znanost in tehnologijo, ki sofinancira izdajanje Geografskega vestnika, sprejel sklep, da bo leta 2000 Geografski vestnik začel izhajati dvakrat na leto.

Tako je pred nami prva številka dvainsedemdesetega letnika najstarejše slovenske geografske revije, ki je prvič izšla že leta 1925, torej pred tri četrt stoletja. Morda je zato kar prav, da je prav leto 2000 tudi za Geografski vestnik prelomno, saj gre vendarle za »milenijsko« leto, zadnje leto tega tisočletja.

Glede vsebine pa leto 2000 ne bo prelomno, saj vsebina in razdelitev vsebine po razdelkih ostajata tradicionalni. V prvem, osrednjem delu revije bomo še naprej objavljali članke, razporejene v tri rubrike. To so Razprave z izvirnimi znanstvenimi članki, Razgledi s preglednimi znanstvenimi članki in strokovnimi članki ter Metode s članki, izraziteje usmerjenimi v predstavitev znanstvenih metod in tehnik.

Drugi del revije je namenjen informacijam. Prispevki so razdeljeni v štiri rubrike: v Književnosti so najprej predstavljene slovenske knjige, nato slovenske revije, potem pa še tuje knjige in revije, v Kroniki in v Zborovanjih so prispevki razporejeni časovno, v rubriki Poročila, ki je po novem ločena od rubrike Kronika, pa so najprej predstavljeni prispevki o delu geografskih ustanov po abecednem redu njihovih imen, nato pa sledijo še druga poročila.

Na koncu revije objavljamo še obvezna navodila za pripravo člankov in drugih prispevkov v Geografskem vestniku. V tem delu bomo v vsaki številki objavili prijavnico, ki jo bodo avtorji poslali skupaj s svojim prispevkom za objavo v naši reviji. Prijavnica je na voljo tudi na medmrežni strani Geografskega vestnika (<http://www.zrc-sazu.si/zgds/gv.htm>).

V okviru prijavnice je tudi izjava, s katero avtorji potrjujejo, da se strinjajo s pravili objave v Geografskem vestniku. Prijavnica nadomešča spremni dopis in, kar je še posebej pomembno, avtorsko pogodbo. Z izjavo v prijavnici bomo na sorazmerno enostaven način zavarovali avtorske pravice avtorja in Zveze geografskih društev Slovenije kot izdajateljice, kar doslej ni bilo ustrezno urejeno. Najpomembnejši odstavek v Navodilih avtorjem za pripravo člankov, ki govori o avtorskih pravicah, pravi, da za avtorsko delo, poslano za objavo v Geografskem vestniku, vse moralne avtorske pravice pripadajo avtorju, materialne avtorske pravice reproduciranja in distribuiranja v Republiki Sloveniji in v drugih državah pa avtor brezplačno, enkrat za vselej, za vse primere, za neomejene naklade in za vse medije neizključno prenese na izdajateljico. Za avtorje je pomembno predvsem to, da gre za neizključen prenos materialnih avtorskih pravic, kar pomeni, da avtor še naprej popolnoma prosto razpolaga s svojim delom, izdajateljica pa dobi možnost, da Geografski vestnik lahko prodaja tudi v tujini in da ga lahko objavlja na medmrežju, kar že poteka, ali pa na primer na zgoščenki, kar se bo morda zgodilo kdaj v prihodnosti.

V Navodilih avtorjem za pripravo člankov je poleg razmerja med avtorjem in izdajateljico opisan tudi recenzentski postopek. Hkrati z recenzentskim postopkom objavljamo recenzentski obrazec, ki ga je uredniški odbor pripravil na temelju nekaterih tujih primerov in ga prilagodil potrebam Geografskega vestnika.

Vsaka številka Geografskega vestnika bo približno pol tanjša kot doslej, kar pomeni, da obseg letnika, torej dveh števil, ne bo bistveno odstopal od obsega prejšnjih letnikov. Nekoliko smo morali prirediti tudi naslovnico.

Kljub skromnemu sofinanciranju smo Geografski vestnik začeli tiskati na boljšem papirju, ki omogoča barvni tisk. Zaenkrat sicer ni nobene možnosti, da bi revija v celoti izhajala v barvah, kakšen članek ali del revije pa po potrebi vendarle že lahko tiskamo v barvah. Upanje po boljših časih pa iz drugega tisočletja prenašamo v tretje tisočletje.

Drago Perko,
urednik

RAZPRAVE

**SLOVENCİ V MENDOZI: POSKUS OVREDNOTENJA
»IZVORNEGA« PROSTORA KOT KOMPONENTE ETNIČNE,
NARODNE IN NACIONALNE IDENTITETE**

AVTOR

Jernej Mlekuč

Naziv: univerzitetni diplomirani geograf, etnolog in kulturni antropolog, asistent

Naslov: Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: mlekucz@zrc-sazu.si

Telefon: 01 470 64 68

Faks: 01 425 78 02

UDK: 314.743(82=163.6)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Slovenci v Mendoza: poskus ovrednotenja »izvornega« prostora kot komponente etnične, narodne in nacionalne identitete

Besedilo poskuša opredeliti vlogo »izvornega« prostora pri oblikovanju in ohranjanju etnične, narodne in nacionalne identitete med slovenskimi izseljenci in njihovimi potomci v Mendoza v Argentini.

KLJUČNE BESEDE

izseljenci, etnična, narodna in nacionalna identiteta, prostorska identiteta, navezanost na kraj, »izvorni« prostor, Slovenci, Argentina

ABSTRACT

Slovenians in Mendoza: an attempt of evaluation »source« place as the element of ethnical and national identity

The scope of the present paper is to address the role of the »source« place in the process of shaping ethnical and national identity among Slovenian emigrant community in Mendoza, Argentina.

KEY WORDS

emigrants, ethnical and national identity, space identity, place attachment, »source« place, Slovenians, Argentina

Uredništvo je prispevek prejelo 18. januarja 2000.

»... Zdomstvo v duhovnem smislu pojma je v svojih najboljših in najizvirnejših oblikah bilo prečiščeno vračanje na avtohtona rodna tla, trpko seganje k skrivnosti narodnih korenin, očiščevanje lastnih narodnih pozicij in določanje novih razsežnosti narodne biti ...« (Detela 1993, 11).

1. Uvod

Pričujoče besedilo je nastalo kot poskus opredelitve vloge in pomena »izvornega« prostora med argentinskimi Slovenci, ki živijo v Mendozi in njeni okolici in so se izselili zaradi ekonomsko-političnih vzrokov med svetovnimi vojnami in zaradi političnih vzrokov v letih po drugi svetovni vojni. Izraz »izvirni« prostor v nadaljevanju uporabljam za označitev prostora, ki je uokvirjal življenje in skupinsko pripadnost izseljencev pred priselitvijo v novo okolje. O »izvornem« prostoru govorim tudi med pripadniki druge in tretje generacije, in sicer kot o prostoru, ki je okvirjal življenje in skupinsko pripadnost staršev in starih strašev pred priselitvijo; vednost o njem in njegovi pomeni so se in se (hipotetično) prenašajo na mlajše rodove. Največkrat zanemarjen in nerazjasnjen pomen prostora pri oblikovanju in ohranjanju etnične, narodne in nacionalne identitete me je vodil k zamisli, da bi vlogo prostora vzporedil z drugimi elementi ali komponentami narodne identitete, na primer jezikom, kulturo, politiko, gospodarstvom, zgodovino.

Razpetost med priselitveno in »izvirno« kulturo ter prostor postavljata izseljence in njihove potomce pred številne osebne odločitve in vprašanja. Odgovori na ta oziroma splet odgovorov, ki so lastni vsakemu izseljencu in njihovemu potomcu, so nadvse enkratna in neponovljiva celota. Govorim torej o subjektivnem pojmu, ki bi ga nadvse težko obravnaval s kvantitativnimi metodami, in tega se drži ne le delo na terenu, ampak tudi predstavitev rezultatov. Če sem bil kot preučevalec ves čas v precepu med teoretičnim in praktičnim pristopom, med preučevanjem na ravni posameznika in posploševanjem, je to besedilo rešitev iz zagate, saj nudi sintezo vsega naštetega.

Zato je tudi treba vse tipe oziroma razdelitve, ki jih navajam, razumeti kot prehodne (tudi generacijsko), torej zvezno prehajajo ena v drugo. Medgeneracijska tipologija, ki jo podajam v nadaljevanju besedila, je oblikovana na osnovi intenzivnosti in kompleksnosti odnosov izseljencev ter njihovih potomcev do »izvornega« prostora.

2. Prva generacija

Med pripadnike prve generacije štejem tiste, ki so bili rojeni v »izvirni« domovini, kjer so bili deležni primarne socializacije in so vsaj začeli s sekundarno.

Vsaj v prvih letih so bili izpostavljeni socializacijskim vplivom primarnega »izvornega« okolja, zato so »izvirno« narodnostno (etnično) identiteto bolj ali manj preoblikovano ohranili tudi v novem okolju. Pri tem je treba upoštevati zavedno in nezavedno raven. Nekateri sogovorniki so poudarjali, da so Argentinci in ne več Slovenci. Toda v pogovoru se je pokazalo, da so njihov način razmišljanja, šege in navade, gestikulacija in podobno vse prej kot argentinski in ob čustvenih trenutkih (na primer ob spominu na »izvirno« domovino, ob petju slovenskih pesmi, ob obisku iz domovine) jih je narodna (etnična) identiteta izdala. Pri drugih, sicer v manj primerih, pa je bila stvar nasprotna; razglašali so se za Slovence v večji meri, kot v resnici so, in niso priznali, da je novo okolje nanje v določeni meri vplivalo (Žigon 1998, 98).

Identiteto večine pripadnikov te generacije bi lahko označili kot »razcepljeno«, saj so razpeti med neizbežno navezanostjo na novo okolje in na stalno domotožje (Žigon 1998, 98). Načini premagovanja te konfliktne situacije so zelo različni; segajo od izrazitega nasprotovanja vplivom večinske družbe in getoizacije do mrzličnega podrejanja, sprejemanja vzorcev večinske družbe ali celo kozmopolitizma, relativizacije v odnosu do kulturnih vzorcev in narodne identitete.

»Razcepljenost« se kaže tudi v odnosu do prostora; bolj ali manj so prisiljeni sprejemati novo prostorsko danost, ki jo vedno spremlja in »definira« navezanost oziroma pripadnost »izvornemu« prostoru. Srečanje z novim prostorom je prvi stik, ki ga priseljenc vzpostavi ob prihodu. Prvi vtis je izraz močnega emocionalnega razpoloženja, ki predstavlja izhodišče in kar nekaj časa vpliva na posameznikov odos do vsega novega (Lukšič-Hacin 1995, 107) To se je pokazalo tudi med priseljenci v Mendozi; večina tistih, ki so novo prostorsko danost sprejemali kot neprimerno ali celo nemogočo in jo opisovali kot »grdo«, »umazano«, »pusto«, »obupno«, »peklensko« in podobno, so se zaprli v krog družine in slovenske skupnosti ter se zelo omejeno in počasi odpirali večinski družbi. Na drugi strani so bili tisti, ki jim je bil prvi stik z novim prostorom neboleč ali celo prijeten, bolj pripravljeni, da se vključijo v novo družbo.

Prvi stik z novim prostorom, v našem primeru s suho, napol puščavsko in takrat še precej »divjo« pokrajino na poti v Mendozo in v njeni okolici, je bil za nekatere posameznike zelo boleč in celo travmatičen.

2.1. Pripadnost »izvornemu« prostoru

Osebe iz te skupine so večinoma ostale strogo zavezane »izvorni« kulturi in so se povečini zavestno upirale vplivom imigrantske družbe.

Vse osebe iz te skupine so iz vrst povojne politične emigracije, ki so imigrantsko družbo, vsaj v prvih letih, razumele le kot zatočišče pred vrnitvijo v domovino (mit o vrnitvi). Občutku časnosti se je v nekaterih primerih pridružil še občutek superiornosti, saj so jih kot prišleke in kot sposobne delavce bolj spoštovali kot hispanoameriške domačine.

Organiziranost skupnega kulturnega življenja je temeljila na močnem ideološkem naboju, slonečem na zvestobi slovenstvu in rimskokatoliški veri, oblikovanem na izraziti protikomunistični drži in na »mitu o mučeništvu« – zvestoba spominu na domobrance, pobite med svetovnimi vojnami in po drugi svetovni vojni. Na teh postavkah je temeljilo tudi stigmatiziranje ali moralno sankcioniranje tistih, ki so se »preveč« predali vplivom imigrantske družbe. Čeprav večini oseb iz te skupine lahko pripišemo svojevrstno kulturno izolacijo, je treba poudariti, da je velika večina le teh hkrati spoštovala državo, ki jih je sprejela (Žigon 1998, 110).

Med vsemi osebami te skupine ima »izvorni« prostor jasno politično-nacionalno obeležje, torej predstavlja Slovenijo v okviru političnih meja ali za nekatere celo širšo (in bolj kompleksno) enoto – Slovenijo z zamejstvom kot prostor avtohtone slovenske poselitve. V tej skupini ni primera, da bi se pripadniki identificirali s prostorom, ki ni nacionalno ali narodno omejen oziroma nima nacionalnega-narodnega obeležja. »Izvorni« prostor je tako med pripadniki tega tipa v vseh primerih Slovenija; največkrat in prvo kot nacionalna enota, lahko pa tudi kot narodnostna enota – prostor avtohtone slovenske poselitve.

Poleg slovenskega okolja družin je za večino oseb te skupine izjemno pomembno slovenstvo v krogu društva in cerkve. Slovenski dom kot prostorski nosilec le-teh pa ima tudi specifično vlogo nadomestka za »izvorno« domovino – kakor ga tudi sami včasih besedno vzporejajo, saj se tu srečujejo predvsem s sonarodnjaki, govori se večinoma v slovenskem jeziku in podobno. Slovenski dom pomeni zatočišče pred asimilacijskimi vplivi, in tako lahko razumemo neodobravanje nekaterih, ko so v dom začeli zahajati zakonski partnerji neslovenskega rodu, ali močna nasprotovanje neslovenski besedi v tej sicer močno okrnjeni domovini.

Manifestacije pripadnosti »izvornemu« prostoru so številne in na tem mestu podajam le nekatere najizrazitejše:

- pogosti in tesni stiki s sorodstvom v Sloveniji,
- obisk Slovenije ali želja po obisku le-te,
- posest slovenskega državljanstva,
- udeleževanje na slovenskih volitvah,

- želja po nadeljevanju roda v Sloveniji,
- želja biti pokopan v Sloveniji,
- pogosto in budno spremljanje dogajanja v Sloveniji,
- posest stenskega okrasja z podobami slovenskih krajev, zemljevidov in podobnega,
- želja po navezavi ekonomskih stikov s Slovenijo,
- želja po posesti zemlje ali nepremičnin v Sloveniji (denacionalizacija),
- želja po preselitvi v Slovenijo.

Obisk Slovenije ima za predstavnike te skupine nadvse velik pomen. Nekateri ga vzporejajo z »življenjskim romanjem«, z edino željo, ki jo še imajo pred smrtjo, in nadvse pomembno se jim zdi, da jo tudi potomci obiščejo. Glede na politične vzroke izseljevanja oseb iz te skupine večina pred letom 1991 zaradi strahu pred možnimi težavami ni upala ali si želela obiskati Slovenije. Večina je tako imela pravo možnost za obisk šele po dobrih štirih desetletjih, zato so nemalokrat obisk Slovenije spremljale psihološke priprave, saj niso vedeli, kaj jih v Sloveniji čaka, kako jih bodo sprejeli in kako se bodo sami odzivali na vse to.

Obisk Slovenije pa je pri nekaterih, poleg zelo lepih in dragocenih izkušenj, povezan tudi z bolečimi ali celo travmatičnimi spoznanji. Slovenija, kakršna je bila, ko so jo zapustili, ima danes drugačno podobo, nekateri nimajo v Sloveniji nikogar več in se tako večkrat znajdejo pred spoznanjem, da tudi domovina, ki so ji bili zvesti desetletja, ni več njihova prava domovina.

Čeprav so osebe iz te skupine ohranile pripadnost le eni, »izvorni« domovini in niso novega prostora nikoli zavestno sprejele za svojega, so vendarle postale nezavedno navezane tudi na novo okolje. Ob obisku domovine ugotovijo, da tam nimajo nikogar več, da se je vse spremenilo, v Argentini pa imajo prijatelje, socialni ugled, utečen življenjski ritem in podobno, predvsem pa družino, potomce, za katere je le-ta tudi domovina.

2.2. Pripadnost »izvornemu« in »novemu« prostoru

V tej skupini najdemo večino predvojnih priseljencev, povojnih priseljencev iz Primorske in del povojnih priseljencev, ki so bili bolj odprti do novega, večinskega okolja.

Predvojni priseljenci in povojni priseljenci s Primorske, ki so prišli v novo deželo večinoma zaradi ekonomskih vzrokov, niso zavestno izražali lastne etnične (narodne) identitete in je tudi niso načrtno prenašali na otroke, bodisi zaradi nepovezanosti v izseljenske organizacije, zaradi preobilice eksistenčnih težav v novi družbi ali zaradi pragmatičnega načela integracije, da bi se izognili težavam dvojnosti. Tudi del povojnih političnih priseljencev, povečini tistih, ki so že od samega začetka spoznali, da se v »izvorno« domovino ne bodo več vrnili (ovrgli mit o vrnitvi), se je začel hitro vključevati v novo okolje in je tako začel zavestno ali nezavedno sprejemati njegove vplive. Čeprav so nekatere osebe iz te skupine še lahko vzdrževale ali še vzdržujejo, včasih tudi zelo tesne stike s slovensko skupnostjo in prenašale »izvorno« narodno (etnično) identiteto na potomce, jih je njihova odprtost in vpetost v novo okolje velikokrat postavlja pred vprašanje dvojnosti narodne (etnične) identitete in dvojnosti pripadnosti »izvornemu« ter novemu prostoru.

»Izvorni« prostor ima med priseljenci s Primorskega velikokrat nejasno podobo. Bivanje v drugi državi, takratni kraljevini Italiji, je med priseljenci pustilo določene posledice tudi v odnosu oziroma mejah »izvorne« domovine, kar so pogosto spremljali še stiki z »drugačnimi« Slovenci, zamere med skupnostima in podobno. Primorski Slovenci, ki so se zblížili s slovensko skupnostjo in so bili v njej celo dejavni, so odnos do »izvorne« domovine okrepili in ga bolj ali manj vzporedili s Slovenijo.

Na drugi strani pa ima med vsemi drugimi povojnimi priseljenci, tudi med tistimi, ki so popolnoma pretrgali stike s slovensko skupnostjo, »izvorna« domovina jasno podobo v državi Sloveniji.

Manifestacije pripadnosti »izvornemu« prostoru se kažejo od posameznika do posameznika v različnih kombinacijah (so enake večini naštetih iz predhodne skupine, čeprav se nekatere v tej skupini pojavljajo samo izjemoma in so manj izrazite). Vsem osebam iz te skupine pa je skupna želja po obi-

sku »izvirne« domovine, ki so jo v veliko primerih tudi že obiskali. Del le-teh po enkratnem obisku ni več izrazil želje po ponovnem obisku, kar kaže na pragmatičen in razumski odnos do »izvirnega« prostora, ki predstavlja domovino le še na simbolični ravni. V nekaterih primerih tako že težko govorimo o pravi pripadnosti »izvornemu« prostoru, bolj gre za različne oblike simbolične navezanosti nanj.

Kot poseben tip bi lahko izločili priseljence, ki so zavestno zavračali svojo »izvirno« narodno (etnično) identiteto in s tem tudi pripadnost »izvornemu« prostoru. Čeprav med terenskim delom nisem prišel v stik z nobenim takim primerom, se je po besedah informatorjev našel kak posameznik, ki je zaradi (po)vojnih grozot, ki so se njemu ali družini zgodile v »domovini«, zavestno zavračal pripadnost in povezanost s slovenstvom in s Slovenijo.

3. Druga in tretja generacija

Med pripadnike druge in tretje generacije štejem osebe, ki so bile rojene v imigrantski družbi, in tiste, ki so bile rojene v emigrantski družbi, a se je njihova percepcija širšega okolja začela v novem, imigrantskem okolju.

Za drugo in trejo generacijo je značilno, da se posameznik kmalu po rojstvu znajde pred problemom »dvojnosti socializacije« oziroma inkulturacije. Če so se starši odločili, da bodo z otrokom govorili v slovenskem jeziku, je ta socializiran na ta način vse do stika z zunanjim svetom. Srečanje z drugače govorečimi in socializiranimi vrstniki na dvorišču ali v šoli oblikuje željo po integraciji v skupnost vrstnikov. Zaradi novih identifikacijskih zgledov se hitro nauči dominantnega jezika in navad ter tako postane del te skupnosti. Začuti inferiornost družinskega okolja, ugotovi, da je zanj, za njegov socialni položaj odločilnejša kultura okolja oziroma njegovo ujemanje z njo. V tem trenutku je pristop staršev tisti, ki odloča o tem, ali bo otrok ohranil vzporedno slovensko identiteto, ali pa se bo popolnoma prepustil vplivom asimilacije. Proti koncu pubertete, z zaključevanjem oblikovanja osebnosti, nekateri posamezniki ponovno začutijo potrebo po identificiranju s kulturo staršev. V drugih primerih pa so posamezniki hoteli popolnoma pretrgati z »izvirno« kulturo, a se jim je čez desetletja, ko so dosegli glavne življenjske cilje, spet pojavila želja po poglobitvi narodostne identitete, po vrnitvi k koreninam (Žigon 1998, 99–100).

Osnovna razdvojenost pripadnikov druge in tretje generacije je torej razdvojenost na »teritorialno« pripadnost oprijemljivi kulturi, v katerih se pripadniki socializirajo, in na pripadnost »imaginarni« kulturi; s slednjo pridejo v stik predvsem v družini in lahko še v izseljenških društvih, njena glavna značilnost pa je neoprijemljivost, lahko celo mitskost (Žigon 1998, 100)

Razdvojenost druge in tretje generacije je prisotna tudi v navezanosti oziroma pripadnosti prostora. Na eni strani prostor, v katerem bivajo in ga poznajo kot edinega resničnega, in na drugi strani imaginarni »izvirni« prostor, ki ga poznajo (slutijo) zgolj iz pripovedovanj, slik ali fotografij in je še veliko bolj neoprijemljiv in mitski od »izvirne« kulture, ki jo lahko neposredno opazujejo v krogu družine in slovenske skupnosti.

3.1. Vednost o izvornosti »izvirnega« prostora brez simbolne navezanosti ali pripadnosti temu prostoru

V ta tip spada večina potomcev predvojnih priseljencev, velik del potomcev povojnih priseljencev s Primorskega ter vsi tisti in z njimi njihovi potomci, ki so zavestno ali nezavedno pretrgali s kulturo staršev. Mednje tako spada tudi večina tistih, s katerimi nisem prišel v stik, saj nimajo stikov s slovensko skupnostjo.

Za to skupino je značilno, da se bolj ali manj v popolnosti identificirajo z novo oziroma zanje edino primarno kulturo in jim največkrat ostajajo le še nekateri podzavestni vedenjski vzorci, značilni za »izvirno« kulturo. Starši jim niso načrtno in dovolj jasno (ali jim sploh niso) posredovali »izvirne«

kulture in etnične (narodne) identitete. Nekateri so podlegli vplivom asimilacije zaradi neobveščeno-
sti in zmedenosti. Starši so govorili slovensko, a Slovenije kot države ni bilo nikjer.

Vedo, od kod izvirajo njihovi predniki, toda ta vednost ni povezana z simbolno navezanostjo ali pripadnostjo »izvornemu« prostoru.

Vednost o »izvornem« prostoru se največkrat nanaša na ime države ali rodnega kraja prednikov in na nekatere stereotipe (največkrat gore, gozdovi, veliko zelenja, vojne, veliko svinjskega mesa).

Predvsem pri večini potomcev predvojnih priseljencev in pri nekaterih potomcih povojnih prise-
ljencev s Primorskega je bilo opaziti slabo poznavanje političnih enot (držav) »izvornega« prostora. Temu velikokrat sledi tudi nejasna etnična (narodna) identiteta, ki jo pripisujejo svojim staršem ozi-
roma starim staršem. Največkrat nejasno razločevanje etničnosti (narodnosti), državljanstva staršev
ali starih staršev oziroma države, v kateri so ti bivali, in države, v kateri je danes njihov rodni kraj, med
številnimi osebami te skupine povzroča zmedenost in nerazumevanje njihove »izvorne« etničnosti (narod-
nosti) in meja »izvorne« domovine staršev oziroma starih staršev. Temu razumljiv je tudi njihov odnos
do osamosvojitve Slovenije, ki ga večina sprejema oziroma ga je sprejemala indiferentno ali celo z neo-
dobravanjem: »... Za mene je bila ena škoda ...« (osamosvojitve Slovenije), »... Nimam kaj zgubiti, toda
se je zgubila podoba ene močne države Jugoslavije ...«, »... Jugoslavija je bila včasih svetovna sila in ladje-
delništvu pa v nogometu ...« (v kastiljščini).

Želja po obisku domovine svojih (starih) staršev je v tej skupini neopazna in je največkrat, če obsta-
ja, omejena na družinsko oziroma rodovno biografijo in le izjemoma seže prek hiše in vasi, kjer so bivali
starši oziroma stari starši: »... Nimam posebne želje, ker ne vem, kaj bom lahko videl. Recimo, da bi šel
pogledat hišo mojega očeta, ne vem niti, kje je, je sploh verjetno ni več. So jo porušili v vojni. Nimam tam
ne sorodstva, nimam nič. Nimam nič od nič ...« (v kastiljščini), »... Bi rad šel pogledat vas, najt kakšne-
ga sorodnika. Obisk ostale Slovenije ni pomemben. Imaš lepe stvari za videt v Sloveniji in drugod prav tako.
V Italiji, Franciji. Vsak kraj ima svoje lepote ...« (v kastiljščini).

3.2. Simbolna navezanost na »izvorni« prostor, brez pripadnosti temu prostoru

V to vmesno kategorijo lahko uvrstimo večino tistih, ki se označujejo za »Slovence po rodu«. Sem
spada večina oseb, ki so bile rojene in so krajši čas živele v »izvorni« domovini, večji del socializacije
pa je potekal v novem, imigrantskem okolju pod močnim vplivom imigrantske kulture; večina tistih,
ki so zavestno ali nezavestno pretrgali s kulturo staršev in se jim je v »zrelejšem« življenjskem obdobju
pojaviła želja po poglobitvi »izvorne« narodnostne (etnične) identitete po vrnitvi h koreninam, in
vsi, ki pasivno spremljajo slovenstvo.

Ohranjanje »izvorne« kulture teh oseb zajema zelo širok razpon. Vsi poznajo življenjsko zgodbo
oziroma zgodbo o priselitvi njihovih prednikov in izražajo željo po vzpostavitvi tesnejšega stika z »iz-
vorno« kulturo in »izvornim« prostorom. Nekateri dobro govorijo slovensko, večina pa pomanjkljivo
ali pozna samo kakšno slovensko besedo. Nekateri se celo začnejo (ponovno) učiti slovenskega jezika,
občasno obišejo prireditve slovenskega društva, večji del pa ni motiviran h kakršnemukoli naporu,
da bi tesneje ohranjal stik s slovenstvom ali celo začel dejavno sodelovati na tak ali drugačen način.

»Izvorni« prostor ima med pripadniki te kategorije največkrat podobo Slovenije. Hiša, vas ali mesto,
kjer so bivali starši oziroma stari starši, so prav gotovo pomembni elementi »izvornega« prostora, toda
za večino je imaginarna »izvorna« kultura najoprimejša na stopnji slovenstva in v prostorski eno-
ti Slovenije. Tako so nekateri posamezniki, ki jim družinska vzgoja ni jasno predstavila »izvorne« kulture
kot slovenske in katerih starši se niso jasneje narodno (etnično) opredeljevali, našli pri iskanju svojih
korenin najlažjo oprijemljivost prav v slovenstvu in v Sloveniji kot o »izvorni« domovini.

Drugačno podobo ima »izvorni« prostor med sicer zelo redkimi posamezniki s Primorskega, ki so bili
rojeni in so krajši čas živeli v »izvorni« domovini, večji del njihove socializacije pa je potekal pod močnim
vplivom imigrantske kulture. »Izvorni« prostor zanje ni Slovenija, temveč rodna vas ali mesto in neome-
jena okolica, ki jo posamezniki poznajo in je bila (zanje) funkcijsko povezana z njihovim »izvornim« krajem.

Med naketerimi otroki predvojnih in povojnih priseljencev s Primorskega bi lahko govorili tudi o nekakšni razdvojenosti v odnosu do »izvornega« prostora. Gre za neomejeno, bolj ali manj obsežno okolico rodnega kraja staršev in na drugi strani državo Slovenijo; torej za družinsko vzgojo, ki hote ali nehoti ni poudarjala slovenstva, in na drugi strani za oprijemljivo enoto v obliki države.

Z osamosvojitvijo Slovenije so nekateri začutili močnejšo željo po odkrivanju »izvorne« kulture. Njihovi starši so govorili slovensko, a Slovenije kot države ni bilo. Šele z osamosvojitvijo sta Slovenija in slovenstvo dobila oprijemljivo podobo v obliki državnosti; odnos do »izvorne« kulture in prostora se je izkristaliziral in postal oprijemljivejši.

Manifestacije simbolične povezanosti z »izvornim« prostorom se med osebami te skupine kažejo najpogosteje:

- v (želji po) vzpostavitvi (tesnejših) stikov s sorodstvom v »izvorni« domovini,
- v (želji po) obisku Slovenije oziroma »izvornega« prostora,
- v bolj ali manj povečanem zanimanju za dogajanje v »izvorni« domovini,
- v (želji po) pridobitvi slovenskega državljanstva
- in posredno prek učenja slovenskega jezika, obiskovanja slovenskih prireditev, »domoznanskim« zanimanjem za »izvorno« kulturo.

Stiki ali največkrat zgolj vednost, da živijo sorodniki v »izvorni« domovini, je za pripadnike te skupine zelo pomemben dejavnik v iskanju »izvorne« etnične (narodne) identitete in oprijemljivosti »izvornega« prostora. Čeprav je v tem primeru zelo težko ločiti biografski oziroma rodovni kontekst od etničnega (narodnega), sorodstvo predstavlja najvidnejšo in hkrati najoprijemljivejšo vez z »izvornim« prostorom: »... Človek si misli: imamo sorodnike tam, potem je Slovenija tudi malo naša ...«.

V tej kategoriji se lahko že pojavi želja po pridobitvi slovenskega državljanstva. Gre za simbolični pomen, ki ne zahteva veliko truda, predvsem pri tistih, ki na simboliko veliko dajo.

Želja po obisku »izvornega« prostora je poleg rodne hiše staršev, vasi ali mesta, največkrat povezana z obiskom naravnih in kulturnih znamenitosti Slovenije. Izjema so osebe, ki »izvorne« domovine ne vzporejajo s Slovenijo, ampak s kakšno manjšo, ponavadi neomejeno enoto.

3.3. Pripadnost »izvornemu« prostoru

V ta tip spadajo le posamezniki, ki so bili deležni stroge slovenske vzgoje v družini in so tudi kasneje ohranili tesen stik s slovensko skupnostjo. Primarna in sekundarna socializacija teh oseb je bila strogo povezana z posredovanjem slovenske kulture, vrednot, norm. Pripadnikov, ki niso bili deležni načrtne slovenske vzgoje v družini in kasnejšega stika s slovensko skupnostjo, v tej skupini ne najdemo.

Za vse osebe iz te skupine ima »izvorni« prostor jasno narodnostno in politično obeležje oziroma predstavlja Slovenijo v okviru narodnostnih in političnih meja.

Za večino iz te skupine je bila zelo pomembna osamosvojitve Slovenije, ki so jo neredko označevali kot prelomnico v njihovem doživljanju »izvorne« narodne (etnične) identitete. Ne samo, da je »izvorni« prostor dobil oprijemljivejšo podobo v obliki državnosti, tudi spremembna političnega sistema je odnos do »izvorne« domovine naredila končno pozitiven.

Manifestacije pripadnosti »izvornemu« prostoru med osebami te skupine se bolj neposredneje in najpogosteje kažejo:

- v pogostih in tesnih stikih s sorodstvom v Sloveniji,
- v obiskih ali željah po obisku Slovenije, ki jih največkrat doživljajo kot zelo pomembne dogodke,
- v imetju slovenskega državljanstva,
- v slovenskih volitvah,
- v želji po nadeljevanju roda v Sloveniji,
- v želji biti pokopan v Sloveniji,
- v želji po šolanju otrok v Sloveniji,
- v pogostem spremljanju dogajanja v Sloveniji,

- v posesti stenskega okrasja s podobami slovenskih krajev, zemljevidov, ur v obliki slovenskega državnega teritorija in podobnega,
- v želji po navezavi ekonomskih stikov s Slovenijo,
- v želji po posesti zemlje ali nepremičnin v Sloveniji (denacionalizacija),
- v razmišljanju o preselitvi v Slovenijo.

Obisk »izvornega« prostora je za večino oseb iz te skupine nadvse pomembna stvar. Kot sem že omenil pri predstavnikih prve generacije, je tudi pri nekaterih pripadnikih druge in izjemoma tretje generacije obisk povezan z nekakšnimi psihološkimi predpripravami in z zelo emocionalnimi odzivi ob obisku, ki se pri večini kažejo v izbruhih nepopisnega navdušenja, občutkih »resničnega« zavedanja narodnih in ozemeljskih korenin, in pri drugih (v manjšem številu) v nekakšnem razočaranju kot posledici družinske vzgoje in vpliva slovenske skupnosti zaradi stalnega idealiziranja »izvorne« domovine in nekritične sentimentalne zazrtosti »nazaj v domači raj«.

Če smo za osebe predhodnega tipa rekli, da v Sloveniji poleg rodne hiše in kraja staršev ali starih staršev obiščejo še naravne in kulturne znamenitosti dežele – tako imenovane ljubke kraje (*locus amoenorum*), osebe tega tipa ponavadi obiščejo tudi tako imenovane svete kraje (*locus sacrum*), z obiskovanjem katerih podoživljajo zgodovino (na primer Brezje in Teharje) in jim večkrat pripisujejo velik pomen. V smeri posebnega identificiranja, narodnega ali religioznega, so pomembni predvsem zgodovinski kraji. Povezava narodne identitete z določenimi deli ozemlja, z določenimi kraji znotraj njih ima mitsko in subjektivno vrednost (Smith 1991). Tudi Južnič (1993, 148) poudarja velik naboj zgodovinskih krajev za istovetnost naroda, hkrati pa poudari vlogo »svetih« krajev, dežel in celo rek za povezanost skupinske identitete s prostorom, ki je strukturiran na različne enote in je več kot zgolj določen z mejami. Religija je sploh lahko močno vplivala na utrjevanje etnične zavesti, saj so se z njo izražale skoraj vse družbene predstave arhaičnih družb (Južnič 1987, 228). Močan naboj »svetih krajev« v smeri (skupnega) narodnega in religioznega identificiranja je bilo moč opaziti tudi med Slovenci, priseljenimi v Argen-

Slika 1: Mendoški Slovenci izražajo pripadnost »izvornemu« prostoru tudi s stenskim okrasjem, največkrat s slikami slovenskih krajev in z zemljevidi, pa tudi z urami v obliki slovenskega državnega ozemlja.

tino po drugi svetovni vojni. V veliki večini obiskanih družin so se na stenskem okrasju ponavljale fotografije in slike Brezij, ki so se tudi ob obiskih Slovenije ponavljale kot najbolj obiskan kraj.

O preselitvi v »izvorno« domovino razmišljajo predvsem tisti, pri katerih »izvorna« etnična identiteta in pripadnost »izvornemu« prostoru občutno prevladata nad občutkom pripadnosti večinski kulturi in prostoru. Takih je zelo malo, saj vpetost v večinsko okolje (družina, prijatelji, služba, socialni položaj in podobno) kljub močni pripadnosti »izvorni« kulturi in prostoru pretehta. Razmišljanje o preselitvi v »izvorno« domovino večkrat spremljajo tudi osebne izkušnje oziroma izkušnje staršev, ki so se večinoma s težavo prilagajali in vključevali v novo okolje in ki so večkrat trpeli zaradi razbitja družin.

4. Sklep

Odnos do »izvornega« prostora je toliko, kolikor je posameznikov, izseljencev. Še veliko večja zmeda nastane, če ta odnos postavimo v kontekst pripadnosti »izvorni« kulturi in »izvorni« etnični (narodni) identiteti. Zato je podana tipologija grob poseg v raznovrstnost individualnih odnosov do »izvornega« prostora in je le ena izmed možnih oblik sistematizacije (in razumevanja) odnosov do »izvornega« prostora, vendar je hkrati edini (meni dostopen) način, da v tej raznovrstnosti poskušam odkriti neke splošnejše pojave.

Navezanost oziroma pripadnost »izvornemu« prostoru se gotovo povezuje s pripadnostjo »izvorni« kulturi oziroma »izvorni« etnični (narodni) identiteti, čeprav odnos ni vedno linearen. Srečamo osebe, ki dosledno ohranjajo »izvorno« etnično (narodno) identiteto; v družinskem krogu govorijo izključno slovensko, ohranjajo šege in navade »izvorne« kulture, toda »izvornemu« prostoru v svojem občutju »izvorne« etnične (narodne) identite ne dajajo velikega pomena; ne izražajo želje po obisku in po nadaljevanju roda v le-tem, ne dajejo velikega pomena posesti slovenskega državljanstva. Na drugi strani se zdi, da je nekaterim prostorsko obeležje ključni dejavnik v ohranjanju »izvorne« etnične identitete. Ne znajo več slovenskega jezika, pozabili so »izvorne« šege, navade, hrano ali glasbo in jih ne pogrešajo, toda ponosno razkazujejo slovensko državljanstvo, si močno želijo obiskati »izvorno« domovino, na stene domov obešajo fotografije, slike in zemljevide »izvorne« domovine, si celo želijo, da bi njihov rod ponovno zaživel v »izvorni« domovini.

Velikokrat je težko in celo nemogoče razlikovati med miljejem prostora in kulture, med občutki teritorialne vezanosti ali pripadnosti in etnično ali nacionalno samozavestjo. Razumevanje postane lažje, če prostorsko opredeljeni del človekove eksistence ali »sentimentalno orientacijo«, kakor ju imenuje Južnič (1987, 292), opredelimo na eni strani kot identifikacijsko in po drugi kot prestižno. Pri prvi gre za teritorij kot prostor bivanja in z njim povezano domačnost, druga pa je povezana z vrednotenjem posameznih delov okolja glede na pomen, ki mu ga pripisujeta družba in kultura, in s tem povsem institucionalizirana.

Gre torej za delitev, ki se zdi, da lahko pomaga razumeti bistveno razliko v odnosu do »izvornega« prostora med prvo generacijo in naslednjimi, med socializacijo v novi in v stari domovini, čeprav tudi med takoimenovano identifikacijsko in prestižno sentimentalno orientacijo ni vedno ostrih meja.

Lenz-Romeissova je z empirično raziskavo prišla do zaključka, da se čut za domovino ne uresničuje prek »krvi in zemlje«, temveč da se človek, ki do nekega kraja razvije simbolično navezanost, opira na tiste ljudi v kraju, ki jih pozna in s katerimi goji stike. Kraj tako simbolizira družbene odnose (Kučan 1996, 20–21). Tudi Smith (1991, 23) ugotavlja, da so za etnične identitete »... bolj kot prebivanje na nekem kraju ali njegova posest, pomembni dodani pomeni in asociacije, ki ji kraj vzbuja...«. Povezanost skupinske identitete neke družbene skupine s prostorom, v katerem biva, se oblikuje prek družbenih odnosov in ne izhaja iz prostora samega. Izseljenci in njihovi potomci so v stalni razdvojenosti med odnosi, ki jih imajo z večinsko družbo, in odnosi znotraj izseljenske skupnosti in družine; s tem so tudi v stalni razdvojenosti med novo in »izvorno« domovino.

Intenzivnost stikov z večinsko in z izseljeniško družbo oziroma njihovo razmerje je torej ključnega pomena v odnosu do novega in »izvornega« prostora, čeprav ne smemo pozabiti, da gre pri nekateri

priseljencih in njihovih potomcih za neposredno povezavo z »izvorno« domovino brez aktivnosti v društvih, stikov s sonarodnjaki in podobnega.

Seveda je nemogoče zanikati vlogo prostora in njenega izkustva. Brez stikov ali obiskov »izvorna« identiteta zgubi svojo realno oprijemljivo podlago, ostane na ravni »mita« in je zato močnejše izpostavljena asimilaciji, izginjanju.

Pomembno je tudi upoštevati zavedno in nezavedno raven »izvorne« etnične (narodne) identitete in odnosov do »izvornega« prostora. Mejo med njima je včasih težko, celo nemogoče začrtati. Na eni strani bi torej lahko govorili o folklorno-simbolni identiteti, ki se kaže tudi v odnosu do »izvornega« prostora v posesti državljanstva, v stenskem okrasju z motivi slovenskih krajev in pokrajin in v podobnem, in na nezavedni ravni »bazična« oziroma »primarna« identiteta, ki se kaže v željah po nadeljevanju roda v »izvorni« domovini, v želji biti pokopan v domovini.

Podano razlikovanje se kaže tudi v krajih, ki jih izseljenci in njihovi potomci obiščejo v »izvorni« domovini. Na eni strani gre za svete kraje (*locus sacrum*) in podoživljanjem zgodovine ob obisku le-teha, in na drugi strani ljubki, priljubljeni kraji (*locus amoenorum*), v katerih se je zaradi novih navad sveto na novo postavilo. Tako je »izvorna« narodna prostorska identiteta mešanica starih in novih simbolov, mešanica zgodovinske teže in lahкости potrošniškega bivanja (Kučan 1996, 25).

Na kraje, pokrajine in pokrajinske prvine se vežejo stereotipi »izvornega« prostora, ki imajo podoben tradicionalne, »domačijske«, vaške Slovenije in slovenske kulture, kakršno so izseljenci zapustili, jo z idealiziranjem negovali in z vzgojo prenašali na mlajše rodove. Vsebina omenjenega stereotipa se kljub modernizaciji življenja v »izvorni« domovini, vse do osamosvojitve Slovenije, ko so bili stiki in obiski zelo omejeni, skorajda ni spreminjala in se je vse do danes, sicer na posameznih mestih že dobro načeta, ohranila; kar se kaže tudi ob obiskih domovine, ko nekateri izseljenci in tudi njihovi otroci z dobršno mero začudenosti in neodobravanja sprejemajo prostorsko danost, drugačno od tiste, ki so jo zapustili oziroma negovali v spominu dolga desetletja.

Če se vrnem na začetek in ponovim uvodno misel: »... odnosov do »izvornega« prostora je toliko, kolikor je posameznikov, izseljencev ...«, najodločneje ponazorim ključni aspekt naloge, saj je vsak individualen odnos enkrat, neponovljiv zaradi spleta osebnostnih lastnosti, zgodovinskih, socialnih, kulturnih in političnih okoliščin in še marsičesa neupoštevane. Hkrati pa ne morem zanikati, da se ne kažejo nekatere splošnejše značilnosti tega odnosa, ki sem jih odkrival oziroma poskušal odkrivati na štirimesečnem bivanju med Slovenci in njihovimi potomci v Mendози.

5. Viri in literatura

- Detela, L. 1993: »Tri Slovenije« kot nedeljiv vezni člen skupne slovenske usode. Meddobje 27, 1–2. Buenos Aires.
- Južnič, S. 1987: Antropologija. Ljubljana.
- Južnič, S. 1991: Identiteta. Ljubljana.
- Knight, B. D. 1982: Identity and Territory, Geographical Perspectives on Nationalism and Regionalism. Annals of the Association of American Geographers 72. Washington.
- Kučan, A. 1996: Dejavniki nacionalne prostorske identitete v Sloveniji. Doktorska disertacija, Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Low, S. M. 1992: Symbolic Ties That Bind, Place Attachment in the Plaza. Place Attachment, A Conceptual Inquiry. New York.
- Lowenthal, D. 1991: British National Identity and the English Landscape. Rural History 2, 2. Cambridge.
- Lukšič-Hacin, M. 1995: Ko tujina postane dom, resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih. Ljubljana.
- Smith, A. D. 1991: National Identity. London.
- Žigon, Z. 1998: Otroci dveh domovin, slovenstvo v Južni Ameriki. Ljubljana.

6. Summary: Slovenians in Mendoza: an attempt of evaluation »source« place as the element of ethnical and national identity

(translated by Mitja Mlekuž)

The scope of the present paper is to address the role of the »source« place in the process of shaping ethnical and national identity among Slovenian emigrant community in Mendoza, Argentina. Slovenians and their descendents, forming the emigrant community, immigrated to Argentina due to economic and political reasons in the years between World Wars and political pressure soon after the Second World War. A very non-homogenous pattern in their attitude towards »source« ethnical and national identity was observed among the members of the emigrant community. It is believed that observed pattern was formed as the result of the historical context of the migration and geographical background of the first generation emigrants. The idea of the »source« place attachment is usually associated with »source« ethnical identity, although their relation isn't necessary linear. Personal beliefs and ideas about cultural and spatial milieu, place attachment and ethnical identity are often undistinguishable. The special role of the »source« place is displayed in »source« place attachment or in the creation of the symbolic aspects of certain places, landscapes and landscape's elements.

RAZPRAVE

**MOTIVI, POTREBE IN RAVNANJE TURISTOV
V ROGAŠKI SLATINI**

AVTOR

Uroš Horvat

Naziv: dr., mag., profesor geografije in zgodovine, docent

Naslov: Oddelek za geografijo Pedagoške Fakultete Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenija

E-pošta: uros.horvat@uni-mb.si

Telefon: 02 229 36 51

Faks: 02 251 81 80

UDK: 379.8(497.4 Rogaška Slatina)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Motivi, potrebe in ravnanje turistov v Rogaški Slatini

V članku so predstavljeni rezultati anketiranja turistov v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997. Analizirani so: socio-demografska sestava turistov (spolna, starostna, ekonomska) ter sestava glede na izhodiščna območja (države in regije), poglavitni turistični motivi, ki privabljajo goste v Rogaško Slatino, viri informacij, s pomočjo katerih so turisti izvedeli za zdravilišče, pogostost in dolžina bivanja v Rogaški Slatini, razporeditev gostov po namestitvenih objektih, terapevtske, športno-rekreacijske in druge turistične potrebe gostov, izletniška aktivnost turistov v Rogaški Slatini in okolici ter njihovo zadovoljstvo z zdravstveno in turistično ponudbo (pripombe gostov na turistično ponudbo v Rogaški Slatini).

KLJUČNE BESEDE

turizem, geografija turizma, turistično povpraševanje, turistični motivi, zdravilišče, Rogaška Slatina, Slovenija

ABSTRACT

Tourists, their motives, needs and behavior patterns in Rogaška Slatina health resort

The results of the questionnaires administered to tourists in Rogaška Slatina in the period from 1994 to 1997 are presented in this article. Several factors were analyzed: the socio-demographic structure of the tourists (according to their gender, age, and economic status), their countries of origin (state, region), their main tourist motives for visiting Rogaška Slatina, their sources of information about the resort, the frequency and length of the tourists' stay in Rogaška Slatina, their placement according to individual accommodation facilities, the tourists' therapeutic, sport, recreational and other needs, their taking trips in Rogaška Slatina and its surroundings, and their satisfaction with health care and tourist provision (guests' remarks with regard to tourist provision in Rogaška Slatina).

KEY WORDS

tourism, geography of tourism, tourist demand, tourist motives, health resort, spa, Rogaška Slatina, Slovenia

Uredništvo je prispevek prejelo 15. marca 2000.

1. Uvod

Pod pojmom turistične potrebe in motivi razumemo želje in pričakovanja, ki vzpodbujajo in usmerjajo ravnanje turistov (Jeršič 1987, 15). Njihovo preučevanje ima vse pomembnejšo vlogo v turizmu, saj omogoča razložiti navade in ravnanje turistov, poznavanje le-teh pa ima tudi velik praktični pomen za vse oblikovalce turistične ponudbe, zlasti za potrebe marketinga. Željam in pričakovanjem turistov se želi čimbolj prilagoditi turistična ponudba z novimi in raznoterimi turističnimi objekti in napravami (kar ima lahko tudi relevantne pokrajinske učinke) ter s kvalitetnimi turističnimi storitvami. Na ta način si prizadeva v turističnih območjih obdržati svoje stalne goste ali jih celo prevzeti konkurenci.

Motivi za obisk turističnih krajev in območij se razlikujejo in so odvisni od vrste dejavnikov (Zorko 1999, 54–67), hkrati pa se tudi časovno spreminjajo. Spreminjanju navad turistov se poskuša turistična ponudba prilagajati, zato se pojavljajo vedno nove oblike turistične ponudbe, turističnih potovanj in turističnih območij. Zlasti želja po telesni rekreaciji in po novih doživetjih je v sodobnem turizmu pospešila razvoj številnih novih oblik aktivne turistične rekreacije.

S tega vidika je treba poudariti, da sodijo potovanja in bivanja v zdraviliških krajih med relativno stalne in najstarejše vrste turizma v Sloveniji in širše (Zorko 1999, 37 in 45). Zdraviliški turizem izhaja predvsem iz osnovne človekove potrebe po zdravju ali obnavljanju telesnega zdravja. Vendar se tudi pri tej vrsti turizma v zadnjih desetletjih vse bolj uveljavljajo turistični motivi, ki izhajajo iz potrebe po sprostitvi in obnavljanju psihofizičnih moči v smislu zdravstvene preventive ali celo iz rekreacijskih motivov. Zlasti izgradnja turistične infrastrukture v smislu tako imenovanih »termalnih rivier« z obsežnimi in raznoterimi vodnimi površinami in atrakcijami (v Sloveniji na primer v Čateških toplinah, Moravskih Toplicah, Atomskih toplinah) privablja v zdravilišča nove skupine gostov, katerih motivi in ravnanje so lahko celo v nasprotju s tako imenovano skupino »klasičnih« zdraviliških gostov.

Pri preučevanju turističnih potreb in motivov ter ravnanja gostov v turističnih krajih predstavlja največji problem pridobivanje podatkov. Turistična statistika beleži goste le v turističnih krajih (obseg turističnega prometa po posameznih vrstah namestitvenih zmogljivosti, dinamiko turističnega prometa prek leta in glavna izhodiščna območja gostov po državah). Za ugotavljanje turističnih motivov in ravnanja gostov pa so potrebni posebni postopki zbiranja in analiziranja podatkov.

Najbolj uveljavljeno je anketiranje turistov v turističnem kraju. Na ta način lahko zberemo podatke za osvetljevanje sedanjih turističnih motivov, ki privabljajo goste v določen turistični kraj, turističnih potreb, navad in sestave gostov. Lahko ugotavljamo tudi posamezne socio-geografske skupine turistov z enakim vedenjem v turističnem območju in s tem enakimi vplivi na pokrajino (Jeršič 1985, 58).

Zaradi obsežnosti in finančnih težav je bilo v slovenskih turističnih krajih v zadnjih dveh desetletjih opravljenih izredno malo tovrstnih geografskih raziskav. Izvedene so bile le v manjšem obsegu, zlasti terenska dela in diplomske naloge na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Oddelku za geografijo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, ali v sklopu drugih raziskav, na primer raziskav tržišča. Mnogo intenzivneje so se preučevali turistični motivi in rekreacijske navade prebivalcev v izhodiščih turističnih potovanj, to je v večjih slovenskih mestih (Jeršič 1984, 1995 in 1998; Cigale 1999), ki pa predstavljajo nasprotni pol tovrstnih raziskav. V tujini je bilo tovrstno geografsko preučevanje bolj intenzivno (Boeckmann 1975; Bauer 1993), vendar zaradi različnih izhodišč in metod raziskovanj rezultati niso vedno primerljivi. Na tem mestu je treba omeniti tudi številne raziskave za potrebe marketinga, ki med drugimi kazalci analizirajo tudi socio-demografske značilnosti gostov in njihove turistične motive. Med pomembnejšimi so tako imenovane raziskave TOMAS (Touristisches Marktforschungssystem Schweiz), ki so bile prvič izvedene v Švici (Marušič in Weber 1999, 368) in predstavljajo metodološko osnovo za raziskave tudi v drugih državah; na primer anketiranje tujih turistov v poletni sezoni leta 1994 in 1997 v Sloveniji (Škafar Božič 1998) ter anketiranje turistov v obmorskih območjih v poletni sezoni leta 1987, 1989, 1994 in 1997 na Hrvaškem (Marušič in Weber 1999).

Anketiranje turistov v Rogaški Slatini je potekalo v različnih mesecih med letoma 1994 in 1997. Zaradi izvedbenih možnosti ter organizacijskih in finančnih ovir ni bil izdelan vzorčni načrt z natanč-

nim vzorčenjem po stratumih in statističnem koraku, temveč so bili anketiranci izbrani naključno. To pomanjkljivost smo poskušali omiliti tako, da smo se poskušali z vzorcem čim bolj približati povprečni starostni in narodnostni sestavi gostov v zdravilišču ob anketiranju. Reprezentativnost rezultatov smo povečali z natančnimi navodili anketarjem in osebnostnim pristopom do vsakega anketiranca. Anketiranje so z metodo intervjuja izvajali študenti 3. letnika na Oddelku za geografijo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru.

V štirih letih je bilo opravljenih **1300 anket**. Ker je bilo 454 anketirancev v zdravilišču s svojim partnerjem, drugim družinskim članom ali ožjim sorodnikom, torej v dvoje, je bil za oba skupaj izpolnjen le en anketni vprašalnik, tako da ne bi prišlo do podvajanja enakih odgovorov. To pomeni, da se 1300 anket dejansko nanaša na **1754 turistov**, ki so v obravnavanem obdobju bivali ali prišli na obisk v Rogaško Slatino. V večjem delu analize je upoštevanih 1300 anketiranih gostov, pri socio-demografski sestavi gostov pa so ob anketirancih upoštevani tudi njihovi spremljevalci.

S tako obsežnim anketiranjem je bilo **anketiranih 1,2 % vseh gostov v Rogaški Slatini**, ki jih je med letoma 1994 in 1997 naštel Statistični urad Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS), nočitve anketirancev pa predstavljajo 1,6 % vseh nočitev. Anketiranje v Rogaški Slatini se uvršča med obsežnejša anketiranja na področju ugotavljanja turističnih potreb in motivov, navad ter struktur turistov v turističnih krajih v Sloveniji v zadnjih letih. Po obsegu in vsebini ga lahko primerjamo le z anketiranjem tujih turistov v Sloveniji, ki ga je v poletni sezoni leta 1994 (Škafar Božič 1995) in 1997 (Škafar Božič 1998) opravil SURS. V zdraviliških krajih so anketirali 629 tujih gostov, ki so predstavljali 0,7 % vseh tujih gostov.

Kljub navedenim pomanjkljivostim vzorčenja menimo, da rezultati anketiranja v Rogaški Slatini nudijo dovolj trdne temelje za osvetlitev obravnavane problematike.

2. Sestava gostov glede na izhodiščna območja

V osemdesetih letih so po podatkih SURS-a največ nočitev ustvarili gosti iz Hrvaške (okrog 35 %), Slovenije (27 %), Avstrije (17 %) in Italije (10 %). V tem obdobju je bila Rogaška Slatina po turističnem obisku (leta 1985 okoli 41.000 gostov in 385.000 nočitev) peti največji turistični kraj v Sloveniji in največje zdravilišče (okoli 20 % vseh ležišč in 25 % vseh nočitev v slovenskih zdraviliščih). Po letu 1990 je zdravilišče zašlo v krizo. Močno se je zmanjšal turistični obisk (leta 1998 okoli 34.000 gostov in 220.000 nočitev) iz drugih republik bivše Jugoslavije (okoli 8 % nočitev) in Slovenije (46 %), povečal pa se je iz tujine (46 %), zlasti iz Italije (22 %) (Horvat 1999, 98–99).

Pri zagotavljanju reprezentativnosti vzorca anketirancev je pomembna tudi težnja po njegovem ujetanju z dejansko sestavo po državni pripadnosti, ki jo za obravnavano obdobje navajajo podatki SURS-a. Deleži anketirancev iz večine držav z manjšim obiskom so se dokaj dobro ujeli z dejanskim stanjem, le pri deležih anketirancev iz obeh držav z največjim obiskom je prišlo do pomembne razlike. V primerjavi z dejanskim stanjem se je med anketiranci izkazal delež domačih gostov previsok za 15,5 %, delež gostov iz Italije pa prenizek za 15,0 %. Slednje je predvsem posledica problema komunikacije, saj italijanski gostje večinoma niso govorili angleško ali nemško, italijansko govoreči anketarji pa so bili na voljo le občasno.

Največ tujih anketirancev je prišlo v Rogaško Slatino iz **Avstrije in Italije** (po podatkih SURS-a med gosti v zadnjih letih prednjačijo Italijani). Pomembno skupino predstavljajo tudi gosti iz **Hrvaške in Nemčije**, čeprav se njihov obisk v zadnjih desetih letih močno zmanjšuje. Po letu 1995 so z več kot 1 % zastopani tudi gosti iz **Rusije**. Iz drugih držav je prišlo manj kot 1 % anketirancev, skupaj pa le 2,9 % anketirancev (po podatkih SURS-a jih je bilo 5,5 %).

Kar 62,1 % vseh anketirancev je bilo iz **Slovenije**. Zaradi specifičnih indikacij, ki jih ima zdravilišče glede na mineralno vodo, prihajajo v Rogaško Slatino gosti iz cele Slovenije, tudi iz območij, ki imajo svoja termalna zdravilišča. Med anketiranci so bili najbolj zastopani gosti iz osrednje Slovenije, med katerimi je bilo največ Ljubljancanov in okoličanov. Sledijo jim gosti iz bližnje Podravske in Celjske regije.

Preglednica 1: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 po državni pripadnosti v primerjavi s sestavo vseh gostov po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (vir: anketiranje v Rogaški Slatini 1994–1997; Letni pregled turizma 1994–1997, SURS).

država	število anketiranih oseb			% anketiranih oseb skupaj	podatki SURS-a	
	moški	ženske	skupaj		število gostov	% gostov
Slovenija	475	615	1090	62,1	68953	46,6
Avstrija	136	151	287	16,4	21197	14,3
Italija	62	64	126	7,2	32907	22,2
Hrvaška	52	57	109	6,2	10001	6,8
Nemčija	38	41	79	4,5	5286	3,6
Švica	5	4	9	0,5	524	0,4
Nizozemska	9	7	16	0,9	226	0,2
Madžarska	2	2	4	0,2	244	0,2
Češka	3	4	7	0,4	339	0,2
Bosna in Hercegovina	2	3	5	0,5	530	0,4
Jugoslavija	–	1	1	0,0	451	0,3
Rusija	10	2	12	0,7	1595	1,1
druge države	4	5	9	0,5	5652	3,7
skupaj	798	956	1754	100,0	147905	100,0

Preglednica 2: Sestava anketiranih domačih gostov v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 po regijah.

regija	število anketiranih oseb	% anketiranih oseb
Severnoprimorska	29	2,7
Obalno-Kraška	69	6,3
Notranjska	28	2,6
Gorenjska	65	6,0
Osrednjeslovenska	245	22,5
Zasavska	30	2,7
Posavska.	39	3,6
Celjska	155	14,2
Koroška	47	4,3
Podravska	203	18,6
Pomurska	46	4,2
neznano	75	6,9
skupaj	1090	100,0

3. Socio-demografska sestava gostov

Socio-demografsko sestavo gostov sestavljajo njihova spolna, starostna in ekonomska sestava. Ugotavljali smo tudi način plačila uslug v zdravilišču in pogostost odhoda anketirancev na dopust.

Spolna sestava anketiranih gostov je uravnotežena, saj je bilo anketiranih 45,5 % moških in 54,5 % žensk.

Iz **starostne sestave** anketiranih gostov je razvidno, da prevladujejo starejši gosti. Kar 71,2 % vseh anketirancev je bilo **starejših od 50 let**, pri čemer je treba izpostaviti visok delež **starejših od 70 let**. Mlajših od 19 let je bilo le 0,2 % anketirancev.

Gosti iz Slovenije so nadpovprečno zastopani v starosti do 40 let in podpovprečno v starosti nad 70 let, ravno nasprotno pa velja za goste iz tujine. V povprečju prihajajo najstarejši gosti iz Avstrije. Kar 36,9 % jih je bilo starejših od 70 let. So tradicionalni gosti, saj jih tretjina prihaja v Rogaško Slatino že več kot 10 let.

Preglednica 3: Starostna sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na državno pripadnost.

starost gostov	skupaj	število anketiranih oseb						% anketiranih oseb		
		Slovenci	tujci	Avstrijci	Italijani	Hrvati	drugi	skupaj	Slovenci	tujci
do 39 let	158	136	22	2	7	6	7	9,0	12,5	3,3
40 do 49 let	348	228	120	32	28	20	40	19,8	20,9	18,1
50 do 59 let	396	248	148	56	28	28	36	22,6	22,8	22,3
60 do 69 let	501	300	201	91	36	39	35	28,6	27,5	30,3
70 let in več	351	178	173	106	27	16	24	20,0	16,3	26,0
skupaj	1754	1090	664	287	126	109	142	100,0	100,0	100,0

Glede na **ekonomsko sestavo** so bili gosti razdeljeni v tri skupine. **Osebe z lastnim dohodkom**, to so upokoenci in rentniki, predstavljajo kar 53,7 % vseh gostov v Rogaški Slatini. Zaradi prevlade starejših gostov predstavljajo **aktivne osebe** le 41 % gostov, **vzdrževane osebe** pa 4,1 % gostov. Med gosti z lastnimi dohodki in vzdrževanimi osebami je bilo več žensk (57,1 %), med aktivnimi pa več moških (51,3 %). Med gosti iz Slovenije so bili nadpovprečno zastopani aktivni, med tujci pa upokoenci.

Preglednica 4: Ekonomska sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na državno pripadnost.

ekonomska sestava gostov	skupaj	število anketiranih oseb						% anketiranih oseb		
		Slovenci	tujci	Avstrijci	Italijani	Hrvati	drugi	skupaj	Slovenci	tujci
aktivni	718	487	231	65	57	48	61	41,0	44,6	34,7
upokoenci	942	563	379	204	57	52	66	53,7	51,7	57,1
vzdrževani	72	33	39	14	10	6	9	4,1	3,0	5,9
neznano	22	7	15	4	2	3	6	1,2	0,7	2,3
skupaj	1754	1090	664	287	126	109	142	100,0	100,0	100,0

Anketirance smo razvrstili tudi glede na **način plačila uslug v zdravilišču**. Največ gostov je bilo **samoplačnikov** (69,6 %). Med tujci so to skoraj vsi, med gosti iz Slovenije pa dobra polovica. Delež gostov, ki jim bivanje in zdravstvene usluge krije **zdravstveno zavarovanje**, se po letu 1994 znižuje. Dejansko gre le za goste iz Slovenije, ki med domačimi gosti predstavljajo tretjino vseh anketirancev.

Predvsem pri domačih gostih se pojavlja tudi kombiniran način plačila, to je, da doplačajo za višji nivo namestitve, kot jim ga prizna zdravstveno zavarovanje, ali pa samoplačnik spremlja družinskega člana, ki je tu na zdravljenju prek zdravstvenega zavarovanja. Pod drugo so zajeta plačila podjetij za različne seminarje, zdravstvene preglede in podobno.

Socio-demografsko sestavo gostov posredno odraža tudi **pogostost odhodov anketirancev na dopust**. Le 3 % jih gre na dopust redko, ne vsako leto. Največ anketirancev gre na dopust enkrat na leto (37,2 %). Med njimi so nadpovprečno zastopani starejši od 60 let in anketiranci iz Slovenije. Tretjina anketirancev (32,9 %) gre na dopust dvakrat na leto, 17,2 % pa celo večkrat. Med njimi so nadpovprečno zastopani

mlajši gosti in tujci. Po **dolžini bivanja na dopustu** so izrazito izstopali upokojeanci iz Avstrije, saj jih je bila četrtnina na dopustu več kot 3 tedne na leto.

Preglednica 5: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na način plačila.

način plačila	skupaj	število anket glede na državno pripadnost						skupaj	% anket	
		Slovenci	tujci	Avstrijci	Italijani	Hrvati	drugi		Slovenci	tujci
samoplačniki	905	465	440	184	92	81	83	69,6	55,3	95,9
zdravstveno zavarovanje	277	266	11	4	–	4	3	21,3	31,6	2,4
kombinirano	60	58	2	2	–	–	–	4,6	6,9	0,4
drugo	58	52	6	1	–	–	5	4,5	6,2	1,3
skupaj	1300	841	459	191	92	85	91	100,0	100,0	100,0

4. Poglavitni turistični motivi gostov v Rogaški Slatini

Na zastavljeno vprašanje »*Zakaj ste prišli v Rogaško Slatino – kateri je bil poglaviti motiv vašega obiska v zdravilišču?*« je skoraj polovica anketirancev (48,6 %) odgovorila, da so prišli na **zdravljenje** ali na **rehabilitacijo**. V zdravilišče prihajajo najpogosteje sladkorni bolniki, bolniki s težavami želodčne sluznice, žolča, jeter, vnetja črevesja ter tisti, ki trpijo za gastritisom in arteriosklerozo. Zdravstven motiv je v prevladi pri tistih, ki so prišli v Rogaško Slatino prvič (56,8 %), med gosti, ki so tu že bili, pa je takih 43,9 %. Da so tu zaradi zdravljenja, je izjavilo kar 37,7 % samoplačnikov.

Četrtnina (24,0 %) anketirancev je odgovorila, da so prišli v zdravilišče na **dopust** (oddih, sprostitve, rekreacijo). Vendar pa med njimi le petina (20,8 %) ni imela terapij, kar kaže na dejstvo, da so se tudi tisti, ki so prišli v Rogaško Slatino na dopust, za to odločili večinoma iz zdravstvenih in preventivnih vzrokov. Večji del gostov brez terapij predstavljajo spremljevalci gostov, ki so prišli v Rogaško Slatino na zdravljenje. Tako je bilo po oceni pravih dopustnikov le nekaj več kot 6 % gostov. To ne preseneča, saj sodi zdravilišče v Rogaški Slatini med tista slovenska zdravilišča, ki v zadnjih desetih letih niso širila tovrstne ponudbe, kot na primer Čateške toplice, Moravske Toplice ali Atomske toplice.

Kar četrtnina anketirancev (23,1 %) se ni mogla odločiti za primarni motiv. Izjavili so, da so prišli v Rogaško Slatino zaradi kombinacije zdravljenja in oddiha ali pa na katerega od dopolnilnih programov zdravilišča. Torej prevladujejo motivi po ohranitvi zdravja, ki se odražajo v različnih **zdravstveno-preventivnih aktivnostih** (pitje vode, razne masaže in kopeli, dietna prehrana, različne športno-rekreativne aktivnosti, ...). Le pri petih anketiranih je bil glavni motiv shujševalni program, pri treh pa »beauty« program. Zdravstvena preventiva je pogostejša pri starejših gostih (pri 28,4 % gostov starih 70 let in več), pri tistih, ki so v Rogaški Slatini bili že večkrat (30,3 %) in samoplačnikih (28,1 %).

Poleti pride v Rogaško Slatino nekaj več **izletnikov** (3,5 % anketirancev), v času zunaj glavne sezone pa tudi obiskovalcev, ki so prišli na **seminarje** ali druge aktivnosti (0,8 %). Zdravilišče privablja izredno malo enodnevnih izletnikov. Skoraj enotno so ugotavljali, da v kraju ni bazenov, ki bi, v primerjavi z nekaterimi drugimi zdravilišči, privabili več izletnikov.

Glede na prevladujoč motiv za obisk v Rogaški Slatini lahko ugotovimo tudi naslednje:

- glede letnih časov ni pomembnejših razlik, saj tudi poleti prevladuje zdravstven motiv (46,3 % anketirancev), zdravstvena preventiva in oddih pa sta zastopana enakovredno,
- zdravstven motiv je najpogosteje zastopan pri gostih, starejših od 50 let (51 % anketirancev v tej starosti je prišlo v Rogaško Slatino na zdravljenje), sledi pa prihod zaradi zdravstvene preventive (25,8 %); pri gostih, ki so mlajši od 40 let, je zdravstveni motiv še vedno najpogostejši (36,9 %), vendar pa mu, zlasti pri samoplačnikih, sledita oddih in rekreacija (29,7 %),

- domači gosti prihajajo v Rogaško Slatino pretežno na zdravljenje (55,5%), prav tako gosti iz Hrvaške (56,5%), pri gostih iz drugih držav pa sta prevladujoča motiva zdravstvena preventiva in oddih (skupaj 59,7%),
- med gosti, ki prihajajo na zdravljenje, jih dve tretjini (62,2 %) pride v zdravilišče sama, med tistimi, ki so tu zaradi zdravstvene preventive ali oddiha, pa jih je 61,2 % prišlo v Rogaško Slatino s partnerjem ali svojcem.

Preglednica 6: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na prevladujoč motiv za obisk zdravilišča ter glede na vir informacij, s pomočjo katerega so izvedeli za zdravilišče.

motiv:	število anket	% anket
zdravljenje (rehabilitacija)	632	48,6
zdravstvena preventiva	301	23,1
dopust, rekreacija, sprostitev	312	24,0
izlet, turistični obisk	45	3,5
drugo (seminar, ...)	10	0,8
skupaj	1300	100,0
<hr/>		
vir informacij:		
zdravnikovo priporočilo	580	44,6
prijatelji, znanci, sorodniki	339	26,1
lastne izkušnje in vedenje	222	17,1
turistična agencija	40	3,1
prospekti, RTV oglasi	67	5,2
drugo	41	3,1
brez odgovora	11	0,8
skupaj	1300	100,0

5. Viri informacij, s pomočjo katerih so turisti izvedeli za zdravilišče v Rogaški Slatini

Na zastavljeno vprašanje »Po čigavem nasvetu ste prvič prišli v Rogaško Slatino?«, je kar 44,6 % anketirancev odgovorilo, da so prišli **po zdravnikovem priporočilu**. Sledijo **nasveti prijateljev, znancev ali sorodnikov** ter **lastne izkušnje in vedenje**. Te ugotovitve potrjujejo dejstvo, da je zdravilišče Rogaška Slatina zaradi svojih specifičnih indikacij poznana in priznana turistična destinacija v Sloveniji in širše.

Za anketirance, ki so bili v času anketiranja v zdravilišču prvič, predstavlja zdravnik najpomembnejšega informatorja (49,5 %), sledijo pa prijatelji (22,7 %). Le 5,9 % teh anketirancev je prišlo v Rogaško Slatino prek turistične agencije (vsi so tujci) in 7,8 % prek oglasov. Pri gostih iz Slovenije in Hrvaške je najpomembnejši informator zdravnik, pri gostih iz Italije (65,2 %) in Avstrije (44,0 %) pa so to prijatelji in znanci. To dejstvo je še zlasti pomembno pri promociji zdravilišča v tujini.

6. Pogostost prihodov v Rogaško Slatino

Prvič je bila v Rogaški Slatini dobra tretjina anketirancev (37,0 %). Med njimi je največ gostov iz Slovenije, ki so prišli na zdravljenje prek zdravstvenega zavarovanja (kar 42,7 % anketiranih Slovencev) ter gostov iz bolj oddaljenih držav (49,4 %), predvsem iz Rusije.

Delež gostov, ki se v Rogaško Slatino vračajo **večkrat** (14,3 % jih je bila tu več kot desetkrat; nekateri tudi več kot tridesetkrat), je visok. Med gosti v starosti od 40 do 49 let jih je bila vsaj enkrat tu že polovica, v starosti od 60 do 69 let dve tretjini in v starosti nad 70 let kar tri četrtine (77,2 %). Med njimi je tudi največ gostov, ki prihajajo v Rogaško Slatino vsako leto.

Gosti iz Avstrije in Hrvaške dobro poznajo zdravilišče in se pogosto vračajo. Več kot desetkrat je bilo v Rogaški Slatini kar 33,0 % gostov iz Avstrije in 29,4 % iz Hrvaške. Delež povratnikov je visok tudi med gosti iz Italije (73,9 % jih je bilo v Rogaški Slatini že vsaj enkrat). Največ jih prihaja iz Tržaške, Goriške in Videmske pokrajine, pomemben delež pa predstavljajo zamejski Slovenci.

Zanimiva je pogostost prihodov glede na način plačila. Anketiranci, ki jim zdravljenje plača zdravstveno zavarovanje, so bili v Rogaški Slatini po večini prvič (53,4 %). Vse višji pa postaja delež gostov, ki si prvo zdravljenje v zdravilišču plača sam.

Tujce smo povprašali tudi »*Kolikokrat ste že bili v Sloveniji?*«. Obisk zdravilišča je bil 57 anketirancem iz tujine (12,4 %) povod za prvi prihod v Slovenijo. Med njimi jih je bilo 19 iz Avstrije, 13 iz Italije in 10 iz Rusije. 15 jih je prišlo na zdravljenje, 17 na dopust in 10 na preventivo.

Preglednica 7: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na število prihodov v zdravilišče in glede na dolžino bivanja v zdravilišču.

število prihodov:	število anket	% anket
enkrat (prvič)	481	37,0
dvakrat do trikrat	268	20,6
štirikrat do petkrat	183	14,1
šestkrat do desetkrat	182	14,0
enajstkrat do dvajsetkrat	116	8,9
enaindvajsetkrat in več	70	5,4
skupaj	1300	100,0
dolžina bivanja:		
1 dan	26	2,0
2 do 3 dni	56	4,3
4 do 7 dni	346	26,6
8 do 14 dni	680	52,3
15 do 21 dni	179	13,8
22 dni in več	13	1,0

7. Dolžina bivanja gostov v Rogaški Slatini

Iz podatkov SURS-a izhaja, da se povprečna doba bivanja gostov v Rogaški Slatini zmanjšuje. V sedemdesetih letih je bila okoli 10 dni, v osemdesetih letih okoli 9 dni, v devetdesetih letih pa se je znižala na **6,3 dneva**. Vzroka sta predvsem povečanje deleža samoplačnikov in s tem, ob visokih cenah, krajše bivanje gostov ter povečanje deleža gostov, ki pridejo na zdravniške preglede, na dopust, na razne seminarje in podobno.

Gosti, ki so bili zajeti v anketiranje, so bivali v Rogaški Slatini povprečno **10,6 dneva**. Razkorak med obema navedenima podatkom kaže na dejstvo, da v anketiranje očitno niso bili v dovoljni meri zajeti gosti, ki prihajajo v zdravilišče za krajši čas. Na vprašanje »*Koliko dni nameravate bivati v zdravilišču?*« jih je namreč več kot polovica odgovorila, da namerava bivati od 8 do 14 dni (v letih 1996 in 1997 večji del le 10 dni). Četrtnina anketirancev (26,6 %) je prišla v Rogaško Slatino za 1 teden, 14,8 % pa za 3 tedne

in več. Zabeležili smo le nizek delež enodnevnih izletnikov in gostov, ki so tu bivali od 2 do 3 dni (seminarji, zdravniški pregledi in podobno).

Glede na dolžino bivanja gostov lahko ugotovimo tudi naslednje:

- v Rogaški Slatini ostanejo najdlje gosti, ki so prišli na zdravljenje (63,1 % jih biva od 10 do 14 dni, 18,8 % več kot 14 dni), največji del »dopustnikov« pa ostane v Rogaški Slatini 1 teden (45,5 %),
- gosti, ki pridejo v Rogaško Slatino prvič, bivajo v povprečju od 8 do 14 dni (49,1 % gostov); pri gostih, ki se redno vračajo v zdravilišče, pa se povprečna doba bivanja, med njimi jih 59 % biva v zdravilišču 2 tedna, 16,6 % pa 3 tedne ali več,
- zaradi bližine, možnosti večkratnega vračanja in visokih cen pride veliko Slovencev v Rogaško Slatino le za 1 teden (31,2 %), tujci pa prihajajo najmanj za 10 do 14 dni (57,7 %) ali več (20 %) in le petina tujcev (18,3 %) biva tu le 1 teden.

Opazna je tudi razlika med posameznimi vrstami bivalnih objektov. V novejših hotelih (Donat in Sava), kjer prevladujejo samoplačniki, biva največ gostov od 8 do 14 dni (51 %) ali manj (26,9 %). Tu biva tudi večina gostov, ki pride na seminarje in druge dvodnevne ali tridnevne aktivnosti. V sklopu Zdraviliškega doma, hotela Styria in hotela Strossmayer biva večina gostov 14 dni (61,4 %), v hotelu Slovenija pa 1 teden (50,3 %). V prvem so pretežno domači gosti prek zdravstvenega zavarovanja, v drugem pa samoplačniki.

8. Razporeditev gostov po turističnih namestitvenih objektih

Rezultati anketiranja prikazujejo dokaj podobno razporeditev gostov po namestitvenih zmogljivostih, kot jo prikazuje statistika nočitev Zdravilišča Rogaška Slatina.

Preglednica 8: Razporeditev anketiranih gostov po posameznih turističnih namestitvenih objektih v Rogaški Slatini ter primerjava z deležem nočitev po podatkih Zdravilišča Rogaška Slatina (– ostali anketiranci niso bivali v Rogaški Slatini (enodnevni izletniki), vir: anketiranje v Rogaški Slatini 1994–1997; Zdravilišče Rogaška Slatina 1997; Letni pregled turizma 1997, SURS).*

namestitveni objekti	število anketiranih oseb	% anketiranih oseb	% nočitev po podatkih Zdravilišča
hotel Donat	251	14,7	21,9
hotel Sava	590	34,5	37,6
hotel Zagreb	24	1,4	7,2
hotel Park	26	1,5	1,4
Zdraviliški dom (Grand hotel)	197	11,5	8,2
hotel Styria	256	15,0	6,4
hotel Strossmayer	82	4,8	3,5
hotel Slovenija	194	11,3	8,9
hotel Soča	16	0,9	1,9
vila Golf	21	1,2	–
zasebne sobe	37	2,2	0,8
pri prijateljih	3	0,2	–
drugo	13	0,8	2,2
skupaj *	1710	100,0	100,0

Skoraj polovica anketirancev je bivala v novejših in dražjih **hotelih Donat in Sava**, v katerih je bilo leta 1996 kar 39,4 % vseh turističnih ležišč v Rogaški Slatini (oziroma 47,1 % vseh hotelskih ležišč). Kar 84,7 % vseh gostov v teh objektih je bilo samoplačnikov. Tu je bivala tudi več kot polovica gostov,

ki so prišli v Rogaško Slatino z družino (58 %) ali v organiziranih skupinah (55,7 %). Gosti iz Slovenije so bili v teh hotelih v manjšini (33,6 % vseh domačih gostov). Med tujci je bilo največ gostov iz Avstrije in Italije. Ti so v večini (79,8 %) bivali le v teh objektih, prav tako tudi gosti, ki so bili tu na seminarjih.

Le petina anketiranih samoplačnikov (20,8 %) je bivala v **Zdraviliškem domu, hotelu Styria in hotelu Strossmayer**. Zaradi nižjih cen, so v teh objektih med samoplačniki pretežno le gosti iz Slovenije. Večji del vseh gostov je bilo napotenih prek zdravstvenega zavarovanja (48,6 %). Zaradi nižjih cen ima specifično klientelo tudi **hotel Slovenija**. Kar 86,7 % je bilo samoplačnikov, 76,2 % je bilo gostov iz Slovenije in 60,1 % jih je bilo starejših od 60 let.

V **drugih turističnih namestitvenih objektih** je bival le manjši del anketirancev (5,3 %). Zelo malo jih je bivalo v **zasebnih sobah** (2,2 %); med njimi so bili večinoma gosti iz Slovenije in Hrvaške. Povprečna letna zasedenost ležišč v zasebnih sobah je zelo nizka (le okoli 2 %). Po podatkih SURS-a so v letu 1996 ta ležišča predstavljala kar 15 % vseh nastanitvenih zmogljivosti v Rogaški Slatini, na njih pa je bilo realiziranih le 0,7 % vseh nočitev.

9. Terapevtske potrebe gostov

Temelj zdravstvenih storitev v zdravilišču Rogaška Slatina predstavlja **naravna mineralna voda Donat Mg**, ki je po svoji kemijski sestavi edinstvena na svetu. Zaradi visoke vsebnosti za zdravje posebej koristnih snovi (balneomedicinsko pomembnih ionov) in dokazanih fizioloških učinkov je **učinkovito pomožno zdravilno sredstvo**.

Velik del zdravilnosti pripisujejo **magneziju**, ki ga je v litru vode raztopljenega prek 1000 mg. Magnezij je koencim v več kot 200 metabolnih procesih, omogoča oksidacijo maščobnih kislin, zmanjšuje raven holesterola, trigliceridov in sečne kisline v krvi. V Donatu Mg so tudi sulfati (prek 2000 mg/l), ki v povezavi z magnezijem pospešujejo praznjenja žolčnika in prebavo. Hidrogenkarbonat (prek 8000 mg/l) znižuje kislost želodnega soka, litij (okoli 2,5 mg/l) in bromid (okoli 0,4 mg/l) delujeta anti-depresivno, fluorid (okoli 0,2 mg/l) učinkuje proti zobni gnilobi, številni drugi elementi pa so biokatalizatorji in jih organizem potrebuje za delovanje številnih encimskih reakcij.

Zdravilišče Rogaška je usposobljeno za zdravljenje bolezni požiralnika, želodca in dvanajstnika, tankega in debelega črevesa, bolezni jeter, žolčnika in trebušne slinavke, razne bolezni metabolizma, sladkorne bolezni, zmanjševanja prekomerne teže idr. V ta namen deluje več splošnih in specialističnih ambulant s področja gastroenterologije, kardiologije, fizioterapije, dermatologije, psihoterapije, ginekologije, žilne kirurgije in estetske plastične kirurgije. Od leta 1985 je Zdravilišče registrirano tudi kot Center za preventivo, nadaljevalno zdravljenje in rehabilitacijo gastroenteroloških in metabolnih obolenj.

Zdravilna voda se uporablja pri zdravljenju ustreznih obolenj v obliki **pitne kure** in v obliki **kope-li**. Seznam **drugih terapevtskih postopkov** je zelo dolg. Mednje sodi kineziterapija, hidrokinetoterapija, balneogimnastika, hidrogalvanizacija, elektroterapija, magnetoterapija, termoterapija, mehanoterapija, fototerapija, inhalacijska terapija, akupunktura in tako dalje. Izvaja se tudi peloidna terapija z anorganskim fangom (Čujež 1982, 13–14). Gostom so na voljo razne masaže. Celotna medicinska rehabilitacija poteka v stavbi Terapije na severni strani zdraviliškega parka, levo pa stoji Pivnica za izvajanje pitnih kur. Poleh različnih terapevtskih postopkov so gostom zdravilišča na voljo tudi različni **programi**, ki jih uvajajo v bolj **zdrav način življenja**, izboljšanje psihofizičnih sposobnosti in v izogibanje negativnemu stresu (na primer programi za odvajanje kajenja, programi za hujšanje, rekreativni in sprostitveni programi in podobno).

Zdravilišče vodi evidenco o opravljenih zdravniških in fizioterapevtskih storitvah. Med leti 1986 in 1997 je, podobno kot pri obsegu turističnega prometa, opazno zmanjšanje vseh vrst zdravstvenih in fizioterapevtskih storitev.

Preglednica 9: Število opravljenih zdravniških in terapevtskih storitev v letu 1986 in 1997 (vir: Zdravilišče Rogaska Slatina 1999).

zdravniška storitev	leto 1986	leto 1997
ambulantni pregledi	45117	24052
instrumentalni pregledi	2255	4322
ultrazvočni pregledi	3082	4498
pregledi zdravnika radiologa	4754	6702
cikloergometrija	91	678
EKG	2818	2560
akupunktura	677	617
pregledi medicinske rehabilitacije	30467	15026
skupaj	89261	58455
terapevtska storitev	1986	1997
hidroterapija	189834	83334
elektroterapija	25461	124553
kinezioterapija	83269	–
mehanoterapija	3604	–
medicinska kozmetika	1637	–
ostali postopki	8208	–
fizioterapija na b. odd.	11998	–
skupaj	324011	207887

Med anketiranimi gosti v Rogasški Slatini je med letoma 1994 in 1997 kar 90,8 % vseh anketiranih gostov odgovorilo, da v zdravilišču **uporablja kakšnega od terapevtskih postopkov**, predvsem pitje vode, ročno masažo in mineralne kopeli.

Preglednica 10: Najbolj pogoste vrste terapevtskih postopkov v Rogasški Slatini glede na delež anketiranih gostov, ki jih je uporabil.

vrsta terapevtskega postopka	% anketiranih gostov
pitje vode	53,1
ročna masaža	59,7
podvodna masaža	8,2
mineralne kopeli	46,5
zeliščne kopeli	9,0
fango obloge	16,2
inhalacije	3,8
telo vadba	13,7
razgibavanje, fizioterapija	9,2
elektroterapija	3,8
razne terapije (ni določeno)	7,2
drugo	4,9
dietna prehrana	2,6

Desetina anketirancev (9,5 %) je imela za **edini terapevtski postopek pitje mineralne vode**. Kot preventivno sredstvo so vodo pili pretežno gosti, ki so bili na dopustu, ter svojci, ki so spremljali pacien-

ta na zdravljenju. Pitje mineralne vode so kot edino terapevtsko sredstvo nadpovprečno uporabljali tudi gosti, ki so starejši od 70 let.

81,3 % anketirancev je **uporabljalo enega ali več terapevtskih postopkov** po navodilih zdravniška. Največ različnih terapevtskih postopkov so uporabili gosti v starosti od 50 do 70 let (86 % vseh) in tisti, ki so prišli v zdravilišče prek zdravstvenega zavarovanja (96,8 %). Terapevtske postopke so bolj uporabljali tujci (84,7 %) kot gosti iz Slovenije (79,4 %).

Najbolj pogosto uporabljen terapevtski postopek je ročna masaža. Zanj se je odločilo kar 59,7 % vseh anketirancev. Sledijo pitje mineralne vode (53,1 %), mineralne kopeli, fango obloge, gimnastika in fizioterapija. Zeliščne kopeli so zastopane nekoliko manj, najbrž zaradi tega, ker so jih anketiranci povezali z mineralnimi kopelmi. 7,2 % anketirancev pa ni specificiralo, katere terapije so imeli. Kot posebni terapevtski postopek smo izpostavili tudi dietno prehrano, ki jo je imelo 2,6 % anketirancev.

10. Rekreatijske potrebe gostov

Poleg različnih vrst terapevtskih postopkov so gostom na voljo tudi različni športno-rekreatijski objekti in naprave, ki popestrijo turistično ponudbo (zlasti tistim, ki so prišli v zdravilišče na oddih in rekreacijo ali na zdravstveno preventivo). V športnem parku so trim steza, mini golf, balinišče, večnamensko športno igrišče, kegljišče in lokostrelsko vadbišče. Igranju tenisa je namenjeno 6 zunanjih igrišč in športna dvorana s 4 igrišči in igriščem za squash. V pokritih objektih so gostom na voljo kopalni bazen (v hotelu Donat), solarij, savne in fitness studio, na prostem pa vadbišče za veliki golf in smučišče z umetnim zasneževanjem na Janini. V času anketiranja še ni bil zgrajen nov termalni bazenski kompleks, ki je začel delovati v letu 1998 ob PTC Sonce.

Na vprašanje »Ali ste se v Rogaški Slatini tudi kaj rekreirali oziroma ali ste uporabljali športno-rekreatijske objekte in naprave?« je tretjina (33,6 %) anketirancev odgovorila, da se **ni rekreirala**. Med njimi so bili nadpovprečno zastopani starejši gosti in gosti, ki so prišli na zdravljenje.

Največ anketirancev (43,6 %) se je sprehajalo, vendar pa je bilo skoraj polovici le-teh **sprehajanje** tudi **edina rekreatijska aktivnost**. Urejen zdraviliški park, okoliški gozdovi in bližnji razgledni vrhovi s slikovito okolico (na primer Bellevue) so zelo primerni za tovrstno obliko rekreacije, vendar pa si gosti želijo boljše urejenost sprehajalnih poti in njihovo boljše označbo.

Preglednica 11: Najbolj pogoste rekreatijske aktivnosti v Rogaški Slatini glede na delež anketiranih gostov, ki se je rekreiral.

vrsta rekreatijske aktivnosti	% anketiranih gostov
sprehajanje	43,6
plavanje	37,6
igranje tenisa	11,2
kolesarjenje	2,2
igranje mini golfa	2,1
igranje golfa (na vadišču)	0,6
telovadba	4,1
fitness	5,4
savna	3,4
drugo	0,9

Plavala je dobra tretjina gostov (37,6 %). Delež bi bil višji, če bi bilo na voljo več vodnih površin (ob anketiranju je bil edini pokriti bazen v hotelu Donat). Po mnenju anketirancev je bila to največja

pomanjkljivost v turistični ponudbi zdravilišča. Bazen so uporabljali predvsem gosti, ki so bivali v hotelu Donat (66,7 % vseh anketirancev iz tega hotela). Deleži uporabnikov iz drugih hotelov so nižji (le okoli tretjine gostov).

Z drugimi rekreacijskimi aktivnostmi se je, zaradi dokaj stare starostne strukture, ukvarjal le manjši del gostov. **Tenis** je igralo le 11,2 % anketirancev, medtem ko je **kolesarilo**, igralo **mini golf** ali na **vadišču za pravi golf** vadilo manj kot 2 % anketirancev. **Telovadnico** je obiskalo 4,1 % anketirancev, **fitness** 5,4 % in **savno** 3,4 %.

Glede na navedeno so **obstoječi športno-rekreacijski objekti dokaj slabo izkoriščeni** oziroma po njih, glede na prevladujočo starejšo klientelo, ni pravega povpraševanja. Z rekreacijo se namreč bolj ukvarjajo le gosti, ki so prišli v zdravilišče na dopust (61,5 % vseh) in mlajši od 50 let (61,8 %).

11. Izletniška aktivnost gostov v Rogaški Slatini in okolici

Za ugotavljanje akcijskega radija gostov zdravilišča smo anketirance povprašali »*Ali ste bili v času vašega bivanja v zdravilišču kje na izletu?*« Pri tem je bilo mišljeno vsako gibanje iz zdraviliško-turistične in oskrbno-storitvene cone Rogaške Slatine.

Kar 44,5 % anketirancev je odgovorilo, da **na izletu niso bili**. Med njimi so bili nadpovprečno zastopani gosti, starejši od 70 let (54,5 %), in tisti, ki so bili tu prek zdravstvenega zavarovanja (56,3 %) ali pa so prišli v Rogaško Slatino brez osebne avtomobila (51 %).

Posebej so izpostavljena najbližja sprehajalna območja, kamor štejemo okoliške hribe in izletniške točke (**Bellevue, Janina, Cvetlični hrib, Tavčarjev hrib, Tržaški hrib**). Ti so bili **edina izletniška točka** 12,5 % anketirancev.

43 % anketirancev je izjavilo, da **so bili na izletu tudi drugje, kot le na okoliških hribih**. Med njimi so nadpovprečno zastopani gosti, ki so prišli v Rogaško Slatino na dopust (60,3 %), tujci (51,6 %, med Italijani kar 59,8 %) in gosti v starosti od 40 do 59 let. Zanimivo je, da se je za izlet odločilo več gostov, ki so v Rogaški Slatini že bili (45 %), kot tistih, ki so bili tu prvič (40,1 %).

Vendar v tem pogledu Rogaška Slatina posebej ne izstopa, saj je manjša prostorska mobilnost gostov značilna tudi za večino drugih tradicionalnih zdraviliških krajev, kjer so prevladujoč motivi zdravljenja, rehabilitacija ali zdravstvena preventiva. Ker so gosti zdravilišča vezani na vsakodnevne terapevtske postopke, so zaradi tega manj mobilni. Prek dneva se večinoma zadržujejo le v zdraviliškem parku ali gredo na sprehod v bližnjo okolico.

Najbolj obiskana izletniška točka so okoliški hribi (naprimer Bellevue). Tu je bila kar četrtnina vseh anketirancev (26,7 %). Sledi obisk **Atomskih toplic** (18,7 %) in območja **Olimja z okolico** (12,6 %). Na tem območju se je razvila prava turistična regija s kopališčem v Atomskih toplicah in več izletniškimi točkami (na primer grad Olimje, kmečki turizem Jelenov greben, kmetija Amon, tovarna čokolade, pivovarna). Območje je zelo zanimivo za tujce, saj je bilo tu na izletu kar 36 % vseh Avstrijcev in 33 % vseh Italijanov, med Slovenci pa le 13,2 %. Velik del izletnikov se je pripeljal organizirano s »turističnim vlakom«. Del anketirancev je tudi izjavil, da se je redno ali občasno peljal z osebnim avtomobilom na **kopanje v Atomske toplice**.

Ker predstavljajo del turistične ponudbe Rogaške Slatine tudi proizvodi iz stekla in kristala, smo med izlete uvrstili tudi obisk industrijske prodajalne pri **steklarni Boris Kidrič** in pri **Steklarski šoli** v Trzišču (10,9 %). Pogostejši izletniški točki sta tudi **Boč** in **Donacka gora** (6,2 % gostov).

Manjši del gostov je bil na izletu na **Ptujski Gori** in na **Ptuj**, v **Mariboru, Celju**, drugje v Sloveniji in na Hrvaškem.

Kljub temu, da se cerkev na **Sladki gori** pojavlja v večih vodnikih, jo je obiskalo le nekaj anketirancev. Izleti na Ptuj in v Maribor so bili večinoma organizirani, ostale pa so anketiranci opravili individualno z osebnimi avtomobili.

Preglednica 12: Najbolj pogosta izletniška območja glede na delež anketiranih gostov v Rogaški Slatini, ki so bili tam na izletu.

izletniška območja	% anketiranih gostov
okolica zdravilišča (Bellevue, ...)	26,7
steklarna v Rogaški Slatini	10,9
Boč, Donačka gora	6,2
območje Olimja (Sopote)	12,6
Atomske toplice (Podčetrtek)	18,7
Ptuj, Ptujška Gora	4,8
Maribor	2,4
Celje	2,0
drugo (v Sloveniji)	5,2
Hrvaška	1,5

12. Zadovoljstvo gostov z zdravstveno in s turistično ponudbo

Anketirance smo povprašali »Kako ste zadovoljni z zdravstveno in s turistično ponudbo v Rogaški Slatini?« Z **zdravstvenimi storitvami** so bili skoraj vsi zelo zadovoljni in niso imeli pripomb. Le nekaj gostov je izjavilo, da ima zdravstveno osebje monopolni položaj in imajo zaradi tega slab odnos do pacientov.

Nekoliko manj enotne so bile **ocene turistične ponudbe**, ki je dobila **povprečno oceno 4,26**. Del anketirancev je kot razlog za nižjo oceno navedel slabo opremo v starejših hotelih, neprijazno osebje, slabo hrano, različna doplačila, hrup, neurejenost okolja in drugo.

Preglednica 13: Ocena turistične ponudbe v Rogaški Slatini, ki so jo dali anketiranci.

ocena turistične ponudbe	število anket	% anket
1 – zelo nezadovoljni	1	0,1
2 – nezadovoljni	32	2,5
3 – še kar zadovoljni	129	9,9
4 – zadovoljni	601	46,2
5 – zelo zadovoljni	537	41,3
skupaj	1300	100,0

Najvišje so turistično ponudbo ocenili starejši gosti (4,45). Ti večinoma niso imeli pripomb in niso pogrešali dodatne ponudbe. Slabše so turistično ponudbo ocenili mlajši gosti (4,06), samoplačniki (4,00), ki za svoj denar zahtevajo boljše storitev, ter gosti, ki so v Rogaški Slatini že bili (4,22). Njihova glavna pripomba je bila, da se objekti in ponudba slabšajo. Zaradi tega se je povprečna ocena 4,32 v letu 1994 znižala na 4,22 v letu 1997. Nekoliko višje od povprečja so turistično ponudbo ocenili le gosti iz Hrvaške in Avstrije.

Na vprašanje »Ali imate kakšno pripombo na turistično ponudbo – kaj pogrešate (zlasti med turistično infrastrukturo)?« je kar 30,3 % anketirancev imelo pripombe. Največ **pripomb na turistično ponudbo** so imeli mlajši gosti (kar 47,7 % teh gostov) in gosti, ki so prišli na dopust (35,9 %).

Največ anketirancev (20,8 %) je **pogrešalo bazene** (tako pokrite kot na prostem). Ugotavljali so, da so že v večini slovenskih zdravilišč zgradili tako imenovane »termalne riviere«, ki so zelo popestri-

le turistično ponudbo. Bazensko ponudbo najbolj pogrešajo gosti, ki so prišli v Rogaško Slatino na dopust (27,9 % anketirancev), mlajši gosti (30,6 %), samoplačniki (24,3 %) in tujci. Kar nekaj med njimi se je redno ali občasno vozilo v Atomske toplice. Z odprtjem termalnega kopališča v Rogaški Slatini (v letu 1998) se je stanje izboljšalo.

Ta struktura gostov je želela tudi **več zabave in razvedrila** (8,6 % anketirancev), kar pa je bilo v nasprotju z zahtevami starejših gostov, ki so želeli mir in so (poleg mineralne vode in zdravstvenih storitev) le-tega ocenjevali kot eno največjih vrednot v zdravilišču. S **kulturnimi prireditvami** je bila večina zelo zadovoljna.

Med mnjenji in **pripombami anketirancev** so zanimiva tudi naslednja:

- gosti, ki prihajajo v Rogaško Slatino že vrsto let, ugotavljajo, da se v zadnjih desetih letih ni nič spremenilo na bolje, oziroma da je stanje vedno slabše, ker se hoteli ne obnavljajo, nekateri pa so zaprti ali celo propadajo,
- gosti v Zdraviliškem domu (Grand hotelu) in hotelu Styria se pritožujejo nad opremljenostjo sob in čeprav jih biva tu večina prek zdravstvenega zavarovanja v cenejših penzionih, menijo, da bi bil potreben višji standard (ločena stranišča in kopalnica brez doplačila),
- gosti v hotelu Donat, hotelu Styria in Zdraviliškem domu, ki bivajo na vzhodni strani hotelov ob cesti proti Cvetličnemu hribu, se pritožujejo zaradi prometnega hrupa (dostava v hotele, na primer tovornjaki ob šesti uri zjutraj, lokalni promet), obenem pa ugodno ocenjujejo ureditev dela Celjske ceste v peš-cono,
- nekatere goste moti slaba urejenost okolice, zlasti sprehajalnih poti (želijo boljše označbe, več počivališč, oziroma klopi, več košev za smeti), družine z otroci, ki jih sicer pride v zdravilišče zelo malo, pa pogrešajo otroško igrišče; na ureditev parka gosti niso imeli pripomb.

Med turistično infrastrukturo so imeli anketiranci pripombe le na pomanjkanje vodnih površin in površin za sončenje. Večina gostov ne pogreša novih športno-rekreacijskih objektov in naprav, obstoječe pa zelo malo uporablja. S tega vidika je vprašljiva upravičenost izgradnje pokritega športno-rekreacijskega centra. Za njegovo izkoriščenost bi bilo treba pridobiti večji delež mlajših gostov z drugačnimi motivi, kot so zgolj zdravstveni.

13. Primerjava rezultatov anketiranja v Rogaški Slatini z rezultati drugih anketiranj v slovenskih zdraviliščih

Rezultate anketiranja v Rogaški Slatini smo primerjali z rezultati podobnih anketiranj v slovenskih zdraviliščih v zadnjih desetih letih, čeprav je med primerjanimi analizami cela vrsta razlik, ki zmanjšujejo možnost neposredne primerjave. Najpomembnejša je ta, da obstoječe analize podajajo rezultate anketiranja gostov le **za skupino slovenskih zdravilišč** in ne za posamezne zdraviliške kraje. Še manj primerna je primerjava z rezultati anketiranj v tujini (Bauer 1993).

Leta 1987 je Inštitut za marketing Visoke ekonomsko-komercialne šole Univerza v Mariboru anketiral goste v večjih slovenskih zdraviliščih (Pauko, Lorbek, Rebeušek, Ciglenečki, Babič, Hojnik, Napast 1988). Ankete je izpolnilo 722 gostov, od teh je bilo 63,6 % domačih gostov (to je gostov iz nekdanje Jugoslavije). V anketo je bilo tako zajetih 0,29 % vseh gostov v slovenskih zdraviliščih v letu 1987.

V poletni sezoni leta 1994 je anketiranje tujih turistov v slovenskih zdraviliščih izvedel tedanji Zavod Republike Slovenije za statistiko (Škafar Božič 1995). Anketirali so 629 tujih gostov, ki so predstavljali 0,67 % vseh tujih gostov v slovenskih zdraviliščih v letu 1994 (mednje so šteli tudi turisti iz drugih republik nekdanje Jugoslavije).

Leta 1997 je sledila ponovitev anketiranja tujih turistov (Škafar Božič 1998), vendar so objavljeni le relativni podatki (ni podatka o številu anketiranih gostov).

Leta 1999 je avtor tega prispevka izvedel primerjalno anketiranje v Atomskih toplicah. Vključenih je bilo 339 oseb. Raziskava še ni končana.

Zanimiva je primerjava poglavitnih **motivov**, ki so navedli anketirance, da so se odločili za **prihod v zdravilišče**. Po ugotovitvah Pauka (1988, 37–40) se je več kot tri četrtine takratnih domačih gostov odločilo za obisk zdravilišča zaradi zdravljenja. Danes takšni deleži veljajo predvsem za tako imenovana »klasična« zdravilišča v Sloveniji (med njimi so na primer Rogaška Slatina, Dobrna, Laško in Dolenjske Toplice), ki poleg zdravljenja in zdravstvenih terapij večinoma ne nudijo druge ponudbe, ki bi privabila večji spekter gostov. V nasprotju s temi pa je nekaj slovenskih zdravilišč (na primer Čateške toplice, Moravske Toplice, Atomske toplice) v zadnjem desetletju dopolnilo in spremenilo svojo ponudbo, tako da tja prihaja večina gostov (zlasti v poletni sezoni) na dopust in rekreacijo. Tako imenovane »termalne riviere« z raznoterimi in atraktivnimi vodnimi površinami mnogim predstavljajo nadomestilo za morje. S sindikalnim turizmom ter z oddajanjem počitniških stanovanj in apartmajev se je v teh zdraviliščih bistveno povečal obseg turističnega prometa (vsa tri našeta zdravilišča so v letu 1996 po številu nočitev prehitela Rogaško Slatino), v nekaterih pa so gosti z zdravstvenim motivom celo v manjšini. Tako je na primer v poletni sezoni leta 1999 v Atomske toplice prišlo na zdravljenje, rehabilitacijo ali zdravstveno preventivo le 26,6 % anketirancev, 50,7 % jih je prišlo na dopust, 19,8 % pa je bilo enodnevni kopalni gostov (Horvat 1999).

Tuje goste v slovenska zdravilišča privablja predvsem možnost oddiha, sprostitve in rekreacije, s tem pa je povezana tudi zdravstvena preventiva. Že v prejšnjem desetletju je s temi motivi prišlo kar 68,7 % vseh gostov, v poletni sezoni leta 1997 pa 82,4 %. Šele nato sledi zdravstveni motiv, ki je leta 1987 v slovenska zdravilišča privabil 31,3 % tujcev (Pauko, Lorbek, Rebeušek, Ciglencečki, Babič, Hojnik, Napast 1988, 38), v poletni sezoni leta 1997 pa le 7,4 % (Škafar Božič 1998, 41).

Treba je opozoriti, da je pri rezultatih anketiranja v letu 1994 in 1997 vpliv poletne sezone zelo očitno in nereprezentativen. To ugotavlja tudi Škafarjeva (1995, 40), ki navaja, da so tujci prihajali v zdravilišča julija in avgusta predvsem na počitnice, septembra in oktobra je že bil najpomembnejši zdravstveni motiv. Na nižji delež tujih gostov z zdravstvenim motivom kažejo tudi naše ugotovitve, saj jih je med letoma 1994 in 1997 v Rogaško Slatino s tem motivom prišlo 35,9 %.

Število prihodov v zdravilišče kaže, da je bila ob anketiranju slaba polovica domačih gostov v zdravilišču prvič, dobra tretjina drugič ali tretjič, le nekaj odstotkov pa jih je bilo v zdravilišču že več kot desetkrat. To potrjuje dejstvo, da gre večina Slovencev v zdravilišče le nekajkrat v življenju na zdravljenje, le manjši del pa jih gre na vsakoletno zdravstveno preventivo.

Tuji gosti izkazujejo v Rogaški Slatini višje deleže večkratnih prihodov. Vzrok je predvsem dolgotrajna tradicija, indikacije na osnovi edinstvene mineralne vode in poznavanja zdravilišča (predvsem pri Avstrijcih in Hrvatih). Večkratnost prihodov tujcev v druga zdravilišča pa je nižja, saj so nekatera zdravilišča mlajša po nastanku ali pa manj znana. Visok delež tujcev se odloča tudi za spoznavanje in obisk različnih zdravilišč s podobnimi indikacijami.

Povprečna dolžina bivanja gostov se je v zadnjih desetih letih pri domačih gostih zmanjšala za več kot tretjino (po podatkih SURS-a z 8,3 dni na 5,5 dni). Znižal se je predvsem delež gostov, ki so v zdravilišču bivali več kot dva tedna (v Rogaški Slatini je bilo takih le 11,9 %), povečal pa se je delež gostov, ki so bili v zdravilišču le 7 dni (v Rogaški Slatini 31,2 % domačih gostov, v Atomskih toplicah celo 52,3 %). Če je bila dolžina bivanja v zdravilišču v preteklosti povezana predvsem z dolžino trajanja zdravstvenih programov, je danes vse bolj povezana z motivi gostov in njihovimi finančnimi možnostmi.

Pri tujih gostih je opazno, da so v slovenskih zdraviliščih v poletni sezoni leta 1997 bivali največji del le od 4 do 7 dni ali celo manj (Škafar Božič 1998, 42). V celoletnem povprečju je njihova povprečna dolžina bivanja daljša in je podobna kot pri domačih gostih. Tako je na primer v Rogaški Slatini 57,7 % anketirancev iz tujine bivalo od 8 do 14 dni, 20,1 % pa več kot 14 dni. Podobne deleže so imeli tuji gosti v slovenskih zdraviliščih v prejšnjem desetletju (Pauko, Lorbek, Rebeušek, Ciglencečki, Babič, Hojnik, Napast 1988, 37).

Socio-demografska sestava gostov kaže večjo primerljivost med anketiranci v Rogaški Slatini in v slovenskih zdraviliščih v prejšnjem desetletju, medtem ko menimo, da ugotovljena sestava tujih gostov v slovenskih zdraviliščih v poletni sezoni 1994 in 1997 ni reprezentativna za celoletno obdobje.

Glede na rezultate anketiranja v slovenskih zdraviliščih v letu 1987 in v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 lahko sklepamo, da je skoraj polovico obiskovalcev zdravilišč starejših od 60 let in neaktivnih. Vendar pa to velja le za tako imenovana »klasična« zdravilišča, ki temeljijo svojo ponudbo predvsem na zdravstvenih uslugah. Anketiranje v Atomskih toplicah kaže, da sicer še vedno prevladuje zrela aktivna generacija med 50 in 65 leti, vendar so močno zastopane tudi mlajše generacije (Horvat 1999). Tudi relativno mlajša **starostna sestava** tujih gostov v slovenskih zdraviliščih v poletni sezoni leta 1997, ko je imelo več kot 60 let le 26,6 % anketirancev (Škaraf Božič 1998, 40), je posledica prevladujočega počitniškega in preventivnega motiva ter večjega deleža prehodnih gostov.

Ekonomska sestava gostov iz Slovenije se je v zadnjih desetih letih spremenila v skladu z zmanjšanjem deleža aktivnih oseb in povečanjem deleža upokojenecv. To je skladno tudi z višjim deležem starejših gostov v Rogaški Slatini. Drugačne rezultate dajejo anketiranja v primerjalnih analizah. V slovenskih zdraviliščih je bilo v poletni sezoni 1997 med tujimi gosti upokojenih le 31,6 % anketirancev (Škaraf Božič 1998, 40), med vsemi gosti v Atomskih toplicah pa 41,3 % (Horvat 1999).

Anketiranja, vključena v primerjalne analize, sicer niso preučevala **prostorske mobilnosti gostov zdravilišč**, vendar pa v tem pogledu Rogaška Slatina posebej ne izstopa. Omejena prostorska mobilnost gostov je značilna tudi za večino drugih »klasičnih« zdravilišč, v katerih so prevladujoči motivi obiska zdravljenje, rehabilitacija ali zdravstvena preventiva. Ker so gosti zdravilišča vezani na vsakodnevne terapevtske postopke, so zaradi tega manj mobilni. Prek dneva se večinoma zadržujejo le v zdraviliškem parku ali gredo na sprehod v bližnjo okolico. V Rogaški Slatini je sprehajanje v okolici zdravilišča kot rekreacijsko aktivnost navedlo 44 % anketiranih gostov, obenem pa jih je 45 % izjavilo, da v času obiska zdravilišča niso odšli izven osrednjega dela naselja. Izjema so bili le določeni izleti (na primer 19 % gostov je bilo na izletu v Atomskih toplicah), ki pa so povečini tudi vezani na splošno terapijo ter obisk industrijske prodajalne pri rogaški steklarni in steklarski šoli (11 % gostov).

Zadnje primerjano vprašanje je **zadovoljstvo gostov s turistično ponudbo** v zdraviliških krajih. V Rogaški Slatini je bilo kar 46,2 % anketirancev zadovoljnih s turistično ponudbo, 41,3 % pa zelo zadovoljnih. Tuji gosti so bili celo bolj zadovoljni od domačih.

Dokaj visoka ocena turistične ponudbe v Rogaški Slatini sicer kaže na zadovoljstvo gostov (predvsem manj zahtevnih starejših gostov, ki so v večini in tradicionalno prihajajo v zdravilišče zaradi dobrih zdravstvenih uslug in mineralne vode), po drugi strani pa številne bronamerne kritike in pripombe anketiranih gostov kažejo na nujnost izboljšav in sprememb v turistični ponudbi zdravilišča. Sicer bo turistični promet še bolj nazadoval, kot je v zadnjih letih. Med letoma 1994 in 1996 se je število nočitev v Rogaški Slatini zmanjšalo za 23,6 %, število nočitev domačih gostov pa celo za 28,9 %. Vzrokov za zmanjšanje turističnega prometa z anketo nismo mogli ugotoviti, po nekaterih odgovorih pa se da sklepati, da so primarni vzrok za domače goste dokaj visoke cene, tujci pa so se najbolj pritoževali nad slabo dodatno turistično in trgovsko ponudbo, pomanjkanjem zabave in možnostjo plavanja.

Podobno visoko stopnjo zadovoljstva izražajo tudi tuji turisti v slovenskih zdraviliščih v letu 1997 (Škaraf Božič 1998, 43), še zlasti pri kakovosti storitev v nastanitvenih objektih, glede kakovosti hrane, razmerja med ceno in kakovostjo, glede gostoljubnosti prebivalstva, pri oceni narave in pokrajine, glede miru in tišine ter osebne varnosti med bivanjem v Sloveniji. Najbolj nezadovoljni so bili glede prometne dostopnosti, cestnih povezav, ter možnosti za nakupe v zdraviliških krajih.

Za nadaljnji razvoj turistične ponudbe v zdraviliških krajih je zato zelo pomembna ugotovitev, da je bila slaba polovica tujih gostov sicer zadovoljna s pestrostjo kulturnih prireditev, možnostjo izbire izletov ter možnostmi za razvedrilo in športne aktivnosti, obenem pa je bila z njimi zelo zadovoljna manj kot petina anketirancev (podobne pripombe so imeli tudi anketiranci v Rogaški Slatini). Na tem segmentu turistične ponudbe torej čaka turistične delavce v zdraviliških krajih še veliko dela.

Z vidika dosedanjih ugotovitev bi bilo priporočljivo čim večje sodelovanje zdravilišča v Rogaški Slatini s sosednjim zdraviliščem v Atomskih toplicah. Turistična ponudba obeh zdravilišč ni konkurenčna, ampak se komplementarno dopolnjuje in obem sledi sodobnim težnjam v razvoju zdravilišč v Evropi, to je visoko razviti in specializirani zdravstveni ponudbi in tako imenovanim doživetjem oziroma rekreaciji.

14. Viri in literatura

- Bauer, A. 1993: Die Bedeutung von Heilbädern für den ländlichen Raum, dargestellt am Beispiel des Heilbades Bad Soden-Salmünster. Rhein-Mainische Forschungen 111. Frankfurt am Main.
- Boeckmann, B. 1975: Beiträge zur geographischen Erforschung des Kurfremden- und Freizeitverkehrs auf Eiderstedt unter besonderer Berücksichtigung Sankt Peter-Ordings. Regensburger Geographische Schriften 7. Regensburg.
- Cigale, D. 1999: Nekateri značilnosti bližnje rekreacije prebivalstva Domžal. Geografski vestnik 71. Ljubljana.
- Horvat, U. 1999: Družbeno geografska preobrazba turistične pokrajine na primeru Rogaške Slatine. Doktorska disertacija, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Horvat, U. 1999: Rezultati anketiranja gostov v Atomskih toplicah (delovno gradivo). Maribor.
- Jeršič, M. 1984: Prostorski učinki rekreacije prebivalstva Novomeške regije. 13. zborovanje slovenskih geografov. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1985: Turistična geografija. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1995: Bližnja rekreacija prebivalcev mesta Ljubljane. Dela 11. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1998: Bližnja rekreacija prebivalcev Slovenije. Geographica Slovenica 29. Ljubljana.
- Marušič, Z., Weber, S. 1999: Ispitivanje zadovoljstva gostiju u primorskim mjestima Hrvatske – ljetno 1999. Turizam 4/1999. Zagreb.
- Pauko, F., Lorbec, F., Rebeušek, L., Ciglenciki, M., Babič, A., Hojnik, M., Napast, M. 1988: Zdraviliška propaganda SR Slovenije. Turizem v slovenskem gospodarstvu in njegova vloga v dolgoročnem razvoju SRS, Programski sklop Vrednotenje elementov turistične ponudbe, konkurenčnosti in planiranje razvoja turizma v ožjih območjih. Maribor.
- Škafar Božič, A. 1995: Anketa o tujih turistih v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994. Ljubljana.
- Škafar Božič, A. 1998: Anketa o tujih turistih v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1997. Ljubljana.
- Zorko, D. 1999: Uvod v turizem. Ljubljana.

15. Summary: Tourists, their motives, needs and behavior patterns in Rogaška Slatina health resort

(translated by Nada Šabec)

The terms tourist needs and motives refer to the tourists' desires and expectations which trigger and guide their activities. These needs and motives depend on a number of factors and vary over time. Studies of tourist needs and motives are gaining in significance and are of particular practical importance for those involved in shaping tourist provisions. The purpose of the latter is to accommodate the tourists' wishes and expectations as much as possible by offering new and diverse tourist facilities (which may be relevant to regional development) as well as high-quality tourist services.

Health resort tourism is based on the basic need of people to maintain and improve their health. Visiting and staying in health resorts thus represents a relatively constant and one of the oldest forms of tourism. In recent decades, however, tourist motives have changed and focus more and more on just relaxation, the regeneration of psycho-physical strength in terms of medical prevention, and even simply recreation. The emergence of a specific kind of tourist infrastructure, the so-called »thermal rivieras« with vast water attractions (e.g. Čateške toplice, Moravske Toplice, and Atomske toplice in Slovenia) attract new groups of tourists whose motives and behavior patterns differ from or are even in complete contrast with the motives of the so-called »classic« health resort guests.

Rogaška Slatina is one of the oldest and most prominent health resorts in Slovenia, whose systematic development began at the beginning of the 19th century. The basic healing agent is the Donat Mg mineral water. With its very high content of magnesium (over 1000 mg per liter) and other bal-

neologically and medically beneficial ions and because of its proven physiological effects, it is primarily used as a drinking cure for the diseases of the stomach, duodenum, small and large intestines, liver, gall bladder, pancreas, diabetes etc. The number of tourists reached its peak in the year 1985 (approximately 41,000 guests or 385,000 overnight stays). In the 1980s, the majority of tourists who stayed over night came from Croatia (approximately 35%), Slovenia (27%), Austria (17%), and Italy (10%). That was the period in which Rogaška Slatina ranked fifth on the scale of tourist destinations according to the number of overnight stays and was at the same time the largest health resort (with approximately 20% of all beds and 25% of all overnight stays in Slovene health resorts). The war in the Balkans greatly reduced the number of tourists (in 1998 there were 34.000 of them and 220.000 overnight stays), especially those coming from other former Yugoslav republics (approximately 8% of overnight stays) and Slovenia (46%), while the number of visitors from abroad increased (46%), especially those from Italy (22%).

The questionnaires were administered to the tourists in Rogaška Slatina in the period between 1994 and 1997. 1300 questionnaires were administered, which however refer to 1754 tourists who at the time stayed in or visited the health resort. The sample included as many as 1.2% of all the guests staying in Rogaška Slatina at the time.

The main findings based on the questionnaire analysis with regard to the socio-demographic structure of the tourists, their main tourist motives, frequency and length of their stay in the health resort, their therapeutic, sports, recreational and other tourist needs, and their satisfaction with medical and tourist provisions in Rogaška Slatina, are the following:

- The tourists' structure is balanced in terms of gender (54% of women).
- The majority of guests are elderly, with as many as 71% of them being older than 50 years and 20% older than 70 years. On the average, the oldest tourists come from Austria.
- 54% of all tourists are retired or pensioners, while only 41% belong to the active population.
- 70% of the guests are self-paying guests. Their ratio is increasing, and they have become the prevalent category among Slovene tourists as well (55%).
- Owing to the specific medicinal effects of the mineral water the main motive for visiting the resort is medical treatment and rehabilitation (49%). This is a prevalent motive especially with first-time visitors (57%), older guests and those from Slovenia and Croatia. 23% of the guests came for health-prevention reasons. This motive is most common with self-paying guests, foreigners, and regular visitors who had been coming to Rogaška Slatina for many years. 24% of the tourists came in search of relaxation and recreation, but even among them 80% use at least one of the therapeutic services. Consequently, there were only 6% of those who came simply for holidays (mostly accompanying those who came for treatment).
- As many as 45% of the respondents came to Rogaška Slatina upon their physician's recommendation, and 26% because their friends and acquaintances recommended it. The latter are the main sources of information especially with guests from Italy and Austria, and this fact should be taken into consideration while working on promotion abroad.
- For 37% of the guests this was their first visit to Rogaška Slatina (the largest numbers of tourists exceeding the average come from Slovenia and from more distant countries). The highest ratio of those who visit Rogaška Slatina several times are foreign guests with a higher degree of health prevention awareness. As many as 15% came to the resort more than 10 times.
- The average period of stay is on the decrease (in the 1980s it used to be 9 days, in the 1990s approximately 6 days). As many as 52% of the respondents stayed in the resort from 8 to 14 days. Among those who stay longer are foreign tourists, those who came for treatment or for health-prevention reasons, and those who had been visiting Rogaška Slatina for several years.
- Half of the guests (49%) stay in newer and the more expensive hotels Donat and Sava. They are mostly foreigners and self-paying guests. Only 2% of the guests stay in private rooms, even though private rooms account for 15% of all accommodation facilities.

- 81% of guests took advantage of various therapeutic treatments following their doctor's instructions. The most frequent are manual massage (60% of all the respondents), the drinking of mineral water (53%), mineral baths, fango wrappings, gymnastics, and physiotherapy.
- The guests have at their disposal various recreational facilities such as trim runs, multi-purpose sports playground, archery training ground, a golf course, a ski slope with artificial snow, 6 outdoor tennis courts, a sports hall with 4 tennis courts and a squash court. Despite the options on offer, 44% of the guests did not engage in different recreational activities, but just went for walks in the vicinity of the resort, 38% only swam in the pool (at the time the new thermal pool complex had not been yet built – it was opened in 1998), and 11% played tennis. Sports and recreational facilities are relatively poorly used and there is not sufficient demand for it (which may be due to the older age of the tourists). Only those who came to the resort on holiday and those younger than 50 years take advantage of these facilities to a greater extent.
- As many as 45% of the guests never took a trip outside the resort, 12% only visited the nearby hills, which have good viewpoints (Bellevue, Janina, Cvetlični hrib). In general these three hills are the most popular destination for trips (27% of all the respondents). The next most frequently visited place is the nearby health resort of Atomske toplice (19%), where as many as one third of all foreigners go for occasional or regular swimming.
- Almost all guests are satisfied with the medical services in the resort and there were no complaints. There was less consensus with regard to tourist provisions (on a scale from 1 to 5). The average score was 4.26, but decreased with each year. Most remarks came from younger guests and from those who came on holiday. Most expressed a desire for more swimming pools (this was rectified later by the new thermal riviera) as well as for more entertainment. The latter, of course, was in contradiction with the expectations of the elderly guests who wanted peace and cited that as one of the greatest advantages of the resort. There were quite a few complaints about poorly furnished older hotels.

The comparison with other health resorts in Slovenia shows that Rogaška Slatina belongs to the category of so-called »classic« health resorts (the same as e. g. Dobrna, Laško, Dolenjske Toplice), which offer mostly medical treatment and therapies, but little else that would attract a wider spectrum of guests. Contrary to that, there are some Slovene health resorts (e. g. Čateške toplice, Moravske Toplice, Atomske toplice) that have in the past decade managed to improve and change what they offer to tourists and thus attract guests who come mostly on holidays and for recreational purposes (especially during the summer). The so-called »thermal rivieras«, trade union tourism, and renting out suites and apartments have contributed considerably to the increased number of tourists in these health resorts (in 1996 all three mentioned health resorts showed better results than Rogaška Slatina in terms of tourist numbers). In some, the guest who come for healing reasons are even in the minority.

The mentioned limited space mobility of guests is typical also of most other »classic« health resorts in which the primary motives for visit are treatment, rehabilitation or medical prevention. Since the guests there have daily therapeutic treatment, they spend most of the day in the resort park or take walks in the vicinity.

A relatively high evaluation of the tourist services and facilities in Rogaška Slatina shows that the guest are happy with it (especially the elderly with lesser demands who traditionally come for good medical service and for the mineral water). On the other hand, there are a number of well-intended critical remarks by the respondents which point to the need for improvement and change in tourist provision. Unless this happens, the number of tourists will continue to decrease even more so than in previous years. In view of this, what is on offer to tourists would certainly benefit from greater cooperation with the nearby health resort of Atomske toplice. The resorts are not competing against each other, but rather complement each other and their cooperation would be in line with modern developmental trends of other health resorts in Europe as well.

RAZGLEDI**TEMPERATURA, SLANOST IN GOSTOTA MORSKE VODE
V SEVERNEM JADRANU**

AVTORJA

Zlatimir Bičanić

Naziv: dr., diplomirani inženir vojaškega pomorstva, izredni profesor

Naslov: Visoka pomorska šola v Splitu, Zrinjsko Frankopanska 38, HR – 21000 Split, Hrvaška

Telefon: +385 021 380 779, 021 380 699

Faks: +385 021 380 759

Tonko Baković

Naziv: mag., profesor matematike, višji predavatelj

Naslov: Visoka pomorska šola v Splitu, Zrinjsko Frankopanska 38, HR – 21000 Split, Hrvaška

Telefon: +385 021 380 779, +385 021 380 699

Faks: +385 021 380 759

UDK: 551.46(262.3-17)

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Temperatura, slanost in gostota morske vode v severnem Jadranu

Članek je analiza in sinteza merjenj temperature, slanosti in gostote morske vode v severnem Jadranu med letoma 1909 in 1990. V preglednicah so prikazane najpomembnejše prvine za termohalinske analize: srednja mesečna temperatura, slanost in gostota vode na površini in na dnu, tehtana srednja mesečna temperatura, slanost in gostota vode ter ekstremne vrednosti za temperaturo, slanost in gostoto vode. Dolgoletna merjenja kljub manjši natančnosti merilnih instrumentov v začetnem obdobju zagotavljajo zanesljivost analiz.

KLJUČNE BESEDE

temperatura, slanost, gostota, termohalinski, kontinentalni, maritimni, Jadransko morje, hidrologija, hidrogeografija, oceanologija

ABSTRACT

Temperature, salinity, and density of seawater in the Northern Adriatic Sea

The article is an analysis and synthesis of long-term measurements of the temperature, salinity, and density of the seawater in the Northern Adriatic taken between 1909 and 1990. The tables show the most important elements of the thermocline analyses: mean monthly temperature, salinity and density of water at the surface and at the bottom, the weighed mean monthly temperature, salinity and density of water, and the extreme values for temperature, salinity, and density of water. In spite of the poorer quality and lower precision of the measuring instruments during the initial period, the long-term measurements have ensured the reliability of the analyses.

KEY WORDS

temperature, salinity, density, thermocline, continental, maritime, Adriatic Sea, hydrology, hydrogeography, oceanology

Uredništvo je prispevek prejelo 8. septembra 1999.

1. Uvod

Raziskovanje severnega Jadrana poteka že od leta 1909. Rezultati so bili objavljeni v številnih strokovnih poročilih in znanstvenih delih. Ker so meritve izvajali na odprtem in priobalnem morju, so danes na razpolago dobro selektirani in urejeni podatki o termohalinskih vrednostih na severnem Jadranu. Meniva, da jih najina temeljita statistična obdelava oziroma pregled vrednosti temperature, slanosti in gostote morske vode za obdobje med letoma 1909 in 1990 koristno dopolnjuje.

Podatke prikazujeva s preglednicami in le skromnimi besedilnimi pojasnili, saj nisva želela ponavljati razlag termohalinskih razmer, ki so predstavljena že v drugih delih (Bičanić 1992). Tak statistični pregled predstavlja svojevrstno obliko zaključka o termohalinskih vrednostih ter njihovem spreminjanju, ekstremih in podobnem. Ob tem ne izključujeva možnosti drugačnega metodološkega pristopa ali dopolnitve najinega pristopa.

Avtorja želiva analizirati tudi termohalinske razmere v številnih manjših območjih slovenskega primorja, kar bi izboljšalo razumevanje zakonitosti fizično-oceanografskih procesov v morski vodi južnega dela Tržaškega zaliva, interaktivnih odnosov med morjem, kopnim in atmosfero ter povečalo možnosti za spremljanje ali celo predvidevanje spreminjanja vrednosti termohalinskih parametrov.

Glavni pomen poznavanja spreminjanja vrednosti termohalinskih parametrov je njihov vpliv na živi svet v morju oziroma na povezanost morja s kopnim in ozračjem.

Termohalinski parametri so temeljni vzročniki kinematike vodnih mas, zato neposredno vplivajo tudi na razporeditev kemijskih in bioloških parametrov v morju. Dinamiko morske vode je vsekakor treba povezati s sodobnimi svetovnimi problemi onesnaževanja in varovanja okolja, kar je za Tržaški zaliv zaradi njegove značilne geografske lege še posebej pomembno.

2. Območje raziskave, podatki in metodološki pristop

Območje raziskave (slika 1) je razdeljeno na tri prereze s podatki 12 oceanografskih postaj. Ta delitev je stara okoli 30 let (Vučak s sodelavci 1982). Vse dosedanje raziskave so potekale približno po tej shemi, odvisno od razlogov in namenov kratkoročnih projektov.

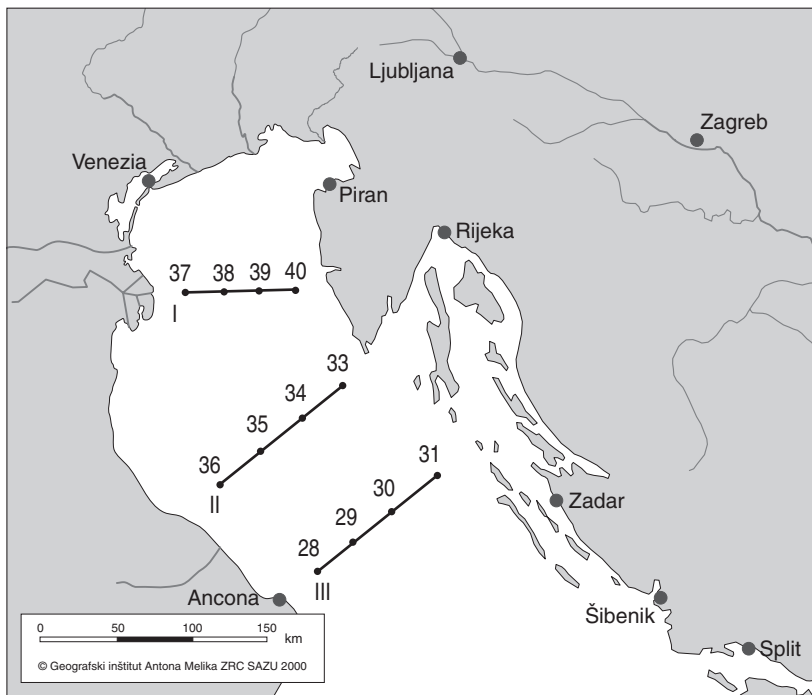
Po sodobni delitvi naj bi meja med severnim in srednjim Jadranom potekala po črti med Ancono in otokom Premuda. Severni Jadran leži v plitvem kontinentskem šelfu. Največje globine so pri Anconi, kjer presegajo 70 m, proti severu pa se zmanjšujejo. Območje je pod močnimi celinskimi podnebnimi vplivi, kar neposredno vpliva na vrednosti termohalinskih parametrov. Pomemben je tudi sladkovodni dotok, ki neposredno vpliva na temperaturne in halinske vrednosti ter posredno na gostoto morske vode (Bernot 1971).

Za severni Jadran je značilna intenzivna dinamika morske vode. Vzdolž vzhodne obale teče proti severozahodu vhodni jadranski tok, ki se ob severni obali ciklonsko obrača proti zahodni obali in ob njej teče proti jugovzhodu kot izhodni jadranski tok (Buljan in Zore-Armanda 1971). Poleg priobalnega kraka je prisoten še en ciklonski krak, ki se od vhodnega toka pri Kamenjaku, južnem rtu polotoka Istre, prav tako ciklonsko odcepi proti zahodni obali.

Raziskave so potrdile samostojno sezonsko dinamiko morske vode v Tržaškem zalivu (Bičanić 1992) in občasni površinski morski tok iz širšega območja ustja Pada proti območju Rovinja na vzhodni obali. To gibanje morskih tokov imenujemo *rezidualno gibanje* (Vučak 1985).

Raziskava temelji na podatkih, zbranih v oceanografskih raziskovanjih severnega Jadrana med letoma 1909 in 1990. Hrani jih hrvaški Državni hidrografski institut. Uporabila sva okoli 28.000 podatkov za temperaturo, slanost in gostoto morske vode.

Metodološki pristop je zasnovan na prvinah, ki omogočajo celovit prikaz termohalinskih razmer v severnem Jadranu. V preglednicah so izmed vseh podatkov prikazane srednja mesečna temperatura, slanost in gostota vode na površini in na dnu, tehtana srednja mesečna temperatura, slanost in gostota vode, ekstrem-

Slika 1: Območje raziskave ter razporeditev postaj in prerezov.

ne vrednosti za temperaturo, slanost in gostoto vode, povprečna mesečna in letna temperatura zraka ter povprečne letne vrednosti za reprezentativne postaje: 37, 38, 39, 36, 34, 31, 29 in 30 (slika 1).

V preglednici 8 so prikazane povprečne površinske in danjske temperature ter ekstremne vrednosti temperature, slanosti in gostote za obdobje med letoma 1911 in 1990.

Meniva, da ima prikaz s preglednicami v oceanologiji in v podobnih znanstvenih disciplinah prednost pred slikovnim in besedilnim prikazom. Besedilo naj bi bilo samo nevsiljiv vodič, kar je še vedno svetovna tendenca v naravoslovnih znanostih.

V preglednicah so navedene tudi vrednosti za tehtano srednjo mesečno temperaturo, slanost in gostoto vode celotnega vodnega stolpca. Vrednosti v vodnem stolpcu se merijo na standardnih oceanografskih globinah (0, 5, 10, 20, 30, 50, 75, 100 m ...). Aritmetično sredino vrednosti v vodnem stolpcu je treba nadomestiti s tehtano sredino zato, ker razlika med dvema globinama v vodnem stolpcu ni v vsem stolpcu enaka. Tehtana sredina se izračuna tako, da se najprej za vsak par sosednjih standardnih globin ugotovi srednja vrednost parametra in pomnoži z razliko globin, nato se zmnožki seštejejo, vsota zmnožkov pa deli skupno globino.

3. Maksimalne, minimalne, srednje in ekstremne temperature

V severnem Jadranu se minimalne površinske temperature morske vode pojavljajo februarja, le na postaji 31, ki leži v kraku vhodnega severozahodnega toka (vzdolž vzhodne obale), marca. Te ugotovitve opravičujejo sezonsko razdelitev mesecev v oceanologiji, ki za zimske mesece šteje januar, februar in marec, ne pa december. Minimalna srednja površinska temperatura je najnižja na postaji, najbližji ustju Pada (slika 1), okoli 8,09°C. Najvišja srednja minimalna je na postaji 29, in sicer 11,80°C. Razlika je 3,71°C. Najvišje srednje

maksimalne površinske temperature so avgusta. Njihov razpon je od 23,22 do 28,82°C (preglednica 1). Minimalne srednje temperature pri dnu se javljajo februarja, razen na postajah 37 in 31, kjer je takšno stanje marca. Maksimalne temperature so v južnih delih območja konec jeseni, v severnih delih pa konec poletja in na začetku jeseni (Bičanić 1991), ko je voda v tem območju dobro premešana.

Tehtana sredina srednjih maksimalnih temperatur se redno pojavlja avgusta, razen na postaji 31, ki je pod neposrednim vplivom vhodnega severozahodnega jadranskega toka. Minimalne vrednosti so februarja in marca, odvisno od vremenskih značilnosti v posameznih letih.

Na vseh postajah se termalni absolutni maksimumi redno pojavljajo avgusta, minimumu pa februarja.

Letne tehtane sredine se na vseh postajah severnega Jadrana (slika 1) gibljejo med 14,25 in 15,79°C (preglednice od 1 do 7), tako da je razpon samo 1,54°C. Na severnem prerezu so vrednosti nižje, na odprtem morju in južneje pa višje.

Najnižja izmerjena temperatura na odprtem morju, 6,30°C, je bila izmerjena februarja leta 1965 na postaji 37, najvišja, 26,48°C, pa prav tako na postaji 37. Vzrok je močan zimski celinski podnebni vpliv in hitrejša poletno segrevanje morske vode v plitvem območju, kjer leži postaja 37.

4. Maksimalna, minimalna, srednja in ekstremna slanost

Maksimalna površinska slanost se giblje med 37,55 in 38,48 ‰ in se pojavlja od novembra do marca. Najnižja maksimalna vrednost je na prerezu I (od 37,55 do 37,73 ‰) januarja. Slanost se povečuje od severa proti jugu. Maksimalna površinska slanost je najpogostejša pozimi, odvisno od vremenskih razmer v posameznih letih, in lahko nastopi bolj zgodaj ali pa bolj pozno kakor na postajah 31 in 34 (preglednica 8).

Minimalna površinska slanost se giblje med 31,48 in 37,53 ‰. Najpogostejša je avgusta. Na severnem prerezu je minimum površinske slanosti konec pomladi na postaji ob ustju Pada. Na srednjih postajah tega prereza je minimum v mesecih z obilnimi padavinami.

Maksimalna slanost ima pri dnu razpon od 38,11 do 38,96 ‰. Pojavlja se od oktobra do junija. Čas njenega nastopa je povezan z značilnostjo prevladujočih vremenskih in dinamičnih oziroma maritimnih faktorjev. Minimalna slanost se pri dnu giblje med 36,02 in 38,21 ‰. Zakonitosti njenega nastopa še ne znamo točno določiti, vendar se iz podatkov da razbrati, kako je plitvo morje odvisno od dinamičnih maritimnih ter istočasnih celinskih in podnebnih vplivov.

Maksimalne vrednosti tehtanih sredin nastopajo predvsem pozimi, najpogosteje januarja. Od tega odstopa samo halinsko stanje na postaji 31, verjetno zaradi njene lege v kraku vhodnega severozahodnega toka ob vzhodni jadranski obali. Na postajah bližje zahodni jadranski obali se minimumi tehtanih sredin pojavljajo konec poletja, posebno na postaji 37 po sušnih obdobjih.

Maksimalna ekstremna slanost ima vrednosti med 38,53 in 39,22 ‰, minimalna ekstremna slanost pa med 17,05 in 36,20 ‰.

5. Maksimalna, minimalna, srednja in ekstremna gostota

Maksimalne vrednosti površinske gostote se gibljejo med 28,98 in 29,32 in se z manjšimi odstopanji pojavljajo v zimskem obdobju, od januarja do marca: na prerezu I januarja, na prerezu II februarja in na prerezu III marca.

Minimalne vrednosti so na vseh postajah avgusta, razen na postaji, najbližji ustju Pada, kjer je minimalna vrednost 21,63 junija.

Pri dnu so maksimumi marca, razen na postajah 37 in 35, kjer zaradi dotoka sladke vode iz Pada in značilnosti režima morskih tokov nastopajo mesec kasneje. Na vseh postajah ima gostota morske vode visoke vrednosti. To vodi do sklepa, da je to obdobje, ko pojavljanje težke severnojadranske vode

Preglednica 1: Srednje mesečne vrednosti temperature (°C), slanosti (‰) in gostote morske vode na površini in dnu, mesečne tehtane sredine in ekstremne mesečne vrednosti za postajo 37 (vir: banka podatkov DHI).

mesec	temperatura na površini	slanost na površini	gostota na površini	temperatura na dnu	slanost na dnu	gostota na dnu	tehtana sredina temperature	tehtana sredina slanosti	tehtana sredina gostote	absolutni minimum temperature	absolutni minimum slanosti	absolutni minimum gostote	absolutni maksimum temperature	absolutni maksimum slanosti	absolutni maksimum gostote	temperatura zraka
januar	9,88	37,73	29,12	11,06	37,91	29,05	9,96	37,79	29,15	8,70	37,48	28,95	11,08	38,28	29,49	6,6
februar	8,09	36,58	28,51	8,79	37,81	29,38	8,60	37,44	29,11	6,30	35,21	27,70	9,18	38,17	29,72	8,6
marec	9,49	35,28	27,28	8,67	36,81	28,61	8,57	37,26	28,98	8,10	30,01	22,92	11,00	38,24	29,76	9,4
april	11,78	33,73	25,65	9,02	36,02	27,93	9,90	35,27	27,20	8,10	26,85	20,40	15,14	38,05	29,30	13,7
maj	17,60	34,45	24,97	10,30	38,00	29,26	13,06	37,02	27,93	9,72	31,40	21,95	20,38	38,28	29,58	19,3
junij	21,50	31,48	21,63	11,09	38,11	29,19	15,26	36,84	27,30	9,96	25,88	16,33	26,48	38,35	29,49	21,8
julij	23,69	34,74	23,55	13,84	37,87	28,45	19,05	36,94	26,46	12,24	32,41	21,59	24,75	38,15	28,86	23,9
avgust	23,22	35,75	24,77	14,50	37,92	28,38	20,26	37,05	26,27	11,60	34,25	23,09	26,00	38,87	28,87	22,6
september	21,05	33,68	23,48	15,29	37,68	27,99	19,13	36,86	26,39	14,49	17,68	11,33	24,40	38,51	28,50	19,6
oktober	19,38	34,73	24,73	16,73	37,86	27,79	18,96	36,93	26,52	14,73	31,87	22,48	22,03	38,15	28,42	17,6
november	13,88	31,66	23,61	15,76	37,67	27,88	15,60	36,73	27,19	10,04	17,05	13,03	16,53	37,83	28,03	9,9
december	12,21	35,36	26,84	12,58	37,65	28,47	12,69	37,20	28,16	9,11	20,79	15,40	13,80	37,92	28,70	9,0
povprečje	15,98	34,60	25,35	12,30	37,61	28,53	14,25	36,94	27,56							15,2

veletne absolutne vrednosti: minimalna temperatura 6,30 (februar 1965), minimalna slanost 17,05 (november 1972), maksimalna temperatura 26,48 (junij 1967), maksimalna slanost 38,87 (avgust 1972)

Preglednica 2: Srednje mesečne vrednosti temperature (°C), slanosti (‰) in gostote morske vode na površini in dnu, mesečne tehtane sredine in ekstremne mesečne vrednosti za postaje 38 in 39 (vir: banka podatkov DHI).

mesec	temperatura na površini	slanost na površini	gostota na površini	temperatura na dnu	slanost na dnu	gostota na dnu	tehtana sredina temperature	tehtana sredina slanosti	tehtana sredina gostote	absolutni minimum temperature	absolutni minimum slanosti	absolutni minimum gostote	absolutni maksimum temperature	absolutni maksimum slanosti	absolutni maksimum gostote	temperatura zraka
januar	9,86	37,55	28,98	10,64	37,89	29,11	10,12	37,63	28,99	8,70	37,18	28,85	11,48	38,14	29,27	7,0
februar	8,41	35,69	27,76	8,91	36,38	28,24	8,73	37,14	28,33	6,97	21,03	16,19	10,57	38,21	30,12	8,9
marec	9,83	36,30	28,00	9,12	38,04	29,49	9,23	37,43	29,21	7,27	34,22	25,82	12,94	38,40	29,84	10,1
april	13,12	35,41	26,69	10,59	38,11	29,29	11,46	37,23	28,75	9,10	30,93	22,70	15,76	38,44	29,51	14,0
maj	18,06	35,31	25,50	10,77	37,75	28,96	14,11	36,79	27,91	9,79	32,22	22,80	19,93	38,77	29,78	18,1
junij	20,87	36,36	25,58	11,42	38,03	29,07	15,78	36,60	27,95	9,98	30,88	20,19	25,23	38,35	29,43	21,2
julij	23,31	35,66	24,35	12,54	37,92	28,76	18,51	37,06	27,10	11,34	34,26	23,39	25,22	38,15	29,06	23,5
avgust	23,78	35,14	23,80	14,32	37,56	28,10	19,96	36,57	26,33	11,63	31,14	20,90	26,33	38,37	28,78	23,1
september	21,61	34,83	24,22	15,27	37,74	28,04	19,56	36,51	26,38	12,99	26,09	17,72	22,68	38,13	28,71	21,2
oktober	20,53	36,52	25,82	16,88	38,09	27,92	19,32	37,43	26,84	15,12	34,83	24,61	22,06	38,33	28,30	18,0
november	16,21	37,05	27,29	16,75	37,67	27,64	16,50	37,39	27,47	14,89	34,46	25,60	17,78	38,10	28,19	12,7
december	12,55	37,28	28,27	13,24	37,64	28,40	12,92	37,50	28,35	11,48	36,40	27,35	14,54	37,92	28,72	9,3
povprečje	16,51	36,09	26,36	12,54	37,74	28,59	14,68	37,10	27,80							15,6

veletne absolutne vrednosti: minimalna temperatura 6,97 (februar 1913), minimalna slanost 21,03 (februar 1914), maksimalna temperatura 26,33 (avgust 1911), maksimalna slanost 38,77 (maj 1913)

Preglednica 3: Srednje mesečne vrednosti temperature (°C), slanosti (‰) in gostote morske vode na površini in dnu, mesečne tehtane sredine in ekstremne mesečne vrednosti za postajo 36 (vir: banka podatkov DHI).

mesec	temperatura na površini	slanost na površini	gostota na površini	temperatura na dnu	slanost na dnu	gostota na dnu	tehtana sredina temperature	tehtana sredina slanosti	tehtana sredina gostote	absolutni minimum temperature	absolutni minimum slanosti	absolutni minimum gostote	absolutni maksimum temperature	absolutni maksimum slanosti	absolutni maksimum gostote	temperatura zraka
januar	12,39	38,44	29,20	12,34	38,44	29,21	12,38	38,44	29,21	11,98	38,31	29,17	12,70	38,53	29,27	10,2
februar	10,47	38,05	29,26	10,12	38,16	29,35	10,14	38,02	29,28	8,88	37,59	29,08	11,46	38,48	29,45	10,8
marec																
april	14,55	36,17	26,99	11,88	38,33	29,21	13,37	37,54	28,68	11,46	35,25	26,25	14,70	38,44	29,28	14,6
maj	17,94	37,63	27,32	11,86	38,22	29,14	13,81	38,09	28,80	11,86	37,63	27,32	17,94	38,22	29,14	18,9
junij	19,59	37,94	27,13	12,30	38,26	29,08	17,33	38,12	28,06	12,00	37,37	26,68	19,67	38,60	29,19	19,6
julij																
avgust	25,82	34,93	23,05	12,68	37,77	28,62	20,40	36,68	28,81	11,86	34,18	22,51	25,96	38,04	28,99	25,6
september	21,99	36,88	25,67	17,55	37,94	27,65	20,13	37,34	26,85	13,72	35,68	24,07	24,35	38,44	28,82	20,9
oktober	15,32	36,66	27,09	16,28	38,60	28,47	17,98	37,99	27,72	10,16	35,55	25,07	20,54	38,78	29,10	18,6
november	16,52	38,32	28,19	16,36	38,28	28,21	16,56	38,19	28,11	15,99	38,02	27,91	17,06	38,48	28,38	11,7
december																
povprečje	17,18	37,22	27,10	13,48	38,22	28,77	15,79	37,82	28,17							16,8

večetne absolutne vrednosti: minimalna temperatura 8,88 (februar 1911), minimalna slanost 34,18 (avgust 1911), maksimalna temperatura 25,96 (avgust 1969), maksimalna slanost 38,78 (oktober 1968)

Preglednica 4: Srednje mesečne vrednosti temperature (°C), slanosti (‰) in gostote morske vode na površini in dnu, mesečne tehtane sredine in ekstremne mesečne vrednosti za postajo 34 (vir: banka podatkov DHI).

mesec	temperatura na površini	slanost na površini	gostota na površini	temperatura na dnu	slanost na dnu	gostota na dnu	tehtana sredina temperature	tehtana sredina slanosti	tehtana sredina gostote	absolutni minimum temperature	absolutni minimum slanosti	absolutni minimum gostote	absolutni maksimum temperature	absolutni maksimum slanosti	absolutni maksimum gostote	temperatura zraka
januar	12,17	38,20	29,05	11,97	38,26	29,14	12,14	38,24	29,16	11,05	37,79	28,91	12,62	38,63	29,32	10,8
februar	10,18	37,97	29,25	10,51	38,34	29,49	10,17	38,10	29,38	9,17	37,63	29,14	11,20	38,69	29,70	10,6
marec	11,22	38,00	29,09	11,02	38,51	29,52	11,08	38,32	29,43	10,50	37,10	28,43	11,70	38,78	29,70	10,4
april	13,42	38,27	28,85	12,34	38,30	29,10	12,90	38,25	28,98	11,76	38,10	28,65	14,36	38,37	29,20	14,0
maj	16,56	36,99	27,16	12,83	38,22	28,93	14,37	37,73	28,46	11,53	36,22	26,37	18,02	38,62	29,51	18,4
junij	20,31	37,79	26,82	13,80	38,41	28,88	17,65	37,96	27,79	13,42	36,40	26,24	21,40	38,68	29,05	20,9
julij																
avgust	23,68	36,62	24,98	14,66	38,21	28,55	20,73	37,34	26,76	13,56	35,53	23,60	25,52	38,64	28,83	23,3
september	21,62	36,95	25,79	14,72	38,22	28,51	18,89	37,59	27,44	12,80	35,28	23,81	24,33	38,63	28,86	21,1
oktober	19,57	37,87	27,20	15,57	38,51	28,65	18,54	38,05	27,72	15,28	37,29	26,61	20,58	38,62	28,72	18,3
november	15,69	37,83	28,01	14,33	38,26	28,64	15,30	37,98	28,23	12,73	37,56	27,74	16,58	38,44	28,78	13,4
december	13,11	37,83	28,58	13,16	38,46	29,02	13,17	37,68	28,19	12,66	33,43	25,24	13,50	38,57	29,07	10,0
povprečje	16,19	37,67	27,71	13,17	38,34	28,95	14,99	37,93	28,32							15,6

večetne absolutne vrednosti: minimalna temperatura 9,17 (februar 1911), minimalna slanost 33,43 (december 1912), maksimalna temperatura 25,52 (avgust 1969), maksimalna slanost 38,78 (marec 1968)

Preglednica 5: Srednje mesečne vrednosti temperature (°C), slanosti (‰) in gostote morske vode na površini in dnu, mesečne tehtane sredine in ekstremne mesečne vrednosti za postajo 31 (vir: banka podatkov DHI).

mesec	temperatura na površini	slanost na površini	gostota na površini	temperatura na dnu	slanost na dnu	gostota na dnu	tehtana sredina temperature	tehtana sredina slanosti	tehtana sredina gostote	absolutni minimum temperature	absolutni minimum slanosti	absolutni minimum gostote	absolutni maksimum temperature	absolutni maksimum slanosti	absolutni maksimum gostote	temperatura zraka
januar	13,18	38,25	28,89	12,67	38,34	29,06	13,03	38,34	28,99	12,00	37,99	28,64	13,40	38,43	29,19	11,7
februar	12,43	38,20	29,01	12,33	38,28	29,09	12,38	38,30	29,09	11,96	38,08	28,82	12,89	38,36	29,22	11,2
marec	11,94	38,32	29,20	11,43	38,53	29,46	11,72	38,48	29,36	10,80	37,85	28,83	12,57	38,66	29,60	10,2
april	14,49	38,26	28,62	12,90	38,42	29,08	13,48	38,32	28,88	12,70	38,10	28,33	15,21	38,43	29,13	16,1
maj	17,90	37,88	27,52	13,05	38,20	28,88	14,60	38,13	28,48	11,79	37,23	26,93	18,66	38,71	29,15	18,5
junij	21,25	37,95	26,68	13,45	38,37	28,92	16,23	38,29	28,21	12,42	37,53	25,91	23,20	38,78	29,28	20,9
julij	22,90	37,73	26,05	13,98	38,54	28,95	17,10	38,44	28,11	13,18	36,67	24,90	24,58	38,69	29,09	22,8
avgust	23,30	37,30	25,56	14,37	38,34	28,70	17,30	38,11	27,79	12,78	36,20	24,01	25,82	38,67	28,94	23,1
september	21,94	37,45	26,11	15,18	38,43	28,58	18,06	38,19	27,64	14,40	37,12	25,95	22,80	38,70	28,82	20,5
oktober	19,96	38,45	27,42	14,79	38,65	28,85	17,68	38,53	28,05	14,31	38,26	27,27	20,74	38,80	28,86	19,1
november	17,42	38,46	28,08	16,57	38,47	28,29	17,14	38,47	28,19	15,78	38,13	27,85	18,26	38,65	28,62	14,5
december	14,82	38,17	28,60	14,33	38,10	28,53	14,30	38,18	28,59	13,70	37,61	28,26	14,76	38,55	28,78	12,6
povprečje	17,63	38,04	27,65	13,75	38,39	28,87	15,25	38,32	28,45							16,8

veletne absolutne vrednosti: minimalna temperatura 10,80 (marec 1965), minimalna slanost 36,20 (avgust 1979), maksimalna temperatura 25,82 (avgust 1979), maksimalna slanost 38,80 (oktober 1968)

Preglednica 6: Srednje mesečne vrednosti temperature (°C), slanosti (‰) in gostote morske vode na površini in dnu, mesečne tehtane sredine in ekstremne mesečne vrednosti za postajo 29 (vir: banka podatkov DHI).

mesec	temperatura na površini	slanost na površini	gostota na površini	temperatura na dnu	slanost na dnu	gostota na dnu	tehtana sredina temperature	tehtana sredina slanosti	tehtana sredina gostote	absolutni minimum temperature	absolutni minimum slanosti	absolutni minimum gostote	absolutni maksimum temperature	absolutni maksimum slanosti	absolutni maksimum gostote	temperatura zraka
januar	13,17	38,47	29,06	12,79	38,48	29,15	13,07	38,43	29,08	12,49	37,37	28,28	13,61	38,56	29,26	11,3
februar	10,56	38,10	29,28	10,57	38,11	29,29	10,55	38,13	29,35	8,95	37,70	29,09	12,19	38,62	29,55	9,9
marec	11,35	38,23	29,24	10,97	38,35	29,41	10,85	38,23	29,37	10,24	38,08	29,18	12,30	38,40	29,50	9,6
april	15,14	37,85	28,16	12,69	38,46	29,15	13,32	38,22	29,00	11,32	37,82	28,11	15,25	38,46	29,38	15,9
maj	18,72	37,28	26,87	12,60	38,46	29,19	14,98	38,09	28,81	11,01	35,30	25,21	19,60	38,86	29,57	19,6
junij	20,92	37,54	26,46	12,22	38,49	29,27	16,55	38,24	28,59	11,34	36,33	25,44	22,02	39,22	29,79	19,4
julij	23,04	37,43	25,78	12,39	38,23	29,03	17,77	37,88	28,08	11,60	35,66	24,16	24,84	38,78	29,37	22,9
avgust	23,65	36,12	24,56	14,74	38,21	28,85	19,72	37,39	27,68	12,21	33,71	22,24	25,70	38,96	29,23	24,0
september	21,39	37,23	26,10	13,60	38,39	28,91	18,23	37,81	27,98	13,05	36,63	25,55	22,16	38,62	28,98	21,8
oktober	18,87	38,09	27,44	14,26	38,44	28,79	17,28	38,31	28,23	12,96	37,90	27,29	19,02	38,99	29,07	14,9
november	15,71	37,50	27,80	15,27	38,31	28,66	15,64	37,86	28,20	12,07	35,87	26,57	17,54	38,69	28,93	13,2
december	12,39	37,04	25,81	14,80	38,02	28,36	14,00	36,62	28,17	11,40	32,48	24,77	15,00	38,95	29,03	14,0
povprečje	17,08	37,33	27,21	13,08	38,33	29,01	15,16	37,93	28,54							16,4

veletne absolutne vrednosti: minimalna temperatura 8,95 (februar 1913), minimalna slanost 32,48 (december 1910), maksimalna temperatura 25,70 (avgust 1960), maksimalna slanost 39,22 (junij 1967)

Preglednica 7: Srednje mesečne vrednosti temperature (°C), slanosti (‰) in gostote morske vode na površini in dnu, mesečne tehtane sredine in ekstremne mesečne vrednosti za postajo 30 (vir: banka podatkov DHI).

mesec	temperatura na površini	slanost na površini	gostota na površini	temperatura na dnu	slanost na dnu	gostota na dnu	tehtana sredina temperature	tehtana sredina slanosti	tehtana sredina gostote	absolutni minimum temperature	absolutni minimum slanosti	absolutni minimum gostote	absolutni maksimum temperature	absolutni maksimum slanosti	absolutni maksimum gostote	temperatura zraka
januar	13,21	38,43	29,02	12,91	38,46	29,11	13,17	38,42	29,03	12,84	38,34	28,99	13,53	38,57	29,21	11,4
februar	11,80	38,30	29,20	12,30	38,23	29,11	12,20	38,34	29,12	9,93	37,90	28,97	13,34	38,62	29,33	13,3
marec	11,93	38,48	29,32	12,70	38,53	29,51	11,82	38,49	29,43	10,68	38,25	29,00	18,80	38,71	29,67	12,0
april	15,00	38,24	28,48	12,53	38,42	29,16	13,72	38,31	28,94	12,12	38,06	28,26	15,40	38,25	29,21	15,4
maj	18,28	37,94	27,47	12,43	38,39	29,15	15,14	38,25	28,71	12,20	36,83	26,41	19,10	38,69	29,36	18,8
junij	20,76	38,16	27,06	12,27	38,37	29,17	16,35	38,30	28,53	12,06	37,66	26,13	22,45	38,77	29,48	20,6
julij	23,01	37,78	26,01	13,12	37,59	28,39	17,83	38,10	28,01	12,62	35,58	25,38	24,29	38,96	29,28	22,4
avgust	23,38	37,63	25,83	13,43	38,47	29,01	19,32	38,13	27,90	12,89	37,10	25,36	24,58	38,63	29,12	24,0
september	22,25	36,88	25,60	13,60	38,38	28,90	18,44	37,69	27,81	13,35	36,47	25,13	22,80	38,57	29,02	21,1
oktober	19,92	38,15	27,20	14,20	38,53	28,88	18,04	38,35	28,18	12,77	37,62	26,31	21,94	38,72	29,06	19,0
november	17,14	37,53	27,43	15,86	38,24	28,29	16,84	37,82	27,79	15,32	37,03	26,65	18,90	38,38	28,52	14,2
december																
povprečje	17,88	37,96	27,51	13,21	38,33	28,97	15,72	38,20	28,50							17,5

večletne absolutne vrednosti: minimalna temperatura 9,93 (februar 1911), minimalna slanost 35,58 (julij 1969), maksimalna temperatura 24,58 (avgust 1969), maksimalna slanost 38,96 (julij 1969)

Preglednica 8: Srednje vrednosti temperature ($^{\circ}\text{C}$), slanosti ($\%$) in gostote morske vode na površini in dnu, tehtane sredine in ekstremne vrednosti po posameznih postajah med letoma 1911 in 1990 (vir: banka podatkov DHI).

Postaja	Maksimalna temperatura na površini	Minimalna temperatura na površini	Maksimalna temperatura na dnu	Minimalna temperatura na dnu	Tehtana sredina maksimalne temperature	Tehtana sredina minimalne temperature	Absolutna maksimalna temperatura	Absolutna minimalna temperatura
29	23,38 avgust	11,80 februar	15,86 november	12,30 februar	19,32 avgust	11,82 februar	24,58 avgust	9,93 februar
30	23,65 avgust	10,56 februar	14,80 december	10,57 februar	19,72 avgust	10,55 februar	25,70 avgust	8,95 februar
31	23,30 avgust	11,94 marec	15,18 september	11,43 marec	18,06 september	11,72 marec	25,82 avgust	11,79 februar
34	23,68 avgust	10,18 februar	15,57 oktober	10,51 februar	20,73 avgust	10,17 februar	25,52 avgust	11,20 februar
35	25,82 avgust	10,47 februar	17,55 september	10,12 februar	20,40 avgust	10,14 februar	25,96 avgust	8,88 februar
37	23,22 avgust	8,09 februar	15,29 september	8,67 marec	20,26 avgust	8,57 marec	26,00 avgust	6,30 februar
38,39	23,78 avgust	8,41 februar	16,88 oktober	8,91 februar	19,96 avgust	8,73 februar	26,33 avgust	0,77 februar
	Maksimalna slanost na površini	Minimalna slanost na površini	Maksimalna slanost na dnu	Minimalna slanost na dnu	Tehtana sredina maksimalne slanosti	Tehtana sredina minimalne slanosti	Absolutna maksimalna slanost	Absolutna minimalna slanost
29	38,48 marec	37,53 november	38,96 junij	37,03 november	38,49 marec	38,69 september	38,96 julij	35,30 maj
30	38,47 januar	36,12 avgust	38,49 avgust	38,02 december	38,43 januar	36,62 december	39,22 junij	35,58 julij
31	38,46 november	37,30 avgust	38,65 oktober	38,10 december	38,53 oktober	38,11 avgust	38,80 oktober	36,20 julij
34	38,27 april	36,62 avgust	38,57 marec, oktober	38,21 avgust	38,25 januar, april	37,34 avgust	38,78 marec	35,28 september
35	38,44 januar	34,93 avgust	38,60 oktober	37,77 avgust	38,44 januar	36,68 avgust	38,53 januar	34,18 avgust
37	37,73 januar	31,48 junij	38,11 junij	36,02 april	37,79 januar	36,73 november, julij	38,87 avgust	17,05 november
38,39	37,55 januar	34,83 september	38,11 april	36,38 februar	37,63 januar	36,51 september	38,77 maj	21,03 februar
	Maksimalna gostota na površini	Minimalna gostota na površini	Maksimalna gostota na dnu	Minimalna gostota na dnu	Tehtana sredina maksimalne gostote	Tehtana sredina minimalne gostote	Absolutna maksimalna gostota	Absolutna minimalna gostota
29	29,32 marec	25,83 avgust	29,51 marec	28,29 november	29,43 marec	27,81 september	29,43 marec	27,79 november
30	29,28 februar	24,56 avgust	29,41 marec	28,36 december	29,35 februar	27,68 avgust	29,79 junij	28,93 november
31	29,20 marec	25,66 avgust	29,46 marec	28,29 november	29,36 marec	27,64 september	29,60 marec	24,01 avgust
34	29,25 februar	24,98 avgust	29,52 marec	28,51 september	29,43 marec	26,76 avgust	29,70 februar, marec	23,60 avgust
35	29,26 februar	23,05 avgust	29,35 februar	27,65 september	29,28 februar	26,85 september	29,45 februar	22,51 avgust
37	29,12 januar	21,63 junij	29,38 februar	27,79 oktober	29,15 januar	26,27 avgust	29,76 marec	28,03 november
38,39	28,98 januar	23,80 avgust	29,49 marec	27,64 november	29,21 marec	26,33 avgust	30,12 februar	28,19 november

doseže svoj maksimum. Vrednosti gostote so višje od 29,40, razen na postajah 37 in 35. Minimalne vrednosti gostote morske vode pri dnu so bile izmerjene v jesenskem obdobju (preglednica 8).

Tehtane sredine so najvišje pozimi, najmanjše pa poleti (avgust in september, 26,33 do 27,81). Povečujejo se od severa proti jugu. Absolutni maksimumi praviloma nastopajo pozimi in imajo zelo visoke vrednosti (29,43 do 30,12).

Predhodne analize kažejo, da statistični pristop k obdelavi podatkov temperature in gostote morske vode daje dobre rezultate pri določevanju trendov in gibanja njihovih vrednosti. Pri halinskih vrednostih se pojavljajo anomalije, povezane z maritimnimi ter kontinentalnimi klimatskimi in hidrološkimi parametri, ki vplivajo na slanost in njeno spreminjanje med leti. To dokazuje manjšo *konzervativnost* slanosti v primerjavi s temperaturo in gostoto morske vode.

6. Sklepi

Analiza in sinteza podatkov za obdobje med letoma 1911 in 1990 sta izpolnili pričakovanja in dali eksplicitne rezultate o časovnih spremembah pojavljanja ekstremnih stanj in splošnih značilnostih parametrov morske vode v severnem Jadranu.

Minimalne vrednosti površinske temperature so februarja, razen v jugovzhodnem delu območja, kjer je minimum marca. Minimalna srednja vrednost je ob ustju Pada, in sicer okoli 8,09° C. Srednje maksimalne površinske vrednosti so redno avgusta (preglednica 8). Takrat se pojavljajo tudi srednje maksimalne vrednosti v stolpcu (tehtana sredina), minimumi pa februarja ali marca, odvisno od letnih vremenskih značilnosti.

V celotnem območju severnega Jadrana so termalni maksimumi avgusta, minimumi pa februarja. Februarja leta 1965 je bila izmerjena tudi najnižja temperatura, 6,30° C na postaji 37. Tudi najvišja, 26,48° C, je bila junija leta 1967 izmerjena na isti postaji. Razlog je intenzivni zimski kontinentalni vpliv in hitrejša poletno segrevanje manj slane vode v plitvem morju.

Slanost se povečuje od severa proti jugu. Maksimalne površinske vrednosti so najpogostejše pozimi, minimalne pa poleti, avgusta. Na prerezu I je najnižja površinska slanost konec pomladi na postaji ob ustju Pada. Na srednjih postajah tega prereza je najnižja slanost v mesecih z največ padavin. Vrednosti pri dnu so povezane s številnimi dejavniki, zato pojavljanja maksimalnih in minimalnih vrednosti ne moremo natančneje vklopiti v nobeno zakonitost.

Tehtane sredine slanosti so največje pozimi, najpogosteje januarja, najmanjše pa konec poletja, na koncu sušnih obdobj, torej v času minimalnega rečnega dotoka.

Maksimalne ekstremne vrednosti slanosti (preglednica 8) so od 38,53 do 39,22 ‰, minimalne pa od 17,05 do 36,20 ‰.

Zimske maksimalne vrednosti površinske gostote morske vode se gibljejo od 28,98 do 29,32. Na prerezu I nastopijo januarja, na prerezu II februarja, na prerezu III pa marca. Če izključimo manjša odstopanja, lahko sklenemo, da ima časovni zamik smer sever–jug. Minimalne vrednosti površinske gostote so avgusta, le na postaji 37 junija. Maksimumi pri dnu so marca, razen na postajah 37 in 35, kjer je maksimum pri dnu zaradi vpliva Pada in kinematike vodnih mas šele maja.

Tehtane sredine gostote morske vode imajo največje vrednosti pozimi in najmanjše poleti. Absolutni maksimumi nastopijo pozimi in imajo zelo visoke vrednosti, od 29,43 do celo 30,12.

7. Viri in literatura

Banka podataka. Hrvatski hidrografski institut. Split, 1991.

Bernot, F. 1971: Spreminjanje temperaturnih in slanostnih razmer severnega Jadrana v korelaciji z dotokom rečne vode. Doktorska disertacija, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.

- Bićanić, Z. 1992: Nova saznanja o termohalinskim svojstvima sjevernog Jadrana (novi pristup analizi u funkciji fizičko geografskih obilježja). Doktorska disertacija, Oddelek za geografiju Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Bićanić, Z. 1992: Termohalinski odnosi u sjevernom Jadranu. *Acta Geographica Croatica*. Zagreb.
- Buljan, M., Zore-Armanda, M. 1971: Osnovi oceanografije i pomorske meteorologije. Split.
- Vučak, Z. s sodelavci 1982: Andrija Mohorovičić 1974–76, Izveštaj i rezultati oceanografskih istraživanja Jadranskog mora. Split.
- Vučak, Z., 1985: Strujanje u sjevernom Jadranu u vidu uzroka i posljedica. Doktorska disertacija, Oddelek za geografiju Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.

8. Summary: Temperature, salinity, and density of seawater in the Northern Adriatic Sea

(translated by Mateo Zore and Wayne J. D. Tuttle)

Since the Northern Adriatic Sea has the distinct characteristics of a continental sea with small depths, intensive movement of water masses, strong continental water and climate influences, and complex interactive processes between the sea, the land, and the atmosphere; thermocline analyses of its water are therefore very demanding.

The analysis and synthesis of temperatures, salinity, and density of the seawater for the period between 1911 and 1990 demonstrate that the continental climatic and water elements and the incoming northwestern sea current greatly influence the distribution of the seawater and its thermocline characteristics.

The tables and brief descriptions illustrate the changes in temperature, salinity, and density of the seawater in the Northern Adriatic Sea in terms of time and space.

Over the shallow Northern Adriatic shelf, the stratification in the water column reveals two layers: at the surface and at the bottom. This influences the living creatures of the sea, a topic, however, that is the subject of research by other branches of oceanology.

RAZGLEDI**STANJE V (PRIRODNO)GEOGRAFSKI REGIONALIZACIJI SLOVENIJE**

AVTOR

Ivan Gams

Naziv: dr., univerzitetni diplomirani geograf, redni profesor v pokoju

Naslov: Ulica Pohorskega bataljona 185, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: 01 534 18 46

UDK: 911.6(497.4)

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Stanje v (prirodno)geografski regionalizaciji Slovenije

Ker vlada v Sloveniji mladi razgibani alpidski relief, so prve prirodnogeografske regionalizacije, ki so slo-nele na reliefu in z njim povezanih fizičnogeografskih dejavnikih, veljale za obče geografske. V drugi polovici stoletja je bilo objavljenih več v drobnem različnih prirodnogeografskih regionalizacij Slovenije, ki so med geografi razvnele diskusije o njihovi ustreznosti in smiselnosti. Ta članek prinaša analizo objavljenih regio-nalizacij glede na opredeljenost koncepcije, njeno izvedbo, število upoštevanih pokrajinskih prvin in dokumentiranost. Ker ne izhajajo iz istih osnov in so zato različne, kot celota povečujejo ponudbo porab-nikom, ki imajo različne zahteve.

KLJUČNE BESEDE

Slovenija, pokrajina, regionalna struktura, prirodnogeografska regionalizacija, družbenogeografska regio-nalizacija

ABSTRACT

The situation in the (physical) geographical regionalization of Slovenia

Because young irregular alpine relief is dominant in Slovenia, the first physical-geographical regionaliza-tion, which were based on the relief and the physical and geographical factors linked with it, were taken for the general geographical ones. In the second half of the century, several physical-geographical region-alizations of Slovenia that differed in detail were published, provoking discussion among geographers regarding their suitability and logicity. This article provides an analysis of the published regionalizations relative to the defining of the conception, its realization, the number of the regional elements considered, and their documentation. Because the regionalizations do not originate from the same foundations and are there-fore different, as a whole they increase the offer for users who have various requirements.

KEY WORDS

Slovenia, region, regional structure, physical-geographical regionalization, sociogeographical regionaliza-tion

Uredništvo je prispevek prejelo 20. maja 1999.

1. Uvod

V srednjem veku nastala naravna, predvsem zaradi različne kmetijske rabe tal modificirana pokrajina, se je na Slovenskem ohranila še v drugo polovico 20. stoletja. Zato so se prirodnogeografske regionalizacije skraja, ko je prevladovalo kmetijstvo, uveljavile kot splošnogeografske. Šele Svetozar Ilešič (1957–58) je zasnoval in leta 1972 utemeljil dvojno, prirodnogeografsko in družbeno regionalizacijo. V prvem članku (1958, 83–84) je med drugim zapisal mnenje, ki še velja za vse vrste regionalizacij: »Kljub vsem dosedanjim prizadevanjem in desetletnim modrovanjem o »geografskih področjih« smo sicer geografiji še daleč od tega, da bi se zedinili za enotna načela regionalizacije. Ne more se pa reči, da se temu cilju nismo približali. Krepek korak v tej smeri je že jasna zavest, da je treba kriterije trdno precizirati, predno se lotimo kakršnekoli rajonizacije ... Zato je razveseljivo, da se zadnja leta več kot o konkretnih regionalizacijskih shemah govori o načelih in kriterijih zanje. Ta razglabljanja kažejo po svoji sodbi predvsem eno: da je iluzorno stremeti za kakršno koli vsestransko, »splošno« geografsko rajonizacijo, ki bi s svojimi načeli veljala vedno in povsod ter za vse potrebe ...« (opomba avtorja: Ilešiču pomeni rajonizacija isto kot regionalizacija). Da ni mogoče uskladiti pretežno shemo prirodno pojmovanih pokrajin na primer z vplivnimi območji mest ali z ekonomskogeografskimi območji, po mojem ne kaže izgubljati besed,

Zadnja leta je nastalo več različnih regionalizacij. Tu je njihova analiza s stališča Ilešičeve zahteve, da je treba pri vsaki opredeliti načela in kriterije trdno precizirati ter jih tudi izpeljati.

Kratke preglede regionalizacij so objavili že D. Kladnik (1996), K. Natek (1998), D. Perko (1998b) in avtorji gesel regija in regionalizacija D. Kladnik, I. Vrišer in I. Gams v Enciklopediji Slovenije. Zato se lahko tu zadovoljimo z mnenjem, da stremijo za čim večjim številom upoštevanih pokrajinskih prvin (Kladnik 1996, 125; Gams 1984; Vrišer 1990). Ni pa izpolnjena Ilešičeva želja po razpravljanju o konceptu regionalizacij. Da so cilji regionalizacije med geografskimi raziskovalci in učitelji premalo znani, dokazuje zbežnost in začudenje nad novejšimi regionalizacijami, ki so po naslovu sodeč podobne, a naštevajo različno število regij. Zato je v tem članku pretres objavljenih regionalizacij z naslednjih vidikov: ali je uvodoma navedena zvrst regionalizacije, ali je koncept dovolj razložen, ali vsebina ustreza najavljenemu konceptu, komu je namenjena, ali je podprta z izračuni in ali je objava znanstvena. Znanstvena pa je, če prinaša z dokazi podkrepljeno novo znanje. Moč argumenta namreč v znanosti več velja kot avtoriteta pisca. Če so uporabljene kvantitativne metode, jih je potrebno podrobno navesti. Na primer: dve naravnogeografski regionalizaciji lahko izhajata iz istih široko deklariranih prvin, a se ena zadovolji s povprečnimi letnimi temperaturami in padavinami, druga pa izhaja iz podnebja v rastni dobi.

2. Analiza regionalizacij

Anton Melik je leta 1946 objavil za mnoge sedanje geografe absurdni naslov razprave »Prirodno-gospodarska sestava Slovenije«, karta in tekst pa govorita samo o geomorfologiji, točneje, o reliefni tipizaciji, ne pa o gospodarski sestavi. Ker pa še vedno drži, da se predstava o prodni ravnini povezuje z obsežnim poljem in gosto naselitvijo in predstava o gričevju v robni Sloveniji z vinogradi, medtem ko so strma gorovja ostala gozdnata in slabo poseljena, so reliefne enote pomembne tudi za gospodarsko sestavo, a le na splošno, ne pa v podrobnem (spomnimo se vseh ravninskih dobav!). Ni čudno, da ima večina naših regij še vedno ime po reliefnem tipu.

V treh od štirih zvezkov Melikovega regionalnega opisa Slovenije (Melik 1954, 1957, 1959 in 1960) je v podnaslovu skic enak tekst: »Drobna pokrajinska razčlenitev«. Ne zveemo pa, kaj avtorju pomeni izraz pokrajina. Tekstovni pokrajinski opisi so splošnogeografski, pri tem pa so družbenogeografske vsebine vključene v reliefno omejene pokrajine. V seznamih na koncu večjih poglavij je enako poudarjeno izpisano ime Trsta, Ljubljane in Maribora kot pokrajinskih imen. Po tej plati so Melikovi regionalni opisi podobni nekaterim novejšim geografskim učbenikom o Sloveniji, ki regije imenujejo po relief-

nih značilnosti, v tekstu pa jih razlagajo splošnageografsko in prinašajo tudi mnoge panožne (klimatske, turistične in druge) tematske karte. Melikove knjige so glede navajanja virov strokovne, po stilu pa poljudne, saj so namenjene prvenstveno širokemu občinstvu, ki ga podoba pokrajin bolj zanima kot pripadnost tej ali oni regiji. Te besede pa navadno ne omenja. Redko omenja besedo svet, ki ima po Slovarju slovenskega knjižnega jezika 14 pomenov in je zato za regijo neprimerna.

Tudi Svetozar Ilesič (1956) v prvem članku o slovenskih pokrajinah pojma pokrajina in regionalizacija ni utemeljeval. Bolj je pokrajino opredelil v Geografskem vestniku 44, kjer pa so principi regionalizacije še vedno le načelno opredeljeni. Zavzema se za čimbolj kompleksno regionalizacijo. Sektorskim (reliefnim, klimatskim in drugim) regionalizacijam celo odreka pomen za geografijo. Danes vemo, da so potrebne tudi te. Čeprav je bil Ilesič zagovornik enotne (kompleksne) geografije, je izvedel dvojno regionalizacijo. Prve regije je imenoval prirodne, na drugem mestu v istem delu (Ilesič 1956, 91) pokrajinsko-fiziognomične, drugod tudi pokrajinsko-ekološke, v novejši objavi (Ilesič 1972 in 1981) pokrajinsko-tipološke. Druge je imenoval ekonomsko-funkcijske. Na karti regij v Ilesičevem članku Slovenske pokrajine (Ilesič 1972) so ekonomsko-funkcijske regije preimenovane v geografske, in tako je tudi v objavi istega avtorja v Avstriji (1970) in na Nizozemskem (1971). Geografska regionalizacija, ki je sprva pomenila pokrajinsko regionalizacijo, naj bi torej po Ilesiču bila nodalna regionalizacija, ki jo imenujemo tudi gravitacijska ali funkcijska. V novejšem času jo Vrišer (1980 in 1998) navadno imenuje ekonomskogeografsko ali družbenogeografsko. Ilesičeve ekonomsko-funkcijske regionalizacije so podprte tudi z izbranimi statističnimi podatki za tedanje planske regije.

Med letoma 1976 in 1978 je bila za tedanja Raziskovalno skupnost Slovenije v okviru Katedre za fizično geografijo Pedagoško-znanstvene enote (zdaj Oddelka za geografijo) Filozofske fakultete narejena raziskava z imenom Kvantitativna prirodnoegeografska regionalizacija (Gams s sodelavci 1978). Po dopolnitvah z nekaterimi prvina mi pokrajinske ekologije je bila karta regij objavljena obenem z osnovnimi tabelarnimi podatki za makroregije v Celovcu (Gams 1983) in pozneje v Ljubljani (Gams 1983–1998). Popolna tabela za makroregije in mezoregije je bila objavljena šele leta 1998 (Gams 1998) v knjigi Geografija Slovenije. Vsebuje podatke za višinsko pasovitost v petih kategorijah, osem kategorij kamninske sestave na vzpetem svetu, pet kategorij talnih tipov na ravninah, 6 kategorij reliefne amplitude, izračunane po kvadratih 1 krat 1 km po topografskih kartah v merilu 1 : 25.000, tri klimatske kategorije za temperature v rastni dobi (povprečne, minimalne, maksimalne), vsoto padavin rastne dobe, štiri kategorije rabe tal, delež ravnin in vzpetin in obseg regije.

Pokrajinskoekološka regionalizacija je z upoštevanjem talnih tipov na ravnini in rabe tal, ki je poglavitna prvina kulturne pokrajine, pomembna tudi za občo geografsko regionalizacijo. Zato jo je bilo mogoče z manjšimi spremembami uporabiti za učbenik o Sloveniji v srednji šoli (Gams 1983 in ponatisi do 1998). Kjer je bilo mogoče, je bila pokrajina prilagojena vplivnemu gravitacijskemu območju (na primer iz Zgornjesavinjsko-mežiškega sredogorja je nastala Zgornja Savinjska dolina). Ostalo je 56 mezoregij, kar je domnevno zgornja meja glede na število učnih ur, namenjenih geografiji Slovenije v teh šolah. Kot karta pokrajin je s pojasnilom vred objavljena tudi v Enciklopediji Slovenije (Gams 1995, 57).

Po letu 1996 je v več objavah izšla nova regionalizacija Slovenije. Tako jo imenujejo njeni avtorji (Kladnik 1996, 153; Perko 1998, 41). To je ekipa petih geografov z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU (M. Gabrovec, M. Orožen Adamič, M. Pavšek, D. Perko in M. Topole) ter Draga Kladnika z Inštituta za geografijo, »... ki se je odločila, da poskusi pripraviti novo, poenostavljeno členitev...« (Kladnik 1996, 153; Kladnik 1997). Slonela naj bi predvsem na naslednjih prvinah: nadmorski višini, relativni višinski razliki, litološki sestavi, naklonu pobočja in klimi (Kladnik 1996, 153). Po Perku (1998a, 54) so regionalizacijo opravili s pomočjo geografskega informacijskega sistema, »... s katerim smo analizirali vse naravne pokrajinske sestavine in njihove prvine ter tiste družbene pokrajinske sestavine in prvine, ko so močno povezane z naravnimi...«. Po drugi verziji (Perko in Kladnik 1998, 27) so avtorji s pomočjo geografskega informacijskega sistema »... analizirali vse naravne pokrajinske sestavine, od družbenih pa predvsem naselja in rabo tal. Pri ugotavljanju povezanosti med pokrajinskimi sestavinami so ugotovili,

da sta površje in podnebje v povprečju najbolj povezani s preostalimi pokrajinskimi sestavinami, zato so ju upoštevali kot glavna kriterija pri tipizaciji in regionalizaciji ...«. Nekaterе objave nove regionalizacije prinašajo statistično dokumentacijo le za makroregije ali so brez nje (Kladnik 1996 in 1997, Perko 1995, 1997 in 1998d). Najpopolnejša dokumentacija je v knjigi Slovenija – pokrajine in ljudje in v razpravi v Geografskem zborniku (Perko 1998b). V tej razpravi (Perko 1998b, 44–45) so v preglednici z naslovom Nekateri kazalci po mezoregijah navedeni številčni podatki za naslednje prvine: obseg regije, povprečna nadmorska višina, povprečni naklon, delež gozda, število naselij, število prebivalcev leta 1961 in leta 1991, indeks rasti števila prebivalcev med letoma 1961 in 1991 ter gostota prebivalstva za leti 1961 in 1991. V knjigi Slovenija – pokrajina in ljudje (1998) so pri vsaki regiji naslednji diagrami: višinski pasovi, naklonski razredi, kamnine, klimogram, realno gozdno rastje, gibanje števila prebivalcev od leta 1869 do leta 1991, starostne skupine, raba tal. Na začetku regije je glavna statistična podoba in v njej je navedeno število naselij in koliko prebivalcev šteje. Prebivalstvo je deljeno na 12 kategorij. Ne vzemo pa, katere od teh prvin so bile upoštevane pri ugotavljanju in omejevanju regij. Katere prvine klime so upoštevane pri določitvi makroregij? Samo po pripadnosti eni od osmih območij v karti Darka Ogrina, ki je objavljena pri Perku (1998a)? (opomba avtorja: Ogrinova karta govori o submediteranski klimi, po Perku pa je tam Mediteranska Slovenija). Ni znano, odkod izvirajo navedene razlike o upoštevanih prvinah.

Tudi pri novi regionalizaciji je premalo jasno opredeljena koncepcija in zvrst.

Perko v knjigi Slovenija – pokrajine in ljudje (1998a, 15) piše, da »... je pokrajina torej poljuden izsek iz zemeljskega površja ...«, in da bi bila lahko zanjo definicija takale: »... pokrajina je v prostorskem smislu na osnovi vsaj ene pokrajinske sestavine enoten in omejen del zemeljskega površja, v vsebinskem smislu pa sestav različnih, med seboj povezanih pokrajinskih sestavin ...«. Pokrajina naj bi torej imela dva pomena, po prvem je enoten (ekotop?), po drugem pa različen, a s pokrajinskimi sestavinami povezan del površja. Ni jasno pojasnilo: »... Teoretično je pokrajina lahko tudi prosto izbran kvadrat zemeljskega površja, saj je zgrajen iz pokrajinskih sestavin, ki so bolj ali manj povezane, kot je značilno za pokrajino. Vendar mora geograf pri regionalizaciji upoštevati čim več kriterijev (pokrajinskih sestavin), da se tako od teoretično-geografskega pojma pokrajine čim bolj približa splošnemu, ljudskemu pojmovanju, ki razlikuje pokrajine predvsem glede na njihov zunanji videz, pejsaž, fiziognomijo ...« (Perko 1998a, 15). Ali se torej geografska in ljudska pokrajina razlikujeta od poljudnega kvadrata samo po večjem številu pokrajinskih prvin? Ali naj se pokrajine določujejo samo po zunanjem izgledu – pejsažu? Ne po notranji, to je regionalni strukturi? Na istem mestu se pokrajina enači z regijo. Nezadovoljivo opredelitev osnovnih pojmov je opazil tudi M. Klemenčič (1998) v oceni te knjige. Tudi ni jasno, ali je regionalizacija občę geografska ali prirodnogeografska; za tako jo proglašā Kladnik (1996, 153).

Ker je Perkova (1998b) razprava o novi regionalizaciji izšla tudi v strokovnem časopisu Geografskem zborniku in ne v poljudni knjigi, kot je knjiga Slovenija – pokrajine in ljudje, bi pričakovali točnejšo opredelitev zvrsti regionalizacije. V angleškem in slovenskem naslovu je omenjena le regionalizacija in le v slovenskem tekstu je na strani 53 mimogrede zapisano, da gre za naravnogeografsko regionalizacijo. Slednje povsem drži. To se vidi tudi iz imen mezoregij, ki se izogibajo središčnim krajem ali zgodovinskim pokrajinskim nazivom in dajejo prednost vzpetinam. Ribniško in kočevsko gorovje je v dveh regijah z imeni Velika gora, Stojna in Goteniška gora, ter Mala gora, Kočevski rog in Poljanska gora. Pohorsko Podravje ima novo ime Strojna, Kozjak in Pohorje. V poročilu bralca o znanstvenih dosežkih bralec pričakuje tudi pojasnilo, katero staro znanje je dopolnjeno, a večinoma zaman. V primerjavi z dosedanjimi naravnogeografskimi regionalizacijami (A. Melik, S. Ilešič, I. Gams, K. Natek 1994, K. Natek in M. Natek 1998) je nova regionalizacija prva združila visokogorske Alpe in Predalpsko hribovje v eno, alpsko makroregijo. Da je ozemlje med Mangrtom, Peco in Sotlo notranje preveč različno za eno makroregijo, je opozoril že K. Natek (1998). Vključuje poleg visokogorskih Alp med drugim tudi »Savsko ravan« in »Savinjsko ravan«. Za Savsko ravan navaja Kladnik (1996) ime Savska ravnina, a ta, kot tudi ravan, je tudi ob spodnji Savi, zlasti na prodnem Krškem polju. Večino Savske ravnine na Gorenjskem so nasuli savski pritoki in ne Sava sama. Staro ime Ljubljanska kotlina dovoljuje boljšo

predstavo o ravnini in njenih osamelcih (karta avtorjev Gamsa, Kladnika in Orožna Adamiča iz leta 1995 izloča kot posebno enoto Šmarnogorsko-Rašiške osamelce) kot novo ime ravan ali ravnina. Po novi regionalizaciji so v eno mezoregijo združene visokogorske Kamniško-Savinjske Alpe in večinski sredogorski del Zgornje Savinjske doline, v regiji Velenjsko in Konjiško hribovje je pretežno gričevnato dno Velenjske kotline in hribovita, v znatni meri apneniška gorovja Paški Kozjak, Stenica in Konjiška gora. Pokrajinski podobi kraških planot in rečnega reliefa se močno razlikujeta, podobno gričevja in hribovja. V novi regionalizaciji pa so brez podrobnejše utemeljitve združeni v eno mezoregijo kraška planota Banjšice, globoko in gosteje poseljena Spodnja Soška dolina in zahodnejše hribovje do obmejne Idrije (Kambreško), kjer vlada v laporjih in fliših rečni relief. Prej smo nekateri pisci mezoregijo Spodnjo Soško dolino oziroma Kambreško pridružili k Zahodnemu Predalpskemu hribovju oziroma beneškoslovenskemu in tolminskemu hribovju. Seveda je mogoče to združevanje zagovarjati z bojaznijo pred prevelikim številom mezoregij. Po novem so samostojna mezoregija tudi Lendavske gorice, ki merijo le 17 km². Omenjeni deli enote niso bistveno manjši, o stopnji njihovega odstopanja od okolice pa so očitno različna mnenja.

Ne najdemo zadovoljivega pojasnila, zakaj je Ljubljansko barje vključeno v dinarsko makroregijo. Perko (1998b, 54) navaja, da so se pri tem ravnali po Wardovi metodi. Koeficient za izračunani delež pokrajinskih prvin se odšteje (ali prišteje) vrednosti 1 in dobljena razlika pomeni stopnjo podobnosti regij. Nato se izračuna še evklidska razdalja. Toda zakaj bi morali mejno regijo Barje primerjati z vso dinarsko in vso alpsko makroregijo, ko pa jo lahko vključimo v razširjeno Savsko ravan ali, po starem, v Ljubljansko kotlino, ki je ustaljeno geografsko regionalno ime. Podatki iz preglednice (Perko 1980b, 44–45) za alpsko makroregijo, dinarsko makroregijo, Savsko ravan in Ljubljansko Barje namreč izkazuje največjo sorodnost Barja s tako imenovano Savsko ravnjo. V dokaz navajam v istem zaporedju kot zgoraj regije številke iz preglednice 4 (številka za Barje je odebeljena): za naklon površja 18,4, 11,4, 4,3 in **2,1**^o, za delež gozda: 64,8, 59,6, 31,7 in **9,5** %, za gostoto prebivalstva 108, 54, 619 in **453** prebivalcev na km². Po pokrajinskoekološki analizi (Gams 1998) zavzema geomorfološka kategorija akumulacijska ravnina na Barju 99,3 %, v Ljubljanski kotlini 84,5 % in na Dinarskem krasu 4,4 %. Poglavitna fizičnogeografska značilnost Dinarskega krasa je prevlada vodnoprpusne kamnine, kraško zvegano površje, tanka in sušnosti podvržena zemlja, prevlada gozda in majhna gostota prebivalstva. To je daleč od značilnosti Barja. Na Barju je bilo gozda pred dobrimi tridesetimi leti 33 % (Gams 1998), v knjigi Slovenija – pokrajine in ljudje (stran 380) ga je kljub novejšemu širjenju 9,5 %, toliko kot je tudi v tekstu o Barju v isti knjigi (stran 389), toda v tabeli o rabi tal dve strani naprej zavzema gozd slabo četrtno. Odkod razlike? Za pokrajinskoekološko regionalizacijo (Gams 1998) so bile gozdne površine izmerjene v obsegu Barja. Pri novi regionalizaciji pa so se ravnali po pravilu: »... Vsaka katastrska občina je bila v celoti dodeljena samo eni pokrajini, čeprav meje pokrajin ponekod sekajo meje katastrskih občin ...« (Slovenija – pokrajine in ljudje, stran 11). Katastrske občine namreč z robnega Barja segajo visoko na okoliške vzpetine. Ko so snovalci nove regionalizacije združili tudi v javnosti uveljavljeno pokrajino visokogorskih Alp s predalpskih hribovjem, je postalo povprečje izmaličene alpske makroregije slabo izhodišče za razmejitev s subpanonsko in dinarsko Slovenijo.

Žal vlada zaradi skromnih javnih diskusij o načelih regionalizacije mnogo nejasnosti. Poglejmo si dva primera. Na strani 55 je pri Perku (1998a) zapisano: »... Odpravili smo prehodne pokrajine, kakršne poznata Iliščeva in Gamsova regionalizacija, saj je nesmiselno po nepotrebnem zapletati regionalizacijo, ko pa je tako večina slovenskih pokrajin prehodna ...«. Višje na isti strani pa je trditev, da so »... izrazito prehodne regije Savinjska ravan, Boč in Macelj, Gorjanci, Bela krajina, Ljubljansko barje, Idrijsko hribovje in Brkini ...«. Ali ni enostavneje, če take regije za prehodne proglasimo že v naslovu? Sicer pa izločanje prehodnih pokrajin ni enotno niti pri istem avtorju (Gams 1983, 1983–99, 1986, 1998).

Podobno vprašljiva je trditev o »... nedorečenem hierarhičnem razvrščanju izdvojenih regij, saj sta na primer enakovredni regiji Goričko in Predalpsko hribovje, kar pomeni, da je predalpski svet preveč podrobno razčlenjen, subpanonska Slovenija pa premalo ...« (Kladnik 1996, 142). Tak zaključek je narejen iz dejstva, da ima prva regija na končni risbi številčno oznako 5.11 in druga 2.1 (Gams 1983–1999). Že

nekatero stare regionalizacije ločijo v makroregiji Primorje flišne in kraške pokrajine (Melik 1960) in tudi nova regionalizacija govori o subpanonskih ravninskih in gričevnatih mezoregijah. Ali delimo makroregije na submakroregije ali ne, ni načelno vprašanje, temveč stvar regij samih, namena regionalizacije in upoštevanih prvin.

Med prednosti nove regionalizacije avtorji navajajo manjše število mezoregij. Toda število regij samo na sebi ne more biti kazalec kvalitete členitve. Vsaka izmed omenjenih 48 do 60 mezoregij, kolikor jih imajo v povprečju analizirane regionalizacije, je notranje heterogena in čim bolj je členitev podrobna, tem manjše so notranje razlike. Dogovorno s soavtorji (Gams, Kladnik in Orožen Adamič 1995) smo pred tem izdvojili 115 makroregij, submakroregij, mezoregij, submezoregij in mikroregij ter določili njihova imena. Objavljena karta manjšega merila v Krajevnem leksikonu Slovenije (1995, 24 in 25) je tako podrobno delitev prenesla, v običajnem formatu knjige pa ne bi. Da je Karel Natek (1994) lahko nalogo določiti regije različne ranljivosti za onesnaženje izpolnil, je ločil 5 pokrajinskih sklopov, 60 pokrajinskih enot in 205 pokrajinskih enot nižjega ranga. Perko (1989) je samo v Vzhodni Krški kotlini našel 18 pokrajin. Za osnovne šole je primerno drugačno število slovenskih regij kot za srednje šole. Regije namreč niso objektivne, v naravi trdno omejen pojav. So po opredeljenih kriterijih zasnovana miselna shema kot pomoč, da razlike v sestavi površja poenostavimo v še obvladljivo podobo. Regionalizacija je iskanje kompromisa med številom regij in njihovo homogenostjo. Ali naj na primer Krško in Bizeljsko hribovje ohranimo kot eno regijo (Gams 1996, 1983–1998) ali jo razdelimo na Raduljsko hribovje, Senovsko in Bizeljsko gričevje in pri tem vključimo Senovsko podolje in izključimo Bizeljsko hribovje (Perko in Orožen Adamič 1998), je odvisno od namembnosti (v prvem primeru za šolsko rabo) in izbranih kriterijev regionalizacije. Podobnih primerov, kot je stara enota Krško hribovje, ki jo z le malo spremenjeno koncepcijo lahko različno omejujemo, razdružujemo in združujemo s sosednjimi, je v Sloveniji še več. Nekatere rešitve snovalcev nove regionalizacije so nedvomno prinesle izboljšano delitev Slovenije na 40 do 50 pokrajin.

Pri izračunih moči vplivanja pokrajinskih dejavnikov oziroma pri določevanju korelacijskih koeficientov med njimi je zelo pomembno, na koliko nižjih enot razdelimo glavne dejavnike, ki jim iščemo korelacije z drugimi. Če njihove korelacijske koeficiente na primer za naklone površja, reliefni tip, kras, fluviokras, višinske pasovitosti in dolžino pobočij izračunamo posebej in nato združimo v enega, za relief, bo ta dosegel veliko večjo pomembnost. V sicer odlični kvantitativni študiji o Mirnski dolini (Topole 1998) je erozija prsti zato dobila največjo vplivnost, ker je avtorica zanjo sešela pet pomembnih pokrajinskih faktorjev (med njimi naklon površja in rabo tal). Pri tem pa tam ni več erozijskih žlebov, kot je slovensko povprečje za podobne gričevnato-hribovite regije v hitro razpadljivih laporjih.

3. Sklep

Navedene dosedanje regionalizacije premalo izpolnjujejo v našem uvodu zapisano zahtevo znanstvenega pisanja, da se jasno opredeli zvrst regionalizacije in prikaže novosti v luči obstoječega poznavanja, in to ne z zavračanjem cele regionalizacijske sheme, temveč za vsako regijo posebej. Da pa se le opirajo na starejše regionalizacije, sklepamo iz dejstva, da je število osnovnih mezoregij le podobno. Pri tem ni osnovnih razlik, ki bi bile posledica uporabljene subjektivne ali kvantitativne metode členitve. Prva metoda lahko upošteva več pokrajinskih značilnosti, tudi tistih, na zunaj manj vidnih, ki ločujejo navidez podobne pokrajine (na isti ravnini narodu prevladujejo njive, na vlažnih peskih travniki, na glini oziroma oglejenih tleh hosta), druga pa nudi boljšo dokumentacijo in kredibilnost. Računalniško podprta analiza je dala dobre zaključke zlasti pri mezoregionalnih analizah, na primer za Vzhodno Krško kotlino (Perko 1989), Polhograjsko hribovje (Gabrovec 1990) in Mirnsko dolino (Topole 1998).

V drugi polovici 20. stoletja objavljene naravnogeografske regionalizacije Slovenije pomenijo koristno dopolnitev za spoznavanje dežele. Vse so uporabne, odvisno od namembnosti in uporabnosti za

določenega uporabnika, njihov znanstveni prispevek pa je odvisen predvsem od stopnje dokumentacije novega v primerjavi s starim.

Z dosedanjimi regionalizacijami se nismo bistveno približali dokumentirani regionalnogeografski regionalizaciji Slovenije, ki jo še vedno pričakujemo. Imamo predvsem naravnogeografske oziroma pokrajinskoekološke na eni in družbenogeografske (Vrišer 1998) oziroma ekonomskogeografske (Vrišer 1990) regionalizacije na drugi strani. Slednje so po svoji zasnovi ožje, saj so na večinskem podeželju najbolj v ospredju pokrajinskega značaja še vedno naravnogeografske prvine in ne lega v vplivnem območju tega ali onega središča ali zaposlenost po sektorjih dejavnosti. Naravnogeografske regionalizacije so pomanjkljive zlasti v primeru večjih mest z razvejanimi suburbaniziranimi naselji vred, kjer gre za mestne pokrajine, tam pa so naravne prvine podrejene družbenim.

4. Viri in literatura

- Gabrovec, M. 1990: Pomen reliefa za geografsko podobo Polhograjskega hribovja. Geografski zbornik 30. Ljubljana.
- Gams, I. s sodelavci 1978: Kvantitativna prirodnogeografska regionalizacija Slovenije. Elaborat, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Gams, I. 1983: Landschaftsökologische Gliederung Sloweniens. Klagenfurter Geographische Schriften 4. Klagenfurt.
- Gams, I. 1983–1998 (več ponatisov): Geografske značilnosti Slovenije. Ljubljana.
- Gams, I. 1984: Metodologija geografske razčlenitve ozemlja. Geografski vestnik 56. Ljubljana.
- Gams, I. 1986: Osnove pokrajinske ekologije. Ljubljana.
- Gams, I. 1990: Slovenija na stičišču srednje in južne Evrope. Zbornik Inštituta za slovensko narodopisje. Ljubljana.
- Gams, I. 1998: Pokrajinskoekološka sestava Slovenije. Geografija Slovenije. Ljubljana.
- Gams, I., Kladnik, D., Orožen Adamič, M. 1995: Naravnogeografske regije Slovenije. Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana. (zemljevid)
- Ilešič, S. 1956: Slovenske pokrajine. Geografski obzornik 3–2. Ljubljana.
- Ilešič, S. 1957–1958: Problemi geografske rajonizacije ob primeru Slovenije. Geografski vestnik 29–30. Ljubljana.
- Ilešič, S. 1970: Die wirtschaftsgeographische Struktur Sloweniens im regionaler Sicht. Mitteilungen der österreichischen Gesellschaft 112, 1. Wien.
- Ilešič, S. 1971: The regional socio-economic structure of Socialist Republik of Slovenia. Geografisch Tijdschrift, Nieuwe Reeks, V, N. 4. Amsterdam.
- Ilešič, S. 1972: Slovenske pokrajine (Geografska regionalizacija Slovenije). Geografski vestnik 44. Ljubljana.
- Ilešič, S. 1981: Redakcijska zasnova in struktura predvidene regionalno-geografske monografije Slovenije. Geografski vestnik 53. Ljubljana.
- Kladnik, D. 1996: Naravnogeografska členitev Slovenije. Geografski vestnik 68. Ljubljana.
- Kladnik, D. 1997: Naravnogeografska členitev. Enciklopedija Slovenije 11. Ljubljana.
- Klemenčič, M. 1998: Drago Perko in Milan Orožen (glavna urednika): Slovenija – pokrajina in ljudje. Geografski vestnik 75. Ljubljana.
- Melik, A. 1946: Prirodno-geografska sestava Slovenije. Geografski vestnik 18. Ljubljana.
- Melik, A. 1954: Slovenski alpski svet. Ljubljana.
- Melik, A. 1957: Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino. Ljubljana.
- Melik, A. 1959: Posavska Slovenija. Ljubljana.
- Melik, A. 1960: Slovensko Primorje. Ljubljana.
- Natek, K. 1994: Pokrajinsko-ekološke enote Slovenije, Študija ranljivosti okolja in osnove za pripravo podzakonskega akta. Gradivo, Inštitut za geografijo. Ljubljana.

- Natek, K. 1998: O regionalizaciji Slovenije. Geografski vestnik 70. Ljubljana.
- Natek, K., Natek, M. 1998: Pokrajinska členitev Slovenije. Slovenija. Ljubljana.
- Perko, D. 1989: Vzhodna Krška kotlina – pokrajinska sestava in prebivalstvo (primer ugotavljanja povezanosti naravnih in družbenih pokrajinskih prvin). Geografski zbornik 79. Ljubljana.
- Perko, D. 1995: Slovenija in njene pokrajine. Mali atlas Slovenije. Ljubljana.
- Perko, D. 1997: Slovenija na stiku velikih evropskih pokrajinskih enot. Traditiones 26. Ljubljana.
- Perko, D. 1998a: Geografija, regija in regionalizacija. Slovenija – pokrajina in ljudje. Ljubljana.
- Perko, D. 1998b: The regionalization of Slovenia. Geografski zbornik 38. Ljubljana.
- Perko, D. 1998c: Tipizacija in regionalizacija Slovenije. Geografski obzornik 45. Ljubljana.
- Perko, D. 1998d: Pokrajine. Geografski atlas Slovenije. Ljubljana.
- Perko, D., Kladnik, D. 1998: Nova regionalizacija Slovenije. Slovenija – pokrajina in ljudje. Ljubljana.
- Perko, D., Orožen Adamič, M. (urednika) 1998: Slovenija – pokrajina in ljudje. Ljubljana.
- Topole, M. 1998: Mirnska dolina. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1990: Ekonomskogeografska regionalizacija Republike Slovenije (na podlagi vplivnih območij centralnih naselij in dejavnostne sestave prebivalstva). Geografski zbornik 30. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1976–1998 (več ponatisov): Uvod v geografijo. Ljubljana.

5. Summary: The situation in the (physical) geographical regionalization of Slovenia

(translated by Mateo Zore and Wayne J. D. Tuttle)

Because young irregular alpine relief is dominant in Slovenia, the first physical-geographical regionalization, which were based on the relief and the physical and geographical factors linked with it, were taken for the general geographical ones. In the Slovene geographic journals in the second half of the century, several physical-geographic regionalizations of Slovenia differing in details were published, which provoked discussion among geographers regarding their suitability and logicity. This article presents the results of an analysis of the published physical-geographical regionalizations relative to the defining of their conceptions and their realization and establishes that the basic mesoregions are similar in the majority of cases, although they are not always placed alike in the macroregions. Because the regionalizations are not derived from the same regional factors, they differ in detail. However, the increased offer makes it possible for users to select such divisions of Slovenia as are most suited to their needs.

RAZGLEDI

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE VSEBINE GEOGRAFIJE NASELIJ

AVTOR

Vladimir Drozg

Naziv: dr., mag., profesor geografije in zgodovine, izredni profesor

Naslov: Oddelek za geografijo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenija

E-pošta: vlado.drozg@uni-mb.si

Telefon: 02 229 36 53

Faks: 02 251 81 80

UDK: 911.37:371.3

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Vzgojno-izobraževalne vsebine geografije naselij

Prispevek skuša odgovoriti na vprašanje, katere teme iz geografije naselij so primerne za obravnavo pri pouku geografije in kakšen je njihov vzgojno-izobraževalni naboj. Pri izboru so merodajni vsebina in število vzgojno-izobraževalnih ciljev, ki jih posamezna tema vsebuje.

KLJUČNE BESEDE

geografija naselij, didaktika geografije, pouk geografije

ABSTRACT

Educational subject matter in the geography of settlement

The article is an attempt to determine which topics from the geography of settlement are suitable for inclusion in the geography curriculum and what is their educational significance. The selection is based on geographical subject matter and the number of educational objectives included in each individual topic.

KEY WORDS

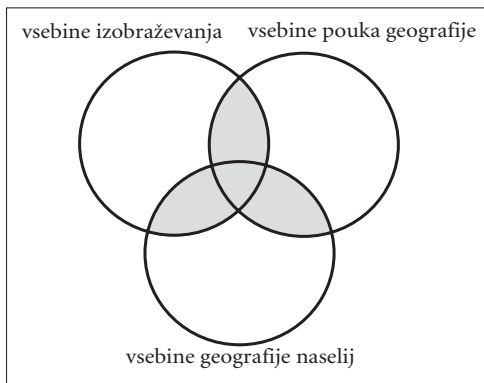
geography of settlement, teaching and learning geography

Uredništvo je prispevek prejelo 15. februarja 2000.

1. Uvod

Kaj naj učenci pri pouku geografije izvedo o naseljih? Kaj lahko geografija naselij prispeva k doseganju ciljev izobraževanja in poznavanja geografije? Kateri so vzgojno-izobraževalni cilji geografije naselij, ki služijo kot vsebinski in miselni okvir za izbor učnih tem, metod dela in interpretacijo snovi? Z vidika šolske geografije so takšna vprašanja še kako pomembna in zaslužijo vsaj občasno, če ne kar stalno pozornost in preverjanje. Vplivajo namreč na pouk geografije, vsebino učnih programov in vsebino učbenikov. Odgovori nanje niso dani enkrat za vselej, ampak se spreminjajo z razvojem vede, družbenimi razmerami in s spremenjeno vlogo šole.

Osrednje vprašanje prej nakazanih dilem je, katere teme iz geografije naselij je treba obravnavati pri pouku geografije oziroma v vzgojno-izobraževalnem procesu. Vse, ki tvorijo geografijo naselij? Če ne vseh, katere med njimi in kako opraviti izbor? Glede na to, da je poudarek na **vzgoji in izobraževanju**, je smiselno teme poiskati v presečišču med vsebinskimi področji geografije naselij in njihovim vzgojno-izobraževalnim pomenom. Izpostavljanje samo izobraževalnega ali samo vzgojnega vidika vodi v larpurlartizem in puhlo moraliziranje. Zato je pri izboru tem treba razčleniti vsebino obeh segmentov, vzgojnega in izobraževalnega, ter izluščiti njune skupne točke; ali z drugimi besedami: ugotoviti, kateri vzgojni in izobraževalni cilji so zajeti v posameznih temah iz geografije naselij, ali obratno, katere teme vsebujejo opredeljene vzgojne in izobraževalne cilje. Seveda je pri tem treba upoštevati še namen izobraževanja, vsebino geografije naselij in vzgojno-izobraževalne cilje pouka geografije.

Slika 1: Vzgojno-izobraževalne teme geografije naselij so v presečišču med vsebino izobraževanja, vsebino pouka geografije in vsebino geografije naselij.

2. Namen izobraževanja

Namen izobraževanja je usposabljanje za življenje (Köch 1986, 60). Vsebina izobraževanja je prešla več razvojnih stopenj, od prvotnih mističnih in eruditskih (približevanje bogu, razumevanje sveta) do bolj pragmatičnih (oblikovanje osebnosti, učenje veščin). Današnje izobraževanje je usmerjeno k učečemu, skuša mu približati bistvene, za življenje najpomembnejše informacije, vzbuditi njegove osebnostne potencialne, ga pripraviti na kritično vrednotenje in preverjanje množice informacij, ga usposobiti za življenje. Te splošne usmeritve imajo na konkretnem nivoju naslednji pomen (navajamo samo tiste, ki vključujejo poznavanje geografije):

- podajanje osnovnih in bistvenih informacij o svetu in okolju, v katerem živimo,
- vzgajanje primernega odnosa do narave, soljudi in preteklosti,
- seznanjanje s kompleksnostjo, celovitostjo in večplastnostjo sveta,
- ohranjanje znanja in razvijanje novega vedenja o svetu in življenju,
- socializacija posameznika, seznanjanje z normami in pravili življenja.

Pouk geografije se mora skladati s temi splošnimi usmeritvami; povedano drugače: sistem ciljev in učnih smotrov geografske vede in posameznih vej geografije mora biti usklajen z višje postavljenimi cilji.

3. Vsebina pouka geografije

Vsebina pouka geografije je predmet stalnih diskusij, ki vsake toliko časa razburkajo geografsko stroko. Delno so posledica novih teoretskih spoznanj in spremenjenih strokovnih stališč, pa tudi družbenogospodarskega razvoja, ki je vzrok drugačnemu razumevanju pojavov. Kljub intenzivnemu ukvarjanju z vprašanjem vsebine pouka geografije (predvsem med nemškimi in angleškimi geografi), enotnega, kaj šele končnega, odgovora ni. To za družboslovno vedo niti ni presenetljivo. Pomembneje je, da se stroka odziva na dosežke in razmere v družbi.

Podobno kot za izobraževanje nasploh tudi za pouk geografije velja, da je njen osnovni namen spoznavanje življenjskih situacij, in sicer tistih, ki so povezane z načinom in s posledicami človekovega delovanja in bivanja. Ali drugače: spoznavanje tistih življenjskih situacij, ki se nanašajo na človekov življenjski prostor v ožjem in širšem smislu, tako imenovani naravni in socialni prostor. Sodobna stališča o pouku geografije poudarjajo prostorsko kompetentnost in prostorski vidik pojavov (Köck 1980, 20), razumevanje pojavov v prostoru, sposobnost intenzivnega dojetja pokrajine (Gerber 1996; Graves 1997). Geografija bi naj v procesu izobraževanja nudila vedenje o prostoru, ki se nanaša na:

- poznavanje (relevantnih) pokrajnotvornih dejavnikov in procesov,
- poznavanje zvez med pokrajnotvornimi dejavniki,
- poznavanje raznolikosti oblik zemeljskega površja,
- poznavanje raznolikosti socialnih, družbenih in kulturnih oblik življenja,
- poznavanje specifičnosti družbenega in prostorskega razvoja na določenem območju,
- zavedanje o povezanosti človeka z naravo.

Še nekaj misli o namenu in vsebini pouka geografije:

1. Pouk geografije je namenjen prikazu gospodarskih dejavnosti in naravnih razmer na zemeljskem površju (pokrajini). Podal bi naj znanstveno utemeljen prikaz zemeljskega površja in oblik družbenih skupnosti, oblikoval razumevanje potrebe po mednarodnem sodelovanju, sposobnost razumevanja mednarodnih odnosov, prostorskih problemov in smeri razvoja družbe (Rhode-Jüchtern 1996, 13).
2. Pouk geografije naj seznanja z osnovnimi prostorskimi razmerji in oblikuje (geo)ekološko zavest. Učenec bi naj dobil vpogled v prostorsko in časovno dimenzijo razvoja pokrajine ali določenega dela zemeljskega površja, gospodarsko in socialno strukturo ter najpomembnejše naravnogeografske dejavnike (Unwin 1992, 13).
3. Pouk geografije naj bi razvijal sposobnost »branja« pokrajine, intenzivnega dojetja prostorskih razmer, spoznavanja prostorske dimenzije pojavov, vse z namenom oblikovanja primernih vrednot, ki so podlaga pri sprejemanju življenjskih odločitev (Rhode-Jüchtern 1996, 11).
4. Pouk geografije naj bi bil osredotočen na naslednja vprašanja oziroma odgovore nanje: za kakšen pojav ali proces gre, kakšen je, kako je nastal, kako in zakaj se spreminja, kakšne so posledice spreminjanja (Graves 1997, 27).
5. Namen pouka geografije je dati prostorsko dimenzijo pojavom, ki nas obdajajo in s katerimi živimo; učenčevo znanje naj bi postalo prostorsko relevantno (Köck 1980, 25).

4. Vsebina geografije naselij

Ker je pri opredeljevanju vsebine geografije naselij potrebno izhajati iz namena geografske vede, se je treba najprej ustaviti pri tem vprašanju. O vsebini geografije obstaja več pojmovanj, ki se med seboj razlikujejo v pomembnih detajlih. Klasična geografija izpostavlja prikazovanje zemeljskega površja, ugotavljanje

in pojasnjevanje vzročno-posledičnih zvez med naravnogeografskimi in družbenogeografskimi dejavniki. Sodobna geografija skuša v pokrajini razbrati tisto, kar je bistveno, kar izstopa in je vredno opazovanja ter pojasnjevanja. Usmerjena je v ugotavljanje geneze, procesov, strukture in občil zakonitosti. Pojave skuša ovrednotiti z vidika konfliktov oziroma potencialov. Izpostavlja pomen zornega kota opazovanja, saj ugotavlja, da spoznanja veljajo predvsem za obravnavani pojav, ne pa na splošno. Večpomenskost, relativnost, ambivalentnost in posamičnost so postali del metodologije sodobnih geografskih preučevanj in spoznavanja pokrajine. Razširjeno je tudi mnenje, da je srž geografije v interpretaciji, načinu razumevanja in prikazovanja pojavov ter razmer v pokrajini, v izbrani teoretski (filozofski) paradigmi. Najpogostejše paradigme geografske interpretacije so kronološka, sistemska, morfološka, funkcijska, ekološka, ekonomska in socialna.

V predmetu proučevanja, to je pokrajini, zemeljskem površju, zemeljski površinski sferi ali kakorkoli ga že imenujemo, skuša geografija razbrati in pojasniti naslednje vsebine:

- odnos med naravnimi in družbenimi pojavi (odnos med človekom in naravo),
- genezo pokrajine ali pojava,
- obliko in razmestitev pojavov,
- procese in pojave, ki ustvarjajo (oblikujejo) pokrajino.

Geografiji je lasten pristop na različnih nivojih (od planetarnega in regionalnega do lokalnega) in z različnih zornih kotov (na primer ekonomskega, socialnega, ekološkega, morfološkega). Kot rečeno, ne gre le za inventarizacijo in deskripcijo, temveč za ovrednotenje, prikazovanje posebnosti in splošnih zakonitosti. Takšna orientacija geografije pomeni spoznavanje vsebinskih, globljih značilnosti pokrajine, ne pa površinskih, navideznih; pomeni premik od poznavanja posamičnih primerov k poznavanju procesov in vzrokov, ki se v posamičnostih samo uresničujejo; pomeni večplastno videnje pojava z različnih zornih kotov in ne unificirane deskripcije.

Geografija naselij preučuje naselja kot pokrajnotvorni element (element v prostoru) in kot zaključen prostor. V prvem primeru gre za učinke oziroma posledice pojavnosti naselja v pokrajini, v drugem primeru pa je težišče spoznavanja na naselju samem in njegovi notranji strukturi. Vsebina spoznavanja naselij ne more biti bistveno drugačna od vsebine preučevanja pokrajine. Tudi v tem primeru gre za spoznavanje razvoja, odnosa med naselji in naravo, spoznavanje elementov, ki naselje tvorijo, zvez med njimi ter njihovo prostorsko razmestitev. Vsebina geografije naselij je pričevalna na lokalnem, regionalnem in planetarnem nivoju, kaže pa se v naslednjih segmentih:

1. V fizični tvorbi, ki jo gradijo morfološki elementi, torej zgradbe, prometnice in odprte površine. Predmet spoznavanja so vrste morfoloških elementov, oblike tlorisov, prostorski razvoj, topografski položaj, oblika mesta. Ker je fizična zgradba rezultat vzpostavitvenih razmerij, so zveze z ostalimi segmenti dokaj nazorne in lahko berljive.
2. V naselbinskih funkcijah; naselje je ekonomska skupnost, prostor proizvodnje in potrošnje, prostor ustvarjanja nove vrednosti in menjave dobrin. Ekonomska vsebina naselij se kaže v funkcijah, v urbanem sistemu in ustroju naselja. Vse to se odraža v namenski rabi zemljišč (bolje: območjih implikacij človekovih dejavnosti), v vrsti in razmestitvi centralnih funkcij, v velikosti gravitacijskega območja in družbenoekonomski usmerjenosti. Ekonomska vsebina naselij je zajeta v naslednjih temah: urbani sistem, družbeno ekonomska usmerjenost naselij, ekonomsko aktivna območja (območja centralnih dejavnosti, proizvodna območja), namenska raba zemljišč, vrednost zemljišč.
3. V demografskih in socialnih razmerah. Bolj kot z demografskimi značilnostmi prebivalstva se geografija naselij ukvarja s socialnimi skupinami in pojavi prostorske diferenciacije, ki je posledica socialnih razmer v družbi. Vsebinska področja tega sklopa so: razvoj prebivalstva, značilnosti demografske strukture, socialna topografija naselij, socialne skupine in njihove prostorske implikacije.
4. V infrastrukturnih omrežjih; naselje je tehnični sistem, splet omrežij, ki omogočajo življenje in delo prebivalcev kraja in bližnje okolice. Posebej izpostavljeni so prometni, vodooskrbni in energetski sistemi ter gostota in kvaliteta infrastrukturnih omrežij; izstopajo pa naslednja poglavja: oskrba z energijo in vodo, odstranjevanje odpadnih snovi, razvejenost prometnega omrežja, javni promet, širjenje infrastrukturnih omrežij.

5. Okolje v naseljih; naselja so poseben ekološki sistem, kjer so redki in površinsko skromni deli naravnega površja močno modificirani, imajo pa ekološki, socialni in oblikovni pomen. Teme iz ekološkega sklopa so: narava v mestu, mestna klima, značilnosti naravnih elementov (zrak, prst, vegetacija, vode), onesnaževanje, degradacija naravnih elementov, socialni in oblikovni pomen zelenih površin.
6. Ustroj naselij pomeni preplet posameznih segmentov, ki naselje tvorijo. Gre za iskanje in opredeljevanje zvez med morfološki, fiziognomskimi, funkcijskimi, socialnimi, tehničnimi in ekološkimi elementi. Rezultat je prikazan v obliki strukturno homogenih območij (urbanih mikroregij) in modelov ustroja mesta. V ta vsebinski sklop sodi tudi spoznavanje regionalnih tipov naselij na planetarnem, regionalnem in lokalnem nivoju.
7. Poseben vsebinski sklop se nanaša na zveze med naselji in okolico, in sicer na nove oblike poselitve, razmestitev ekonomskih dejavnosti (na primer nakupovalnih središč, delovnih mest, disperzijo proizvodnih in storitvenih dejavnosti, rekreacijskih območij), prostorsko rast naselij in nastajanje tako imenovane urbane pokrajine.
8. Novejši segment obravnavanja naselij se nanaša na urejanje in upravljanje. Ta vključuje *image* naselja, vrednost stavbnih zemljišč, definiranje razvojnih konfliktov, pomanjkljivosti in potencialov, oblikovanje razvojnih usmeritev in urbani marketing. Ta segment pomeni ovrednotenje in aplikacijo prejšnjih vsebin.

Preglednica 1: Vsebinska področja geografije naselij.

klasične teme	sodobnejše teme
opredelitev pojma naselje (mesto)	prostorske implikacije osnovnih človekovih dejavnosti
nastanek in razvoj naselij	terciarizacija in citizacija mesta
mesto in vas	degradirana območja
mesto in okolica	prenova naselij
oblike poselitve	ekonomsko aktivna in pasivna območja
topografski položaj naselij v pokrajini	socialna diferenciacija
urbanizacija	kvaliteta bivalnega okolja
prostorski razvoj naselij	mirujoči in dinamični promet
tloris naselij	infrastrukturna omrežja
vrste morfoloških elementov (npr. tipi hiš)	suburbanizacija
oblika naselij	ekologija naselij
funkcije naselij	sonaravni razvoj naselij
urbani sistem in gravitacijska območja	upravljanje z mestom
družbenoekonomska usmerjenost naselij	urbani marketing
namenska raba zemljišč (členitev naselja)	image naselja
demografske strukture	zamisli o ureditvi naselij
socialna topografija	vrednost stavbnih zemljišč
promet v naselju	
narava v mestu	
modeli mest	
funkcionalni tipi naselij	
regionalni tipi naselij	
ustroj naselij	

Vsebinska področja geografije naselij lahko razberemo tudi iz literature o geografiji naselij in urbani geografiji (upoštevali smo naslednje vire: Schwarz, G.: Siedlungsgeographie, 1966; Beaujeu-Gar-

nier, J.: Urban Geography, 1976; Vresk, M.: Osnove urbane geografije, 1980; Hartshorn, T.: Interpreting the City, 1980; Vrišer, I.: Urbana geografija, 1984; Lichtenberger, E.: Stadtgeographie, 1. del, 1986; Heineberg, H.: Stadtgeographie, 1989; Daniel, P., Hopkinson, M.: The Geography of Settlement, 1989; Carter, H.: Urban and Rural Settlements, 1990; Köck, H.: Handbuch des Geographieunterrichts: Städte und Städtssysteme, 1992; Carter, H.: The Study of Urban Geography, 1995; Hofmeister, B.: Stadtgeographie, 1994; Hall, T.: Urban Geography, 1998; Sukopp, H., Wittig, R.: Stadtökologie, 1993; Maier, G.: Tödting F.: Regional und Stadtökonomik, 1995). Najpogostejša poglavja so zbrana v preglednici. Zaradi precejšnjih vsebinskih razlik smo ločili »klasične« teme iz sedemdesetih in osemdesetih let ter novejšje vsebine iz devetdesetih let.

5. Vzgojno-izobraževalni cilji geografije naselij

Vsebinska področja geografije naselij so zelo široka, kar lahko pomeni, da imajo velik vzgojno-izobraževalni naboj. Glede na opredeljene cilje izobraževanja lahko v temah, ki jih obravnava geografija naselij, razberemo naslednje izobraževalne cilje (delno po Köck 1992, 6):

- spoznavanje mestotvornih dejavnikov in ustroja mesta,
- seznanjanje s trajnostnim ravnanjem z naravnimi viri v naseljih,
- spoznavanje ustroja naselij,
- spoznavanje odnosa med človekom in naravo,
- spoznavanje urbane kulture in urbanega načina življenja,
- seznanjanje z načeli urejanja naselij.

Vzgojne vsebine, ki jim ob tem sledimo, se nanašajo na normativna pravila življenja. Učencu pomagajo pri osebnostni rasti ter ločevanju etično primerne od neprimerne ravnanja. V temah geografije naselij lahko razpoznamo več vzgojnih vsebin:

- Spoznavanje drugačnosti, vzgajanje enakopravnega in spoštljivega odnosa do drugih kultur, kulturno geografskih območij in drugih ljudi. V dobi globalizacije, medetničnega in medkulturnega povezovanja je oblikovanje enakopravnega in tolerantnega odnosa do drugih temelj sožitja, pa tudi osebne kulture. Izpostavljanje skupnih značilnosti naselij in raznolikosti človekovih bivališč lahko prispeva k razumevanju drugačnosti.
- Oblikovanje odnosa do preteklosti, tradicije in kulturne dediščine. Oblikovan odnos do preteklosti je pogoj za pravilno razumevanje sedanosti in za načrtovanje prihodnosti. Človek namreč potrebuje nekaj stalnega, trdno izhodišče, iz katerega črpa vitalno moč. Poznavanje razvoja naselij je del zgodovine civilizacije in kulturne zgodovine vsakega naroda, kar prispeva k oblikovanju nacionalne identitete in samozavesti.
- Oblikovanje odnosa do okolja, spoznavanje ekoloških in socialnih razsežnosti življenja v mestu, povezano z varovanjem okolja in trajnostnim razvojem. Oblikovanje zavesti, da je človek del narave in da je potrebno vzpostaviti enakovreden, spoštljiv odnos do narave, je temelj ekološke vzgoje. Naselja nazorno kažejo povezanost človeka z naravo, hkrati pa nujnost varovanja naravnih elementov. Izpostaviti velja, da je mesto socialna skupnost, ki deluje le ob sodelovanju med ljudmi. Medsebojna povezanost je mogoča le ob tolerantnosti, demokratičnosti, altruizmu, medsebojnem zaupanju, spoštovanju tuje lastnine in integritete posameznika.
- Vzgajanje kulture bivanja, oblikovanje odnosa do urejenega bivalnega okolja, razvijanje estetskega čuta in kritičnega vrednotenja. Razlikovanje med dobrim in slabim, med primernim in neprimernim, kar je ena od osrednjih vzgojnih vsebin, je možno tudi na primeru naselij oziroma v okviru geografije naselij.
- Senzibilizacija za prostorske probleme mest. Pravilno razumevanje je podlaga za pravilno ukrepanje; s spoznavanjem razvojnih problemov mest se razvija mladostnikova dojemljivost za reševanje oziroma preprečevanje razvojnih konfliktov.

- Motivacija in usposabljanje za tvorno sodelovanje pri urejanju mesta. Zavest, da je naselje skupnost posameznikov, ki so odgovorni za okolje v katerem živijo, je poanta te vsebine. Tako kot govori hiša o njenem lastniku, govori izgled in urejenost mesta o njegovih prebivalcih. Dolžnost vsakega krajana je, da po svojih močeh prispeva k ohranjanju in izboljšanju bivalnih razmer, zavest o tem pa je treba vzbujati že pri mladostnikih.

6. Teme iz geografije naselij, ki imajo vzgojno-izobraževalni pomen

Povezanost tem in vzgojno-izobraževalnih ciljev kaže, da nimajo vse enakega didaktičnega naboja. Iz tega lahko povzamemo, da je določenim vsebinam treba dati večji poudarek pri pouku, druge pa izpustiti ali jih obdelati samo toliko, kolikor je nujno za razumevanje splošnih značilnosti naselij. Izbor tem, pomembnih v vzgojno-izobraževalnem procesu, smo opravili tako, da smo pri vsaki temi skušali razbrati njen pomen v izobraževalnem in vzgojnem smislu. Teme, kjer smo razbrali največ povezav, smo šteli za najbolj relevantne. Subjektivnosti presoje se ob tem ne da izogniti, prav tako dopuščamo možnost pomanjkljivega izbora učnovzgojnih ciljev in vsebinskih področij geografije naselij. Pri vrednotenju smo zanemarili pomen oziroma težo posameznega cilja v določeni temi, ki je lahko večji od skupine ciljev, ki se pojavljajo pogosteje. Ta metodološka pomanjkljivost se v nadaljevanju ni pokazala kot usodna, saj je rezultat matrice oziroma izbor vzgojno-izobraževalnih tem blizu naših pričakovanj. Ob uporabljenem pristopu so se pokazale razlike med temami: štirinajst od osemindvajset »klasičnih« tem združuje več kot polovico vseh vzgojno-izobraževalnih ciljev, med sodobnejšimi temami pa tri. Med vzgojno-izobraževalnimi cilji, ki se najpogosteje pojavljajo v obravnavanih temah, so med »klasičnimi« temami: spoznavanje urbane kulture, senzibilizacija za probleme naselij, urejanje naselij, spoznavanje mestotovornih dejavnikov in življenjske razmere v naseljih, med sodobnimi pa: senzibilizacija za probleme naselij, urejanje naselij, spoznavanje mestotovornih dejavnikov in zavest o sooblikovanju naselij. Kot izhaja iz preglednice, je največ vzgojno-izobraževalnih ciljev zajetih v naslednjih temah (v oklepaju so navedene vsebine, ki dopolnjujejo osnovno poglavje):

- nastanek in razvoj naselij (ekonomski in kulturni pomen, mesto in okolica),
- urbanizacija in prostorski razvoj mest (mesto in vas, značilnosti poselitve v agrarni in industrijski družbi),
- tloris naselij (oblike tlorisa mest in vaških naselij, raznovrstnost fizične strukture kot posledica naravnih razmer, ekonomskega razvoja in kulturnega miljeja, regionalni tipi naselij),
- funkcijska členjenost naselij (družbenoekonomska usmerjenost mest, gravitacijsko območje, oblike rabe zemljišč, spremembe v mestnih središčih),
- socialna topografija naselij (socialna in prostorska segregacija, socialne skupine),
- prostorske implikacije človekovih dejavnosti (bivanje, delo, oskrbovanje, izobraževanje, rekreacija, komunikacija, ustroj naselij),
- promet v naseljih (oblike prometa, promet kot razvojni dejavnik in onesnaževalec okolja),
- narava v mestu (mestna klima, ekologija mesta, onesnaževanje, ekološki, socialni in oblikovni pomen zelenih površin, trajnostno ravnanje z naravnimi viri).

7. Sklep

Prispevek je skromen poskus pokazati vzgojno-izobraževalni naboj geografije naselij z namenom, da bi se vsebina naselij približala namenu geografskega izobraževanja, učiteljem in učencem in da bi se vzpodbudil bolj analitičen in raziskovalen pristop v tako imenovani šolski geografiji. Odprtih vprašanj na tem področju je ogromno, problematika še zdaleč ni izčrpana. Slediti mora pregled in ovrednotenje učnih načrtov in učbenikov z vidika geografije naselij, opredelitev vertikalne strukturiranosti posameznih tem in (urbanogeografskih) pojmov za različne stopnje izobraževanja ter priprava vzorčnih primerov obravnave posameznih tem.

Preglednica 2: Povezanost vsebinskih področij geografije naselij z izobraževalnimi in vzgojnimi cilji (* izrazito sovpadanje).

vsebinska področja geografije naselij	izobraževalni cilji geografije naselij						vzgojni cilji geografije naselij					
	spoznavanje urbane kulture	spoznavanje mestotvornih dejavnikov	trajnostni razvoj	življenjske razmere v mestu	razmerje med človekom in naravo	urejanje mest	spoznavanje drugačnosti, raznolikosti	odnos do preteklosti	odnos do narave in okolja	kultura bivanja	senzibilizacija za probleme mest	zavest o sooblikovanju mest
pojma mesto in vas	*	*		*			*	*	*		*	*
nastanek in razvoj	*	*			*		*	*	*		*	*
mesto in okolica	*			*		*	*		*	*	*	
oblike poselitve	*		*		*		*	*	*			
regionalni tipi naselij	*	*					*	*				
morfološki elementi	*	*		*		*	*	*		*		*
tipi tlorisa	*	*				*	*	*		*		*
prostorski razvoj	*	*	*	*	*	*		*	*	*	*	*
topografski položaj		*			*		*		*	*		
oblika naselij	*						*	*		*	*	*
urbani sistem		*				*						
ekon. usmerjenost	*	*				*	*				*	
funkcije naselij	*	*	*	*		*	*				*	*
ekon. aktivna območja	*	*		*		*	*				*	*
raba zemljišč, členitev		*	*	*		*	*		*		*	*
vrednost zemljišč		*		*		*			*			
razvoj prebivalstva	*	*				*	*	*				
demografske strukture	*	*		*		*	*	*			*	
socialna topografija	*	*	*	*		*	*			*	*	*
socialne skupine	*			*		*	*		*	*	*	*
oskrba z eneg. in vodo			*			*			*		*	
razvejanost omrežij		*		*		*					*	
promet v mestih	*		*	*		*			*	*	*	*
narava v mestu	*		*	*	*	*			*	*	*	
modifikacije naravnih elementov			*	*	*	*			*	*	*	*
ekologija mesta			*	*	*	*			*	*	*	*

vsebinska področja geografije naselij	izobraževalni cilji geografije naselij						vzgojni cilji geografije naselij					
	spoznavanje urbane kulture	spoznavanje mestotvornih dejavnikov	trajnostni razvoj	življenjske razmere v mestu	razmerje med človekom in naravo	urejanje mest	spoznavanje drugačnosti, raznolikosti	odnos do preteklosti	odnos do narave in okolja	kultura bivanja	senzibilizacija za probleme mest	zavest o sooblikovanju mest
ustroj mesta	*					*					*	
modeli mesta	*						*				*	
prostorske implikacije												
človekovih dejavnosti	*	*	*	*		*	*	*	*	*	*	*
terciarizacija mesta	*	*		*		*					*	
degradirana območja			*	*		*					*	*
prenova mesta	*		*	*		*		*		*	*	*
ekonomsko aktivna in pasivna območja		*		*								
socialne skupine	*			*		*	*		*	*		
kvaliteta bivalnega okolja	*	*		*					*	*	*	
mirujoči in dinamični promet		*	*	*		*					*	*
infrastrukturna omrežja		*										
suburbanizacija				*		*			*			*
ekologija mesta			*	*	*	*			*		*	*
problemi onesanževanja			*	*	*				*		*	*
upravljanje z mestom		*				*					*	*
urbani marketing		*									*	
image naselij	*					*	*					
zamisli o ureditvi mesta	*					*		*	*			*
vrednost stavbnih zemljišč		*										
ustroj mest	*				*							

8. Viri in literatura

- Gerber, R., Lidstone, J. 1996: Reflecting on Developments and Directions in Geographical Education. Developments and Directions in Geographical Education. Clevedon.
- Graves, N. 1997: Geographical Education in the 1990s. Teaching and Learning Geography. London.
- Haubrich, H. 1993: Didaktik der Geographie konkret. München.
- Jarc, N. 1969: Mesta kot snov v šolski geografiji na primeru Škofje Loke. Geografija v šoli 96/3. Ljubljana.
- Köck, H. 1980: Theorie des zielorientierten Geographieunterrichts. Köln.
- Köck, H. 1986: Handbuch des Geographieunterrichts. Band 1: Grundlagen des Geographieunterrichts. Köln.
- Köck, H. 1992: Handbuch des Geographieunterrichts. Band 4: Städte und Städtesysteme. Köln.
- Rhode-Jüchtern, T. 1996: Den Raum lesen lernen. München.
- Unwin, T. 1992: The Place of Geography. London.
- Zgonik, M. 1995: Prispevki k didaktiki geografije. Ljubljana.

9. Summary: Educational subject matter in the geography of settlement

(translated by Nada Šabec)

This article is concerned with the central issue as to which topics from the geography of settlement should be taught in geography classes, i. e. included in the curriculum. Should all the topics that constitute geography of settlement be included? If not all, which ones and which criteria for selection should be used? Since the emphasis is on education, it seems reasonable to include those topics which are relevant both from the viewpoint of the subject matter of the geography of settlement and educational significance of individual topics. The contents of both segments need to be analyzed and common points identified. In addition, the aim of education, the subject matter of settlement geography, and the educational objectives of the geography curriculum should be taken into account.

The aim of education is to equip students for life by providing them with the most essential information, awakening their personal potentials, and enabling them to critically evaluate the host of information offered. These general guidelines can be formulated in the following way (only those including geographic knowledge are listed):

- providing basic and essential information about the world and the environment in which we live,
- teaching an appropriate attitude toward nature, other people, and the past,
- learning about the complexity, totality, and multiplexity of the world,
- maintaining the level of knowledge and developing new knowledge about the world and life,
- socialization of an individual, learning about norms and rules of life.

As with all education, geography classes aim at teaching about life situations, notably those that are closely related to human activities and life. Modern views on the teaching of geography emphasize the understanding of phenomena in space and an intensive ability to appreciate the landscape. From an educational perspective, geography should provide knowledge about space as specified below:

- knowledge about the (relevant) factors and processes that make up the landscape,
- knowledge about relations between the factors that make up the landscape,
- knowledge about the diversity of form on the Earth's surface,
- knowledge about the diversity of social and cultural forms of life,
- knowledge about specific social and landscape development in a given area,
- awareness of the connection between people and nature.

The subject matter of learning about settlements cannot differ substantially from the contents of studying landscape. In both cases we deal with learning about development, the relationship between

settlements and nature, elements that make up a settlement, their interconnections, and their spatial arrangement. The contents of geography apply to local, regional and planetary levels and can be observed in the following segments:

- physical formations,
- settlement functions,
- demographic and social circumstances,
- infrastructure networks,
- natural environment,
- connections between settlements and their surroundings,
- planning and management of settlements.

The subject matter of settlement geography is very broad, which is why it is of great educational import. The topics reveal the following educational objectives:

- learning about urban culture and urban lifestyle,
- learning about factors that make up urban areas,
- learning about permanent sustainable handling of natural resources,
- learning about the development of settlements,
- learning about the relationship between man and nature,
- learning about the principles of settlement planning.

Educational subject matter included in the topics of settlement geography are the following:

- learning about differences, developing a respectful, equality-based attitude to other cultures and regions,
- shaping an attitude toward the past and cultural heritage,
- shaping an attitude toward the environment, learning about ecological and social dimensions of life in urban areas,
- developing a culture of living, an attitude toward a structured living environment, developing a sense for aesthetics,
- sensitization to the problems of spatial arrangement in urban settlements,
- developing motivation and training for participation in urban planning.

The selection of topics to be included in the curriculum was based on the importance of each individual topic for education. The most relevant themes were those that were considered to have the highest importance in terms of educational value. They are the following:

1. The emergence and development of settlements (economic and cultural impact, urban settlements and surroundings)
2. Urbanization and spatial development of urban areas (city and village, characteristics of settlement in agrarian and in industrial societies)
3. Ground plan of settlements (the shape of the ground plan of towns and villages, regional types of settlements)
4. Functional arrangement of settlements (social and economic orientation of urban settlements, gravitational areas, form of land use, changes in city centers)
5. Social topography of settlements (social and spatial segregation, social groups)
6. The implications of human activities on the arrangement of settlement space (living, work, supply, education, recreation, communication)
7. Traffic in settlements (forms of traffic, traffic as a developmental factor and environmental polluter)
8. Nature in urban settlements (city climate, city ecology, pollution, social, ecological and other properties of green areas bearing on the planning and spatial and visual design of the city, sustainable handling of natural resources.)

RAZGLEDI**PRAVOPIISNA USTREZNOST ZAPISA LASTNOIMENSKEGA GRADIVA V REGISTRU ZEMLJEPISNIH IMEN IN REGISTRU PROSTORSKIH ENOT**

AVTORICE

Metka Furlan*Naziv: dr., univ. dipl. primerjalna jezikoslovka in prof. slovenskega jezika, znanstvena svetnica**Naslov: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Novi trg 4, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija**E-pošta: metka@zrc-sazu.si**Telefon: 01 470 62 34, faks: 01 425 77 96***Alenka Gložančev***Naziv: mag., prof. slovenskega in francoskega jezika, samostojna strokovna sodelavka**Naslov: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Novi trg 4, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija**Telefon: 01 470 61 69, faks: 01 425 77 96***Alenka Šivic-Dular***Naziv: dr., prof. slovenskega jezika in univ. dipl. primerjalna jezikoslovka, redna profesorica**Naslov: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Aškerčeva cesta 2, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija**E-pošta: alenka.sivic@guest.arnes.si**Telefon: 01 232 50 67*

UDK: 811.163.6'373.2'35(497.4), COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Pravopisna ustreznost zapisa lastnoimenskega gradiva v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot*V prispevku so podane teoretične smernice za pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen, ki so evidentirana v šifrantih Register zemljepisnih imen in Register prostorskih enot.*

KLJUČNE BESEDE

standardizacija zemljepisnih imen, slovenski pravopis, zemljepisna lastna imena, stvarna lastna imena

ABSTRACT

Orthographically correct representation of proper names in the code catalogues Register of Geographical Names and Register of Spatial Units*The paper outlines the theoretical guidelines for the orthographically correct representation of geographical names and proper names of things recorded in the code catalogues Register zemljepisnih imen (Register of Geographical Names) and Register prostorskih enot (Register of Spatial Units).*

KEY WORDS

*standardization of geographical names, Slovene orthography, geographical names, proper names of things**Uredništvo je prispevek prejelo 18. februarja 2000.*

1. Uvod

Register zemljepisnih imen (= REZI) vsebuje podatke o imenih objektov, ki so stalna in imajo časovno, zgodovinsko, etnološko ali družbeno uveljavljeno identiteto. *Register prostorskih enot* (= RPE) pa je uraden register za področje prostorskih členitev in eden od najpomembnejših registrov v državi. Oba registra vodi Geodetska uprava Republike Slovenije. V RPE in REZI se vodi evidenca 46 tipov lastnih imen, katerih klasifikacija temelji na tipizaciji topografskih objektov in administrativno določenih območij (= prostorskih enot) na območju republike Slovenije ter upravno-administrativnih enot Republike Slovenije.

1. Od skupaj 51 tipov topografskih objektov, administrativno določenih območij (= prostorskih enot) in upravno-administrativnih enot pet tipov nima svojih lastnih imen. To so volilne enote, volilni okraj, volišča za državnoborske volitve, volišča za lokalne volitve in katastrske občine.
 - 1.1. Volilne enote so administrativno razdeljena območja države v pomoč pri izvedbi volitev (RPE). V RPE so evidentirane z glavnim števnikom, zapisanim z arabsko številko, ki izraža število administrativno razdeljenih območij države, na primer *volilna enota 1* 'volilna enota številka 1', *volilna enota 2* 'volilna enota številka 2'.
 - 1.2. Volilni okrajji so administrativno razdeljena območja v posamezni volilni enoti (RPE), ki so v RPE evidentirani s krajšavo VE 'volilna enota' in z glavnim števnikom, ki pove, v kateri volilni enoti se volilni okraj nahaja, temu pa sledi pojasnilo o zaporednem volilnem okraju, na primer *VE 1 – 1. volilni okraj* 'volilna enota številka 1, in sicer prvi volilni okraj', *VE 1 – 2. volilni okraj* 'volilna enota številka 1, in sicer drugi volilni okraj'.
 - 1.3. Za volišča za državnoborske volitve in volišča za lokalne volitve se v RPE vodi le evidenca po naslovi sedežev volišč.
 - 1.4. Katastrske občine so temeljne teritorialne enote za vodenje zemljiškega katastra (RPE) oz. so temeljne teritorialne enote zemljiškega katastra in RPE za vodenje zemljiškega katastra (REZI). V RPE in REZI se evidentirajo samo desna lastnoimenska zemljepisna določila (naselbinska ali nenaselbinska), ki nedvoumno identificirajo topografske objekte, to je katastrske občine, šele ob navajanju v RPE in REZI izpuščene občnoimenske sestavine *katastrska občina = k. o.*, na primer *katastrska občina Prosečka vas*, *katastrska občina Dolnji Slaveči*, *katastrska občina Cerovec Stanka Vraza*, *katastrska občina Lovrenc na Dravskem polju*, *katastrska občina Karlovska predmestje*, *katastrska občina Poljansko predmestje*. Iz uradnih dokumentov, kjer se katastrske občine obvezno navajajo s strukturo **katastrska občina/k. o. + Dd** (= **lastno ime**), je razvidno, da katastrske občine nimajo svojih lastnih imen, ampak so poimenovane s samostalniško zvezo z lastnim imenom v Dd.
2. Lastno ime države, občin, upravnih enot, naselij in ulic evidentirata RPE in REZI.
3. Lastna imena topografskih objektov in administrativno določenih območij (= prostorskih enot) so **zemljepisna** (SP 1, § 61), lastna imena upravno-administrativnih enot pa **stvarna lastna imena** (SP 1, § 100, 101).
4. Lastna imena, ki jih zajema RPE za poimenovanje prostorskih enot različnih hierarhičnih nivojev, so vsa uradna, med lastnimi imeni, ki jih zajema REZI, so uradna imena naselij (Radovan 1995, 14 in 13), ulic, države in upravnih enot. Od vseh 46 tipov lastnih imen v RPE in REZI je standardiziran le en tip, in sicer lastno ime države; standardizacija naselij je v teku.
 - 4.1. Uradna lastna imena se ločijo od neuradnih lastnih imen samo po svojem statusu: proglašena so za uradna in se uporabljajo v uradnih dokumentih.
 - 4.2. Lastno ime omogoča nedvoumno identifikacijo šele, ko je standardizirano, to je, ko se za vsako lastno ime določijo vse njegove sestavine in njihov nespremenljivi vrstni red, tako da je med vsemi lastnimi imeni identifikacijsko nesporno. Del standardizacije lastnih imen je tudi jezikovna standardizacija, v kateri se določi pravilni zapis: zapisovanje lastnih imen se uskladi s sodobno slovensko knjižno normo in predvsem z načeli slovenskega pravopisa.

- 4.3. Uradno lastno ime je eno in nima dvojnic, torej je invariantno. Standardizacijski dokument ISO 3166 pri imenih držav dopušča tudi obstoj standardizirane kratke lastnoimenske različice, na primer *Republika Slovenija* in *Slovenija*. Čeprav ta standardizacijski dokument ne določa pogojev za rabo dolge in kratke oblike, se priporoča, da se v uradnih dokumentih uporablja le dolga oblika imena.
5. Pravila za zapisovanje slovenskih lastnih imen določa slovenski pravopis (*Slovenski pravopis 1. Pravila*. Peta, ponovno pregledana izdaja. DZS. Ljubljana 1997). V elaboratu se smiselno izhaja iz njega, pravila pa so podana sistematično in pregledno, tako da je razvidna teoretična podlaga za zapisovanje, ki omogoča ne le razumevanje pravil zapisovanja tu zajetih lastnih imen, ampak tudi njihovo aplikacijo na lastnoimenskem gradivu, ki v elaboratu ni zajeto.
- 5.1. S pravopisnega stališča prihajajo pri zapisovanju lastnih imen v RPE in REZI v poštev raba velike začetnice, raba ločil (pike, vezaja, pomišljaja, vejice, poševnice) in pisanje sestavin skupaj ali narazen, vendar pa se to vprašanje v elaboratu ne obravnava.

2. Lastno ime

Za boljšo predstavo o tem, kaj lastna imena so in kaj jih glede na občnoimensko besedišče postavlja v poseben, razmeroma samostojen položaj, so v članku najprej prikazane tipične jezikovne poteze lastnih imen, in sicer njihove tipične slovnične lastnosti in jezikovne strukture, imenski model in temeljne poteze procesa generiranja lastnih imen iz občnih.

2.1. Definicija lastnega imena

Lastno ime je po definiciji ustaljeno ».../ poimenovanje posameznih bitij /.../, zemljepisnih in stvarnih danosti, na primer imen krajev, delov zemeljskega površja, nebesnih teles; ustanov, organizacij in podjetij, umetnostnih del /.../« (SP 1, § 34), ki nedvoumno identificira in individualizira kakega izmed naštetih objektov. V tem članku se omejujemo na določitev zapisa samo dela lastnih imen, in sicer: (1) zemljepisnih lastnih imen (za delitev zemljepisnih imen prim. SP 1, § 61–76); (2) stvarnih lastnih imen (za delitev stvarnih imen prim. SP 1, § 77–115).

2.2. Funkcije lastnih imen

Lastno ime služi za natančno identifikacijo predmeta poimenovanja v smislu njegove vrstnosti in tudi za njegovo individualizacijo v smislu konkretnega objekta (entitete). Zaradi posebnih okoliščin pri nastajanju se iz fonda zemljepisnih lastnih imen vidi, da se enako ime lahko uporablja za imenovanje več entitet v okviru iste vrste topografskega objekta na različnih koncih slovenskega jezikovnega ozemlja. Takšna lastna imena so nastajala neodvisno drugo od drugega v procesu onimizacije (= polastnoimenjenja) in z rabo (izbiro) istih občnih imen (na primer *Brezje*, *Cesta*, *Polana*), v procesu standardizacije pa dobijo dodatne identifikacijske sestavine, ki jih individualizirajo in se nahajajo v desnem določilu (na primer *Brezje* – *Brezje pri Begunjah*, *Cesta* – *Cesta na Dobropolju* – *Cesta nad Krškimi*, *Polana* – *Polana ob Ledavi* – *Polana pod Lisco*). Na ožjem prostoru (= mikroarealu) pa se enako (= homofono) lastno ime lahko uporablja tudi za identifikacijo več entitet, ki spadajo v različne vrste (= pomenske skupine). Pravimo, da opravlja več funkcij. Tako poimenovani topografski objekti so v določenem medsebojnem razmerju – najpogosteje se prostorsko stikajo. Iz tega je mogoče sklepati, da lastno ime po določenih pravilih lahko s topografskega objekta ene vrste prehaja na drugega, vendar pa je najprej poimenovalo tisti zemljepisni objekt, kjer je skladnost med vrsto topografskega objekta in občnoimenskim pomenom lastnega imena večja in lažje razumljiva (na primer *potok* → (a) rečno ime *Potok* → (b) naselbinsko ime *Potok pri Dornberku*, *riba* → (a) *Ribnica* 'voda, bogata z ribami' → (b) *Ribnica* 'naselje')

ali pa starejša (na primer rečno ime *Krka* 'reka' → *Krka* 'naselje ob Krki', *Kokra* 'reka' → *Kokra* 'naselje ob Kokri' in tako dalje). Nastanek in obstoj več funkcij v prvotno istem lastnem imenu (to je označevanja več entitet različne vrste) je mogoče primerjati z obstojem več pomenov znotraj iste besede.

1. Konkretno funkcijo lastnega imena najlaže prepoznavamo v (stavčnem) sobesedilu (na primer *Reka ima veliko prebivalcev* ← *Reka* 'mesto' : *Reka se izliva v Lakomnico* ← *Reka* 'vodni tok' ← *reka*), iz dodanih občnoimenskih sestavin (na primer *grad Brdo*, *slap Savica*, *izvir Retje*), s pomočjo tehničnih pomagal na zemljevidih in drugod (na primer zapisi imen z različnimi barvami, z različnim tiskom, z dodajanjem simbolov, z okrajšavami), ali pa v (vsaj dvobesednih) naselbinskih imenih po pisanju velike začetnice (na primer *Lepi Vrh* 'ime naselja' : *Lepi vrh* 'ime gore')
2. Kadar imamo pred seboj gola lastna imena brez jezikovnih sobesedil, dodatnih zaznamkov, pisave velike začetnice, je avtomatično prepoznavanje funkcije lastnega imena omejeno praviloma samo na tisto, ki je morala biti prva, ne pa tudi na drugotne. Tako pri zemljepisnih imenih z občnoimensko ustreznico, ki označuje geomorfološke pojavnosti, lahko prepoznamo prvotno funkcijo (oro-, hidrografske in tako dalje) prav po njej (na primer *Grič* 'ime vzpetine; ime naselja' ← *grič*, *Gorica* 'ime vzpetine; ime naselja; ime vodnega toka' ← *gorica*, *Reka* 'ime vodnega toka; ime naselja' ← *reka*). Prvotno funkcijo lastnega imena skupaj s procesom njegovega prenašanja na poimenovanje stičnih entitet lahko dokazujemo tudi z jezikoslovno (etimološko, besedotvorno, tipološko) analizo lastnih imen, in sicer tudi v nemotiviranih, to je brez žive občnoimenske ustreznice ali celo izvorno tujih lastnih imenih (na primer *Krka* 'ime vodnega toka; ime naselja' ← *Krka* 'rečno ime')

2.3. Generiranje lastnega imena

Lastno ime ima svojo izrazno podobo, to je tisto, kar vidimo, kadar je napisano, in tisto, kar slišimo, kadar se izgovarja. Ta je natanko določena tako glede števila, izbire in zaporedja sestavin kot tudi glede skladijskih odnosov med njimi. **Sestavin v lastnem imenu torej ni mogoče ne spreminjati in ne dodajati ali odvzemati** (na primer *Ljubljana*, *Nova Gorica*, *Šmarje pri Jelšah*, *Občina Koper*, *Vlada Republike Slovenije*). Čeprav se zemljepisna imena odlikujejo po izraziti jezikovni kontinuiteti, iz katere se razodeva tudi kulturna zgodovina prostora, in je za stvarna lastna imena značilna večja podvrženost spremembam (izginevanju in nastajanju), so oboja nastala oz. nastajajo iz občnih imen po enakih načelih, ne pa zmeraj v enakih okoliščinah. Tako občnoimenske besedne zveze prehajajo med stvarna lastna imena tudi zaradi proste odločitve oziroma z administrativno potrditvijo; na primer določena beseda ali besedna zveza (navadno z lastnim imenom v Dd) postane lastno ime, kadar jo za svoje (uradno) ime sprejme kaka ustanova, organ, telo in ko se z registracijo ali odlokom uradno potrdi, na primer *vlada Republike Slovenije* → *Vlada Republike Slovenije*, *občina Ljubljana* → *Občina Ljubljana*, *skupščina Občine Ljubljana* → *Skupščina Občine Ljubljana* (SP 1, § 102, 101), *filozofska fakulteta* → *Filozofska fakulteta*. Ko občnoimenska beseda ali besedna zveza postane lastno ime, se tudi zapisuje po pravilih zapisovanja stvarnih lastnih imen z veliko začetnico prve besede. Če pa ob stvarnem lastnem imenu hkrati še vedno obstaja tudi ustrezna občnoimenska beseda ali besedna zveza, se ta uporablja zmeraj, razen kadar se misli na uradno ime ustanove, organa, telesa. Ponazorimo to z naslednjim zgle-dom: *Na posvetovanju so sodelovale tri filozofske fakultete, in sicer Filozofska fakulteta v Ljubljani, Filozofska fakultet u Zagrebu in Filozofická fakulta v Brně*.

1. Takoj ko kaka občnoimenska beseda ali besedna zveza postane lastno ime, se spremenijo tudi njene slovnične lastnosti, kar je formalno znamenje njenega prehoda med lastna imena in kar v slovničnem smislu predstavlja samo krnitev (= izgubo) določenih slovničnih lastnosti občnih imen. Med takšne slovnične lastnosti spadajo:
 - 1.1. **Krnitev slovničnega števila:** Lastno ime ima praviloma samo tisto slovnično število, v katerem stoji samo, na primer ednino (*Ljubljana*, *Murska Sobota*, *Maribor*, *Kočevje*, *Občina Domžale*) ali množino (*Jesenice*, *Sela*, *Bertoki*, *Dolenje Sušice*). Vzrok za ustalitev konkretnega slovničnega števila pri lastnem imenu raziskuje zgodovinsko imenoslovje. To sicer ne pomeni,

da se pri lastnih imenih, ki stojijo v formalni ednini, ne morejo tvoriti tudi druga slovnična števila, vendar pa se v takšnih primerih ime nanaša na več različnih entitet (na primer *V Sloveniji je veliko Brezovic*. 'naselij z imenom *Brezovica*'). Da to prav tako velja za stvarna lastna imena, se pokaže v zapisu male začetnice v jedrnem (= nosilnem) občnem imenu in opustitvi desnega določila (prim. *V Sloveniji je veliko občin*: Občina *Domžale*, Občina *Ljubljana*, Občina *Maribor*).

- 1.2. **Krnitev besedotvornih možnosti:** Lastno ime se besedotvorno ne more spreminjati. Iz občnega imena *lipa* se lahko tvori manjšalnica *lipica*, medtem ko lastno ime *Lipica* ni manjšalnica k lastnemu imenu *Lipa*, ampak sta *Lipa* in *Lipica* dve različni zemljepisni imeni, ki se nanašata na dve entiteti in nista v razmerju manjšalno – nemanjšalno.
- 1.3. **Krnitev možnosti za skladienske pretvorbe:** V lastnem imenu ni mogoče zamenjati ene izrazne možnosti z njeno sopomensko izrazno možnostjo, kar je značilno za občnoimenske zveze. Tako samostalniško zvezo z lastnim imenom v Dd (na primer *občina Domžale/Ljubljana*) lahko nadomestimo s sopomensko (na primer *domžalska/ljubljanska občina*), v lastnem imenu pa to ni mogoče (na primer samo *Občina Domžale/Ljubljana*, ne pa tudi ***Domžalska/Ljubljanska občina*).
- 1.4. **Spremenjena raba predlogov:** Lastno ime je mogoče posredno dokazovati tudi s spremenjeno rabo predlogov (na primer *v občini Domžale/Ljubljana* : *na Občini Domžale/Ljubljana*).

2.4. Modeli lastnih imen

Tipične skladienske strukture pri lastnih imenih: Lastna imena se delijo na *enodelna* in *dvodelna*. Enodelna zemljepisna imena so lahko eno-, dvo- ali večbesedna, dvodelna pa morajo biti vsaj dvobesedna. Dvodelna imena najdemo samo med nenaselbinskimi imeni in med osebnimi imeni (na primer *Ljubljana Bežigrad*, *Ivan Cankar*). Enodelna naselbinska zemljepisna imena se naprej delijo na *enojna* in *dvojna*: enojna naselbinska imena so lahko enobesedna (na primer *Ljubljana*, *Jesenice*) in večbesedna (tvorjena z ujemalnim, levim določilom, na primer *Stari trg*, *Nova Gorica*, ali z neujemalnim, desnim določilom, na primer *Cerovec Stanka Vraza*, *Otočec pri Novem mestu*). Danes enobesedno ime je bilo lahko nekdanje večbesedno, kadar se je prvotna večbesednost v imenu iz različnih vzrokov zabrisala (na primer *Dobrepolje*, R ed. *Dobrepolja*, in ne ***Dobrega Polja*). Dvojno ime je vsaj dvobesedno lastno ime: sestavljeno je iz dveh lastnih imen, ki samo v povezavi imenujeta neko entiteto, nanašata pa se na prvotno dva topografska objekta iste vrste, sta torej v prirednem razmerju in ju povezuje nestični vezaj (na primer dve naselji → eno naselje: *Šmarje - Sap*; tri samostojna naselja → v lastnem imenu upravno-administrativne enote: *Občina Dobrova - Horjul - Polhov Gradec*). Dvodelno lastno ime se loči od dvojnega po tem, da se določena entiteta imenuje z dvema lastnima imenomoma, ki se ne nanašata na isti topografski objekt, vendar pa je drugi topografski objekt del prvega; zato sta v podrednem skladienskem razmerju tudi njuni imeni in med njima ni nobenega ločila (na primer mestni del *Ljubljana Bežigrad* ← območje *Bežigrad*, ki je del mesta *Ljubljana*).

1. Enobesedna lastna imena so pogosta v vseh tipih zemljepisnih imen (na primer *Celje*, *Jeprca*, *Tezno*, *Mirje*, *Socerb*, *Zelenci*), medtem ko jih med stvarnimi lastnimi imeni v RPE ni.
2. Dvo- ali večbesedna lastna imena se po svoji skladienski strukturi delijo v nekaj tipov:
 - 2.1. **Dl + občnoimenska sestavina/lastnoimenska sestavina:** Tovrstna imena so zelo pogosta pri zemljepisnih imenih (na primer *Stari trg*, *Ivanje selo*; *Spodnja Slivnica*, *Nova Gorica*, *Kranjska Gora*), ki lahko vsebujejo tudi po več ujemalnih, levih sestavin (prim. *Sveti Trije Kralji v Slovenskih goricah*). Med stvarnimi lastnimi imeni v RPE in REZI tega imenskega tipa ni.
 - 2.2. **Lastnoimenska sestavina + Dd:** O lastnem imenu govorimo, kadar je že njegova prva sestavina lastnoimenska (na primer *Ambrož pod Krvavcem*, *Zagorje ob Savi*, *Gradišče v Slovenskih goricah*) ali polastnoimenjena (*Občina Ljubljana*, *Pot v Hribec*); slednji tip prevladuje pri stvarnih lastnih imenih. Če je prva sestavina občnoimenska, druga pa lastnoimenska, govorimo o samostalniški zvezi z lastnim imenom v Dd (na primer *občina Ljubljana*, *šlap Savica*) in ne o lastnem imenu. Glede na slovnično obliko Dd se ta lastna imena delijo na več podtipov:

- 2.2.1. **Dd vsebuje sestavino/sestavine v imenovalniku**, ki je/so že sama/same zemljepisno ime. Tovrstna imena so pogosta med stvarnimi lastnimi imeni (na primer *Občina Ljubljana*, *Krajevna skupnost Šmarje - Sap*), med zemljepisnimi pa jih ni. V napisih, predvsem na zemljevidih, se sicer pojavljajo tudi zapisi tipa *Slap Savica*, *Rt Madona*, *Izvir Retje*, vendar pa v teh primerih prva sestavina (to je *slap*, *rt*, *izvir* in tako dalje) ni sestavni del lastnega imena, ampak samo občnoimensko jedro danega zemljepisnega imena, s katerim se poudari vrsta (= pomenska skupina) topografskega objekta. Zato ga je treba pisati z malo začetnico, razen če se zaradi položaja v napisih piše z veliko začetnico (SP 1, § 237, 29). Med besednima zvezama *slap Savica* in *občina Ljubljana* (→ *Občina Ljubljana*), ki obe vsebujeta zemljepisno ime, obstaja notranja razlika. Prva je opis topografskega objekta, v katerem občnoimenska sestavina *slap* samo poudarja ustrezno funkcijo lastnega imena *Savica* (na primer da gre za *slap*, ne pa za *vodni tok*). Ker sestavina, kot je na primer *slap*, v besedni zvezi *slap Savica* ne povzroča prevoda zemljepisnega pojma v kakega drugega, tudi ni potrebe, da bi prodrla v samo zemljepisno ime (to je **(gledati) Slap Savico*). Nasprotno pa sestavina tipa *občina* v besedni zvezi *občina Ljubljana* ne služi več za opis zemljepisne danosti, ki je izražena z lastnim imenom *Ljubljana*, ampak povzroči pomenski premik celotne besedne zveze s področja zemljepisnih pojmov v pomensko skupino, ki ji pripada sama. Prav zato je občnoimenska sestavina tipa *občina* bistvena za vrstno identifikacijo celotnega pojma in se tudi z lahkoto polastnoimeni (onimizira) oz. prodre v stvarno lastno ime.
- 2.2.2. **Dd vsebuje sestavino/sestavine v rodilniku**. Tovrstna imena prevladujejo med stvarnimi lastnimi imeni, vendar jih najdemo tudi v nekaterih tipih (= pomenskih skupinah) zemljepisnih imen (na primer *Draga svetega Jerneja*). Kot sestavina v rodilniku se najpogosteje pojavlja osebno ali stvarno lastno ime (na primer *Krajevna skupnost Antona Tomaža Linhart*, *Ulica Pohorskega bataljona*) ali pa beseda oz. samostalniška zveza z lastnim imenom ali vrstilnim števnikom (na primer *Ulica talcev*, *Ulica bratov Učakar*, *Ulica 15. aprila*). Skladenjsko enake so videti besedne zveze, ki v Dd vsebujejo zemljepisno lastno ime (na primer *izvir Krke*, *ustje Dragonje*, *dolina Korošice*) in se na zemljevidih zapisujejo tudi kot *Izvir Krke*, *Ustje Dragonje*, *Dolina Korošice*. Prva sestavina (*izvir*, *ustje*, *dolina* in tako dalje) ni del lastnega imena, saj samo poudari vrsto (= pomensko skupino) topografskega objekta, zato jo praviloma pišemo z malo začetnico, razen če se piše po načelu o pisanju velike začetnice zaradi položaja v napisih (SP 1, § 237, 29). Vendar pa prav pri tej besedni skupini s tako imenovanim partitivnim (= delnim) rodilnikom obstaja realna možnost, da občnoimenska sestavina vstopi v sestavo lastnega imena (in bi jo tudi v nevtralnem položaju pisali z veliko začetnico), in sicer tam, kjer samostalniška zveza kot celota ni identična z lastnim imenom v njej, ampak se nanaša samo na del objekta (na primer rečno ime *Dragonja*: *ustje Dragonje* 'del Dragonje' → **Ustje Dragonje*).
- 2.2.3. **Dd vsebuje predložno zvezo**: Predložna zveza dokazuje, da topografski objekt lahko dobi svoje ime tudi glede na prostorsko razmerje do kakega drugega topografskega objekta (na primer *Šmarje pri Jelšah*, *Ambrož pod Krvavcem*, *Sveti Trije Kralji v Slovenskih goricah*, *Kostanjevica na Krki*, *Cesta na Okroglo*). Uvajanje takšnega predložnega določila je razmeroma prosto in ne posega bistveno v dotedanje lastno ime, zato se pri standardizaciji zemljepisnih imen pogosto posega po tej možnosti. Ta tip lastnih imen je pogost med naselbinskimi in samo v nekaterih tipih (= pomenskih skupinah) nenaselbinskih imen (na primer *Slap pod Čedco*).
- 2.2.4. **Predložna imena**: Predložna imena so z jezikovnega stališča na meji med občnoimenskimi zvezami in praviimi lastnimi imeni; zelo veliko jih najdemo v zemljepisnih lastnih imenih tako imenovanega mikrotoponimičnega izvora. Razmeroma dobro se

še vidi, da gre za prvotne predložne sklonske oblike občnih imen in da te razmeroma težko ustvarijo novo imenovalniško obliko in nov sklanjatveni vzorec. Najlaže se paradigmatško na novo konsolidirajo tista lastna imena, ki so po izvoru prvotni brezpredložni sklon (na primer **Jesenik*č 'ime potoka' → M ed. (na) **Jesenic*č → naselbinsko ime I mn. *Jesenice*), precej težje pa tista, v katerih se je predlog v sestavi imena ohranil. Nova imenovalniška oblika se oblikuje na dva načina, in sicer tako, da se sestavini prvotne (najpogosteje orodniške ali tožilniške) predložne zveze zrasteta in da se imenovalnik tvori z ustrezno končnico (na primer O/T ed. **za gorico* → I ed. *Zagorica*; O ed. **nad gradom* → I ed. *Nadgrad*; O ed. **pod brdom*/T ed. **pod brdo* → I ed. *Podbrdo*). Najtežje pa se paradigmatško na novo konsolidirajo nekdanje mestniške (in morda tudi dajalniške) predložne zveze, ki kažejo tri vrste rešitev (SP 1, § 74–76):

- 2.2.4.1. Pri rabi v stavku (govoru) se lahko vpelje samostalnik, ki označuje pomensko vrsto imena, vendar pa ta ni del lastnega imena, na primer naselbinsko ime *Pri Treh hišah* → (iti) *v vas* *Pri Treh Hišah*; ime ulice *Pod zidom* → (stanovati) *v ulici* *Pod zidom*; naselbinsko ime *Pri Fari* → (prihajati) *iz zaselka* *Pri Fari* (SP 1, § 74).
 - 2.2.4.2. Pri rabi v stavku (govoru) se opušta prvotni predlog, ker bi sicer v nekaterih sklonih prišlo do kopičenja predlogov, na primer naselbinsko ime *Pri Fari* → (*Prihajam*) *od* *Fare* namesto pričakovane *(*Prihajam*) *od Pri Fare/Pri fare*.
 - 2.2.4.3. V imenu se lahko zapisujejo vse sestavine skupaj, kot da gre za eno samo besedo, na primer (*Prihajam*) *iz Podzida iz Zavode*, kar pravzaprav pomeni najradikalnejšo rešitev in dosego najstabilnejše oblike lastnega imena, pri kateri prejšnji dve razvojni možnosti nista več potrebni in mogoči.
- 2.2.5. Iz prikaza v 2.2.1. izhaja, da v stvarnem lastnem imenu desno od lastnoimenske sestavine lahko stoji v imenovalniku le zemljepisno ime (na primer *Občina Ljubljana*), kadar pa se na tem mestu pojavlja občnoimenska sestavina, gre za poljubni pristavčni element, ki ni del zemljepisnega imena in mora biti ločen z nestičnim pomišljajem (na primer *Velenje – desni breg – zahod*).

2.5. Krajšanje lastnega imena

Lastno ime se pri vsakdanji komunikaciji pogosto krajša, in sicer tedaj, kadar identifikacija entitete, na katero se nanaša, ni sporna (na primer *Ljubljanski grad* → *Grad*, *Goriška brda* → *Brda*). Kratka imena z jezikovnega stališča niso napačna, ampak so znamenje jezikovne ekonomije v primerih, kadar je identifikacija zemljepisnega objekta kakorkoli zagotovljena. Kljub temu se za uradno rabo ne priporočajo, razen izjemoma pri imenih držav, kjer sta mogoči dolga (*Republika Slovenija*) in kratka (*Slovenija*) oblika.

3. Delitev lastnih imen

Lastna imena se delijo na **osebna**, **zemljepisna** in **stvarna** (SP 1, § 34). Nadalje se zemljepisna lastna imena delijo na **naselbinska** in **nenaselbinska**. Naselbinska so imena naselij (to je mest, vasi in trgov) in zaselkov, nenaselbinska pa vsa druga (SP 1, § 69), vključno z lastnimi imeni (strnjenih) delov naselij. Za slednja imena veljajo torej ista pravila kakor za nenaselbinska (SP 1, § 69), zato so obravnavana kot nenaselbinska imena. V tem članku se obravnavajo zemljepisna lastna imena in tisti del stvarnih lastnih imen, ki se pojavljajo v šifrantih RPE in REZI, medtem ko se osebna lastna imena navajajo samo toliko, kolikor se pojavljajo kot sestavine Dd v zemljepisnih in stvarnih lastnih imenih.

4. Pravopisna problematika lastnih imen

4.1. Velika začetnica v lastnih imenih

V lastnem imenu se prva ali edina sestavina avtomatično, ne glede na položaj v stavku, piše z veliko začetnico na podlagi temeljnega pravopisnega načela, da se začetna črka vsakega lastnega imena piše z veliko črko = veliko začetnico (SP 1, § 28), na primer *Sava se izliva v Donavo : Najdaljša slovenska reka je Sava*.

1. **Enobesedna lastna imena:** Prva črka prve sestavine, ki je hkrati tudi edina, se piše avtomatično z veliko začetnico (SP 1, § 34).
2. **Večbesedna lastna imena:** Velika začetnica avtomatično zaznamuje prvo sestavino večbesednih lastnih imen, pri njihovih neprvih sestavinah pa ima velika začetnica dve funkciji (SP 1, § 28, 70), in sicer da pri vseh lastnih imenih označi neprvo sestavino, ki je tudi sama lastno ime, na primer *Franca Prešeren* (← *Prešeren*), *Orožen Adamič* (← *Adamič*); *Lukovica pri Domžalah* (← *Domžale*), *Ulica Pohorskega bataljona* (← *Pohorski bataljon*), *Trg komandanta Staneta* (← *Stane*), *Severna Amerika* (← *Amerika*); *Rdeči križ Slovenije* (← *Slovenija*), *Ustava Republike Slovenije* (← *Republika Slovenija*) (← *Slovenija*)), *Krajevna skupnost Cezanjevci* (← *Cezanjevci*), pri naselbinskih imenih, to je imenih mest, vasi, trgov in zaselkov (SP 1, § 69), avtomatično označi neprvo sestavino, razen če je neprva sestavina imena *mesto, trg, vas, vesca, selo, sela, selce, naselje* (SP 1, § 70), na primer *Škofja Loka*, *Bohinjska Bela*, *Rogaška Slatina*, *Kranjska Gora*, *Pijava Gorica*, toda *Novo mesto*, *Stari trg*, *Dolenja vas*, *Spodnja vesca*, *Opatje selo*, *Uršna sela*, *Dolenje selce*, *Ribiško naselje*.

4.2. Velika začetnica v zemljepisnih lastnih imenih

1. **Velika začetnica v naselbinskih imenih:** Pravopisno pravilo o zapisovanju naselbinskih imen je preprosto: Neprve sestavine naselbinskega imena pišemo z veliko začetnico, razen če je neprva sestavina *mesto, trg, vas, vesca, selo, sela, selce, naselje* (SP 1, § 70): *Nova Gorica : Vavta vas*.
 - 1.1. **Naselbinsko ime s predložnim Dd:** Če je naselbinsko ime tvorjeno tako, da vsebuje v desnem določilu kako drugo naselbinsko ime, se to piše kot ime samo po pravilu za pisanje velike začetnice v naselbinskih imenih, predlog, ki ga uvaja, pa z malo začetnico; če pa je naselbinsko ime tvorjeno tako, da vsebuje v desnem določilu nenaselbinsko ime, se to piše kot ime samo po pravilu za pisanje velike začetnice v nenaselbinskih imenih, predlog, ki ga uvaja, pa z malo začetnico (SP 1, § 70), na primer *Veščica pri Murski Soboti* ← *Murska Sobota* (naselbinsko ime) : *Sveta Ana v Slovenskih goricah* ← *Slovenske gorice* (nenaselbinsko ime).
 - 1.2. **Zapis velike začetnice v naselbinskem imenu, ki je del stvarnih lastnih imen in samostalniških zvez z lastnim imenom:** Če se naselbinsko ime pojavlja kot desno določilo stvarnega lastnega imena ali samostalniške zveze z lastnim imenom, se piše kot ime samo. Kot Dd se pojavlja v stvarnih lastnih imenih upravno-administrativnih enot, na primer *Občina Ilirska Bistrica* ← *Ilirska Bistrica* (naselje), *Krajevna skupnost Šavna Peč* ← *Šavna Peč* (naselje), in v (njihovih ustreznih) samostalniških zvezah z lastnim imenom, na primer *občina Ilirska Bistrica* ← *Ilirska Bistrica* (naselje), *krajevna skupnost Šavna Peč* ← *Šavna Peč* (naselje), *katastrska občina Dolnji Slaveči* ← *Dolnji Slaveči* (naselje).
 - 1.3. **Sprememba uradnega statusa topografskega objekta:** Če se spremeni uradni status topografskega objekta, tako da nenaselbinsko ime postane naselbinsko, se to novo naselbinsko ime zapisuje po pravopisnem pravilu o pisanju naselbinskih imen. Če pa se spremeni uradni status topografskega objekta, tako da naselbinsko ime postane nenaselbinsko, se to novo nenaselbinsko ime zapisuje po pravopisnem pravilu o pisanju nenaselbinskih imen.
2. **Velika začetnica v nenaselbinskih imenih:** Neprve sestavine nenaselbinskega imena pišemo z malo začetnico, razen če so že same lastno ime in jih zato pišemo kot ime samo (SP 1, § 73), na primer

Julijske *Alpe* (← *Alpe*), *Zadnja Trenta* (← *Trenta*), *Cesta v Mestni log* (← *Mestni log*). To pravopisno pravilo je pogosto težko aplicirati. Odločitev o tem, kaj je v neprvem delu nenaselbinskega imena lastno in kaj občno ime, pogosto povzroča težave. Največkrat se lahko opremo le na svoj lastni jezikovni občutek, na primer *Bovški g/Gamsovec* ← *g/Gamsovec* (?), *Velika b/Bavha* ← *b/Bavha* (?), *Tarmanova ž/Žlefa* ← *ž/Žlefa* (?), *Novi b/Brič* ← *b/Brič* (?), *Severna t/Triglavska stena* ← *t/Triglavska stena* (?). **Dokler slovenski pravopis ne določi bolj sodobnega, brez težav in dilem aplikativnega pravopisnega pravila, naj Geodetska uprava konkretne dvoumne primere rešuje v sodelovanju s Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen, ta pa z Uredniškim odborom Komisije za sestavo slovarskega dela SP pri SAZU.**

- 2.1. **Nenaselbinsko ime v predloženem Dd naselbinskega imena:** Nenaselbinsko ime se v predloženem Dd naselbinskega imena piše kot ime samo (SP 1, § 70), na primer *Sveta Ana v Slovenskih goricah* (← *Slovenske gorice*).
- 2.2. **Zapis velike začetnice v nenaselbinskem imenu, ki je del stvarnih lastnih imen in (njihovih ustreznih) samostalniških zvez z lastnim imenom:** Če se nenaselbinsko ime pojavlja kot desno določilo v stvarnem lastnem imenu in v (njegovi ustrežni) samostalniški zvezi z lastnim imenom, se piše kot ime samo, na primer *Občina Loška dolina* ← *Loška dolina* (pokrajina), *Krajevna skupnost Rožna dolina* ← *Rožna dolina* (del mesta), *Krajevna skupnost Gornja Sava* ← *Gornja Sava* (del mesta) ← *Sava* (ime reke); *občina Loška dolina* ← *Loška dolina* (pokrajina), *krajevna skupnost Rožna dolina* ← *Rožna dolina* (del mesta); *katastrska občina Čirče* ← *Čirče* (del mesta).
- 2.3. **Sprememba uradnega statusa topografskega objekta:** Če se spremeni uradni status topografskega objekta, tako da nenaselbinsko ime postane naselbinsko, se to novo ime zapisuje po pravopisnem pravilu o zapisovanju naselbinskih imen.

4.3. Velika začetnica v stvarnih lastnih imenih

Imena upravno-administrativnih enot so stvarna lastna imena (SP 1, § 100). V lastnih imenih upravno-administrativnih enot se avtomatično zapisuje z veliko začetnico prva sestavina, od neprvih pa tiste, ki so že same lastna imena in se navadno nahajajo v Dd:

1. **Dd z osebnim lastnim imenom**, na primer *Krajevna skupnost Borisa Kidriča* ← *Boris Kidrič*, ali **s samostalniško zvezo z lastnim imenom**, na primer *Krajevna skupnost dr.* (= doktorja) *Jagodiča* ← *dr.* (= doktor) *Jagodič*.
2. **Dd z zemljepisnim lastnim imenom:**
 - 2.1. **Dd z naselbinskim imenom**, na primer *Občina Ljubljana* ← *Ljubljana*, *Občina Novo mesto* ← *Novo mesto*, *Občina Kranjska Gora* ← *Kranjska Gora*, *Krajevna skupnost Sveta Ana v Slovenskih goricah* ← *Sveta Ana v Slovenskih goricah*;
 - 2.2. **Dd z nenaselbinskim imenom**, na primer *Občina Loški potok* ← *Loški potok*, *Krajevna skupnost Rožna dolina* ← *Rožna dolina*, *Krajevna skupnost Gornja Sava* ← *Gornja Sava* ← *Sava*.
3. **Dd s stvarnim lastnim imenom**, na primer *Krajevna skupnost Dolomitskega odreda* ← *Dolomitski odred*.

4.4. Ločila v lastnih imenih v RPE in REZI

Pri lastnih imenih in v zvezi z njimi se poleg velike začetnice kot pravopisni znak pojavljajo pika (.), vezaj (-), pomišljaj (–), vejica (,) in poševnica (/).

1. **Pika (.)** se pri lastnih imenih uporablja pri okrajšanju (SP 1, § 249) in za označevanje vrstilnih številnikov, zapisanih z rimsko ali arabsko številko (SP 1, § 252).
 - 1.1. Pika je znak okrajšanosti besede v desnem delu (SP 1, § 249, 1135). Okrajšave so samo pisne in jih pri branju razvezujemo (SP 1, § 1025). Uradna in standardizirana oblika zemljepisnih in stvarnih lastnih imen naj bo izpisana in naj torej okrajšanj ne vsebuje in s tem tudi pike ne.

Okrajšana zemljepisna in stvarna lastna imena se kot neuradne oblike lahko uporabljajo le v tako imenovanih posebnih besedilnih položajih, zlasti če je iz različnih razlogov gospodarnost s prostorom potrebna, na primer na krajevnih tablah, v kartografiji, na primer *Sv. Gregor* ← *Sveti Gregor*, *Sp. Hrušica* ← *Spodnja Hrušica*, *Zg. Hrušica* ← *Zgornja Hrušica*, *Gor. selce* ← *Gorenje selce*, *Dol. Leskovec* ← *Dolnji Leskovec*, *Dol. Poljane* ← *Dolenje Poljane*.

- 1.2. Pika označuje vrstilni števniki, ki je zapisan z rimsko ali arabsko številko (SP 1, § 252). Ima vlogo spremembe glavnega števnik, ki izraža količino štetega, v vrstilni števniki, ki označuje zaporedno mesto v številski vrsti, na primer **Ulica Štirinajste divizije* = *Ulica XIV₂ divizije*.
2. **Vezej** (-) je vodoravna črtica, krajša od pomišljaja (SP 1, § 411–437) in nadomešča priredni veznik *in*.
 - 2.1. **Nestični vezaj** (-) pri lastnih imenih pomeni, da se vse, ne le zadnja povezana sestavina imena pregibljejo (SP 1, § 427, 35, 69, 852). Pojavlja se v naselbinskih dvojnih imenih (na primer *Šmarje - Sap* 'Šmarje in Sap', v *Šmarju - Sapu*) in v stvarnih lastnih imenih upravno-administrativnih enot ter njihovih ustreznih samostalniških zvezah z lastnim imenom v Dd, kadar Dd vsebuje vezalno priredno povezana zemljepisna ali osebna lastna imena (na primer *Občina Šmarje - Sap* ← *Šmarje - Sap* (naselje), *Občina Miren - Kostanjevica* ← *Miren* (naselje) in *Kostanjevica* (naselje), *Občina Dobrova - Horjul - Polhov Gradec* ← *Dobrova* (naselje) in *Horjul* (naselje) in *Polhov Gradec* (naselje); *občina Šmarje - Sap* ← *Šmarje - Sap* (naselje), *občina Miren - Kostanjevica* ← *Miren* (naselje) in *Kostanjevica* (naselje), *občina Dobrova - Horjul - Polhov Gradec* ← *Dobrova* (naselje) in *Horjul* (naselje) in *Polhov Gradec* (naselje); *Krajevna skupnost Mirka Roglja - Petka* ← *Mirko Rogelj - Petek* 'Mirko Rogelj, imenovan tudi Petek' ← *Mirko Rogelj* in *Petek*).

Opomba: V to skupino se uvršča tudi primer *Gozd - Martuljek* (SP 1, § 35, 852), v *Gozdu* - *Martuljku*. Med slovenskimi naselbinskimi imeni je to ime le na videz dvojno ime, in sicer zato, ker vsebuje sestavini *Gozd* in *Martuljek*, ki se ne nanašata na topografska objekta istega tipa: *Gozd* (naselbinsko ime) + *Martuljek* (ime vodnega toka). Glede na to bi pravzaprav pričakovali naselbinsko ime **Gozd ob Martuljku* (prim. *Zagorje ob Savi*). S tem naselbinskim imenom se poimenuje samo eno prvotno naselje, in sicer tisto, ki se je v preteklosti imenovalo *Gozd* (prim. zapisa v 18. stoletju *Gegend unter Wald* in *Gegend ober Wald* (Rajšp: Sekcija 129)), še pred tem pa *Rute*; naselja z imenom *Martuljek* pa ni. V skladu z dosedanjo pravopisno normo predlagamo zapisovanje z nestičnim vezajem *Gozd - Martuljek*, čeprav v sodobnih pisnih virih prevladuje zapis brez vezaja *Gozd Martuljek*.

- 2.2. **Stični vezaj** (-) se v zemljepisnih lastnih imenih pojavlja v levem priredno zloženem določilu, na primer *Ljutomersko-Ormoške gorice* 'Ljutomerske in Ormoške gorice' ← *Ljutomerske gorice* in *Ormoške gorice*, *Kamniško-Savinjske Alpe* 'Kamniške Alpe, imenovane tudi Savinjske Alpe' ← *Kamniške Alpe* in *Savinjske Alpe*.
3. **Pomišljaj** (-) je vodoravna črtica, daljša od vezaja (SP 1, § 378–398).
 - 3.1. **Nestični pomišljaj** (-) nadomešča pomen 'in sicer' in se pri zemljepisnih lastnih imenih uporablja za uvajanje pojasnjevalnega pristavka, na primer *Rdeči Breg - DEL* (SP 1, § 71) 'Rdeči Breg, in sicer del (Rdečega Brega)'.
 - 3.1.1. Kot pojasnjevalni pristavek za nestičnim pomišljajem se pri zemljepisnih lastnih imenih nikoli ne pojavlja lastno, ampak vedno le občno ime. To zožuje območje topografskega objekta, ki ga poimenuje zemljepisno lastno ime pred njim. V enaki funkciji se poleg nestičnega pomišljaja lahko uporabi tudi oklepaj, na primer *Ljubljana - del* 'Ljubljana, in sicer del (Ljubljane)' = *Ljubljana (del)*; *Ljubljana - sever* 'Ljubljana, in sicer sever (Ljubljane)' = *Ljubljana (sever)*.
 - 3.1.2. Pojasnjevalnih pristavkov z zoževalno funkcijo območja topografskega objekta, ki ga poimenuje zemljepisno lastno ime pred njim, je lahko več, vsi pa so med seboj povezani z nestičnim pomišljajem, na primer *Velenje - desni breg - zahod* 'Velenje, in sicer desni breg (Velenja), in sicer zahod (desnega brega Velenja)'.

3.1.3. Pojasnjevalni pristavki z zoževalno funkcijo območja topografskega objekta, ki ga poimenuje zemljepisno lastno ime pred njimi, se pojavljajo v Dd stvarnih lastnih imen upravno-administrativnih enot in (njihovih ustreznih) samostalniških zvezah z lastnim imenom, na primer *Krajevna skupnost Trbovlje – center*; *Krajevna skupnost Šentjur – okolica*, *Četrtna skupnost Velenje – desni breg – zahod*, *katastrska občina Meža – takraj*, *katastrska občina Grosuplje – naselje*.

3.2. Stični pomišljaj (–).

3.2.1. Stični pomišljaj nadomešča predloga *od ... do*, zato se imenuje tudi predložni pomišljaj (SP 1, § 394).

3.2.2. Med lastnimi imeni, ki jih zajemata REZI in RPE, se stični pomišljaj v taki vlogi ne pojavlja. Nastopa le samostalniških zvezah z lastnim imenom v Dd tipa *kanal Ledava–Mura* ‘kanal od Ledave do Mure’.

Opozarjamo na neusklajeno rabo velike začetnice v SP 1: prekop Ren–Donava (§ 394): Prekop Donava–Tisa–Donava (§ 203).

4. Vejica (,) se v lastnih imenih ne pojavlja.

4.1. Vejica pri nekaterih lastnih imenih uvaja dodatno krajevno določilo, ki se tudi zaradi šifre posamezne upravno-administrativne enote zdi neobvezno ali celo redundantno, na primer *Krajevna skupnost Javornik - Koroška Bela*, *Jesenice ← Krajevna skupnost Javornik - Koroška Bela* (stvarno lastno ime) in *Jesenice* (neobvezno krajevno določilo); *Krajevna skupnost Venclja Perka*, *Domžale ← Krajevna skupnost Venclja Perka* (stvarno lastno ime) in *Domžale* (neobvezno krajevno določilo).

4.2. Pri prostorskih enotah, ki jih RPE evidentira le po naslovih sedežev, vejica uvaja neobvezno desno lastnoimensko krajevno določilo: *Volišče Ivan Nagode, Zapuže*

=

*Volišče
Ivan Nagode
Zapuže.*

5. **Poševnica (/)** je načeloma stično ločilo in se v pomenu veznika *ali* pojavlja pri uradnih dvojezičnih imenih naselij (SP 1, § 452), na primer *Koper/Capodistria* ‘Koper ali Capodistria’, *Hodoš/Hodós* ‘Hodoš ali Hodós’.

5. Zemljepisna in stvarna lastna imena po posameznih pomenskih skupinah v REZI in RPE

V šifrantih RPE in REZI so topografski objekti, administrativno določena območja (= prostorske enote) in upravno-administrativne enote razvrščeni po pomenskih skupinah, tako da ena skupina vsebuje le zemljepisna ali le stvarna lastna imena, med skupinami, ki vsebujejo zemljepisna lastna imena, pa ena skupina praviloma vsebuje le naselbinska ali le nenaselbinska imena. Izjema je le pomenska skupina s številčno šifro 1102, ker se imena zaselkov obravnava kot naselbinska imena (SP 1, § 69), imena delov naselij, to je manjših prostorskih enot naselij (GIAM), ki od ostalih hiš strnjenegega naselja niso ločeni (REZI), pa kot nenaselbinska.

1. Administrativno določena območja (= prostorske enote), ki spadajo pod posamezne upravno-administrativne enote, nimajo svojih lastnih imen, ampak so poimenovana s samostalniškimi zvezami z lastnim imenom v Dd: **občno ime + Dd (= lastno ime)**, na primer *republika Slovenija, občina Koper, upravna enota Ljubljana*.

2. Šolski okoliši so administrativno razdeljena območja države v pomoč pri merilih za ustanavljanje šol in oblikovanje mreže osnovnih šol (RPE) in so tako kot katastrske občine lahko poimenovani s samostalniškimi zvezami z lastnim imenom v Dd: **šolski okoliš + Dd**.

5.1. Porazdelitev zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v šifrantih REZI in RPE in njihova pravopisna klasifikacija

1. Šifrant REZI:

1.1. Zemljepisna lastna imena:

1.1.1. **Naselbinska imena:** 1101 *naselje, mesto*; 1102a *zaselek*.

1.1.2. **Nenaselbinska imena:** 1102b *del naselja*; 1103 *del mesta, mestna četrť*; 1104 *ulica, trg*; 1105 *pot, cesta, gozdna pot, kolovoz*; 1201 *domačija*; 1202 *cerkev, sakralni objekt*; 1203 *pomemben objekt*; 2101 *tekoča voda, reka, potok, hudournik, nestalni tok*; 2102 *kanal (odprt)*; 2103 *izvir*; 2104 *izliv, delta*; 2105 *slap, slapišče*; 2106 *rečni brod, rečni pristan*; 2201 *jezero*; 2202 *del jezera, jezerski zaliv, jezerski pristan*; 2203 *manjša stoječa voda, bajer, mlaka, ribnik*; 2204 *močvirje, trstičje*; 2205 *ledenik*; 2301 *morje*; 2302 *del morja, morski zaliv, morski pristan*; 2303 *soline*; 3101 *gorovje, hribovje, gričevje*; 3102 *vrh vzpetine, vzpetina, planota*; 3103 *sedlo, prelaz*; 3104 *del vzpetine, pobočje, hrbet, greben*; 3105 *dolina, soteska, vintgar, globel*; 3106 *rt, polotok*; 3107 *kraška jama, vrtača, brezno, ponor*; 3108 *osamljena skala, balvan*; 4105 *pokrajina*; 4106 *krajinski del, ledina, predel*; 4107 *gozdni predel*; 4201 *morski otok, jezerski otok*; 4202 *rečni otok, sipina sredi reke*; 4203 *čer, plitvina, podvodni greben*.

1.2. **Stvarna lastna imena:** 4101 *država*; 4102 *občina*; 4104 *upravna enota*.

2. Šifrant RPE:

2.1. Zemljepisna lastna imena:

2.1.1. **Naselbinska imena:** *naselje* (= 1101 v REZI).

2.1.2. **Nenaselbinska imena:** *ulica* (= 1104 v REZI).

2.2. **Stvarna lastna imena:** *država* (= 4101 v REZI); *občina* (= 4102 v REZI); *upravna enota* (= 4104 v REZI); *območna geodetska uprava; izpostava območne geodetske uprave; krajevna skupnost; vaška skupnost; četrtina skupnost*.

6. Krajšave, okrajšave in simboli

Dd = desno določilo (na primer *Šmarje pri Jelšah*,
Cerovec Stanka Vraza, *Občina Ljubljana*),

Dl = levo določilo (na primer *Nova vas*),

I = imenovalnik,

M = mestnik,

O = orodnik,

PE = prostorska enota,

R = rodilnik,

T = tožilnik;

dv. = dvojina,

ed. = ednina,

mn. = množina;

* = beseda/besedna zveza za zvezdico ni izpričana, ampak le predpostavljena,

** = beseda/besedna zveza za zvezdicama se ne priporoča oz. ni mogoča oz. je napačna,

→ = prešlo v,

← = nastalo iz.

7. Viri in literatura

GIAM: Definicije Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU + dopis dr. Draga Perka z Geografskega inštituta Antona Melika Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti z dne 17. 6. 1999.

Majdič, V. 1996: Razgledi po krajevnih imenih: slovenska krajevna imena v luči slovnične obravnave. Ljubljana.

Radovan, D. 1995: Toponimska navodila za Slovenijo. Ljubljana.

Rajšp, V. (urednik) 1998: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. Karte, 4. zvezek. Ljubljana.

REZI: Register zemljepisnih imen. Konceptualni, logični in fizični model z navodilom za vzpostavitelj. Verzija 2.0. Ljubljana 1996 (računalniški odtis).

RPE: Register prostorskih enot. Prostorske enote z imeni, ki se vodijo v RPE. Ljubljana 1997 (računalniški odtis).

SP 1: Slovenski pravopis 1. Pravila. Peta, ponovno pregledana izdaja. Ljubljana 1997.

Šivic-Dular, A. 1999: Skladenjska določitev lastnega imena (na podlagi samostalniških zvez z imenovalnim prilastkom). Jezik in slovstvo 44, številka 7/8. Ljubljana.

8. Summary: Orthographically correct representation of proper names in the code catalogues Register of Geographical Names and Register of Spatial Units (translated by Marta Greenberg)

A proper name serves as the exact identification of the designated object in terms of its type and also as its individualization in terms of a specific entity. A proper name has its form of expression, i. e., its visual form when written and its auditory form when pronounced. This form is strictly specified with respect to the number, selection, and sequence of its constituents as well as with respect to the syntactic relationships between them. **The constituents of a proper name therefore cannot be changed or added or subtracted** (e. g., *Ljubljana*, *Nova Gorica*, *Šmarje pri Jelšah*, *Občina Koper*, *Vlada Republike Slovenije*). A proper name provides unambiguous identification only after it has been standardized, i. e., after all of its constituents and their invariable sequence have been defined. An important part of standardization of proper names is their linguistic standardization, in which the correct representation is specified, i. e., the representation of proper names is brought in line with the modern Slovene literary standard and, in particular, with the principles of the Slovene orthography.

Among a total of 51 types of topographic objects, administrative divisions (= spatial units), and political-administrative units, registered in *Register prostorskih enot* (= RPE; *Register of Spatial Units*) and *Register zemljepisnih imen* (= REZI; *Register of Geographical Names*), there are five types without any examples of proper names. These types are electoral units, electoral districts, polling stations for state assembly elections, local election polling stations, and cadastral districts.

Administrative divisions (= spatial units), pertaining to the individual political-administrative units, do not have specific names, but they are rather designated with nominal phrases containing a proper name as a post-modifier: **common noun + post-modifier (= proper name)**, e. g., *republika Slovenija*, *občina Koper*, *upravna enota Ljubljana*. Proper names of topographic objects and administrative divisions (= spatial units), are **geographical names** (SP 1, § 61), while proper names of political-administrative units are **proper names of things** (SP 1, § 100, 101).

The following are the rules for the capitalization and punctuation, illustrated with examples of proper names:

While one-word proper names are common within all types of geographical names (e. g., *Celje*, *Jeprca*, *Tezno*, *Mirje*, *Socerb*, *Zelenci*, etc.), in RPE they are non-existent among proper names of things. In a proper name the first or only constituent is automatically, regardless of its position in the sentence, capitalized according to the basic orthographic rule that the initial letter of every proper name is capitalized (SP 1, § 28), e. g., *Sava se izliva v Donavo: Najdaljša slovenska reka je Sava*.

In multi-word proper names the first constituent of a multi-word proper name is automatically capitalized, while capitalization of non-initial constituents has a dual function (SP 1, § 28, 70): in geographical names other than names of settlements it marks every non-initial constituent that is a proper name (SP 1, § 73), e. g., *Julijske Alpe* (← *Alpe*), *Zadnja Trenta* (← *Trenta*), but not otherwise, e. g. *Cesta v Mestni log* (← *Mestni log*). Only in names of settlements, i. e., names of cities, villages, market towns, and hamlets (SP 1, § 69), capitalization automatically marks every non-initial constituent, except for the nouns *mesto*, *trg*, *vas*, *vesca*, *selo*, *sela*, *selce*, *naselje* (SP 1, § 70).

In geographical names other than names of settlements it is difficult to apply the orthographic rule on capitalization of the non-initial constituent, since the decision on what element of the non-initial part is a proper name and what is a common name, can mainly rely on one's personal feel for language, e. g., *Bovški g/Gamsovec* ← *g/Gamsovec* (?), *Velika b/Bavha* ← *b/Bavha* (?), *Tarmanova ž/Žlefa* ← *ž/Žlefa* (?), *Novi b/Brič* ← *b/Brič* (?), *Severna t/Triglavska stena* ← *t/Triglavska stena* (?).

The official and standardized forms of geographical names and proper names of things cannot contain abbreviations (hence they cannot contain dots), but they must rather be spelled in their entirety. Abbreviated geographical names and names of things are admissible as non-official forms only in the so-called special textual situations, mainly because of the need to economize with space, e. g., on place signs, in cartography.

The hyphen is a short horizontal line, shorter than a dash, replacing the coordinating conjunction *in* 'and'.

The hyphen with spaces to either side in proper names indicates that all constituents of a name are inflected (SP 1, § 427, 35, 69, 852). It appears in dual names of settlements (e. g., *Šmarje - Sap* 'Šmarje and Sap', *v Šmarju - Sapu*) and in proper names of things, i. e., in names of political-administrative units and their appropriate nominal phrases with a proper name as a post-modifier, when the post-modifier contains geographical names or personal names connected by coordination (e. g., *Občina Šmarje - Sap* ← *Šmarje - Sap* (settlement), *Občina Miren - Kostanjevica* ← *Miren* (settlement) and *Kostanjevica* (settlement), *Občina Dobrova - Horjul - Polhov Gradec* ← *Dobrova* (settlement) and *Horjul* (settlement) and *Polhov Gradec* (settlement); *občina Šmarje - Sap* ← *Šmarje - Sap* (settlement), *občina Miren - Kostanjevica* ← *Miren* (settlement) and *Kostanjevica* (settlement), *občina Dobrova - Horjul - Polhov Gradec* ← *Dobrova* (settlement) and *Horjul* (settlement) and *Polhov Gradec* (settlement); *Krajevna skupnost Mirka Roglja - Petka* ← *Mirko Rogelj - Petek* 'Mirko Rogelj, also called Petek' ← *Mirko Rogelj* and *Petek*).

The hyphen without spaces to either side in geographical names appears in a pre-modifier that is a coordinate compound, e. g., *Ljutomersko-Ormoške gorice* 'Ljutomerske and Ormoške gorice' ← *Ljutomerske gorice* and *Ormoške gorice*, *Kamniško-Savinjske Alpe* 'Kamniške Alpe, also called Savinjske Alpe' ← *Kamniške Alpe* and *Savinjske Alpe*.

The dash with spaces to either side stands for the meaning 'namely' and is in geographical names used to introduce the explanatory apposition, e. g., *Rdeči Breg - DEL* (SP 1, § 71) 'Rdeči Breg, **namely**, a part of (Rdeči Breg)'.

Among the proper names included in REZI and RPE there are no examples of the dash without spaces to either side in this function. It only appears in nominal phrases with a proper name as a post-modifier, as in *kanal Ledava-Mura* 'canal **from** the Ledava **to** the Mura'.

The comma in some proper names introduces an additional local modifier, which seems optional or even redundant, since a proper name also has the code of the political-administrative unit, e. g., *Krajevna skupnost Javornik - Koroška Bela, Jesenice* ← *Krajevna skupnost Javornik - Koroška Bela* (the proper name of a thing) and *Jesenice* (optional local modifier).

As a rule, the slash is written without spaces to either side. It is used in the official bilingual names of settlements, where it has the meaning of the conjunction *ali* 'or' (SP 1, § 452), e. g., *Koper/Capodistria* 'Koper or Capodistria', *Hodoš/Hodós* 'Hodoš or Hodós'.

Prispevek predstavlja del elaborata Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen po posameznih tipih glede na šifranta Register zemljepisnih ime in Register prostorskih enot, ki je nastajal na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in katerega naročnica je bila Geodetska uprava Republike Slovenije. Avtorice se pooblaščenim zastopnikom naročnice projekta ge. Emi Pogorelčnik zahvaljuje, da je privolila v objavo dela elaborata.

METODE**ANALIZA POSELITVE GLEDE NA GEOMORFOLOŠKE ZNAČILNOSTI Z METODO MONTE CARLO**

AVTOR

Tomaž Podobnikar

Naziv: mag., univerzitetni diplomirani inženir geodezije, asistent z magisterijem

Naslov: Prostorskoinformacijska enota ZRC SAZU, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

E-pošta: tomaz@zrc-sazu.si

Telefon: 01 470 64 93

Faks: 01 425 77 95

UDK: 528:681.3:551.4

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Analiza poselitve glede na geomorfološke značilnosti z metodo Monte Carlo

Za prostorske analize v geografskih informacijskih sistemih se vedno bolj uporabljajo prilagojene neprostorske statistične metode in tehnike. Ena od njih je tudi metoda Monte Carlo, ki je v članku predstavljena na primeru testiranja statistične značilnosti vzorcev točk v prostoru glede na geomorfološke lastnosti površja. Na testnem območju Polhograjskega hribovja je testirana prostorska porazdelitev hiš in prebivalstva glede na oddaljenost od vodnih izvirov in vodotokov ter glede na nadmorsko višino, naklon, ekspozicijo, osončenost in zakraselost površja. Rezultati empiričnih testiranj z metodo Monte Carlo so primerjani s tradicionalnimi statističnimi testi.

KLJUČNE BESEDE

metoda Monte Carlo, simulacija, analiza točkovnih vzorcev v prostoru, statistična značilnost, geografski informacijski sistem, Polhograjsko hribovje, Slovenija

ABSTRACT

Settlement analysis regarding to geomorphological significances with Monte Carlo method

New approaches include more and more non-spatial statistical techniques adapted for solving the spatial analyses tasks in geographic information systems. An example of such techniques is the Monte Carlo method. In the article it is represented with the case of testing statistical significance of the spatial point patterns regarding to geomorphological characteristic. In the case study area of Polhograjsko hribovje (Polhov Gradec hills) spatial distribution of houses and population with regard to the distance from water springs and streams, height above sea level, relief slope, relief incline, relief aspect, relief insolation and karst is tested. Results of the empirical Monte Carlo tests are compared with traditional statistical tests.

KEY WORDS

Monte Carlo method, simulation, spatial point pattern analysis, statistical significance, geographic information system, Polhograjsko hribovje, Slovenia

Uredništvo je prispevek prejelo 10. februarja 2000.

1. Uvod

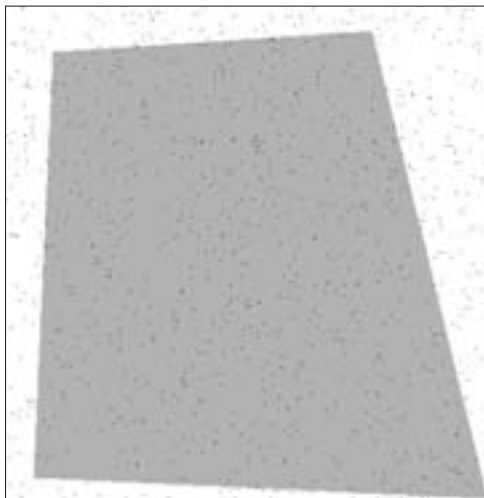
Pri regionalnih študijah pogosto vrednotimo različne prostorske porazdelitve z ugotavljanjem različnih statističnih povezav in raziskav vzorcev. Kadar se ne moremo zanesiti na tradicionalne statistične teste, nam lahko pomagajo metode, ki temeljijo na naključnih številih in so znane pod imenom metode Monte Carlo. Uporabljamo jih predvsem takrat, ko ugotavljamo, ali obstaja določena prostorska porazdelitev točkovnih objektov tudi na neznačilnih vzorcih, pri katerih na prvi pogled ni opaziti korelacije. Metode Monte Carlo so še posebej primerne za testiranje statistične značilnosti prostorskih vzorcev, ki niso porazdeljeni normalno ali pa so majhni in neznačilni (Kvamme 1997).

V članku so metode Monte Carlo predstavljene na primeru regionalne prostorske analize sorazmerno majhnega in homogenega območja Polhograjskega hribovja. Preučili smo razmerja med naravo in družbo, ki jih znanost še razmeroma slabo pozna. Pri tem gre za integriranje podatkov fizične, družbene in predvsem regionalne geografije. Ugotavljali smo, ali je razmestitev hiš in prebivalstva povezana z geomorfološkimi značilnosti območja.

2. Metode Monte Carlo

Matematične, natančnejše statistične numerične metode Monte Carlo so se na najrazličnejših področjih znanosti močno razmahnile šele v zadnjem desetletju. Slučajnega pojava pri teh metodah ne opisujemo z analitičnimi zvezami, ampak s simulacijami (Vukadinović in Popović 1989). Naštejmo nekaj tipičnih področij uporabe omenjenih metod, ki se razvijajo na raznih področjih aplikativne znanosti: metode v statistični fiziki, naključna hoja, konstruiranje jedrskih reaktorjev, kvantna barvna dinamika, obsesvanje pri terapiji rakastih obolenj, pretok prometa, nastanek in razvoj zvezd, ekonometrija, napovedovanje borznega indeksa, raziskovanje naftnih vrelcev, ugotavljanje natančnosti geodetskih mrež, simulacija napak prostorskih podatkov (Podobnikar 1999) in podobno.

Pri tem uporabljamo najrazličnejše tehnike, na primer: integriranje Monte Carlo, reševanje sistemov linearnih enačb, ocenjevanje napak, tehnike redukcije variance, paraleliziranje in vektorizacija. Utežne (tehtane) metode Monte Carlo uporabljamo za zmanjšanje napak in za izboljšanje neodvisnosti funkcij (Mikhailov 1992), in sicer pri: optimizaciji postopkov ustvarjanja naključnih števil za oceno verjetnostnih karakteristik z naključnimi parametri, računalniških modelih naključnih polj in neme-

Slika 1: Monte Carlo simulacija z metodo »zade- ni ali zgreši« za izračun površine nepravilnega štirikotnika (potemnjeno območje).

ričnih simulacij, vektorskih postopkih za reševanje integralnih enačb, posebnih pristopih uporabe teorije perturbacij in podobno.

Enostaven primer tehnike integriranja z metodami Monte Carlo prikazuje izračun integrala s končnim številom dimenzij na primeru enostavne simulacije z metodo »zadeni ali zgreši«. Računali smo dvodimenzionalno površino nepravilnega štirikotnika. Z ustvarjanjem 1000 naključnih števil na območju s površino 1,000 enote smo dobili kot rezultat površino 0,708 enote, z analitično metodo pa površino 0,718 enote (slika 1).

2.1. Definiranje metod Monte Carlo

Metode Monte Carlo lahko zelo poenostavljeno predstavimo kot metode za računanje z naključnimi števili. Primernejšo definicijo metod Monte Carlo povzemamo po Kalosu in Whitlockovi (1986, 2): »... Metode Monte Carlo vsebujejo premišljeno uporabo naključnih števil pri izvedenju strukture stohastičnega procesa...«. S stohastičnim procesom mislimo na zaporedje položajev, katerih razvoj je določen z naključnimi dogodki. V računalniku jih ustvarjamo z naključnimi števili. Pri metodah Monte Carlo gre torej za reševanje problemov, ki niso povezani z verjetnostjo (na primer izračun vrednosti π), z verjetnostnimi metodami. Glede na definicijo metod velja poudariti, da je treba razlikovati med naključnimi vrednostmi in metodami Monte Carlo. Z naključnimi števili le ustvarjamo sintetične podatke za testiranje, medtem ko pričakujemo od metod Monte Carlo tudi numeričen rezultat.

V nasprotju z metodami čiste oziroma teoretične matematike spadajo metode Monte Carlo med metode uporabne oziroma eksperimentalne matematike, ki se ukvarja s poskusi z naključnimi števili (Hammersley in Handscomb 1965). Glede na to, ali se pristopi do problemov neposredno nanašajo na vedenje ali rezultate naključnih procesov, jih delimo na dva tipa:

- verjetnostni pristop in
- deterministični pristop.

Enostaven verjetnostni problem je način opazovanja naključnih števil, ki omogoča neposredno simulacijo fizikalnega naključnega procesa originalnega problema. Glede na obnašanje naključnih števil v procesu lahko pridemo do zelene rešitve. Po tem postopku lahko raziskujemo na primer naraščanje populacije insektov glede na določeno privzeto vitalno statistiko preživetja in razmnoževanja. Pri takih analizah lahko napravimo model zgodovine življenja in razmnoževanja posameznih insektov. Za vsak posamezen insekt lahko ustvarimo naključna števila za starost in rojstvo potomca ter njegov pogin. Nato z naključnim procesom sledimo njegovim potomcem. Naključna števila pri tovrstni statistiki uporabimo za primerjavo določene količine naključnega vzorca glede na resnične rezultate, ki jih dobi entomolog v laboratoriju oziroma na terenu.

Deterministični pristop izkorišča moč teoretične matematike, na primer abstrakcijo in splošnost. Pri tem se izogiba šibkosti teoretične matematike, ki odpoveduje pri zamenjavi teorije s poskusi. Primer determinističnega pristopa je uporaba Laplaceove enačbe pri reševanju nekaterih problemov v elektromagnetni teoriji, kjer v določenih primerih odpove standardna analitična rešitev. Determinističnega pristopa se držimo tudi pri obravnavi našega primera uporabe metod v prostorskih analizah.

2.2. Zgodovinsko ozadje metod Monte Carlo

Ime za matematične metode Monte Carlo je nastalo okoli leta 1944, ko so jih začeli sistematično razvijati znanstveniki, ki so razvijali jedrsko orožje v projektu Manhattan v Los Alamosu (Kalos in Whitlock 1986; Computational Science Education Project 1995). Najprej se je metoda imenovala Monaco, in sicer po ruleti kot enostavnem generatorju naključij. Povod za izum metod je bila uporaba iger na srečo, ob katerih so začeli znanstveniki (in zasvojenici z igrami) študirati zanimive pojave in izide naključij. Večji razmah so metode Monte Carlo doživele po letu 1970 z razmahom digitalnih računalnikov (Pillana 1997), ki so se izkazali kot idealno sredstvo za njihovo izvajanje.

Poglejmo nekaj znanih del, ki so pripeljale do metod Monte Carlo. Prvo dokumentirano naključno vzorčenje najdemo v zvezi z rešitvijo integrala za izračun vrednosti π z naključnim spuščanjem žeblička na pravilno mrežo, ki jo je opisal francoski matematik Comte de Buffon leta 1768 v knjigi *Essai d'arithmétique morale* (Kalos in Whitlock 1986, 4; Pllana 1997). Leta 1886 je Laplace predlagal uporabo te ideje za izračun π in pri tem poudaril, da je konvergenca k rezultatu zelo počasna. Kasneje so se z naključnimi vzorčenji ukvarjali še Kelvin, Gosset, znan pod psevdonimom Student, in drugi. V tridesetih letih tega stoletja je fizik Fermi naredil nekaj numeričnih poizkusov z nevtronsko difuzijo, za katere bi že lahko rekli, da so prave simulacije Monte Carlo.

3. Teoretične osnove testov značilnosti pri metodah Monte Carlo

Pri testih značilnosti nas zanima odvisnost porazdelitve določene populacije v prostoru od značilnosti družbenega ali naravnega okolja. Populacija je lahko definirana z ekonomskimi ali obrednimi središči. Značilnosti družbenega okolja, kot so na primer vidnost, kognitivna pokrajina ploskev evklidske oddaljenosti, stroškovna ploskev, lahko modeliramo z orodji geografskega informacijskega sistema. Na podoben način lahko analiziramo prvine naravnega okolja, kot so na primer topografski podatki, značilnosti prsti, lastnosti kamnin in osončenost (Kvamme 1997).

Poznamo več tradicionalnih statističnih pristopov za testiranje značilnosti določene populacije, na primer testa χ^2 in t . V praksi testiramo statistično značilnost s primerjavo indeksa določenega prostorskega vzorca (na primer indeksa aritmetične sredine, indeksa najbližjega soseda ali koeficienta avtokorelacije) in skupine indeksov n -krat simuliranih naključnih porazdelitev pri uporabi populacije iste velikosti. V našem primeru smo se za obravnavanje statistične značilnosti omejili predvsem na indeks aritmetične sredine.

Privzemimo, da leži obravnavani prostorski vzorec populacije velikosti k na podobmočju S' (Kvamme 1997). Z ustvarjanjem k naključnih števil, kar je velikost populacije, ustvarimo n novih naključnih populacij: $S_1, S_2, S_3, \dots, S_n$. Nato za vsak vzorec, skupaj z originalnim, izračunamo določen indeks, ki ga imenujemo u , na primer srednjo vrednost. Tako statistiko torej izračunamo za $n + 1$ vrednosti: $u', u_1, u_2, u_3, \dots, u_n$. Če predpostavimo, da je glede na obravnavano populacijo vsak vzorec enako verjeten, potem je statistična značilnost glede na originalni vzorec ter niz (rang) simuliranih vrednosti u naslednja: $p = R(u') : (n + 1)$. Če je na primer število naključnih populacij $n = 999$ ($n + 1 = 1000$ obravnavanih vrednosti, kjer 1 predstavlja vrednost za resnične podatke), je rang u' -ja (pri upoštevanju stopnje značilnosti testa α) pri obojestranski stopnji tveganja za obravnavani vzorec naslednji: $R(u') \leq 50$ ($\alpha \leq 5\%$) in $R(u') \geq 950$ ($\alpha \geq 95\%$). V tem primeru smo torej privzeli kot mero za značilnost obojestransko tveganje $\leq 0,05$ ali $\geq 0,95$.

Centralni limitni izrek (poenostavljeno) pravi, da se porazdelitev pri dovolj velikem vzorcu približuje normalni porazdelitvi (Jamnik 1979, 509). Opazovana slučajna količina je namreč pogosto vsota neodvisnih in slučajnih prispevkov in s tem približno normalno porazdeljena. Razpršenost aritmetičnih sredin vzorcev, za katero mera je standardni odklon, se z večanjem vzorca manjša. Pri testiranju z metodami Monte Carlo, in tudi pri tradicionalnih testih značilnosti, izkoriščamo prednosti šibkega zakona velikih števil, ki pravi, da gre z naraščajočo velikostjo vzorca razlika odstopanja vzorčnega povprečja od povprečja populacije proti nič (Jamnik 1979, 502).

Na splošno dosežemo z metodami Monte Carlo precej boljše rezultate kot s tradicionalnimi statističnimi testi predvsem pri majhnih in neznačilnih vzorcih.

3.1. Način vzorčenja za obravnavani primer

Rastrski pristop omogoča predstavitev populacije rastrskih celic obravnavanega območja kot celotno populacijo (K). Hiše (k), ki pripadajo le omejenemu številu rastrskih celic, obravnavamo kot vzorec

populacije K . Pri testiranju statistične značilnosti torej privzamemo celotno obravnavno populacijo hiš (k) na danem območju za vzorec. Nato napravimo veliko število (n) naključnih vzorcev enakomerno porazdeljene diskretne slučajne spremenljivke enake velikosti kot je število hiš (k) na območju celotne populacije (K). Za vsakega izmed n vzorcev izračunamo aritmetično sredino. Ker gre za veliko število vzorcev, se rezultati posameznih aritmetičnih sredin po centralnem limitnem izreku zbirajo okoli prave aritmetične sredine po normalni porazdelitvi (Petz 1985, 107), primerni za testiranje značilnosti. Normalnost porazdelitve aritmetičnih sredin, izračunanih iz n simulacij, lahko preverimo s testom Kolmogorov-Smirnov (Ambrožič in Leskošek 1998) ali kakim drugim testom.

4. Metodologija testiranja značilnosti z metodo Monte Carlo

Za testiranje statistične značilnosti točkovnih vzorcev smo uporabili lasten AML-jev program, ki teče pod orodjem Arc/Info z uporabo modulov Arc in Grid. Program poganja podprogram, napisan v jeziku C, ki omogoča predvsem učinkovito generiranje naključnih števil. Uporabili smo generator psevdonaključnih števil, ki deluje na osnovi algoritma Park-Miller z Bays-Durhamovim mešanjem. Omejnjeni algoritem prestane vse zahtevane statistične teste, razen testa ponovitve (periode), ki je sicer večja od 10^8 števil (Press, Teukolsky, Vetterling, Flannery 1995), vendar ni neskončna.

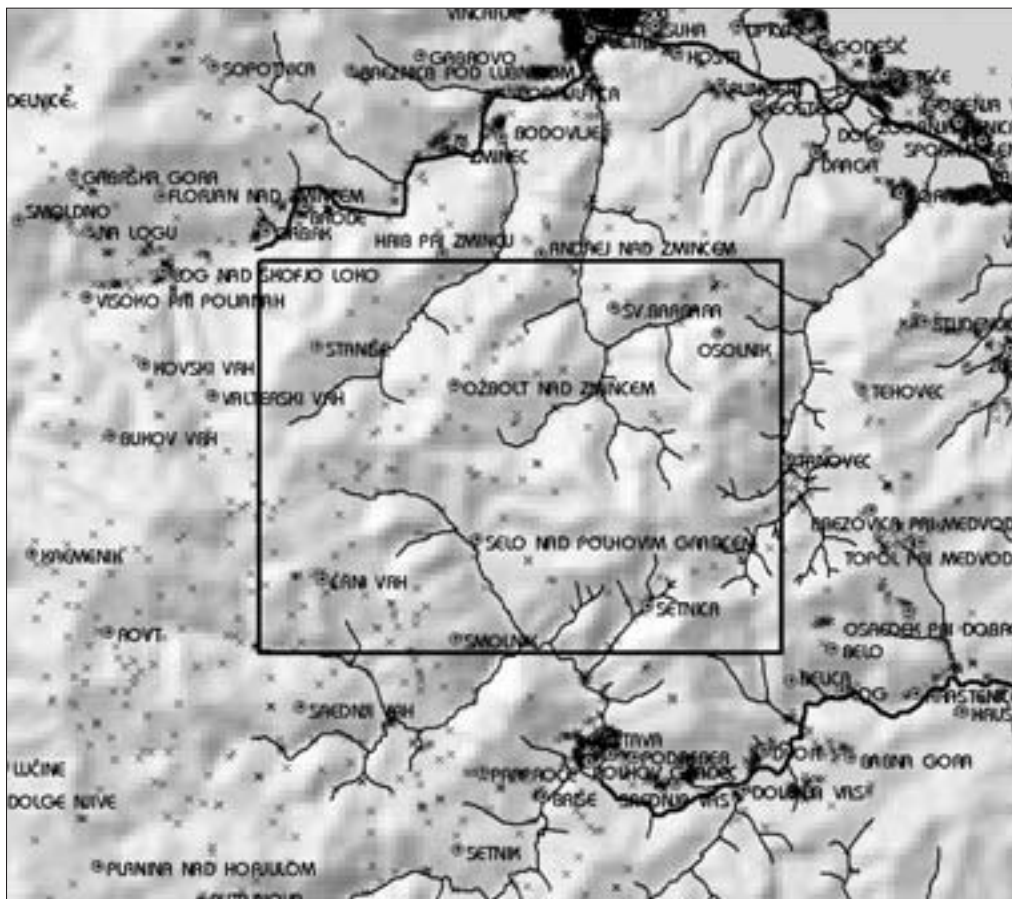
Testiranje značilnosti z metodo Monte Carlo smo izvajali za vektorsko podan točkovni sloj centroidov hišnih števil (RPE) na rastrsko podanih slojih nadmorskih višin, naklonov in osončenosti površja. Algoritem za testiranje je v osnovnih korakih naslednji:

- definiranje vhodnih parametrov: točkovne datoteke, ki predstavlja obravnavan vzorec, rastrske datoteke, na kateri preučujemo vzorec, in števila simulacij;
- ponavljanje spodaj navedenih korakov n -krat ($n = 999$):
 - ustvarjanje naključnih števil,
 - linearno transformiranje (k = frekvenca obravnavanega vzorca) naključnih števil v dvorazsežni prostor obravnavanega območja,
 - prekrivanje k točkovnih vzorcev z atributi pripadajočih rastrskih celic obravnavanih slojev,
 - računanje aritmetične sredine m atributov rastrskih celic ob pogoju, da se prekrivajo s pripadajočimi točkami;
- izvajanje tretjega in četrtega koraka tudi za vhodne podatke točkovne datoteke glede na rastrske podatke;
- izdelava histograma vseh aritmetičnih sredin ($n + 1$);
- določitev meje ocene značilnosti z obojestranskim testiranjem ($\alpha \leq 5\%$ in $\alpha \geq 95\%$), ki se pri skupnem številu populacij $n + 1 = 1000$ nanaša na manj kot 50 populacij z leve ali pa desne strani dobljene porazdelitve; v našem primeru je vrednost aritmetične sredine izvornih podatkov padla v območje značilnosti glede na simulirane podatke.

5. Praktični primer testiranja značilnosti za območje Polhograjskega hribovja

Cilj statističnega testiranja z metodo Monte Carlo je ugotavljanje statistične povezave med razporeditvijo hiš in prebivalstva z značilnostmi pokrajine. Simulacijo izvajamo z naključnim vzorcem hiš v prostoru. Hiše so podane kot točke, sloji, ki predstavljajo značilnosti pokrajine, pa rastrsko. Rezultati testiranja so vizualno (opazovanje vzorcev hiš in histogramov) in statistično ovrednoteni.

Testiranje značilnosti prostorskih vzorcev z metodo Monte Carlo smo preizkusili na majhnem prostem pravokotnem območju Polhograjskega hribovja zahodno od Ljubljane in južno od Škofje Loke, podanim z naslednjimi Gauss-Krügerjevimi koordinatami v metrih: jugozahodno oglišče 442.100 in 104.000, severovzhodno oglišče 450.100 in 110.000), kar znaša 8 krat 6 km. Izbrano testno območje

Slika 2: Širše območje Polhograjskega hribovja s testnim območjem (8 krat 6 km). S križci so označene lege hiš, s krogi pa naselja.

obsega osrednji, zahodni in severni del Polhograjskega hribovja (Gabrovca 1989). Za območje so značilni zaobljeni vrhovi, široka slemena in ozke doline. Območje je zgrajeno predvsem iz dolomita in drugih karbonatnih kamnin, v katerih večinoma niso razviti površinski kraški pojavi, manj pa je nekarbonatnih kamnin.

Vsi sloji geografskega informacijskega sistema, na katerih ugotavljamo prostorsko razporeditev hiš, so podani z 1 ha velikimi rastrskimi celicami. Skupno število celic K je 4800 celic (48 km²), kolikor je teoretično možnih leg hiš. Iz RPE-ja Geodetske uprave Republike Slovenije iz leta 1993 ugotovimo, da je na omenjenem območju registriranih 171 hiš, kar pomeni 3,56 hiše na km². Celotno populacijo hiš štejejo pri testiranju kot predstavnike vseh možnih leg. V hišah je po popisu iz leta 1991 živelo 542 prebivalcev (od 0 do 14 registriranih prebivalcev na posamezno hišo), kar pomeni 3,17 prebivalca na hišo in 12,9 prebivalca na km², kar je več kot sedemkrat manj od slovenskega povprečja. Območje je brez večjih naselij, vizualno pa tudi ocenimo, da je območje zelo enakomerno poseljeno (slika 2). Testna porazdelitev obravnavanega vzorca hiš in geomorfoloških značilnosti je torej na pogled izrazito neznačilna. Pričakovati je torej, da v večini primerov ne moremo dobiti dobrih rezultatov statističnega testiranja, torej značilnega odstopanja od naključnih vzorcev.

5.1. Opis testiranih podatkov

Kot osnovo smo za testiranje statističnih značilnosti z metodo Monte Carlo uporabili vektorsko podan točkovni sloj centroidov hišnih števil. Testirali smo ga glede na rastrsko podane sloje z ločljivostjo 100 m. Uporabili smo pet podatkovnih slojev. To so:

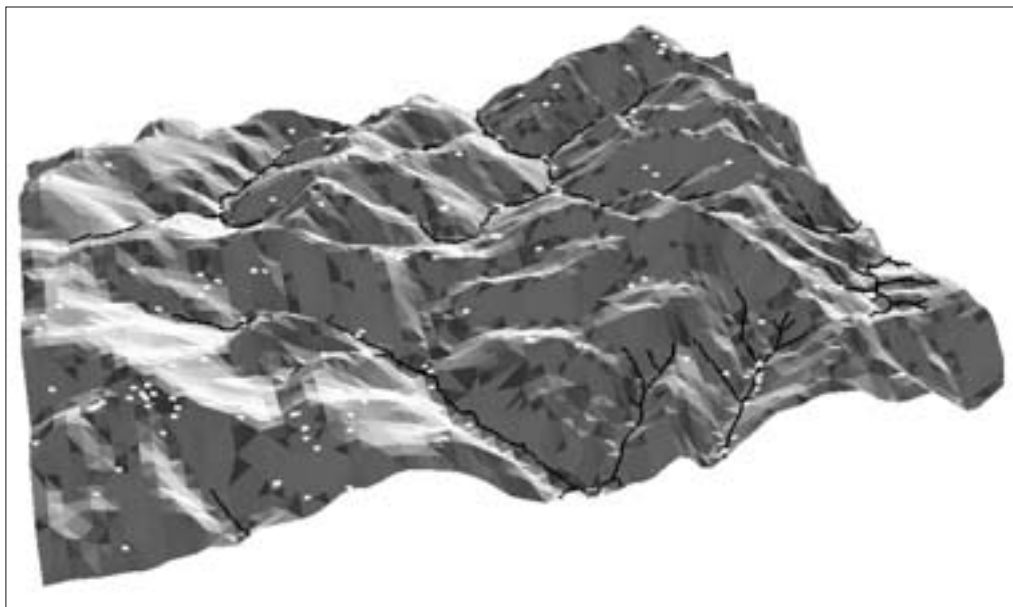
- centrihi hišnih števil (RPE), ki so bili zajeti s TTN-5, TTN-10, ortofoto načrta ali odmere objekta, objekti pa so opredeljeni kot točke (Geodetska uprava Republike Slovenije),
- digitalni model višin (DMR 100), ki je bil izdelan iz temeljnih topografskih načrtov v merilu 1 : 5000 in 1 : 10.000 (Geodetska uprava Republike Slovenije), objekti pa so opredeljeni kot rastrske celice (slika 3),
- osončenost Slovenije (Gabrovec 1996), pri kateri so objekti prav tako podani kot rastrske celice (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU),
- generalizirana kartografska baza za vodotoke in izvire v merilu 1 : 25.000 (GKB 25-H), pri kateri so izviri opredeljeni kot točke in vodotoki kot linije (Geodetska uprava Republike Slovenije, in
- metalogenetska karta SRS v merilu 1 : 220.000, ki je bila digitalizirana in rastrirana z ločljivostjo 100 krat 100 m (Geološki zavod Ljubljana in Raziskovalna skupnost Slovenije 1980).

Za testiranje smo iz digitalnega modela višin izdelali še tri rastrske sloje z ločljivostjo 100 m:

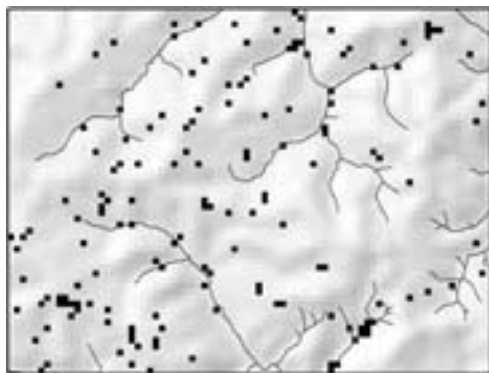
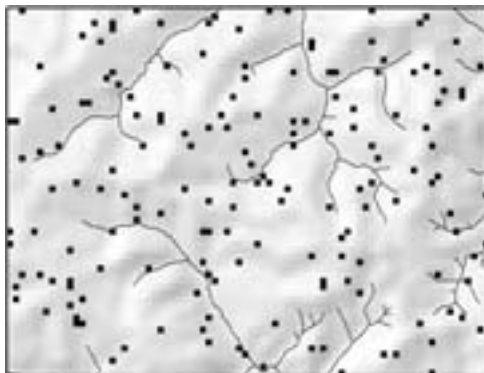
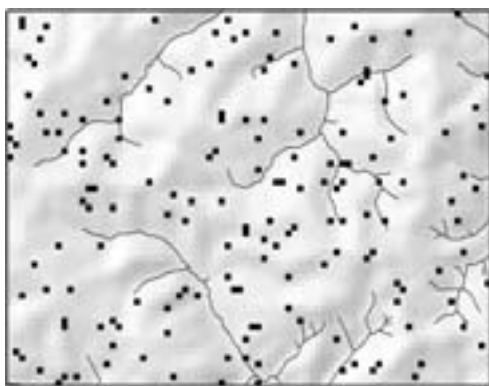
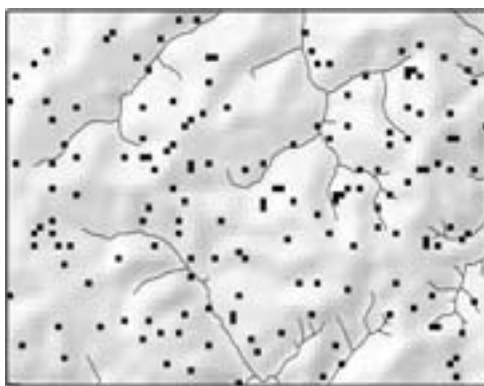
- sloj naklonov površja v kotnih stopinjah od 0° do 90°,
- sloj ekspozicij površja v kotnih stopinjah med 0° in 360°),
- sloj evklidske oddaljenosti od vodnih izvirov in vodotokov v metrih.

5.2. Izračun osnovnih statističnih parametrov razporeditve hiš

Odločimo se za enostavno testiranje dejanske porazdelitve hiš ($k = 171$), (slika 4a) glede na dvo-razsežnostno enakomerno porazdelitev slučajne spremenljivke (slika 4b, 4c in 4č). S simulacijo

Slika 3: Perspektivni prikaz testnega območja Polhograjskega hribovja z označenimi legami hiš in rečno mrežo. Faktor povečave višin glede na položajne mere je 2.

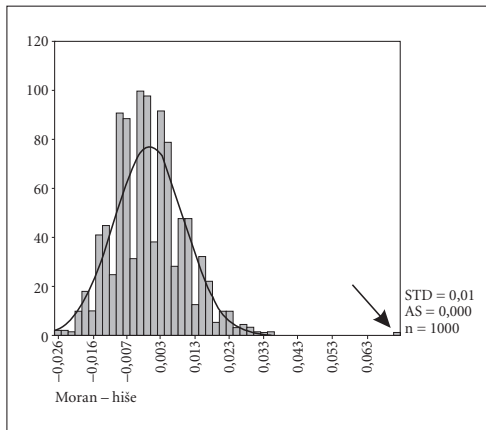
a) lege hiš ($k = 171$)b) simulacija 1 ($k = 171$)c) simulacija 2 ($k = 171$)č) simulacija 3 ($k = 171$)

Slika 4: Primerjava prostorske razporeditve 171 hiš (a) glede na tri simulirane primere z enakim številom hiš na testnem območju.

ustvarjamo naključne vzorce enakomerno po vsem obravnavanem območju, neodvisno od geografskega položaja. Omenjeno (poenostavljeno) metodo testiranja seveda ni smiselno prenesti na tista območja Slovenije, kjer lahko v večini primerov že na prvi pogled opazimo, da porazdelitve hiš nikakor niso naključne. Na sliki vidimo, da na prvi pogled težko opazimo razliko med dejansko porazdelitvijo in simuliranimi porazdelitvami.

Rezultati testiranja so naslednji: geometrično središče leg hiš je glede na geometrično središče območja premaknjeno za 490 m proti zahodu in 285 m proti jugu, geometrično središče porazdelitve prebivalstva pa za 816 m proti zahodu in 358 m proti jugu. To lahko pomeni, da je več stalnih prebivalcev dlje od Ljubljane in Škofje Loke, lastniki počitniških hiš pa so bližje obeh mest.

Zanimivejše je testiranje statistične značilnosti pri ničelni domnevi, da so hiše porazdeljene naključno po obravnavanem območju. Za testiranje lahko primerjamo avtokorelacijski Moranov koeficient I med izvornim in simuliranim slojem leg hiš. $ZI = 0,0705$ smo dobili majhno stopnjo pozitivne avtokorelacije med legami. To pomeni, da imajo hiše določeno tendenco zbiranja v skupine (zaselke in vasi). Histogram kaže, da se porazdelitev hiš bistveno razlikuje od naključne, saj jo najdemo kot najmanjši podatek (aritmetičnih sredin) z desne. S tem lahko z manj kot 0,1 % tveganjem sprejmemo alternativno domnevo, da se hiše zbirajo v gručice (slika 5).

Slika 5: Histogram porazdelitve Moranovega koeficienta za naključno porazdeljene točke na testnem območju glede na vrednost tega koeficienta za izvorne podatke hiš (potemljen stolpec na skrajni desni).

5.3. Testiranje razporeditve hiš glede na geomorfološke značilnosti

Za testiranje smo uporabili:

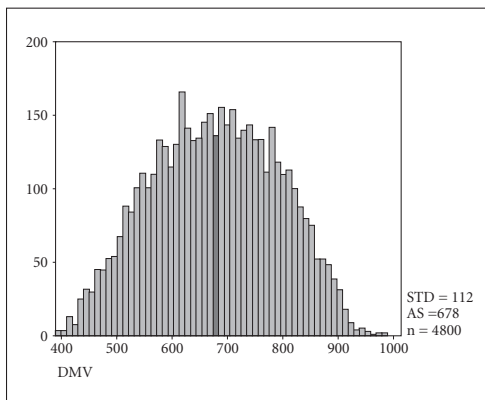
- nadmorsko višino površja,
- oddaljenost od vodnih izvirov in potokov,
- naklon površja,
- ekspozicijo površja,
- osončenost površja in
- zakraselost površja.

Zanimajo nas rezultati statističnih testov, ki odgovorijo na vprašanje, ali obstaja povezava med razporeditvijo hiš in prebivalstva ter geomorfološki značilnosti površja. Vsaki hiši, ki pripada posamezni rastrski celici, na katerih izvajamo simulacije, pripišemo odgovarjajočo vrednost celice. Nato izračunamo srednjo vrednost takega sloja tako za šest izvornih in vse simulirane sloje. Pripomniti velja, da kljub temu da smo pred tem ugotovili značilno zbiranje dejanskega vzorca hiš v gruče, pri testiranju značilnosti v članku ne simuliramo do dejanske stopnje avtokoreliranih vzorcev, ampak ostajamo pri naključnih vzorcih s stopnjo avtokorelacijskega koeficienta $I = 0$, kar poenostavi izvedbo naloge.

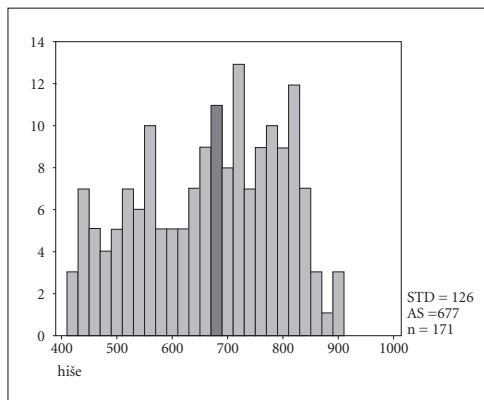
Končno ugotavljamo, ali se aritmetična sredina podatkov za izvorni sloj statistično značilno razlikuje od simuliranih. S tem potrdimo ali pa zavrnemo ničelno domnevo, da je se aritmetična sredina testirane izvorne porazdelitve, v našem primeru populacije 171 hiš, značilno ne razlikuje od aritmetične sredine celotnega območja 48.000 rastrskih celic oziroma aritmetične sredine, ki jo dobimo iz $n = 999$ vzorcev simulacije, pri obojestranski stopnji tveganja $\alpha \geq 5\%$ oziroma $\alpha \leq 95\%$. Predvidevamo torej, da so simulirani podatki porazdeljeni normalno in naključno. Pri testiranju se moramo zavedati, da je varianca povprečne lege hiš z večanjem vzorca k vedno manjša.

5.3.1. Testiranje razporeditve hiš in prebivalstva glede na nadmorsko višino

Podrobneje obravnavamo prvega izmed šestih primerov testiranja porazdelitve hiš glede na geomorfološke značilnosti obravnavanega območja. Nadmorska višina obravnavanega območja se giblje med 403 in 984 m, s srednjo vrednostjo 678 m, kar je 25 m pod vrednostjo aritmetične sredine obeh skrajnih vrednosti intervala. Sklepamo, da nekoliko prevladajo nižji predeli (slika 6a). Histogram nadmorskih višin območja kaže na manjše odstopanje od normalne porazdelitve. Hiše so postavljene na nadmorskih višinah med 419 in 904 m (slika 6b), z aritmetično sredino nadmorske višine 677 m, medtem ko je povprečna vrednost nadmorske višine bivanja prebivalcev 689 m. Opazimo pa, da ima

a) DMV: aritmetična sredina je 678 m

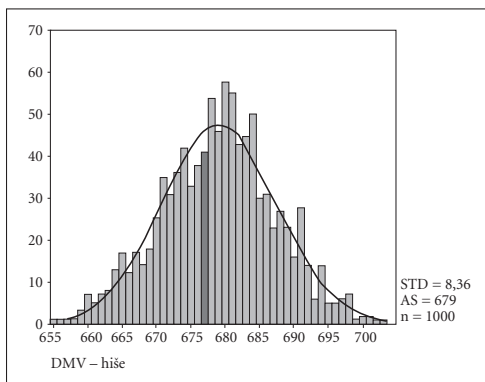

b) hiše: aritmetična sredina je 677 m

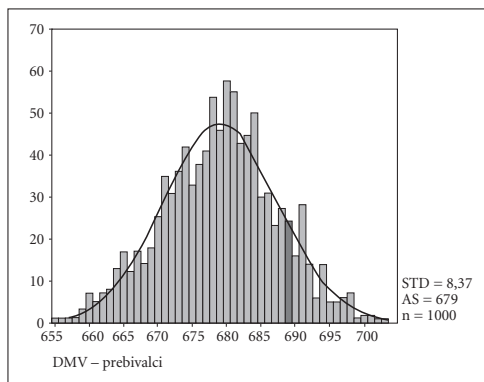
Slika 6: Histogram porazdelitve vseh nadmorskih višin z označeno povprečno nadmorsko višino (a) ter histogram porazdelitve nadmorskih višin hiš z označeno povprečno nadmorsko višino (b).

razporeditev hiš dva neizrazita maksimuma, in sicer na nadmorskih višinah med 500 in 550 m, kjer prevladujejo doline, ter med 650 in 850 m, kjer so zgornja pobočja in slemena hribov.

Z metodo Monte Carlo testiramo značilnosti z ničelno domnevo, da je povprečna hiša postavljena na značilno na povprečni nadmorski višini testnega območja, in prav tako, da povprečni prebivalec živi na povprečni nadmorski višini. Za hiše se izkaže, da postavljeno domnevo lahko potrdimo. Referenčna srednja vrednost je šele na 439. mestu z leve (slika 7a). Nekoliko drugačne rezultate dobimo, če analiziramo prebivalstvo glede na nadmorsko višino. Izkaže pa se, da nekoliko večji del prebivalstva (a ne statistično značilen) živi v hribih, saj se normirana referenčna vrednost pojavi na 118. mestu z desne (slika 7b). Kljub neznačilnim odstopanjem rezultatov od ničelne domneve pa lahko sklepamo, da je obstaja tendenca, da velike družine živijo v hribih, v dolinah pa najdemo opuščene hiše ali pa počitniške hiše.

a) simulacija: hiše je 677 m

b) simulacija: prebivalci je 689 m

Slika 7: Na histogramih povprečnih vrednosti nadmorskih višin na simuliranih vzorcih je označena povprečna vrednost nadmorskih višin izvornih podatkov hiš (a) in povprečna nadmorska višina bivanja prebivalcev (b).

5.3.2. Geografska interpretacija rezultatov testiranja

Glede na izvedene simulacije in druge analize, ki smo jih izvedli za hiše in prebivalstvo na vseh šestih podatkovnih slojev, lahko sklepamo, da so od obravnavanih naslednje spremenljivke za poselitev najpomembnejše: naklon površja, osončenost površja, ekspozicija površja, manj pa zakraselost in oddaljenost od potokov in izvirov, medtem ko je povprečna nadmorska višina hiš nepomembna. Značilna oziroma tipična hiša stoji torej na rahlo nagnjenem svetu, obrnjenem proti jugu, predvsem na nekarbonatni kamnini ter prej na hribu kot v dolini. Mimogrede, analize pokažejo tudi to, da na hribovih ni potokov in je malo izvirov.

5.4. Primerjava metode Monte Carlo s tradicionalnimi metodami

Rezultate empiričnega testiranja značilnosti z metodo Monte Carlo smo ocenili prek primerjave s tradicionalnimi testi, ki smo jih izvedli za neparametrične (kategorične) vrednosti, kot je na primer kamninska zgradba površja, in za parametrične (zvezne) vrednosti, kot je na primer osončenost. Pri tem smo želeli potrditi domnevo, da so empirični testi, izvedeni s simulacijami metode Monte Carlo, boljši od testov pri tradicionalnih metodah. Med tradicionalnimi testi smo izbirali med testom χ^2 , ki je primeren za neparametrične statistične teste domnev, ter test t , ki je primeren za parametrične teste razlik med dvema populacijama. Glede na relativno velik vzorec populacije hiš ($k = 171$), ki ga lahko prištevamo že kar med velike vzorce, smo uporabili tudi test z , ki ga namesto testa t uporabljamo za večje vzorce pri predpostavki, da se populacija porazdeljuje normalno, kar pa za obravnavane porazdelitve večinoma ne drži.

Pokazalo se je da pri konkretnem primeru uporabe testov značilnosti χ^2 in z za *neparametrične* vrednosti, kažeta na precej manjšo možnost, da postavljeno hipotezo zavrne kot pa z metodo Monte Carlo. Z drugimi besedami to pomeni, da se v tem primeru testiranje z metodo Monte Carlo precej boljše odziva na dano porazdelitev vzorca. Nekoliko obrnjen rezultat smo dobili pri primerjavi testov značilnosti χ^2 , z in t za *parametrične* vrednosti. V tem primeru smo z s tradicionalnimi testi nekoliko prej zavrgli postavljeno hipotezo, vendar ne bistveno. Še najprej smo jo zavrgli s testom t . Največja napaka se pojavi na mejah intervala zaupanja (v naših primerih $\alpha = 5\%$), ki so najzanimivejše za testiranje.

Metodo Monte Carlo, ki smo jo uporabili v prakazanih primerih, je pri vsakdanjem delu namesto tradicionalnih testov smiselno uporabiti šele takrat, ko ti kažejo na dvoumno rešitev problema. V obravnavanem testnem primeru se je na večini morfoloških značilnosti površja izkazala kot zelo koristna.

6. Sklep

Slaba stran tradicionalnih statističnih testov je, da ne glede na resnično porazdelitev najpogosteje privzemajo, da je porazdelitev normalna. Vzorcna porazdelitev aritmetične sredine m , ki smo jo uporabljali pri testiranju z metodo Monte Carlo, je vedno približno normalno porazdeljena, če je le velikost populacije n dovolj velika, na primer nad 30 ali 50 (Petz 1985, 110). Prednost rastrskih geografskih informacijskih sistemov pri naših testiranjih je, da vsebuje obravnavano območje končno število populacije (K rastrskih celic), kar omogoča lažji izračun populacijskih parametrov celotnega območja.

Poglavitne značilnosti in prednosti testov značilnosti z metodo Monte Carlo navajamo glede na oceno rezultatov našega testiranja, deloma pa jih povzemamo po Kvammeju (1997):

- V osnovi lahko testiranje z ustvarjanjem naključnih števil uporabljamo tudi z naključnim vzorcem populacije iz obravnavanega območja. Pri tem za testiranje ni treba privzeti normalne porazdelitve vhodnih podatkov kot pri tradicionalnih testih značilnosti.

- V testiranje lahko vključimo tudi zapleteno spremenljivko, kot je na primer vidnost. Pri tem lahko populacija vsebuje vse možne vidnosti (vrstica krat stolpec), ki povzročijo določitev populacijskih parametrov računsko težke tudi za srednje velika območja. Pristop naključnega spreminjanja $n + 1$ vidnosti predstavlja bolj obvladljiv problem. Na podoben način bi lahko simulirali tudi naključni digitalni model višin in potem ocenjevali določene spremenljivke na njem.
 - Metodo Monte Carlo za testiranje značilnosti, ki je omejena le na simulacijo naključnih točk pri poznavanju problema, bi lahko razširili tudi na simulacijo linij in območij ter celo ploskev.
 - Bistvena potencialna prednost simulacijskih postopkov Monte Carlo pri testiranju značilnosti je, da lahko ob dobrem poznavanju geografskih značilnosti obravnavanega območja oziroma vzorca uporabimo druge modele vzorčenja. Kot primer navajamo, da včasih ne moremo privzeti, da je obravnavana populacija v prostoru razporejena neodvisno. Mnogo večja možnost je, da obstaja med elementi populacije, največkrat točkami, neka soodvisnost. Z drugimi besedami; lega posamezne točke je delno odvisna od lege drugih točk. Če znamo podrobno opisati pravila odvisnosti, lahko dani vzorec primerjamo s simuliranimi vzorci, ki jih dobimo po primerljivih pravilih vzorčenja. Eden izmed možnih načinov vzorčenja je upoštevanje koeficienta avtokorelacije vzorca. Lahko pa iz postopka testa značilnosti vzorca enostavno izločimo tista območja, ki ne zadoščajo predpisanim pogojem. Primer je testiranje porazdelitve hiš glede na naklon površja, pri čemer izločimo naklone, večje od 30° . Nadalje lahko pri simulaciji upoštevamo tudi to, da je na različnih naklonih površja različna verjetnost pojavljanja hiš.
- Eno od smiselnih nadaljevanj opisanega primera bi bilo modeliranje, na primer območij, najprimernejših za poselitve. Metode ugotavljanja značilnosti vzorca se v postopku modeliranja nanašajo na opisni model. Pri tem bi morali ugotoviti še, če je posamezno spremenljivko smiselno uporabiti za model, na primer z izračunom večkratne regresije.

7. Viri in literatura

- Ambrožič, F., Leskošek, B. 1998: Uvod v SPSS (verzija 7.5 za Windows 95/NT). Ljubljana.
- Computational Science Education Project, 1995: Introduction to Monte Carlo Methods. Medmrežje: <http://csep1.phy.ornl.gov/CSEP/MC/MC.html> (8. 2. 2000).
- Gabrovec, M. 1989: Vpliv reliefa za geografsko podobo Polhograjskega hribovja. Magistrska naloga. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Gabrovec, M. 1996: Solar Radiation and the Diverse Relief in Slovenia. Geografski zbornik 36. Ljubljana.
- Hammersley J. M., Handscomb, D. C. 1965: Monte Carlo methods. New York.
- Jamnik, R. 1979: Verjetnostni račun in statistika, Višja matematika II. Ljubljana.
- Kalos, M. H., Whitlock, P. A. 1986: Monte Carlo methods, Volume I: Basics. New York.
- Kvamme, K. L. 1997: GIS and Statistical Inference in Arizona: Monte Carlo Significance Tests. Archaeological Applications of GIS, Proceedings of Colloquium II, UISPP 13th Congress, Forli, Italy, September 1996. Sydney. (zgoščenka)
- Mikhailov, G. A. 1992: Optimization of Weighted Monte Carlo Methods. Berlin.
- Petz, B. 1985: Osnovne statističke metode za nematematičare. Zagreb.
- Pllana S. 1997: History of Monte Carlo method. Medmrežje: <http://stud2.tuwien.ac.at/~e9527412> (8. 2. 2000).
- Podobnikar, T. 1999: Monte Carlo Simulations in Slovenia. Modelling and Visualisation of Spatial Data Error. GIM International, 13–7. Lemmer.
- Press, H. W., Teukolsky, S. A., Vetterling, W. T., Flannery, B. P. 1995: Numerical Recipes in C, The Art of Scientific Computing, Cambridge University Press. Medmrežje: http://www.ulib.org/web-Root/Books/Numerical_Recipes/ (9. 2. 2000).
- Vukadinović, S., Popović, J. 1989: Metoda Monte-Karlo. Beograd.

8. Summary: Settlement analysis regarding to geomorphological significances with Monte Carlo method

(translated by Tomaž Podobnikar)

Monte Carlo methods were rapidly developing in the last two decades. Mostly they are implying in cases when analytical methods are failed. Monte Carlo Methods comprise branch of experimental mathematics which is concerned with experiments on random numbers. Similar situations are occurring when performing spatial analyses in geographical information system, but we mostly ignore or simplify such problems. For example Monte Carlo methods are effective tools for error estimation and visualisation of geographical information system data for vector data, as well as for grid data.

Problems handled by Monte Carlo methods are of two types called probabilistic or deterministic according to whether or not they are directly concerned with behaviour and outcome of random processes. In case of a probabilistic problem the simplest Monte Carlo approach is to observe random numbers, chosen in such a way that they directly simulate the physical random processes of the original problem, and to infer the desired solution from the behaviour of these random numbers. The idea behind the Monte Carlo approach to deterministic problems is to exploit the strength of theoretical mathematics, its concern with abstraction and generality, while avoiding its associated weakness by replacing theory by experiment whenever the former falters. Being deterministic, this problem has no direct association with random process, but we can solve the deterministic problem numerically by a Monte Carlo simulation.

In this paper we describe deterministic approach of a Monte Carlo simulation for evaluation of statistical significance of population spatial distribution with regard to social or natural environment. Social environment may be reflected as viewsheds, cognitive landscapes, cost surfaces etc., while natural (physical) environment may be reflected as topographical data, soil or geological characteristics, sun exposition etc.

Practically statistical significance is tested with comparison index of appointed spatial sample (for example index of mean value, index of the nearest neighbour, coefficient of autocorrelation etc.) with n additional randomly simulated indexes using the same statistical population. In our case the index of the mean value is mostly employed.

Let spatial sample with k cases from population lie on subset S' . Additional n samples of size k may be selected at random from the same population ($S_1, S_2, S_3, \dots, S_n$). For each sample, including the sample of interest particularly statistic index u (in our case mean value), is computed yielding $n + 1$ values ($u', u_1, u_2, u_3, \dots, u_n$). Assuming that each sample is realizable and equally probable outcome from population, the statistical significance of differences in the sample of interest relative to population may be estimated by ranking the values of u and computing $p = R(u') : (n + 1)$. If $n = 999$ ($n + 1 = 1000$ samples and a sample of real distribution) and rank of u for the sample of interest is $R(u') \leq 50$ ($\alpha \leq 5\%$) and $R(u') \geq 50$ ($\alpha \geq 95\%$), the significance of this outcome is either less than or equal to 0.5 or greater or equal to 0.95.

Practical case study of Monte Carlo simulation has been implied to the very regularly hilly region of »Polhograjsko hribovje«, about 25 km west of the capital of Slovenia, Ljubljana, measuring 8 by 6 km, encoded within raster composed of 100 by 100 m grid cells, for a finite population of $K = 4800$ locations (48 km^2). Raster data layers have been chose as following: height above sea level, distance from water springs and streams, relief slope and aspect, sun exposition, and karst or non-karst ground. Those geomorphological characteristics are visually very inexpressive. Within this region are registered $k = 171$ houses. There are not perceived any larger settlements and population distribution seems to be insignificant.

First of all, we applied simple Monte Carlo simulation to test the distribution of the houses only. Geometrical centre of distribution has been computed. It is significantly shifted 490 m to the west and 285 m to the south with regard to geometrical centre of the area of interest. With Monte Carlo meth-

ods we evaluated also autocorrelation coefficient I (Moran's) of the distribution of houses. It has been significantly different than randomly set, so it is significantly that houses unite to clusters (villages).

After initial stages, we applied Monte Carlo simulation for evaluation of statistical significance of settlement analysis with regard to geomorphological characteristics. The main question was: Does relation between distribution of houses and geomorphological characteristics exist? We implied previously described method of Monte Carlo significance test with index of mean value for all six available raster data. In the article, we are describing test of houses distribution with regard to height above sea level only.

Mean value of height of the tested area is 678 m. Histogram of the heights is almost normal distributed. Mean value of heights of the houses is 677 m. There are noticed two inexpressive maximums, between 500 and 550 m (referring to the valleys), between 650 and 850 m (referring to upper slopes and ridges of the hills). With Monte Carlo simulation ($n = 999$) it has been evaluated that the references mean value is on the position 439 from the left (insignificant deviation from the mean height level of surface) what confirms assumption that average house is placed on the average height above sea level.

The results of all six data sets testing shows that the most important variables (data layers) which influence to the settlement distribution are: relief slope, aspect and sun exposition, partially also karst or non-karst ground and distance from water springs and streams, while height above sea level is less important. A recapitulation of the analyses could be a geographical interpretation: average (typical) house lies on a little slope relief, faces to the south, mainly on the non-karst ground and mostly on the hills. Another ascertainment (which not include settlements) is that on the hills there are not water streams and not many springs.

There are many traditional statistical approaches for significance tests, as well known χ^2 and t . What we gained with Monte Carlo methods are much better results compared to traditional, especially in cases when samples are small and insignificant or when complex population distributions are simulated. We applied comparative testing for described case study also with traditional approaches. Data layers were divided to parametrical (e. g. continuous sun exposition) and non-parametrical (e. g. categorically classified relief aspect). Results of the tested cases show that Monte Carlo method is much more reliable for such tests, mainly because it is not so sensitive to the size and the distribution of the sample. In such cases, we can much easier accept uncertain value at the boundary of decision as significant with traditional tests than with Monte Carlo Method, what could not lead to good solution of the problems.

In general, the Monte Carlo method is mostly recommended when we find out that results of previously applied traditional tests are ambiguous. In our case, the method proved oneself as to be very useful in most cases. It could be even more useful when some improvements are applied in simulation, especially if there are a priori known geographical characteristics.

KNJIŽEVNOST**Karel Natek in Marjeta Natek:****Države sveta 2000**

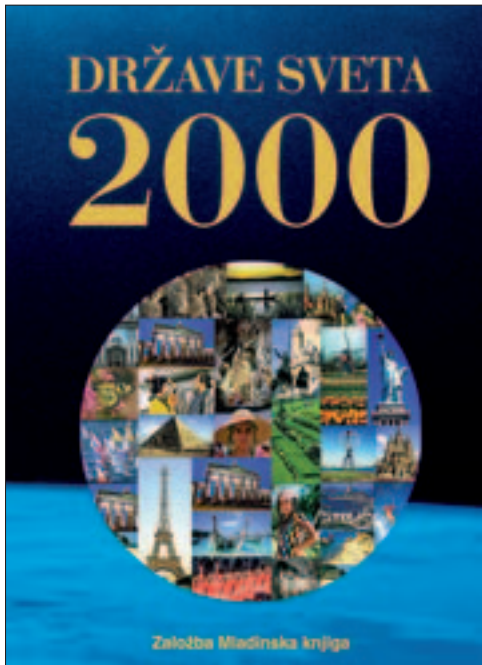
Ljubljana 1999: Založba Mladinska knjiga, 704 strani, ISBN 86-11-15631-5

Geografija je po izdanih velikih knjižnih delih v zadnjem desetletju med najbolj ustvarjalnimi vedami v Sloveniji. Dela, kot so Veliki atlas sveta, Krajevni leksikon Slovenije, Slovenija – pokrajine in ljudje, Geografija Slovenije, Slovenija: Priročnik o značilnostih in delovanju države, Geografski atlas Slovenije ter Atlas sveta 2000, so našla širok krog bralcev in uporabnikov. Mladinska knjiga je kot nekakšen zaključek te bogate bere izdala zadnje med temi deli, Države sveta 2000 avtorjev Karla Natka in Marjete Natek.

Po zunanjem izgledu je knjiga zelo podobna Atlasu sveta 2000 in skuša očitno že na zunaj prikazovati svet v enakem oziru z enakimi merili: v atlasu s kartami enotnega merila, v knjigi pa z državami in ozemlji sveta, obravnavanimi na enak način. Na 704 straneh velikega formata se zvrstijo jedrnatih opisi vseh 193 držav sveta, 75 odvisnih ozemelj in 68 mednarodnih organizacij. Države so razvrščene klasično po kontinentih: Evropa, Azija, Afrika, Severna in Srednja Amerika, Južna Amerika, Avstralija in Oceanija ter Antarktika. Opisom držav sledijo Mednarodne organizacije, na koncu pa je dodan še seznam literature in virov, vključno z nekaterimi naslovi na svetovnem spletu. Vsaka država je predstavljena sistematično v šestnajstih točkah: z osnovnimi podatki (uradno ime, državna ureditev, površina, število prebivalcev, gostota, glavno mesto, uradni jezik, denarna enota, bruto domači proizvod, povprečna letna rast bruto domačega proizvoda, dvočrkovna in tričrkovna koda), preglednim zemljevidom, zastavo ter fotografijami. Sledi širši opis države: lega in površje, podnebje, klimogram, vode, tla in rastje, prebivalstvo, poselitev, starostna piramida, državna ureditev, zgodovina, gospodarstvo. Pregled držav zaključuje kratek pregled naravnih in kulturnih znamenitosti. Velike države so predstavljene na več straneh, najmanjše pa samo na eni strani. Opisi držav so zaradi sistematičnosti, jedrnatega sloga in jasnega izražanja lahko razumljivi širokemu krogu bralcev, a obenem dovolj strokovni tudi za strokovnjake in poznavalce te tematike. Kljub izrednem obsegu je knjiga zelo pregledna in prijazna do uporabnika, nedvomno tudi zaradi bogate slikovne in grafične opreme. Delo združuje preglednost in sistematičnost leksikona, celovitost monografije in jedrnato sporočilnost turističnega vodnika.

Knjiga Države sveta 2000 je najobsežnejša regionalnogeografska monografija sveta v slovenskem jeziku doslej. Karel Natek je v soavtorstvu z Dragom Perkom in Milojko Žalik Huzjan že leta 1989 pripravil podatkovnik Države sveta. Knjiga je predelana izšla tudi leta 1991 in bistveno dopolnjena še leta 1993. Pred tem je bilo še več monografij sveta, največ seveda za šolsko rabo. Širši značaj je imel Sodobni svet v dveh knjigah, ki je izšel najprej v šestdesetih in nato prenovljen v osemdesetih letih. V osemdesetih letih je izšla tudi poljudna, a bogato opremljena zbirka Oglejmo si svet, v devetdesetih pa prav tako poljudno delo, zbirka Dežele in ljudje. Najobsežnejše in verjetno tudi znanstveno najbolj poglobljeno delo te vrste sta knjigi Amerika in Azija z Oceanijo Svetozarja Ilešiča, ki pa žal ni uspel izdati še Evrope in Afrike.

Kot sporočata avtorja v uvodniku, je bila pred leti pri pisanju tako obsežnih monografij glavna zadrega predvsem dosegljivost primernih in dovolj ažurnih podatkov. Tokrat je bilo drugače, saj je bilo informacij preprosto preveč in je bila pravilna izbira virov in literature v nekaterih primerih precej težavna. Čeprav podatki hitro zastarijo, je prav njihova navedba najbolj enostavna, prepričljiva in najmanj varljiva ilustracija razmer v določeni državi. Pričujoča knjiga presega podobne tuje velike monografije sveta zlasti pri obravnavi občutljivih vprašanj, na primer o prebivalstvu in njegovi sestavi, gospodarstvu in še posebej o zgodovini, ko avtorja pojasnjujeta posamezne razvojne faze držav. Iz izjemno bogate in pestre zgodovine nekaterih držav sta avtorja spretno izluščila najpomembnejše. Še posebna odlika te knjige je enaka obravnavna zgodovin vseh držav. Nacionalne zgodovine imajo dostikrat enosmerno postavljene vrednostne oznake, zato je težko pisati »pravično« in od države do države skladno zgodovino. Avtorja tudi za nobeno ozemlje ne govorita, kdo ga je »odkril«, temveč, kdo ga je naseljeval. Tako kot v Atlasu sveta 2000 sta se tudi v Državah sveta 2000 dosledno odpovedala takorekoč standardnim evropocentričnim pogledom na svet.

V primerjavi s tujimi velikimi monografskimi deli zavzema pričujoča knjiga zelo visoko mesto tako po formatu in grafični opremi kot po vsebinski zasnovi in razdelavi, po sistematičnosti prikaza in ne nazadnje tudi po filozofiji ter gledanju na današnjo prostorsko in politično stvarnost.

Avtorja sta se pri snovanju in izdelavi tega dela srečala s številnimi dilemami: kateri vir je najbolj verodostojen za posamezna področja in kako ob tem zadržati čimbolj enoten standard prikazovanja in s tem primerljivost. To še posebej velja za prikaz sestave prebivalstva, ko gre za navedbe o jezikovni, verski in narodni pripadnosti. Razhajanje med posameznimi viri so na tem področju največja. Marsikdaj imamo namesto statističnih popisov ali registrov le ocene, ki so dostikrat zastarele in včasih hudo zavajajoče. Posebna težava je opredelitev narodne sestave prebivalstva afriških držav, kjer se narodi v evropskem pomenu besede sploh še niso oblikovali in je smiselno govoriti o ljudstvih (tako je tudi prikazano). Seveda niso vsa ljudstva na enaki stopnji etnonacionalnega razvoja. Druga dilema pri pisanju atlasov, monografij in leksikonov je pisanje geografskih imen. Kaj je smiselno, mogoče in kaj moramo sloveniti. Tudi v pričujočem delu še ostajajo v presojo imena držav kot so Sao Tome in Principe, Mauritius, Saint Pierre in Miquelon, Sierra Leone, Kapverdski otoki in tako naprej.

Knjiga Države sveta 2000 je orjaško in v vseh pogledih odlično delo, ki je lahko za zgled tako domačim kot tujim snovalcem podobnih svetovnih monografij ter v ponos avtorjema, založbi in slovenski geografiji. Je delo, ki ga lahko opisujemo predvsem s presežniki.

Jernej Zupančič

Drago Kladnik:

Leksikon geografije podeželja

Ljubljana 1999: Inštitut za geografijo, 318 strani, ISBN 961-90443-3-9

Leksikon, ki je rezultat magistrskega dela Draga Kladnika, je v prvi vrsti prispevek h geografiji podeželja. Vendar so v njem zbrane tudi mnoge informacije, pogledi in metode iz drugih prostorskih,

gospodarstvenih in prebivalstvenih znanstvenih disciplin. Pripadnikom drugih strok pa leksikon omogoča seznanjanje z določenimi geografskimi izdelki in pravilno tolmačenje pojavov in procesov z zornega kota geografije.

Delo je namenjeno predvsem raziskovalcem in preučevalcem podeželja ter načrtovalcem njegovega razvoja. Zbrane in v temelju pojasnjene so številne metode geografije in njej sorodnih strok. V uvodnih poglavjih avtor pojasni nekatera splošna vprašanja o pojmovanju podeželja, prostorskem in ruralnem planiranju ter o vlogi geografije v usmerjanju regionalnega razvoja.

Opravljen je bilo obsežno, zahtevno in koristno delo, še posebej glede na to, da je problematika razvoja podeželja aktualna in da mnogi pojmi s tega področja še niso pomensko ustaljeni. Magistrsko delo sicer ni empirične narave, vendar je vseeno zahtevalo poglobljen in temeljit znanstveni pristop k obdelavi obravnavane snovi. Geografija podeželja je panoga družbene in regionalne geografije, ki obravnava geografske vidike človekove organiziranosti in dejavnosti na zunajmestnih območjih. Podrobneje jo lahko opredelimo kot preučevanje sodobnih socialnih, gospodarskih, prostorskih in zemljiških pojavov ter sprememb, ki se dogajajo v redkeje naseljenih predelih, zaradi svojskega videza in drugih prostorskih sestavin opredeljenih kot podeželje. Kot znanstvena disciplina še ni docela izoblikovana, temveč jo sestavljajo preučitve niza gospodarskih, socialnih, kulturnih, prostorskih in drugih problemov. Namen priprave leksikona geografije podeželja je na enem mestu zbrati in na kratko predstaviti široko paleto izrazov, pojavov in metod, s katerimi se srečujemo pri preučevanju podeželja, in to ne le geografi ampak tudi druge vede. V leksikon so vključeni izsledki iz okrog 25 ved. Nekatere so zaradi obsežnosti podrobneje razčlenjene na ožje discipline, kar velja zlasti za geografijo, spet druge ostajajo celota, čeprav se notranje razčlenjujejo, kar je opisano v posameznih geslih. Kljub temu da je pričujoči leksikon predvsem geografski, so v njem zbrane tudi mnoge informacije, pogledi in metode iz drugih prostorskih, gospodarskih in prebivalstvenih znanstvenih disciplin. Pripadnikom drugih strok pa je omogočeno zgoščeno seznanjanje z določenimi geografskimi izsledki in pravilno tolmačenje mnogih pojavov in procesov z zornega kota geografije. Na

enem samem mestu so zbrane številne metode za vrednotenje znotraj kmetijstva in njegovega vpliva na druge prvine in razvojne vidike podeželske pokrajine. Leksikon ima v začetnem delu opisa posameznih gesel, v katerem je podana definicija določenega pojma, značilnosti terminologije. Za leksikalno obdelavo je običajno, da se iz več besed sestavljeni pojmi združujejo v skupine, imenovane gnezda, v okviru katerih so potem tudi podrobno razloženi. Gnezda so v bistvu vodilni pojmi, ki imajo v leksikonu največjo težo. Praviloma se tvorijo iz samostalnikov, čeprav je močna tvorba tudi iz pridevnikov.

Neizogibna pomanjkljivost leksikalne obdelave je strogo razvrščanje gesel po abecednem zaporedju, kar onemogoča ali otežuje problemski pristop in zamegljuje vsebinsko preglednost. Kljub temu je z oblikovanjem ustreznih gnezd določeno tematiko mogoče dokaj celovito in strnjeno prikazati. Gnezda so v bistvu vodilni pojmi, ki imajo največjo težo. Praviloma se tvorijo iz samostalnikov, vendar je ponekod uporabljena tudi tvorba na podlagi pridevnikov.

V okviru vodilnega pojma v posameznem gnezdu je podana tudi etimološka razlaga. Skrb za jezik narekuje poznavanje zapletenih poti nastajanja besed, pri čemer se lahko utrne marsikatera misel o primernosti uporabe določenih izrazov.

Gnezda so oblikovana tudi v primerih, ko se pojavita samo dva povsem identična pojma. Oblikovana so tudi v pridevniški obliki, kar za splošne leksikone ni običajno, pri strokovnem leksikonu pa dodatno poudarijo temeljno vsebinsko zasnovo. Vsebinski opisi so, z nekaterimi zelo redkimi izjemami, vselej podani v okviru samostalniških gnezd, ker so ta praviloma vsebinsko bolj zaokrožena in je medsebojna primerjava njihovih pojmovnih razločkov bolj upravičena. Če pa pojmi iz pridevniških gnezd nimajo ustreznega samostalniškega gnezda, so opisani v okviru pridevniških.

Za opisi približno 3650 gesel je prikazan še njihov seznam, v katerem so gesla razvrščena ločeno po črkah v abecednem zaporedju. Ob posameznih geslih so izpisane številke iz seznama literature, ki pokaže, katere bibliografske enote so bile uporabljene pri njegovi pripravi. V seznamu gesel se posebej označena tista gesla, v okviru katerih se tvorijo gnezda.

Iz samega naslova leksikona lahko sklepamo, da je pri zasnovi leksikona avtor upošteval predvsem potrebe različnih strok, ki imajo opravka z razvojem podeželja. Interdisciplinarna tematika sega na tako številna področja, da je v praksi otežkočeno sporazumevanje med predstavniki različnih strok, saj jim isti izraz pogosto ne pomeni isto. Težave so toliko večje, kadar gre za usklajevanje medsebojno nasprotujočih si razvojnih konceptov. Glede na to, da je julija lansko leto bil sprejet Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, ki predvideva tudi izdelavo regionalnih razvojnih programov na različnih področjih življenja in dela, posebej pa še prostorskega razvoja, bo leksikon tudi za strokovnjake, ki delajo v izvajalski praksi, zelo dobrodošel.

V uvodnih poglavjih leksikona je posebej poudarjeno, da je prostorsko planiranje multidisciplinarna dejavnost, ki raziskuje in usmerja prostorske prvine družbeno-gospodarskega razvoja v določenem prostoru, v območjih, ki so obsežnejša kot posamezna naselja. Poudarjeno je tudi, da je slovensko prostorsko in urbanistično planiranje problematiko podeželja največkrat zaobšlo, ali pa jo je prepustilo regionalnemu planiranju, ki pa se je največkrat znova zateklo k bolj izdelanim principom in metodam prostorskega in urbanističnega planiranja, s čimer je bil vsebinski krog sklenjen. Ruralno planiranje se tudi drugje po svetu ni uveljavilo kot posebno uspešna dejavnost. Še najbolj učinkovito je tam, kjer je kmetijstvo postopoma prevzelo lastnosti industrijske predelave.

Avtor upravičeno poudarja, da je planiranje na podeželju največkrat sektorsko. V planerski praksi načrtnega pristopa k podeželski problematiki prevladujejo torej sektorski interesi, največkrat oprti na gospodarske koristi širše skupnosti, pri čemer so prostorski (okoljski in fiziognomski) vidiki ohranjanja urejenega pokrajinskega videza ter socialni vidiki podeželjanov potisnjeni v ozadje, slednji pa vezani na razraščanje urbanizacije oziroma mestnega načina življenja. O neuspešnosti prizadevanj pričča spoznanje, da je prav na območju suburbanizacije razvoj najbolj stihijski, hkrati pa je tipično podeželje razvojno najbolj zaostalo.

Avtor poudarja, da je posebno pozornost treba nameniti demografsko in drugače ogroženim podeželskim območjem, pri čemer bi bilo smiselno najprej preprečiti razpad oziroma propad kulturne pokrajine, v nadaljnjih prizadevanjih pa zagotoviti njihovo postopno oživljanje.

Pohvalno je, da se avtor v uvodnih poglavjih loteva tudi vprašanj, ki na prvi pogled nimajo opravka z leksikonom geografije podeželja. Tako se na primer opredeli tudi glede nadaljnega usmerjanja razvoja podeželja s stališčem, da je pri ruralnem planiranju treba uveljaviti načelo policentrizma, saj le tako lahko pridejo do izraza izjemna gospodarska in socialna pestrost podeželja in raznolika gravitacijska navezanost na središčna naselja. Avtor poudari, da je planiranje razvoja podeželja sopomenka ruralnega planiranja.

Avtor nadalje ugotavlja, da se je podeželje prevečkrat pojmovalo kot rezervni prostor in gospodarsko manjvredna pokrajina, ki si naj bi jo mesta, industrija in v zadnjem času tudi infrastrukturno omrežje upravičeno polasčali za gradnjo zunajmestnih naprav. Medtem ko je mesto uživalo vrsto prednosti in si zagotavljalo uspešnost tudi na račun podeželja, je le-to vse bolj dobivalo poteze podrejenosti in zaostalosti. Le območja v neposrednem zaledju mest so užila določene prednosti, ki jim jih je prinašala možnost prodaje pridelkov na velikem tržišču, hkrati pa so prebivalci lahko uporabljali cenejše mestne storitve, s čimer so lahko živeli ceneje kot prebivalci odmaknjenega podeželja, in se lahko v mestu tudi zaposlili.

Avtor se ne ustavi samo ob problematiki podeželja, ko opozarja, da se tudi v mestih dejavnosti ne razvijajo optimalno in bi kazalo tudi na podeželju pristopiti k celovitemu, vseobsežnemu načrtovanju. Ne nazadnje je naš skupni interes, da se ohranja naša raznovrstna kulturna pokrajina, ki naj se postopoma obogati z novimi, nemotečimi funkcijami, vezanimi predvsem na dejavnosti v prostem času. Posebej tudi poudarja, da nikakor ne gre spregledati vloge podeželja kot oskrbnika z živili in surovinami ter kot varuha naravnega okolja, posredno pomembnega za izboljševanje okolja nasploh. Ruralno planiranje bi moralo upoštevati obstoječo navezanost posameznih območij na sistem centralnih naselij.

Namen leksikona je v prvi vrsti prispevati k poenotenju in jasnosti pojmov v geografiji in sorodnih vedah. Kljub temu da gre za precej zahtevno strokovno delo, bo leksikon koristen in uporaben tudi za širšo javnost, predvsem pa bo pripomogel k bolj učinkovitemu interdisciplinarnemu delu. Navodila za uporabo leksikona so zelo izčrpna in kljub strokovni temeljitosti razumljiva, strokovno temeljita in tudi za jezikoslovca poučna, kar še posebej velja za etimološki del.

Iz dosedanjega dela Draga Kladnika in njegove bibliografije je razvidno, da strokovno pokriva različna problemska področja in hkrati sistematično razvija svoje delovno področje. Posebej pohvalno je, da ima smisel za lepoto slovenskega jezika. Upamo, da bo Drago Kladnik v prihodnje sistematično nadaljeval svoje dosedanje delo tudi na sorodnih strokovnih področjih.

Lojze Gosar

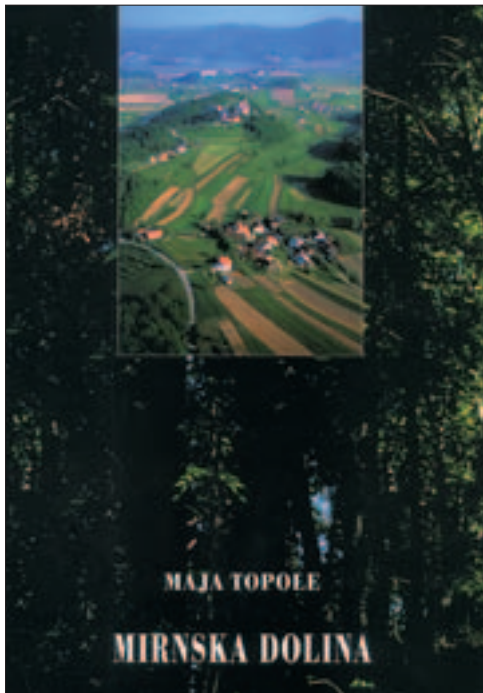
Maja Topole:
Mirnska dolina
Zbirka ZRC 21

Ljubljana 1998: Založba ZRC, 175 strani, 29 zemljevidov, 78 grafov, 117 fotografij, 68 preglednic, ISBN 961-6182-64-1

Konec leta 1998 je Založba ZRC izdala knjigo *Mirnska dolina* avtorice Maje Topole z Geografskega inštituta Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Monografija je izšla kot enaindvajseta knjiga v Zbirki ZRC in je prva s področja geografije v tej zbirki.

Knjiga *Mirnska dolina* je izvirno regionalnogeografsko znanstveno delo, v katerem avtorica predstavlja širšemu krogu skoraj neznano dolensko pokrajino. *Mirnska dolina* je bila doslej tudi pri geografskih raziskavah močno zapostavljena, saj so jo preučevali le v okviru širših regij in le s posameznih vidikov, čeprav je geografsko izredno zanimiva, saj se tu prepletajo alpske, panonske in dinarske pokrajinske značilnosti.

Avtorica predstavlja rezultate večletnega teoretičnega in terenskega dela. Poudarek daje rabi tal ter pomenu naravnih sestavin pokrajine za kmetijstvo in poselitev. Pomembna je delitev pokrajinsko izred-

no pestrega, okrog 300 km² velikega območja na 24 bolj ali manj homogenih mikroregij, še bolj pa predstavitev nove raziskovalne metode, ki na eni strani vsebuje izbor kriterijev ali geokoloških faktorjev (nadmorska višina, naklon, višinska razlika, nosilnost tal, vrsta in starost kamnin, morfološka enota, tip prsti, način vodnega odtoka, erozija prsti, ekspozicija, toplotni pas, poplavne razmere), s pomočjo katerih se z matematičnimi in statističnimi metodami ter metodami prekrivanja tematskih zemljevidov lahko vrednoti primernost mikroregij za različne rabe tal, na drugi strani pa način določanja teže teh geofaktorjev za različne tipe rabe tal s pomočjo korelacijskih koeficientov.

Vsi zemljevidi in matematično-statistične obdelave temeljijo na geografskem informacijskem sistemu za Mirnsko dolino, ki ga je pripravila avtorica. Za osnovni sloj je uporabila stometrski digitalni model reliefa. Eden od najpomembnejših slojev je raba tal, ki ga je avtorica sestavila iz letalskih posnetkov v merilu 1 : 17.500 in delovnih zemljevidov, ki so nastali ob terenskem delu. Metoda omogoča izdelavo sintetskih tematskih zemljevidov primernosti pokrajine za vsak posamezen tip rabe tal ali celo posamezne poljske kulture, zemljevidov optimalne rabe tal, zemljevidov območij z neprimereno obstoječo rabo tal, zemljevidov predlagane nove rabe tal, zemljevidov prednostnih posegov v prostor ter po potrebi še številnih zemljevidov vmesnih faz. Metoda omogoča kvantifikacijo podatkov in razlago povezav med naravnimi in družbenimi prvinami pokrajine. Tako, na primer, pokaže na bistvene razlike med legami v kotlinskem dnu, gričevju in hribovju ter na planoti. Metoda je zastavljena tako, da je uporabna tudi v regionalnem planiranju; doslej sta bili v okviru projekta CRPOV po podobni metodi že obdelani Šentruperška mikroregija in Občina Moravče.

Knjiga ima klasično regionalnogeografsko zgradbo, kar poveča preglednost in sistematiko vsebine. Naslovi glavnih poglavij so: Uvod, Predstavitev pokrajine, Podrobna členitev Mirnske doline s podpoglavji o gričevjih, hribovjih, kotlini in planotah, Površje, Vodovje, Podnebje, Prst, Rastje, Raba tal, Naselja in prebivalstvo, Gospodarstvo, Druge dejavnosti in Povzetek, ki je preveden v angleški jezik. Dodani so imensko in stvarno kazalo, seznam zemljevidov ter viri in literatura.

Kljub skromnim finančnim sredstvom je avtorici uspelo svojo knjigo, ki jo je oblikovala in grafično uredila Milojka Žalik Huzjan, obogatiti s številnimi barvnimi fotografijami, posnela sta jih avtorica in Marko Kapus, zemljevidi, izdelal jih je Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, in grafi. Knjiga je bila razprodana v nekaj mesecih, večino izvodov pa so pokupili prebivalci Mirnske doline, torej domačini. To je dokaz, da je tudi znanost z ustreznim trudom mogoče približati širšemu krogu ljudi oziroma geografijo negeografom.

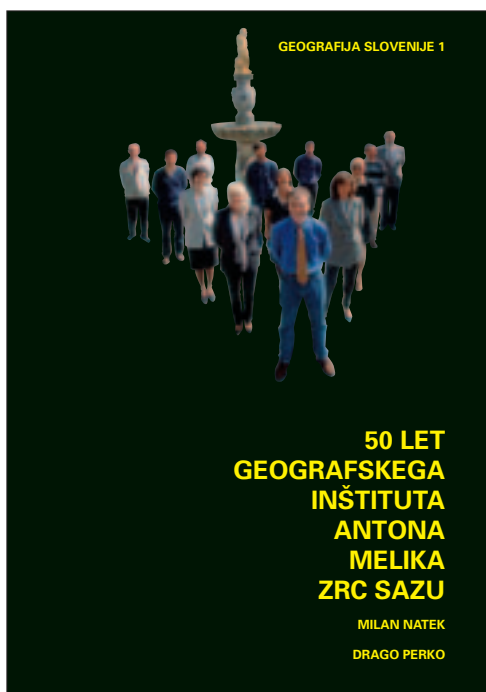
Drago Perko

Milan Natek, Drago Perko:

50 let Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU

Geografija Slovenije 1

Ljubljana 1999: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 175 strani, 200 slik, ISBN 961-6182-84-6

Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti je v letu 1999 začel z izdajanjem zbirke Geografija Slovenije, v kateri v knjižni obliki objavlja izsledke znanstvenoraziskovalnega dela s področij fizične, družbene in regionalne geografije Slovenije ter slovenskega geografskega izrazoslovja, zemljepisnih imen in tematske kartografije. V zbirki predstavlja predvsem rezultate svojih znanstvenih projektov in raziskav svojih sodelavcev, pa tudi za knjižno obliko prilagajene magistrske in doktorske naloge svojih raziskovalcev. Zbirka je odprta tudi za izsledke raziskav drugih ustanov in posameznikov, ki se ukvarjajo z geografskimi ali sorodnimi temi in se nanašajo na Slovenijo. Z njo se bogati in javno popularizira slovenska geografska znanost.

Zbirka nadaljuje tradicijo prve zbirke Geografskega inštituta, imenovane Dela Inštituta za geografijo, ki je izhajala v petdesetih in šestdesetih letih. V njej je izšlo enajst del s skupnim obsegom prek

2300 strani. Urednik Anton Melik in avtorji so knjige opremili z bogatim slikovnim gradivom in številnimi zemljevidi. Urednik je leta 1950 prispeval prvo knjigo zbirke z naslovom Planine v Julijskih Alpah, ki ji je v istem letu sledilo še bolj odmevno delo Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem izpod peresa Svetozarja Ilešiča. Zbirka Geografija Slovenije je tudi naslednica zbirke Geografija, ki jo je leta 1995 ustanovila založba DZS skupaj z uredniškim odborom iz vrst njenih tesnih geografskih sodelavcev. Zaradi kadrovskih sprememb v založbi in pomanjkanja sredstev je zbirka žal zamrla, novoustanovljena zbirka pa v veliki meri prevzema njeno vsebinsko poslanstvo.

Prva, uvodna knjiga v zbirki je glede na postavljene vsebinske okvirje izjema, saj ne prinaša izsledkov geografske znanstvene raziskave, ampak izčrpno predstavlja polstoletno delo Geografskega inštituta, ki ga je na pobudo akademika Antona Melika ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti, takrat imenovana Akademija znanosti in umetnosti. Knjiga na kakovostnem papirju je v celoti tiskana v barvni tehniki. Trde platnice so vzrok, da jo uporabnik s še večjim veseljem vzame v roke.

V sicer kratkem poglavju Ustanovitev inštituta so podrobno predstavljene kronologija dogodkov in prek statuta njegove glavne vsebinske usmeritve. Na Glavni skupščini Akademije znanosti in umetnosti 21. decembra 1946 so posebej poudarili potrebo, da se »... akademija ozira po novih močeh in si samo želi, da bi mogla za svoja dela čimprej najti novih sodelavcev, posebno še za tiste znanstvene panoge, ki so v direktni zvezi z življenjem in v službi ljudstva ...« in da je zato »... posebna briga razširitev III. razreda ... in ustanovitev raznih raziskovalnih inštitutov...«. Priprave za ustanovitev geografskega inštituta so se začele že leta 1947, 23. marca 1948 pa je na predlog III. razreda za prirodoslovne in medicinske vede predsedstvo Akademije znanosti in umetnosti sprejelo statut inštituta, ki ga je 6. novembra 1948 potrdila skupščina Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Za rojstni dan inštituta torej velja 6. november 1948, čeprav so bile v njegovem imenu nekatere raziskave opravljene leta 1947, merjenje Triglavskega ledenika pa se je začelo že leta 1946.

Na straneh 14 in 15 je objavljen faksimile glavnine statuta s petnajstimi členi. V drugem členu statuta inštituta so navedene njegove glavne naloge in dejavnosti: »Geografski inštitut ima nalogo, da vodi in organizira znanstveno delo na vseh področjih geografske stroke. Svoj namen dosega po naslednjih poteh: a) goji splošna teoretska spoznanja geografske znanosti, b) vodi in organizira znanstveno geografsko proučevanje našega področja, c) skrbi za objavljanje rezultatov znanstvenih proučevanj, č) eno bistvenih nalog vidi v tem, da pospešuje pri znanstvenem proučevanju one smeri, ki imajo praktične učinke in da s tem pripomore k gradnji našega novega življenja, d) da sodeluje z vsemi ustanovami v okviru Akademije in izven nje v pospeševanju navedenih smotrov.« V tretjem členu je navedeno: »Geografski inštitut organizira proučevalne odprave, prireja znanstvene sestanke in predavanja ter more izdajati svoj strokovni časopis.« V petem členu je navedena delitev inštituta: »Geografski inštitut pri akademiji znanosti se more deliti na tri sekcije: a) na sekcijo za fizično geografijo, b) na sekcijo za geografijo človeka, c) na sekcijo za regionalno geografijo.« V sedmem členu izvemo: »Geografski inštitut upravlja upravnik, ki ga iz vrst rednih in dopisnih članov ali tudi iz vrst priznanih strokovnjakov na predlog razreda imenuje skupščina Akademije. Sekcijam na čelu so načelniki.« Obširen osmi člen spregovori o kadrih: »Geografski inštitut ima člane in znanstvene sodelavce. Člani so vsi pravi in dopisni člani Akademije, ki pripadajo po stroki v znanstveno področje geografije, nadalje priznani strokovnjaki geografije ... Med znanstvene sodelavce se morejo uvrstiti geografi, ki so se že izkazali z geografskim proučevanjem, in taki znanstveni delavci, ki sodelujejo pri izvrševanju določenih proučevalnih nalog.« Dopolnjuje ga deseti člen: »V Inštitut se sprejemajo znanstveni aspiranti, kandidati in doktorandi.«

V poglavju Imena inštituta med drugim izvemo, da je prvotni Geografski inštitut postal Geografski inštitut Antona Melika leta 1976, od leta 1981 pa je njegovo polno uradno ime Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V poglavju Upravniki in predstojniki inštituta so v sliki in z navedbami letnic njihovega vodenja inštituta predstavljeni Anton Melik, Ivan Rakovec, Svetozar Ilešič, Ivan Gams, Milan Šifrer, Drago Meze, Milan Natek in Drago Perko. Sledijo poglavja Znanstveni sveti inštituta, Delavci inštituta (ločeno po podpoglavjih Raziskovalci in raziskovalke, Kartografi in kartografke, Fotografi, Knjižničarke in tajnice ter Zunanji sodelavci), Delovni prostori inštituta ter Organizacijske enote inštituta (Oddelek za geoeкологию, Odde-

lek za regionalno geografijo, Oddelek za naravne nesreče, Oddelek za geografski informacijski sistem in Oddelek za tematsko kartografijo; v to poglavje so uvrščene tudi predstavitve geografskih zbirk, kartografske zbirke in inštitutske knjižnice s prikazom kartoteke geografske bibliografije Slovenije, ki je skoraj enake starosti kot inštitut).

Sledi poglavje Publikacije inštituta, v katerem je osrednja pozornost namenjena Geografskemu zborniku. Predstavljeni sta še zbirki Dela in Geografija Slovenije. Med drugimi publikacijami, pri katerih je Geografski inštitut sodeloval kot izdajatelj ali soizdajatelj, so predstavljeni predvsem zborniki raznih posvetovanj.

Najbolj obsežno poglavje z naslovom Znanstvenoraziskovalno delo inštituta zavzema okrog tri četrtine knjige. V njem sta avtorja s pomočjo nazornega in obsežnega slikovnega gradiva (izseki poročil o delu, tematski zemljevidi v klasični in digitalni tehniki, naslovnice zbornikov, revij, znanstvenih, strokovnih in poljudnih knjig, atlasov in opravljenih raziskovalnih nalog, fotografije s terena, fotografije sodelavcev pri delu ali v sproščnem druženju) ter s številnimi citati predstavila glavne etape v raziskovalnem delu, ki sta jih časovno uokvirila v razdobja med leti 1948 in 1958, 1959 in 1972, 1973 in 1978, 1979 in 1992 ter 1993 in 1998. Zadnje razdobje je prikazano podrobneje, po posameznih letih. Iz izčrpnega pregleda so razvidni glavni dosežki petdesetletnega dela, spremembe v usmeritvah in organiziranosti raziskovalnega dela, pa tudi težave pri zagotavljanju finančnih sredstev in uspehi, ki so jih delavci inštituta dosegli v »tekmovalnosti« z drugimi inštituti znotraj ZRC SAZU.

V poglavju Sklep so podrobneje navedeni tudi dosežki in prizadevanja inštituta ter njegovih delavcev pri dejavnostih zunaj okvira matične ustanove, v društvi, zlasti Zvezi geografskih društev Slovenije, strokovnih združenjih, gibanjih, organih upravljanja in drugod. Skratka, njihovo delo je povsod, kjerkoli so delovali, zapustilo vidne sledi. Knjigo zaključuje šest strani dolgo poglavje Literatura in viri z več kot 200 navedki.

Drago Kladnik

Jerneja Fridl:

Metodologija tematske kartografije Nacionalnega atlasa Slovenije Geografija Slovenije 2

Ljubljana 1999: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 136 strani, 42 slik in 4 preglednice, ISBN 961-6182-83-8

Knjiga Metodologija tematske kartografije nacionalnega atlasa Slovenije, druga v zbirki Geografija Slovenije, je plod avtoričinega večletnega podiplomskega usposabljanja in praktičnega dela pri razvijanju tematske kartografije. Knjiga je tudi rezultat njenega sodelovanja pri razvojnoraziskovalnem projektu Nacionalni atlas Slovenije, ki je v knjižni obliki pod naslovom Geografski atlas Slovenije ugledal luč sveta konec leta 1998. Pri snovanju in njegovi izvedbi je bila ena od štirih glavnih urednikov, članica vodstva projekta, članica uredniškega odbora, urednica zemljevidov in kartografka. Zaradi pomanjkanja tovrstne strokovne literature je predstavljena knjiga ena redkih slovenskih študij, ki znanstveno obravnava področje računalniške tematske kartografije. Kakovostne barvne reprodukcije so izredno nazorne. Ob njih mnoge trditve in ugotovitve postanejo razumljive tudi slabšim poznavalcem tematike.

V poglavju Tematska kartografija avtorica navaja, da so karte ali zemljevidi dvodimenzionalni grafični prikazi zemeljskega površja ter različnih objektov in pojavov na ravnini. Tematske karte ali tematski zemljevidi so osredotočeni na poudarjanje ene, dveh, redkeje več samostojnih tematik o naravnih ali družbenih pojavih, njihovih medsebojnih odnosih ter njihovi razprostranjenosti v prostoru in času. Izbira tem, ki jih je mogoče predstaviti na tematskih zemljevidih, je skoraj neomejena. V strokovni literaturi se v pomenu izraza tematska karta uporablja tudi izraza specialna in posebna karta. V podpoglavju Začetki tematske kartografije je obdelan razvoj kartografije ne glede na njeno »tematsko« naravnost.

Tretje poglavje nas seznanja s splošnogografskimi in nacionalnimi atlasi. Atlasi so zbirke v knjižni vezanih kart, katerih vsebine, oblikovalske rešitve in namen predstavljajo zaključeno celoto. Ob tem pojmu ljudje največkrat pomislijo na splošnogografske atlase s številnimi topografskimi ali pregled-

nimi zemljevidi, namenjenimi orientaciji, torej ugotavljanju položaja ali lege naselij, cest, voda, gorovij in drugih pojavov na določenem območju. Posebno podpoglavje na kratko predstavi zgodovinski razvoj geografskih atlasov, ki mu sledi predstavitev zgodovinskega razvoja nacionalnih atlasov.

Za nacionalne atlase je značilno, da se v njih s pomočjo tematskih kart različnih znanstvenih disciplin predstavljajo temeljne značilnosti naravnih in družbenih razmer ter razvoja določenega naroda oziroma države. Prvi nacionalni atlas so že leta 1899 izdali na Finskem; po njegovem zgledu so jih pripravljali tudi v drugih bolj razvitih državah, kjer so spoznali, da so grafične ponazoritve prostorskih podatkov nepogrešljiv vir za prostorsko, gospodarsko, politično ali kakršnokoli drugo načrtovanje razvoja države. Pomembne so tudi kot učni pripomoček. Do leta 1966 se med evropskimi državami priprave nacionalnih atlasov niso lotile le še Irska, Albanija in nekdanja Jugoslavija. V nadaljevanju poglavja so podrobneje predstavljeni nacionalni atlasi Madžarske, Avstrije, Italije (dve različici), Poljske in Velike Britanije ter Finske iz leta 1925, ki je najstarejši nacionalni atlas v naših knjižnicah in na sploh.

Četrto poglavje je namenjeno predstavitvi idej in izvedbenih del pri pripravi Nacionalnega atlasa Slovenije. Resnejša ideja o slovenskem nacionalnem atlasu se je porodila leta 1969, ko je bil za njegov prvi predvideni zvezek pripravljen seznam dvainštiridesetih zemljevidov, do dokončne realizacije pa so morala preteči še skoraj cela tri desetletja. Ker smo bili Slovenci med zadnjimi snovalci, smo se lahko oprli na množico dragocenih izkušenj, tudi iz sosednjih držav. Hkrati z neslutnim razvojem računalništva so nastopile povsem nove okoliščine, ki so omogočile mnogo cenejšo ter do neke mere bolj nazorno in bolj kakovostno izdelavo te pomembne publikacije. Podrobno je predstavljen razvoj-noraziskovalni projekt, ki je odgovoril na temeljne vsebinske in tehnične dileme ter v grobem zagotovil glavnino potrebnih vsebinskih in podatkovnih gradiv. Podrobna vsebinska zasnova nacionalnega atlasa Slovenije je podana v posebnem podpoglavju.

Za poznavalce kartografije je posebno zanimivo poglavje Tehnični vidiki priprave tematskih kart za nacionalni atlas Slovenije. Avtorica najprej predstavi geografske informacijske sisteme, pri čemer osvetli

tudi pojem računalniška kartografija (tudi avtomatizirana ali digitalna kartografija, kar so enakovredni izrazi za izdelavo, shranjevanje in popravljanje kart z uporabo računalnikov). Pri obravnavanju organiziranosti geografskih informacijskih sistemov predstavi strojno in programsko opremo ter podatkovne zbirke. Sledi predstavitev grafičnega prikaza prostorskih podatkov z orisom vektorskega in rastrskega podatkovnega modela. Nazoren je tudi opis in oris podatkovnih slojev. V podpoglavju Vnos, obdelava in predstavitev podatkov je posebna pozornost namenjena zbiranju in vnosu podatkov, ki je mogoče s pomočjo tipkovnice, z vektorsko digitalizacijo, rastrsko digitalizacijo in pretvorbo obstoječih datotek. Z navajanjem posameznih kart iz Geografskega atlasa Slovenije avtorica podrobno prikaže problematiko posameznih tipov. Sledijo problemsko zasnovana predstavitev operacij za pretvorbo podatkov, operacij za analizo podatkov in operacij za pripravo izhodnih podatkov ter podroben prikaz delovnih faz. Posamezni postopki so dokumentirani s konkretnimi kartografskimi primeri.

Pri vrednotenju kakovosti prostorskih podatkov so obravnavani natančnost posameznih podatkovnih elementov, natančnost niza podatkov in viri napak, v geodeziji imenovanih pogreški. Ovrednotene so tudi prednosti računalniške izdelave kart. Delo z računalniki je poenostavljeno in hitrejše, saj so sodobni računalniški programi prijazni do uporabnika in podpirajo različne vhodne in izhodne naprave. Njihova prednost je tudi v obsežni ponudbi ukazov v tako imenovanih menijih. Menije je mogoče prirediti lastnim potrebam ali definirati zaporedja ukazov v obliki makrojev. Nekateri programi ne zahtevajo dodatnega usposabljanja, saj imajo pripravljeno funkcijo pomoči. Pri pripravi zemljevidov, ki so vezani na množico prostorskih podatkov, je uporaba računalnikov zelo pomembna. Njihova glavna prednost je prav v hitrosti obvladovanja podatkov pri izračunavanju rezultatov in v možnostih njihovega grafičnega prikazovanja. Tudi popravljanje in dopolnjevanje na digitalnih kartah je bistveno lažje kot na klasično izdelanih zemljevidih. Hkrati računalniška kartografija lažje zadovolji posebne zahteve uporabnikov, saj so lahko določeni podatki prikazani na več različnih načinov.

V pričujoči knjigi so torej predstavljena vsa pomembnejša teoretična in praktična kartografska spoznanja pri pripravi 190 tematskih kart za naš prvi nacionalni atlas. Opisane so vse stopnje delovnega procesa, uveljavljene pri računalniški izdelavi tematskih kart. Posebej je poudarjen pomen estetskega in harmoničnega oblikovanja zemljevidov, ki morajo pritegniti pozornost uporabnikov in jim omogočiti čim lažje dojetje in razumevanje najrazličnejših prostorskih informacij. Pri tem morajo biti nujno upoštevana splošno uveljavljena kartografska načela. Avtorica spregovori o kartografskih znakih (točkovni, linijski, površinski, geometrični, nazorni in črkovno-številčni znaki), grafičnih spremenljivkah (oblika, velikost, barva, svetlostna vrednost, vzorec, smer) in elementih topografske podlage tematskih kart (relief, vodovje, naselbinsko omrežje, prometno omrežje, administrativne meje). Predstavi tudi splošna načela kartografske generalizacije, pri čemer med glavnimi načini obravnava izbiranje, poenostavljanje, poudarjanje, razvrščanje, združevanje, pretvarjanje in premikanje. Na koncu poglavja na primeru karte Reliefne enote in oblike povzame in podrobno predstavi značilnosti tehničnih in oblikovalskih rešitev.

V sedmem poglavju avtorica analizira tipe zemljevidov, predstavljenih v Geografskem atlasu Slovenije. V grobem jih razdeli na analitične (na primer Vrste kamnin, Rodnost leta 1995, Omrežje izobraževalnih ustanov leta 1995), kompleksne (na primer Kraške vode, Omrežje avtobusnih linij leta 1995, Onesnaženost okolja leta 1995) in sintetične (na primer Sončno obsevanje, Najpomembnejša raba tal leta 1994, Urbanizacija leta 1996). Sledijo še povzetek v poglavju Sklep ter poglavji s seznamoma literature in virov ter slik.

Drago Kladnik

Matjaž Klemenčič:

Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami Amerike

Celovec 1999: Mohorjeva založba, 509 strani, ISBN 3-85013-707-4

Celovška Mohorjeva založba je konec leta 1999 izdala zajetno knjigo »Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami Amerike ter zgodovina slovenskih naselbin v Leadvillu, Kolorado, in v San Fran-

ciscu, Kalifornija« avtorja Matjaža Klemenčiča. Knjiga obsega 509 strani in je razdeljena na štiri dele, ki jim na koncu sledita še daljša povzetka v angleškem in nemškem jeziku. Delo je za geografe pomembno zaradi tematike slovenskega izseljenstva ter zaradi refleksije na Trunkovo knjigo, ki jo je treba brati tudi kot regionalno geografijo Severne Amerike.

Izredno obsežen seznam virov in literature nas prepriča, da se je avtor lotil dela zelo temeljito. Poleg literature je opravil zelo obsežno terensko raziskavo, še posebej v Leadvillu in okolici. Na svojih številnih potovanjih po Ameriki je preučeval gradivo v ameriških raziskovalnih središčih, analiziral najdena pisma in druga gradiva pri zasebnikih ter vključil tudi ustne vire in lastna zapažanja. Med besedilom je 20 preglednic in 18 črno-belih kart ter več slik. Študija o Juriju Trunku ni prvo avtorjevo delo, saj je leta 1995 izdal knjigo »Slovenes of Cleveland«, konec leta 1999 pa zbirko virov o prispevkih ameriških Slovencev za mednarodno priznanje Slovenije.

Knjiga je posrečena kombinacija življenjepisa Jurija Trunka, v katerega je spretno vtkana zgodovina nekaterih severnoameriških slovenskih naselbin, in prereza zgodovinskih okoliščin slovenskega naroda na začetku 20. stoletja. Knjiga je razdeljena na štiri dele. Prvi del obravnava Trunkovo delovanje na Koroškem, drugi del njegov prihod v Ameriko in bivanje v Dakoti, tretji del se posveča Trunkovem opusu v Koloradu, zadnji pa njegovim letom v San Franciscu v Kaliforniji. V teh zapisih, v katerih ne manjka dokumentiranih pisem, spoznamo Jurija Trunka kot zavednega in izjemno dejavnega slovenskega duhovnika na Koroškem, ki se jasno zaveda moči germanizacije in tudi usodne povezanosti socialno-gospodarskega položaja slovenskih kmetov, obrtnikov, rudarjev in tudi višjih slojev. Iz priložene korespondence ga prepoznamo tudi kot zelo razgledanega slovenskega razumnika, ki se ne obotavlja nasloviti kritične osti tudi slovenskemu katoliškemu taboru, še posebej, ko gre za odnos do narodnega vprašanja. Trunk se je močno angažiral ob plebiscitu; kot dober poznavalec koroškega vprašanja je bil med najaktivnejšimi člani jugoslovanske delegacije na pogajanjih v Parizu. Prav zaradi tega je moral leta 1921 zapustiti Koroško. Odselil se je v Ameriko, o kateri je leta 1912 napisal in izdal v samozaložbi zajetno knjigo »Amerika in Amerikanci«. Delo zajema regionalno predstavitev Združenih držav Amerike in njihovih prebivalcev, vprašanje Indijancev in njihovega preživetja, še posebej pa se posveča slovenskim izseljencem in njihovim naselbinam. Danes ima delo predvsem zgodovinsko vrednost, v tistem času pa je bila izseljencem odlični priročnik o državi, ki je mnogim postala druga domovina. Trunk je Slovence svaril pred izseljevanjem, zavedajoč se usodnih pasti slovenskega eksodusa. Ameriko je Trunk spoznal osebno na treh daljših potovanjih ter s pomočjo obsežnega pisanega gradiva. Za tiste čase lepo opremljena in urejena ter moderno pisana knjiga je kljub nekaterim vsebinskim hibam, ki jih pusti hitenje z delom, prava zakladnica geografskih, etnoloških, zgodovinskih in političnih vsebin, predvsem pa izhodišče mnogim kasnejšim študijam o slovenskem čezmorskem izseljenstvu.

Prva Trunkova postaja v Združenih državah Amerike je bila, ironija usode, nemška župnija v Fuldi v Dakoti, ki pa jo je po treh letih zapustil in odšel v takrat že usihajoče rudarsko mesto Leadville na več kot 3000 m nad morjem oskrbovat tamkajšnjo znatno slovensko naselbino. Zadnja Trunkova postaja je bila v slovenski naselbini v San Franciscu v Kaliforniji, kjer pa zaradi starosti ni bil več tako dejaven kot prej. Pač pa je veliko pisal, posebej za izseljensko časopisje. Klemenčič je poleg Trunkovega delovanja obširno preučil slovenske naselbine v Leadvillu in v okraju Lake, pri tem pa ni prezrl širšega okolja. Tako imamo pred seboj solidno socialnogeografsko analizo Leadvilla in okolice, ki dokazuje avtorjev skok iz disciplinarne zgodovinske analize v interdisciplinarno obravnavo sedanosti.

Knjiga o Juriju Trunku bo dobrodošel vir informacij zlasti tistim, ki jih priteguje tematika slovenskega izseljenstva in slovenskega narodnega vprašanja sploh. Veliko število krajših pisem med osnovnim besedilom dokumentira in osvežuje obravnavano tematiko. Knjiga je v prvi vrsti znanstveno delo, opremljeno z ustreznimi citati in pregledom virov ter literature. Čeprav zajema knjiga le manjši del slovenskega severnoameriškega izseljenstva, nam avtor zelo jasno sporoča, da so Slovenci kljub razmeroma majhnemu skupnemu številu tvoren del ameriške družbe in zato pomemben del ameriške zgodovine. Pronicljiva analiza Matjaža Klemenčiča o Juriju Trunku tako na Koroškem kot v Združenih državah Amerike bi morala prepričati še zadnje dvomljivce, da je slovensko izseljenstvo del naše

nacionalne zgodovine in obenem pomemben del slovenske etnične stvarnosti. Dovolj je torej razlogov, da bi morali poznati to knjigo tudi geografi.

Jernej Zupančič

Geographica Slovenica 31

Ljubljana 1999: Inštitut za geografijo, 237 strani, ISSN 0351-1731

Inštitut za geografijo je založil enaintrideseti zvezek periodične publikacije *Geographica Slovenica*, ki prinaša prispevke slovenskih, čeških in slovaških raziskovalcev. Rdeča nit člankov je tematika o novih razvojnih možnostih podeželja, pri čemer je posebna pozornost namenjena obmejnim in manj razvitim območjem v vseh treh državah. Predgovor je napisal Jernej Zupančič.

Z oblikovanjem novih nacionalnih držav so nekatere nekoč administrativne meje postale meddržavne. Dobile so nove vloge, pri čemer so se odprle nove razvojne možnosti, a so se obenem marsikje pojavile razvojne težave, ki jih spremljajo nedorečenosti v infrastrukturnem omrežju in ponekod prekinitev stikov s tradicionalnimi središči, kar povzroča odmaknjenost od sodobnih razvojnih tokov. Obsežna nova obmejna območja, ki so zaradi prevladujočega podeželskega značaja že prej veljala za razvojno problematična, je nova razmejitev našla v glavnem povsem nepripravljena.

Prispevki slovenskih in čeških geografov so plod triletno bilateralne raziskave »New Prosperity for Rural Regions«, ki jo je podprla fundacija SOROS. Izvajala se je na Inštitutu za geografijo v Ljubljani in na inštitutu Geoniky v Brnu. Na izbranih primerih slovensko-hrvaške in češko-slovaške meje so bili po primerljivi metodologiji preučeni čezmejna povezanost, stari in novi razvojni problemi obmejnih podeželskih območij, odnos do nove meje in odnos do obmejnega prebivalstva na drugi strani državne meje. Posebna pozornost je bila namenjena tudi spreminjanju socialnogospodarske sestave prebivalstva in regionalno-razvojnim značilnostim obmejnih območij.

Izsledki bilateralne raziskave so pomembni z vidika mednarodnega sodelovanja institucij, z vidika ključnih rezultatov, ki opozarjajo na razvojne dileme in možnosti, ter z vidika preverjanja metodologije preučevanja obmejnih območij nasploh. V obeh državah se nakazuje sklep, da hitrih, enostavnih in trajnih rešitev za podeželska obmejna območja ni mogoče pričakovati. Vzroki za to tičijo v njihovi podedovani strukturni neprilagojenosti in v razvojnih težavah širšega zaledja.

V Sloveniji je bila glavna skrb namenjena predstavitvi razvojnih dilem štirih območij vzdolž slovensko-hrvaške državne meje, Slovenski Istri (Mirjam Požeš), Beli krajini (Jernej Zupančič), Spodnjemu Posavju (Marjan Ravbar) in Spodnjemu Podravju (Metka Špes). Uvodni prispevek o splošnih značilnostih obmejnih območij v Sloveniji je delo Marjana Ravbarja.

Poleg člankov o obmejni problematiki, ki so jih prispevali Oldřich Mikulík, Antonín Vaishar, Jana Zapletalová in Alžběta Strachová, je med prispevki čeških geografov tudi članek o Spremembah v rabi tal v Belih Karpatih (Andrea Petrová).

Slovaški geografi so se v delo vključili pozneje; njihovi prispevki od temeljne vsebinske zasnove kar precej odstopajo. V člankih so več pozornosti kot obmejni problematiki namenili različnim vidikom regionalnega razvoja podeželskih območij, pri čemer so izpostavili perspektive trajnostnega razvoja (Vladimír Ira, Mikuláš Huba, Milan Lehotský, Ján Hanušin, Peter Spišiak), demografske (Peter Podolák), socialne (Anton Bezák, Juraj Podoba) in celo verske (František Podhorský) vidike, pa tudi značilnosti prostorske razporeditve rezultatov volitev (Peter Mariot).

Rezultati raziskovalnega dela v vseh treh državah so bili predstavljeni na posvetovanju v Stari Lesni v Tatrah na Slovaškem junija leta 1998.

Publikacijo je uredila Metka Špes, dolgoletna urednica *Geographice Slovenice*. Vsi članki so v angleškem jeziku, na koncu vsakega sklopa, namenjenega predstavitvi izsledkov iz posameznih držav, pa je daljši povzetek v slovenskem jeziku. Za angleške prevode sta poskrbeli Branka Klemenc in Jasna Hrastnik, povzetke v slovenskem jeziku je pripravil Dejan Cigale. Tehnični urednik Iztok Sajko je poskrbel za privlačno oblikovane grafikone, tabele, sheme in druge kartografske priloge, ki so, črno-beli tehniki nakljub, dovolj nazorni. Barvna je le uvodna karta, ki prikazuje tipologijo naselij vzdolž slovensko-hrvaške državne meje. Vsak vsebinski sklop dopolnjuje nekaj barvnih fotografij, ki zaradi cenenege tiska niso najbolj kakovostne. Avtor fotografije na naslovnici, panorame Ormoža, je Jurij Senegačnik.

Drago Kladnik

Jernej Zupančič:
Slovinci v Avstriji
Geographica Slovenica 32

Ljubljana 1999: Inštitut za geografijo, 246 strani, ISBN 961-90443-4-7, ISSN 0351-1731

Delo *Slovinci v Avstriji* avtorja Jerneja Zupančiča sodi v okvir več kot tridesetletnih znanstvenih prizadevanj slovenske socialne in politične geografije na področju proučevanja slovenskega narodnega vprašanja, ki zajema poleg Slovencev kot večinskega naroda v lastni državi še manjšine in druge etnične skupine ter skupnosti v Sloveniji, prav tako pa tudi Slovence zunaj Slovenije, ki živijo kot manjšine v sosednjih državah, kot zdomci na začasnem delu v tujini ter kot izseljenci in njihove potomci v Evropi, Južni in Severni Ameriki ter Avstraliji. Bogata bibliografija znanstvenih in strokovnih prispevkov o Slovencih zunaj Slovenije, objavljenih v Sloveniji in v tujini, postavlja slovensko geografijo med najpomembnejše vede na interdisciplinarnem področju narodnega vprašanja.

Knjiga obsega 246 strani in ima veliko kartografskih in grafičnih prilog. Daljši, 24 strani dolgi angleški povzetek je namenjen predvsem mednarodni znanstveni javnosti na področju preučevanj narodnega vprašanja.

Dosedanje raziskave o Slovencih v Avstriji so bile ne glede na stroko večinoma osredotočene samo na območje avtohtone poselitve na avstrijskem Koroškem, kvečjemu še na Štajerskem, in ne tudi na

ostala območja v Avstriji. Zato so bile tudi pogoste navedbe o 14.000 »Slovincih« po uradnih statističnih podatkih po občevelnem jeziku za leto 1991. Zupančič je v svojem delu upošteval novejšo selitvene tokove in ugotovil, da živi znaten del Slovencev, nad 6000, zunaj območja avtohtone poselitve. Nekatera nova naselitvena jedra so sorazmerno močna: na Dunaju nekaj manj kot 2000, v Gradcu okrog 1000 in v vseh drugih velikih avstrijskih mestih nad 100 slovensko govorečih ljudi. Dejansko je Slovencev (po jeziku) statistično nad 20.000, poleg teh pa še dobrih 10.000 zdomcev, ki bivajo v Avstriji začasno. Skupaj torej nad 30.000 oseb slovenskega porekla po uradni statistiki. S pomočjo terenskih preučevanj je avtor skupno slovensko populacijo v Avstriji ocenil na najmanj 60.000 oseb.

Študija sloni na obsežnem terenskem delu, pri katerem je avtor uporabil več kot 500 anket in nad 100 intervjujev, analiziral stare in najnovejše statistične podatke ter uporabil obsežno literaturo. Na nek način je to monografija o Slovincih v Avstriji, ki jo odlikuje preseženost pogledov na strnjeno, podeželsko in še precej kmečko populacijo. Čeprav avtor jasno loči avtohtono manjšino od priseljencev in zdomcev, kolikor je pač glede na podatke mogoče, jih uvršča v enotno slovensko narodno skupnost tako v historičnem kakor modernem pogledu. Avtor že v jedrnatem uvodu ter v kratkem zgodovinskem pregledu podčrta kompleksnost in celovitost narodnega vprašanja. Slovenstvo umešča v evropski in svetovni okvir in na Slovence gleda kot na celoto ter ugotavlja, da smo po značilnostih etničnega obnašanja podobni ostalim evropskim narodom, čeprav se zaveda razlik med posameznimi skupinami Slovencev v Sloveniji in po svetu. Slovenci v Avstriji so del slovenskega naroda, in sicer kot pripadniki narodne manjšine, izseljenci in zdomci.

Avtor je dal s tem delom pomemben teoretski in metodološki prispevek k preučevanju narodnega vprašanja v okviru socialne in politične geografije, posebej kar zadeva narodno identiteto. Avtor je pri tem upošteval globalne tokove etničnega razvoja v Evropi in svetu, ilustriral pa ga je predvsem z domačimi, slovenskimi primeri (skupin prebivalstva v Sloveniji, Slovencev na območjih avtohtone poselitve v sosednjih državah ter zdomcev in izseljencev), ki so, globalno gledano, podobni kot pri pripadnikih drugih narodov v Evropi. Je prvo delo, ki povezuje probleme vseh Slovencev v Avstriji ne glede na kriterije avtohtonosti in trenutnega bivalnega območja, jasno pa upošteva in podčrta razlike v njihovi kulturi, zavesti, vsebini in obliki identitete ter stvarnih življenjskih razmerah kot so na primer demografska, socialna in izobrazbena struktura ter način poselitve. Strukturo obravnava dinamično, kot stanje (preseki) procesa. Posebej se je posvetil vprašanju identitete, ki jo pojmuje kot vsebino etničnosti in ne zgolj kot zunanjo »fasado« narodne pripadnosti. Ugotovil je vsebino identitete, sestavljeno iz subjektivnih in objektivnih elementov, ki jih je razvrstil v jezikovno-kulturne, zgodovinske (izvor, rod), prostorske, socialnogospodarske in politične elemente. Za identiteto pripadnikov manjšin je značilen določen primanjkljaj elementov narodne identitete, kar je znamenje asimilacije, in pojav večplastnosti identitete. Posebej je ugotavljal tudi pogoje oblikovanja in ohranjanja oziroma spreminjanja narodne identitete. Z novo metodo komunikacijskega kroga je na eni strani ugotovil razlike v uporabi slovenskega jezika pri slovenskih prebivalcih, ki živijo v različnih območjih, na drugi strani pa tudi oblike, v katerih se pojavlja. S tem je že načeto tudi vprašanje zaščite slovenskega prebivalstva, ki živi zunaj ozemlja avtohtone poselitve. Kako naj v pogojih prostorske razpršenosti zadržijo svojo identiteto? To vprašanje je dokaj novo in mu bo zato v prihodnosti treba posvetiti tako teoretsko kakor tudi praktično pozornost. Ne glede na tip poselitve so za manjšine zelo pomembni stiki in povezanost z matičnim narodom. Avtor je v svojem delu pokazal na prostorske funkcije narodnih manjšin v obmejnem prostoru, posebej pri čezmejnem povezovanju. V tem pogledu je pomembno tudi manjšinsko prebivalstvo, ki kljub oddaljenosti od državne meje opravlja določene prostorske funkcije meddržavnega sodelovanja, kot na primer dunajski in graški Slovenci. Zato je izjemnega pomena njegovo opozorilo na tako imenovani funkcionalni prostor, ki poleg območja naselitve obsega tudi tisti prostor, kjer pripadniki manjšine, a tudi izseljenci in zdomci, opravljajo različne funkcije, kot so na primer izobraževanje, delo, oskrba in podobno. Avtor je posebej izpostavil sedanje razmere različnih skupin Slovencev v Avstriji v pogojih moderne urbane in informacijske družbe ter sodobnim pogojem oblikovanja in ohranjanja identitete.

Pri varstvu položaja in identitete narodnih manjšin je pomembna na eni strani integriranost v večinsko družbo, na drugi strani pa mora manjšina izkazovati določeno funkcionalnost, potrebnost obstoja, saj je le na ta način lahko vezivo izboljšanja mednarodnih odnosov, pobudnik in, kolikor je to glede na številčnost pač mogoče, tudi nosilec dejavnosti v gospodarstvu, kulturi, izobraževanju, cerkvi, politiki v obmejnih in etnično mešanih okoljih. Zato so pripadniki manjšin danes dvojezični ali večjezični. Gotovo ni naključje, da uspevajo slovenske srednje šole v pogojih zmanjšane rodnosti in asimilacije slovenskega življa ohranjati ali celo povečevati število učencev prav z programi večjezičnosti.

Avtor je v svojem delu z upoštevanjem celotne Avstrije kot prostora slovenske poselitve z upoštevanjem različnih oblik etničnega bivanja, jedrnatim zgodovinskim in k celovitosti narodnega vprašanja stremecim pregledom, s strukturno analizo, z obsežnim terenskim delom, upoštevanjem vseh dose-danjih popisov in ocen in uporabo nad 400 enot citirane literature ter izrazito interdisciplinarnim pristopom opravil veliko in v nekaterih pogledih tudi pionirsko delo, vsekakor pa celovit pregled o današnjem življenju in problemih Slovencev v Avstriji. Delo je še posebej dragoceno zaradi jasno opredeljenih teoretičnih izhodišč in izdelane metodologije preučevanja narodne identitete, ki jo je mogoče upora-biti na primerih drugih manjšin oziroma etničnih skupnosti kjerkoli v Evropi in drugje.

Vladimir Klemenčič

Hans-Georg Frede in Stephan Dabbert (urednika):

Handbuch zum Gewässerschutz in der Landwirtschaft

Landsberg 1999: Ecomed, 451 strani, ISBN 3-609-65272-1

V predgovoru drugega, dopolnjenega ponatisa Priročnik za varovanje vode v kmetijstvu je zapi-sano, da je bilo do sredine osemdesetih let v ospredju razpravljanje o onesnaževanju talne in tekoče vode zaradi kmetijskih dejavnosti, da pa se je stanje v devetdesetih letih bistveno spremenilo, kar je posle-

dica interdisciplinarnega razumevanja varovanja vode ter večje odgovornosti do vode. Zato so se spremenili oziroma okrepili zaščitni ukrepi za varovanje vode tudi v kmetijski stroki.

Priročnik so avtorji napisali zato, da bi pozitivne izkušnje interdisciplinarnega varovanja vode v Nemčiji posredovali tistim, ki se ukvarjajo z vprašanji obremenjevanja voda zaradi kmetijstva. Spoznanja avtorjev so rezultat njihovih praktičnih izkušenj in ravno ta posebnost posebej odlikuje priročnik.

Priročnik je rezultat interdisciplinarnega sodelovanja številnih sodelavcev z nemških vladnih in raziskovalnih ustanov. Njihov cilj je bil povezati praktične izkušnje s terena in rezultate znanstvenega preučevanja problematike obremenjevanja vode ter oblikovati uporabne postopke za varovanje vode. Priročnik je »informativna podlaga« kmetovalcem, ki morajo pri obdelovanju prsti nujno poznati njihove značilnosti, če hočejo ohraniti čisto tekočo ali podtalno vodo. Praktični postopki so namenjeni tudi zaposlenim na vodnogospodarski upravi, na podjetjih za oskrbo z vodo in na vodnogospodarskih podjetjih. Priročnik je namenjen tudi tistim študentom »geo« znanosti, ki se izobražujejo o vodah, prsteh in ekologiji vode.

Priročnik je razčlenjen na več poglavij. V začetnem delu knjige je sodoben pregled obremenjevanja vode v kmetijstvu. Sledi predstavitev praktičnih zaščitnih ukrepov pri gospodarjenju z vodo. Dodane so številne tabele za odčitavanje potrebnih podatkov. Vsebinski poudarek je na novejših ukrepih za varovanje vode v kmetijstvu.

V drugem, obsežnem poglavju sledi predstavitev kmetijstva kot onesnaževalca vode. Govora je o vnosu hranil v vodo, njihovem izvoru, vnosu fitofarmaceutskih sredstev v prsti in nato v vodo ter o postopkih za spremljanje erozije, nevarnosti izpiranja prsti in postopkih za zmanjšanje vnosa škodljivih snovi iz rastlinske proizvodnje v vodo.

Sledijo poglavja o ekonomskem vrednotenju postopkov varovanja vode, strategiji podjetij za varovanje voda, ekološkem kmetijstvu, posebnih in trajnih kulturnih rastlinah. Na koncu so predstavljeni pravni okviri in politične spremembe, ki vplivajo na spremembe v obremenjevanju vode.

Iz pregleda vsebin je razviden velik poudarek na posredovanju praktičnih zaščitnih ukrepov za varstvo različnih oblik voda. Nasveti izvirajo iz praktičnih izkušenj kmetijstva in vodnega gospodarstva, zato naj bi služili reševanju problemov med strokama. Prikazana je tesna zveza med naravnimi prvimi pokrajine (vode, prsti) in ekonomijo, kar je razvidno iz naslednjih vsebinskih sklopov:

- pregled nad vnosi škodljivih snovi v vodo in njihova ekonomska problematika,
- razumevanje erozijskih procesov izpiranja prsti v gospodarstvu,
- poznavanje postopkov za zmanjšanje onesnaževanja v poljedelstvu, živinoreji, gojitvi posebnih kulturnih rastlin,
- razumevanje in uporaba ekoloških in ekonomskih podatkov na nivoju postopkov proizvodnje,
- preračunavanje parametrov za zaščito vode,
- informiranost o pravnih okvirih varovanja vode.

Priročnik je opremljen s pojmovnim indeksom in zajetnim seznamom literature. Grafična oprema je črno-bela, bistvene misli so zbrane na »informativnih robovih« v zelenih okvirčkih, ki se smiselno dopolnjujejo. Dodane so preglednice, sheme in diagrami, ki vsebinsko dopolnjujejo priročnik.

Pomembno sporočilo priročnika je: čisto vodo lahko ohranimo le s skupnim znanjem in delom. Različne znanstvene stroke morajo svoja spoznanja povezati s praktičnimi izkušnjami. Poudarek je na interdisciplinarnem razumevanju prvin v pokrajini in tu se kaže mesto tudi geografski znanstveni stroki, ki se bo morala bolj intenzivno vključiti v reševanje okoljskih problemov.

Ana Vovk Korže

KRONIKA**Akademik Igor Vrišer – sedemdesetletnik**

Ljubljana, 13. 1. 2000

CARMEN NAROBÉ

V navadi je, da poskušajo najožji sodelavci slavljenca ob takšnem jubileju podati pregled prehojene življenjske, predvsem pa znanstveno-strokovne in pedagoške ter širše poti, najpogosteje z vidika celotnega ustvarjalnega opusa slavljenca. S tem soglašam le delno. Prvič zaradi tega, ker sem seveda globoko prepričan, da tak jubilej ne sme in ne more biti zgolj navada, saj se prispevki o slavljenicah ne pišejo zaradi navade, marveč zaradi spoštovanja do človeka, znanstvenika, strokovnjaka, sodelavca kolega, profesorja, prijatelja, in ne nazadnje seveda tudi zaradi ustvarjalnega dela, ki ga je opravil. Drugič zaradi tega, ker lahko govorimo samo o doseganem delu z določenega področja ustvarjanja avtorja, ne pa tudi o ustvarjanju, ki šele nastaja, sedaj, ta trenutek. In tretjič zaradi tega, ker lahko ob taki priložnosti zapišemo o slavljenču tudi del tistega, kar morda nikoli ni bilo zapisano, kar je bilo mogoče velikokrat izrečeno na formalen ali neformalen način, ali pa še nikoli ni bilo na glas povedano, in je šele sedaj prilika, da se o tem spregovori. Še prav posebej velja to ob tej priložnosti, ko praznuje sedemdesetletnico akademik in redni profesor dr. Igor Vrišer, ki je neprestano prisoten v geografskih znanstvenih in strokovnih ter pedagoških krogih že več kot štirideset let.

Pri tem pa seveda ne gre za preštevanje stvari, za podatke o tem, kdaj se je rodil, kam ga je vodila življenjska pot, kdaj je dosegel določeno strokovno stopnjo in univerzitetno zvanje, katere pomembne funkcije je opravljal, kaj in koliko je napisal, kakšna priznanja je dobival za uspešno delo in tako dalje. Z vseh teh zornih kotov o profesorju Igorju Vrišerju ni težko pisati, saj je že samo njegova bogata zakladnica strokovnih člankov na področju teoretskih, metodoloških in vsebinskih vprašanj sistema poselitve oziroma urbanega sistema lahko predmet številnih razprav. Prepričan pa sem, da bo tudi za takšne preglede in njihove ocene še dovolj časa in priložnosti.

Na eni strani lahko rečemo, da marsikatero strokovno besedilo, ki ga je predvsem v zgodnjih ustvarjalnih letih napisal profesor Igor Vrišer, danes ni več v ospredju pozornosti strokovnih geografskih in regionalnih planerskih razprav. Pri tem ne gre zato, da ta spoznanja in rezultati znanstvenega in raziskovalnega dela ne bi bila več na takšen ali drugačen način aktualni, marveč preprosto zato, da so ta besedila postala sestavni, obvezni, nesporni del številnih referenc domačih in tujih strokovnjakov, ki v sedanjem času razmišljajo o geografski stroki, o urbanem sistemu in regionalnem razvoju. Le malo je znanstvenih in strokovnih raziskav in razprav znotraj geografije s področja ekonomske, urbane, industrijske in agrarne geografije ter geografske regionalizacije, ki se ne sklicujejo na prispevke, ki jih je zapisal oziroma jih objavlja profesor Igor Vrišer. Na drugi strani pa postajajo različni geografski pristopi in koncepti, ki jih je zastopal in jih zastopa profesor Igor Vrišer, ponovno predmet podrobnejših strokovnih analiz, preverjanj in vrednotenj.

Profesor Igor Vrišer je vedno zastopal geografsko stroko, in to zelo uspešno. Verjetno tudi zaradi tega, ker je neprestano odpiral teoretske, metodološke in vsebinske strokovne razprave znotraj same geografije in znal ponuditi strokovna spoznanja tudi drugim strokam in širšim strokovnim krogom, in ne nazadnje tudi laični javnosti, in sicer na razumljiv, jasen in uporaben način. In to tako, da je skozi konkretne raziskave »geografske stvarnosti« na področju ekonomske, urbane, industrijske in agrarne geografije ter regionalnega planiranja tudi nakazal možne rešitve, opozarjal na njihove dobre in slabe strani ter možne vplive in posledice. Osrednje dejstvo je, da je profesor Igor Vrišer vedno bil in bo prisoten v geografskih strokovnih krogih in tudi zunaj njih predvsem zaradi svoje strokovne korektnosti.

Pri tem nikoli ni skrival in zamolčal vsaj dveh stvari. Prve in brez dvoma najpomembnejše, uresničevanja temeljnega geografskega poslanstva: opis in razlago pokrajine, stvarnih razmer, pojavov in procesov takšnih, kot so. In pri geografskem poznavanju splošnih, posebnih in posameznih značilnosti pokrajin Slovenije je pravi mojster. Ne spomnim se, da na številnih terenskih vajah po Sloveniji ne bi znal odgovoriti na študentska vprašanja, pa naj je šlo še za tako vsakdanje vprašanje, kako se imenuje tista vasica na zahodnem robu hriba. Tudi to vedenje ima za profesor Igorja Vrišerja globlji pomen. Teh dejstev namreč nikoli ni imel samo za faktografijo, za gola dejstva, marveč za enega izmed temeljnih podlag, ki omogočajo geografiji, da opravlja svoje poslanstvo, kot orodje, brez katerega ni prvega geografskega pristopa. To sodi k abecedi geografije, ki se je lahko naučiš samo tako, da si v pokrajini. Šele prek tega in s pomočjo tega nam je omogočeno nadaljnje geografsko spoznavanje, poznavanje, razumevanje in razlaga stvarnih razmer. O njih se da pisati na splošno, univerzalno, abstraktno, vendar zgolj prek konkretnega, posameznega, specifičnega, v vseh njihovih pojavnih oblikah, funkcijah in strukturah. Drugo dejstvo je, da je profesor Igor Vrišer tudi zgodovinar in da so mu blizu zgodovinski pogledi, pa naj gre za metodološko naravnost in prikaz regionalnega razvoja ali za iskanje zgodovinskih virov kot pomoč za opis in razlago razvoja pokrajine kot celote ali posameznih pojavov in procesov. Pa ne gre za historicizem, daleč od tega. Razumeti je, da je tudi zgodovinski vidik geografske stvarnosti eden izmed metodoloških ali pa samo analitičnih orodij pri poskusih členitve in sinteze ter poskusih celovite razlage pokrajin, regij in razvoja.

Profesor Igor Vrišer se je vedno z vsemi strokovnimi močmi in srcem zavzemal za aplikacijo geografskih spoznanj za potrebe regionalnega planiranja. In tu ne razume aplikacije zgolj in samo v strokovnem smislu, marveč v širšem družbenem pogledu. Trdno zastopa stališče, da se aplikacija ne sme končati z analizo. Zastopa sicer klasični koncept »analize pred planom«, in tu vidi pomembno in temeljno vlogo geografske stroke. To je tisto, kar daje težo geografski stroki v več ali manj interdisciplinarnih borbah in soočenjih različnih strokovnih, velikokrat pa tudi čisto laičnih mnenj. Pri tem je neomajen in načelen. Vendar načelen tudi v tem pogledu, da geografske koncepte uresničuje z lastnimi konkretnimi raziskavami, znanstvenimi in strokovnimi prispevki ter številnimi objavami. Njegove razprave in prispevki so strukturirani okoli stvarnih dejstev. Mogoče je bil ravno zaradi tega včasih razumljen, vsaj v nekaterih strokovnih planerskih krogih, kot preveč tog, preveč stvaren, a se je kaj hitro velikokrat izkazalo, da so argumenti stvarnih geografskih razmer pogosto postavili na trdna tla marsikatera sme-

la predvidevanje. Na drugi strani pa je bil verjetno ravno zaradi takega znanja tako dobro sprejet v planerskih krogih.

Nesporno lahko govorimo o pojmu »geografske šole« na področju regionalnega planiranja v Sloveniji. In temelje te šole, če jo smem imenovati kar »geografska regionalna planerska šola«, je vsekakor postavil profesor Igor Vrišer. Lahko da ne v takem vrstnem redu, kot je zapisano, nesporno pa na vseh področjih, ki jih omenjam. Profesor Igor Vrišer je postavil predmet regionalnega planiranja med osrednje in usmeritvene predmete na dodiplomskem študiju na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo (sedanji Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo), na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehnične fakultete in na Pedagoški fakulteti ter na Fakulteti za gradbeništvo v Mariboru. Osrednje prepoznavne vsebine te šole so v prvi vrsti vsekakor geografske podlage za regionalno planiranje oziroma geografski koncept, pristop k analizi stvarnih razmer v pokrajini, regijah, različnih prostorskih enotah, pojavov ali procesov za potrebe regionalnega planiranja. Danes bi to poimenovali z izrazom »ciljno usmerjena analiza«. Analiza, ki naj odgovori na vprašanja o temeljnih dejavnih razvoja oblik, funkcij in struktur pokrajine in regije. Na tem področju je profesor Igor Vrišer venomer poudarjal in neomajno vztrajal na tem, da je geografska stvarnost – pokrajina – natančno določen predmet znanstvena raziskovanja, ki zahteva lastno terminologijo in metode. Za profesorja Igorja Vrišerja geografija nikoli ni bila zgolj metoda, samo določen način gledanja, ne zgolj metodologija, marveč znanstvena veda in zato mora jasno opredeliti svoj predmet proučevanja in ne zgolj samo to, kako gleda na pokrajino. Zgodovinski razvoj geografske stroke, geografski avtorji in geografske institucije ter objavljena geografska dela številnih avtorjev nedvomno govore v prid temu. Profesor Igor Vrišer se dobro zaveda, da lahko geografija edino na ta način enakopravno prispeva in vstopa v interdisciplinarni in multidisciplinarni značaj znanstvenega in strokovnega raziskovalnega in ne nazadnje tudi praktičnega dela na področju regionalnega planiranja.

Elementi »geografske regionalne planerske šole« so po zaslugi profesorja Igorja Vrišerja prerasli redne dodiplomske študijske okvirje in se nadaljevali še na individualni podiplomski študijski program na Oddelku za geografijo ter na Interdisciplinarni podiplomski študijski program iz urbanističnega in prostorskega planiranja na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo. K zadnjemu interdisciplinarnemu študijskemu programu lahko dodamo poleg regionalnega planiranja še predmet urbano geografijo. Še več, profesor Igor Vrišer je z vztrajanjem na geografskih konceptih in udejanjanju le-teh v številnih znanstvenih ekspertizah, raziskavah in strokovnih prispevkih ter akademskih krogih odpiral vrata tudi ostalim temeljnim geografskim predmetom, ki so jih predavali dr. Ivan Gams, dr. Darko Radinja, dr. Matjaž Jeršič, če omenim le nekatere, in so postali prepoznavni del planerske izobrazbe. Pri tem pa velja še posebej poudariti, da številni in raznovrstni rezultati geografske planerske šole niso ostali in ne ostajajo zgolj v akademskih krogih. Tudi po zaslugi profesorja Igorja Vrišerja in njegovega raznovrstnega strokovnega sodelovanja so bili in so prisotni tako na znanstvenoraziskovalnem področju številnih geografskih in tudi planerskih institucij, državnih in regionalnih zavodih ter uradih, kakor tudi v vsakodnevni planerski praksi na občinski ravni planiranja.

Ob jubileju profesorja Igorja Vrišerja bi zlahka lahko zapisali, da ni kaj dodati ali odvzeti od tistega, kar je bilo zapisanega. Sam naj seveda presodi, ali se strinja z našim mnenjem. Kljub temu pa si želimo, da bi profesor Igor Vrišer napisal, poleg tistega, kar ima sam v načrtu, vsaj še knjigo s predlaganim naslovom: Regionalno planiranje, dvaindvajset let pozneje.

Andrej Černe

Pomembnejša bibliografija akademika Igorja Vrišerja

Letošnji jubilar akademik profesor dr. Igor Vrišer je s svojo bogato publicistično dejavnostjo pomembno sooblikoval slovensko geografsko bibliografijo druge polovice 20. stoletja. V petih desetletjih raziskovalnega in pedagoškega dela je objavil prek 300 del, od tega 22 samostojnih publikacij, 52 laboratorov, 170 razprav, 49 pomembnejših poljudnih člankov, okrog 40 recenzij. V slovenski bib-

liografski bazi COBIB se njegovo ime v vlogi avtorja, soavtorja, urednika ali mentorja pojavi v 380-ih bibliografskih enotah. Prek štirideset del je objavil zunaj meja Slovenije, zlasti v republikah bivše Jugoslavije ter v Švici, Nemčiji, Franciji, Avstriji in na Nizozemskem.

Še več nam o pomenu znanstvenega delovanja Igorja Vrišerja povedo drugi kazalci, ki se v zadnjem času uporabljajo za ocenjevanje uspešnosti in odmevnosti raziskovalnega dela. Med njimi se v scientometriji najpogosteje uporablja analiza citiranosti. Pregled citiranih avtorjev v osrednji slovenski geografski reviji *Geografski vestnik* za obdobje 1980–1999 je pokazal, da se Igor Vrišer uvršča na četrto mesto med najpogosteje citiranimi slovenskimi geografi, takoj za Ivanom Gamsom, Svetozarjem Plešičem in Antonom Melikom. Pomemben je tudi mednarodni odmev nekaterih razprav, saj je Igor Vrišer eden od redkih slovenskih geografov, ki se pojavljajo med citiranimi avtorji v največji mednarodni bibliografski bazi Social Sciences Citation Index.

Žal nam prostor ne dopušča, da bi v celoti predstavili njegov publicistični opus. Omejili smo se na samostojne publikacije, znanstvene in strokovne članke ter pomembnejše poljudnoznanstvene prispevke. V pričujoči bibliografiji niso zajete številne študije, raziskovalne naloge in elaborati, ki so nastali za različne naročnike (za planerske ustanove, občine in za nekdanjo Raziskovalno skupnost Slovenije). Prav tako smo izpustili prek sto recenzij, poročil, diskusijskih prispevkov in gesel v enciklopedijah. O njegovem dolgoletnem pedagoškem delovanju priča tudi mentorstvo pri več kot šestdesetih diplomskih, magistrskih nalogah ter doktoratih. Podrobnejši podatki o teh delih so zabeleženi v bibliografski zbirki COBIB. Popolna osebna bibliografija Igorja Vrišerja pa je objavljena v petih izdajah publikacije *Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev Univerze v Ljubljani*.

Bibliografija je urejena kronološko po tipologiji prispevkov. Skoraj vsa navedena dela so dostopna v knjižnici Oddelka za geografijo Filozofske fakultete, bodisi kot original ali kot separadni odtis:

• **samostojne publikacije** (knjige, učbeniki, pomembnejše raziskovalne naloge):

Razvoj prebivalstva na območju Ljubljane. Ljubljana: Zgodovinsko društvo za Slovenijo, 1956, 67 str. (Knjižnica Kronike; 2)

Geografija rudarskih mest v črnem revirju: geografija Trbovelj, Zagorja in Hrastnika: doktorska disertacija. Ljubljana: [samozal.], 1961, 203 str.

Rudarska mesta Zagorje, Trbovlje, Hrastnik. Ljubljana: Slovenska matica, 1963, 218 str.

Uputstva za proučevanje geografije gradova. Ljubljana: Geografsko društvo Slovenije, 1963, 37 str.

Die Region in der Landesplanung. Zürich: Institut für Orts-, Regional- und Landesplanung an der ETH, 1965, 32 str.

Osnove geografskega dela. Ljubljana: Univerzitetna založba, 1966, 284 str.

Mala mesta v SR Sloveniji: problemi njihovega obstoja in nadaljnega razvoja. Ljubljana, Inštitut za geografijo, 1969, 169 str., 32 str. pril.

Sodobni svet: družbena geografija. Maribor: Obzorja, 1969, 2 knj. (soavtor A. Lah)

Uvod v geografijo: osnove geografskega dela. Ljubljana: Univerza, 1969, 504 str.

Vplivna območja jugoslovanskih mest in drugih središč. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 1972, 142 str.

Industrializacija Slovenije: metodološka zasnova industrijske geografije. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, 1973, 134 str.

Urbana geografija: skripta. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, 1973, 246 str.

Uvod v geografijo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1976, 387 str.

Industrializacija Slovenije. Ljubljana: Zavod SRS za družbeno planiranje, 1977, 90 str. (Zavod SRS za družbeno planiranje, področje za prostorsko planiranje; 33)

Regionalno planiranje. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978, 356 str. (Tokovi)

Report on the Yugoslav national settlement system. Ljubljana: Institute of geography, 1980, 31 str.

Geografija: poskusni učbenik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1981, 113 str. (Srednje izobraževanje, Skupna vzgojnoizobraževalna osnova) (soavtor)

- Industrializacija Jugoslavije. Del 3, Razmestitev industrijskih dejavnosti v Jugoslaviji. Ljubljana, Inštitut za geografijo, 1982, 140 str.
- Uvod v geografijo. 4. izd. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 1982, 414 str.
- Sodobni svet: družbena geografija. Maribor: Obzorja, 1983, 2 knj. (soavtorja V. Bračič, A. Lah)
- Urbana geografija. Ljubljana: Interdisciplinarni podiplomski študij prostorskega in urbanističnega planiranja pri Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 1984, 240 str.
- Geografija 1. Dopolnjena izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1986, 123 str. (Srednje izobraževanje, Skupna vzgojnoizobrazbena osnova) (soavtor)
- Uvod v geografijo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 1987, 458 str.
- Geografija 1. Dopolnjena izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990, 119 str. (Srednje izobraževanje) (soavtor)
- Uvod v geografijo. 5. izd. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 1992, 458 str.
- Agrarna geografija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 1995, 218 str.
- Metodologija ekonomske geografije: metode, viri, bibliografija na primeru Slovenije. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 1997, 125 str.
- Uvod v geografijo. 6. izd. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 1998, 414 str.
- Geografija Slovenije. Ljubljana: Slovenska matica, 1998, 501 str. (urednik in soavtor)
- Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana: Vlada, Služba za lokalno samoupravo, 1999, 126 str. (urednik in soavtor)
- znanstveni članki in sestavki, objavljena predavanja na konferencah:**
- Goriška Brda: gospodarska geografija. Geogr. zb. 2 (1954), str. 51–113
- Morfološki razvoj v Goriških Brdih. Geogr. zb. 4 (1956), str. 159–183
- Izveštaj o radu komisije za izradu uputstva za proučavanje gradova. V: Zbornik radova: V kongres geografa FNR Jugoslavije održanog u NR Crnoj Gori od 8–16 septembra 1958. Cetinje: Geografsko društvo NR Crne Gore, 1959, str. 467–468
- Nastanek in razvoj Nove Gorice: geografija novo nastajajočega mesta. Geogr. vestn. 31 (1959), str. 45–78
- Doseljevanje v Zagorje. Geogr. vestn. 32 (1960), str. 247–257
- Ugotavljanje perspektivnega razvoja prebivalstva. Geogr. vestn. 35 (1963), str. 69–79
- Regionalno prostorsko načrtovanje turizma v postojnski občini. Geogr. vestn. 36 (1964), str. 51–68
- Geografska izhodišča pri omejevanju mest in njihovih vplivnih območij. Geogr. vestn. 37 (1965), str. 143–161
- Landesplanung in Jugoslawien. Plan (Solothurn) 22 (1965), str. 87–94
- Regija v prostorskem planiranju. Urbanizem 3 (1965), št. 4/6, str. 102–115
- Kartiranje izrabe tal v urbanih območjih. Geogr. vestn. 38 (1966), str. 69–92
- O aplikaciji geografije. Geogr. obz. 14 (1967), št. 3, str. 101–104
- O centralnih naseljih. Geogr. vestn. 39 (1967), str. 143–154
- Sistemi agrarnega izkoriščanja tal v SR Sloveniji. Ekon. rev. 18 (1967), št. 2, str. 192–211
- Centralna naselja v Jugoslaviji. V: Zbornik na VIII kongres na geografite od SFRJ vo Makedonija od 9. IX. do 14. IX. 1968. Skopje: Sojuz na geografskrite društva na SFRJ: Geografsko društvo na SR Makedonija, 1968, str. 237–253
- Centralna naselja v Jugoslaviji. Ekon. rev. 19 (1968), št. 4, str. 395–430
- O funkcijski klasifikaciji mest. Geogr. vestn. 40 (1968), str. 115–120
- Regionalizacija in centralna naselja v regionalnem planiranju. Ekon. rev. 19 (1968), št. 2, str. 145–152
- Centralna naselja u Jugoslaviji i aspekti njihovog razvitka u budućnosti. V: Kongres urbanista u Mostaru. Mostar, 1969, str. 9–12
- The systems of agrarian utilization of land in Socialist Republic of Slovenia. V: Excursion guide and some case studies of land utilization in Slovenia. Ljubljana: Univerza, Inštitut za geografijo, 1969, str. 36–38
- Družbenoekonomski položaj slovenskih mest. Ekon. rev. 21 (1970), št. 3/4, str. 428–457
- Kvantitativna geografija. Geogr. vestn. 42 (1970), str. 97–110

- O urbanem sistemu Slovenije. Teor. praksa 7 (1970), št. 12, str. 1666–1682
- Le citta alpine della Slovenia (Jugoslavia). V: 21. Congresso di geographia italiana. Verbania, 1971, str. 345–353
- Društveno-ekonomske osnove slovenačkih gradova. V: Jugoslovanski simpozij o urbani geografiji, Ljubljana, 5–7. oktober 1970. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze, 1971, str. 131–144 (Geographica Slovenica; 1)
- Jugoslovenska urbana geografija u posleratnom periodu. V: Jugoslovanski simpozij o urbani geografiji, Ljubljana, 5.–7. oktober 1970. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze, 1971, str. 13–23 (Geographica Slovenica; 1)
- The pattern of central places in Yugoslavia. Tijdschrift voor economische en sociale geografie 62 (1971), št. 5, str. 290–300
- The urbanization of Yugoslavia. Geografisch tijdschrift 1971, št. 4, str. 491–495
- O geografskem proučevanju slovenskih mest. Geogr. vestn. 44 (1972), str. 115–122
- Prostorske aglomeracije v regionalnem planiranju. V: Mednarodni simpozij o regionalnem prostorskem planiranju. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za regionalno prostorsko planiranje, 1972, str. 82–89 (Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje; 26)
- Socio-economic bases of slovenian towns. V: Géographie et perspectives a long terme. Sablé: Coconier, 1972, str. 255–265
- Mesta in centralna naselja v Severovzhodni Sloveniji. V: Geografski simpozij o Severovzhodni Sloveniji: Maribor, 13. do 15. oktobra 1972. Maribor: Obzorja, 1973, str. 74–84 (Geographica Slovenica; 2)
- Städte in Slowenien: einige Merkmale des Städtetetzes, der Entwicklung und sozialökonomischen Bedeutung der Städte. V: Sozialgeographische Probleme Südosteuropas. Kallmünz/Regensburg: Lassleben, 1973, str. 75–85 (Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie; 7)
- Vplivna območja jugoslovanskih mest in drugih središč. Geogr. vestn. 45 (1973), str. 21–44
- Vplivna območja slovenskih mest. V: Regionalni prostorski plan za območje SR Slovenije, Stanje v prostoru in razvojne težnje: dokumentacijsko gradivo II. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za regionalno prostorsko planiranje, 1973
- Znanstveno raziskovanje in regionalno planiranje. V: Planiranje v Skandinaviji: prispevki s študijskega potovanja po Danski in Švedski. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za regionalno prostorsko planiranje, 1973, str. 45–49
- Gradovi srednje veličine u urbanom sistemu. V: Razvoj i planiranje gradova srednje veličine: 8. simpozijum, Beograd, 25.–26. 11. 1974. Beograd: Jugoslovanski institut za urbanizam i stanovanje, 1974, knj. 1, 23 str.
- Mesta in urbano omrežje v SR Sloveniji: značilnosti njihovega razvoja in družbenogospodarskega pomena s posebnim ozirom na mala mesta. Geogr. zb. 14 (1974), str. 179–336
- Mesto in podeželje – eden od aspektov socialnega razlikovanja. V: Socialnogeografski aspekti socialnega razlikovanja med slovenskimi pokrajinami. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze, 1974, str. 108–119 (Geographica Slovenica; 3)
- Populacijski razvoj slovenskih mest. V: I. slovenski demografski simpozij. Komunikacije. Ljubljana: Demografski institut, RCEF, 1974, 19 str.
- Recherches typologiques sur l'utilisation agricole du sol en Slovénie: quelques résultats. Bulletin de la Société languedocienne de la géographie 8 (1974), št. 2, str. 172–190. (soavtorja S. Ilešič, J. Medved)
- Regionalni razvoj in urbanizacija. 2, Urbanizacija. V: Družbeni razvoj SR Slovenije 1947–1972. Ljubljana: Komunist, 1974, str. 181–184
- Uticajne sfere jugoslovenskih gradova i drugih središta. V: Zbornik IX kongresa geografa Jugoslavije u Bosni in Hercegovini od 24. do 30. 9. 1972. Sarajevo: Geografsko društvo Bosne i Hercegovine, 1974, str. 365–376
- Le zone d'influenza delle citta slovene e delle localita centrali con particolare riguardo alle regioni di confine. V: Atti IV incontro geografico italo-sloveno (Pordenone, 28–29 ottobre 1973), Parte 1. Le

- minoranze etnico-linguistiche della frontiera italo-jugoslava. Udine: Istituto di Geografia della Facoltà di Lingue e Letterature straniere dell'Università di Trieste, 1974, str. 141–154 (Pubblicazioni dell'Istituto di Geografia; 1)
- Nove meje geografije. Geogr. vestn. 47 (1975), str. 3–9
- The pattern of central places in Yugoslavia. V: Urbanization in Europe. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1975, str. 139–146
- Raziskovalne metode v industrijski geografiji. Geogr. vestn. 47 (1975), str. 165–175
- The systems of agrarian utilization of land in the Socialist Republic of Slovenia. V: Izraba tal v vzhodno-srednje evropskih deželah. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze, 1975, str. 95–96 (Geographica Slovenica; 4)
- Yugoslavia. V: Essays on world urbanization. London: G. Philip, 1975, str. 331–340
- The areas of influence of Yugoslav cities and towns. V: International geography '76. Section 7, Geography of population. Moskva, 1976, str. 335–339
- Industrialisierung von Slowenien. V: Sozialgeographische Fragestellungen: Beiträge zum Symposium in Ljubljana/Maribor, im Oktober 1975. Frankfurt am Main: Universität, Geographisches Institut, 1976, str. 183–194 (Materialien; 5)
- Razvoj industrije v Sloveniji. Geogr. vestn. 48 (1976), str. 29–45
- Die Probleme der Raumplanung in Jugoslawien. V: Der ländliche Raum – eine Aufgabe der Raumplanung; Festschrift für Theo Weidmann und Ernst Winkler. Zürich: Institut für Orts-, Regional- und Landesplanung, 1977, str. 182–191 (Schriftenreihe zur Orts-, Regional- und Landesplanung; 28)
- Razvoj industrije u Sloveniji. V: Zbornik X jubilarnog kongresa geografa Jugoslavije, održanog u Srbiji od 15. do 20. septembra 1976. Beograd: Srpsko geografsko društvo, 1977, str. 234–238
- Urbanizacija jugoslovenskih občin: v luči faktorske analize. Geogr. vestn. 49 (1977), str. 131–138
- Bewertung der standortsbestimmende Faktoren bei der Gründung der Industriebetriebe in der Sozialistischen Republik Slowenien. V: Socialnogeografski problemi obmestnih in obmejnih območij. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze, 1978, str. 29–37 (Geographica Slovenica; 8)
- Geografska veda v Sloveniji. Geographica Iugoslavica 1 (1978), str. 42–58 (soavtorica T. Šifrer)
- O lociranju industrije na regionalni ravni. V: Sedlarjevo srečanje, Ljubljana, Magistrat, 18. in 19. maj 1978. Ljubljana: Urbanistično društvo Slovenije, 1978, 15 str.
- Slovensko urbano omrežje in policentrični razvoj. V: II. slovensko-slovaški geografski simpozij, Maribor, 11.–14. december 1975. Maribor: Pedagoška akademija, 1978, str. 65–76 (Geographica Slovenica; 7)
- O regionalnem razvoju Goriške in Nove Gorice. V: Priprava prostorskih planov v SR Sloveniji. Nova Gorica: Društvo urbanistov Nova Gorica: Zveza urbanistov Slovenije, 1979, 10 str.
- Pomen mariborske (podravske) regije v slovenskem gospodarstvu. V: Mariborsko Podravje: zbornik 11. zborovanja slovenskih geografov, Maribor, 28.–30. 6. 1978. Ljubljana: Geografsko društvo Slovenije, 1979, str. 65–81
- Razmišljanja o geografiji. Geogr. vestn. 51 (1979), str. 83–96
- Industrializacija Jugoslavije. V: Urbana in industrijska geografija. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, 1980, str. 209–223 (Geographica Slovenica; 10)
- Industrializacija SR Srbije. Statističar 2 (1980), št. 7/8, str. 87–94
- Industrialization in Yugoslavia. Geographica Iugoslavica 2 (1980), str. 101–111
- Naselbinski sistem v Jugoslaviji. Geogr. vestn. 52 (1980), str. 93–105
- The Yugoslav settlement system. V: The national settlement systems: topical and national reports. Warsaw: International Geographical Union, Commission of National Settlement Systems, Polish Academy of Sciences, 1980, str. 399–441
- Industrialisierung und die zentralörtlichen Systeme in Jugoslawien. V: Industrialisierung und Urbanisierung in sozialistischen Staaten Südosteuropas. Regensburg: Lassleben, 1981, str. 43–65 (Münchener Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie; 21)

- Razmestitev industrije v Jugoslaviji. V: Raziskovalno delo Inštituta za geografijo Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Ljubljana: Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, 1981, str. 5–38 (Geographica Slovenica; 12)
- Razprava o geografiji. Geogr. vestn. 53 (1981), str. 85–92 (soavtorji I. Gams et al.)
- Razvoj industrije na Gorenjskem. V: Gorenjska: referati in gradivo na 12. zborovanju slovenskih geografov v Kranju in na Bledu od 15. do 17. oktobra 1981. Ljubljana: Geografsko društvo Slovenije, 1981, str. 31–46
- O geografskem proučevanju podeželja. V: Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja: gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici Geografskega društva Slovenije. Ljubljana: Geografsko društvo Slovenije, 1982, str. 11–22
- Prostorsko planiranje v pariški regiji. IB, Inf. bilt. 16 (1982), št. 9/10, str. 9–13
- Industrialization in the slovene alpine areas. Geographica Iugoslavica 5 (1983), str. 71–78
- Razmeštaj industrije u Jugoslaviji. V: Zbornik XI kongresa geografa SFRJ održanog u SR Crnoj Gori od 28. IX do 2. X. 1981. Titograd: Savez geografskih društava SFRJ, Geografsko društvo SR Crne Gore, 1983, str. 197–205
- »Behavioural geography«. Geogr. vestn. 56 (1984), str. 63–70
- Die Entwicklung der Industriebetriebe in Slowenien aus historisch-geographischer Sicht unter besonderer Berücksichtigung des Alpen- und Alpenvorlandes. V: Raumstrukturen der randalpinen Bereiche Bayerns und Sloweniens. Regensburg: Lassleben, 1984, str. 29–40 (Münchener Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie; 27)
- Razvoj industrije v dolenski regiji. V: Dolenjska in Bela krajina: prispevki za 13. zborovanje slovenskih geografov v Dolenjskih Toplicah od 12.–14. oktobra 1984. Ljubljana: Geografsko društvo Slovenije, 1984, str. 182–192
- Das Siedlungssystem in Jugoslawien. V: Urbane und suburbane Entwicklung im Rhein-Main-Gebiet (Bundesrepublik Deutschland) und Slowenien (Jugoslawien) im Vergleich: Beiträge zum Symposium in Frankfurt am Main, im Oktober 1983. Frankfurt am Main: J. W. Goethe Universität, Institut für Kulturgeographie, 1984, str. 15–33 (Materialien; 9)
- System der gesellschaftlichen Planung in Jugoslawien. V: Urbane und suburbane Entwicklung im Rhein-Main-Gebiet (Bundesrepublik Deutschland) und Slowenien (Jugoslawien) im Vergleich: Beiträge zum Symposium in Frankfurt am Main im Oktober 1983. Frankfurt am Main: J. W. Goethe Universität, Institut für Kulturgeographie, 1984, str. 171–174 (Materialien; 9)
- Urbanistično planiranje in javno mnenje. IB, Inf. bilt. 18 (1984), št. 5, str. 12–17
- The yugoslav national settlement system. V: Urbanization and settlement systems: international perspectives. Oxford: Oxford University Press, 1984, str. 400–411
- The geography of electric power production. Geographica Iugoslavica 7 (1985), str. 43–51
- Historična geografija: cilji, pomen in metode. Geogr. vestn. 57 (1985), str. 73–81
- Industrializacija koroške regije. V: Geografsko proučevanje primernosti organiziranja proizvodnih celic na Koroškem: raziskovalna naloga. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1985, str. 83–138
- Položaj, stremljenja in dosežki slovenske socialne geografije. V: Stanje in razvoj družbenih znanosti na Slovenskem: posvetovanje, Ljubljana, 29. in 30. marca 1984. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, 1985, str. 209–225 (Vprašanja znanosti)
- Primerna območja za lokacijo industrije v občini Ravne na Koroškem. V: Geografsko proučevanje primernosti organiziranja proizvodnih celic na Koroškem: raziskovalna naloga. 2. faza raziskave. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Oddelek za geografijo, 1985, str. 35–73 (soavtor A. Černe)
- Regionalni razvoj v SR Sloveniji. Ekon. rev. 36 (1985), št. 4, str. 271–288
- Geografija – humanistična veda. Geogr. vestn. 58 (1986), str. 83–85

- Geografija in etnologija. V: O razmerju med geografijo in etnologijo. Ljubljana: Oddelek za geografijo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1986, str. 1–11 (Dela; 3)
- Industrializacija koroške regije. V: Geografsko proučevanje uvajanja celične proizvodnje na Koroškem. Ljubljana: Oddelek za geografijo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1986, str. 29–38 (Dela; 2)
- Izbor industrijskih lokacija u regionalnom planiranju. Geografski pregled 31/32 (1987/1988), str. 45–51
- Medjuindustrijski proizvodni i prostorni odnosi. V: Zbornik XII kongresa geografa Jugoslavije, održanog u Vojvodini od 29. septembra do 6. oktobra 1985. Novi Sad: Savez geografskih društava Jugoslavije, Geografsko društvo Vojvodine, 1987, str. 226–230
- Primerna območja za namestitvev industrije v občini Postojna. V: Notranjska: zbornik 14. zborovanja slovenskih geografov, Postojna, 15.–17. oktobra 1987. Ljubljana: Zveza geografskih društev Slovenije, 1987, str. 271–282 (soavtor A. Černe)
- Razvoj in problemi industrije na Notranjskem. V: Notranjska: zbornik 14. zborovanja slovenskih geografov, Postojna, 15.–17. oktobra 1987. Ljubljana: Zveza geografskih društev Slovenije, 1987, str. 265–270
- Razvojne dileme suvremene jugoslovenske geografije. Geografski glasnik 49 (1987), str. 13–16
- Regionale Entwicklung in der Sozialistischen Republik Slowenien (Jugoslawien). V: Socialna geografija in regionalni razvoj. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1987, str. 13–25 (Dela; 5)
- Regionalni razvoj v SR Sloveniji. V: Teorija in metodologija regionalne geografije. Ljubljana: Oddelek za geografijo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1987, str. 113–123 (Dela; 4)
- Spremembe v zemljiških kategorijah v Sloveniji: gradivo za geografsko monografijo o Sloveniji. Geogr. vestn. 59 (1987), str. 37–49
- Zapis o regionalni geografiji. Geogr. vestn. 59 (1987), str. 127–131
- Agrarni sistemi v SR Sloveniji leta 1985. Ekon. rev. 39 (1988), št. 1, str. 19–34
- Centralna naselja v SR Sloveniji leta 1987. Geogr. zb. 28 (1988), str. 123–151
- The distribution of industry in Yugoslavia. Geographica Iugoslavica 9 (1988), str. 51–67
- Ekonomska regionalizacija: teorija in praksa. Geogr. vestn. 60 (1988), str. 129–138
- Industrializacija 1953–1981 v SR Sloveniji. V: Urejanje prostora 1: pregled novejših raziskav. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije, 1988, str. 49–59
- Die Industrie in der SR Slowenien – Entwicklung und Strukturen. V: Wirtschaftliche Zusammenarbeit zwischen Ländern verschiedener gesellschaftlicher Systeme: Kooperationen von Unternehmen aus Bayern und Slowenien. Bayreuth: Universität, Lehrstuhl Wirtschaftsgeographie und Regionalplanung, 1988, str. 35–50 (Arbeitsmaterialien zur Rumordnung und Raumplanung; 47)
- Živnoreja v SR Sloveniji: prispevek h geografski monografiji Slovenije. Geogr. vestn. 60 (1988), str. 83–96
- Agrarian systems in SR Slovenia (Yugoslavia). Geographica Iugoslavica 10/11 (1989), str. 61–75
- Policentrizem v Sloveniji. IB, Inf. bilt. 23 (1989), št. 5, str. 11–17
- Razmestitev obrtne dejavnosti v SR Sloveniji. V: Geografija in aktualna vprašanja prostorskega razvoja. Ljubljana: Oddelek za geografijo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1989, str. 208–217 (Dela; 6)
- Regionalni razvoj v Sloveniji. V: Zbornik predavanj: 25. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 3.–15. 7. 1989. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 1989, str. 181–195
- Zur Industrialisierung Sloweniens. V: Landeskundliche Beiträge aus Kärnten und Friaul-Julisch-Venetien. Klagenfurt: Institut für Geographie der Universität, 1989, str. 33–50 (Klagenfurter Geographische Schriften; 8)
- Agrarian systems in the Republic of Slovenia (Yugoslavia). Geographica Iugoslavica 12 (1990), str. 53–60
- Aplikacija geografije za družbene potrebe. Geogr. vestn. 62 (1990), str. 147–154
- Ekonomskogeografska regionalizacija Koprškega Primorja. V: Primorje: zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov, Portorož, 24.–27. oktobra 1990. Ljubljana: Zveza geografskih društev Slovenije, 1990, str. 247–252

- Ekonomskogeografska regionalizacija Republike Slovenije: na podlagi vplivnih območij centralnih naselij in dejavnostne sestave prebivalstva. *Geogr. zb.* 30 (1990), str. 129–247
- Ekonomskogeografska regionalizacija severovzhodne Slovenije. *Znan. rev., Družbosl. filoz.* 2 (1990), št. 2, str. 149–162
- Industrijska naselja v Republiki Sloveniji. V: *Urejanje prostora 2: pregled novejših raziskav*. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije, 1990, str. 16–19
- Nekaj misli o prihodnjem razvoju prostorskega planiranja v Sloveniji. V: *Urejanje prostora 2: pregled novejših raziskav*. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije, 1990, str. 15 (soavtor A. Černe)
- O regionalizaciji republike Slovenije. V: *Posvet slovenskih občin na temo »regionalizacija«*, Krško, 25. marec 1991. Krško: Savaprojekt; Ljubljana: Inštitut za regionalno ekonomiko, 1991, 13 str. loč. pag.
- Socialnogeografska regionalizacija in upravna reforma v republiki Sloveniji. V: *Geografska problematika Severovzhodne Slovenije*. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991, str. 7–15 (Dela; 8)
- Delovno gradivo o oblikovanju novih občin v Republiki Sloveniji. V: *Lokalna samouprava v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Skupščina Republike Slovenije, 1992, str. 20–95 (Poročevalec Skupščine Republike Slovenije, pos. št., 30. mar. 1992)
- Economic-geographic development of Slovenia. V: *Slovenia, geographic aspects of a new independent European nation*. Ljubljana: Zveza geografskih društev Slovenije, 1992, str. 51–63
- Industrialization of Slovenia. *GeoJournal* 27 (1992), št. 4, str. 365–370
- Die Regionalisierung von Slowenien. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft* 134 (1992), str. 235–247
- Die administrativen Reformen und die Regionalisierung der Republik Slowenien. V: *Regional problems in East-Central Europe after the political changes: proceedings to the international conference in Pécs, 14–17 October 1992*. Pécs: Department of General Social Geography and Urbanistics, Center for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences, 1993, str. 91–96
- Agrarian economy in Slovenia. *GeoJournal* 31 (1993), št. 4, str. 373–377
- Družbenogospodarska in dejavnostna usmeritev slovenskih mest. *Geogr. zb.* 33 (1993), str. 7–40 (soavtor D. Rebernik)
- Oblikovanje upravnih okrajev. V: *Savinjska, možnosti regionalnega in prostorskega razvoja*. Ljubljana: Zveza geografskih društev Slovenije, 1993, str. 17–31
- Einige wirtschaftsgeographische Überlegungen über die möglichen Beziehungen der Nachfolgestaaten Jugoslawiens zur Europäischen Gemeinschaft. V: *Südosteuropa und die europäische Integration*. München: Südosteuropa Gesellschaft, 1994, str. 65–84 (Südosteuropa aktuell; 18)
- Ozemeljsko oblikovanje občin. V: *Zakaj v nove občine*. Ljubljana: Vlada, Služba za reformo lokalne samouprave, 1994, str. 31–36
- Formation of administrative districts in the Republic of Slovenia. V: *Environment and quality of life in Central Europe: problems of transition: conference proceedings*. Praha: Faculty of Science, Charles University, 1995, 5 str.
- O metodiki geografskega proučevanja. *Geogr. vestn.* 67 (1995), str. 169–178
- Opredelitev mest in mestnih občin v Republiki Sloveniji. V: *Geografska problematika slovenskega alpskega sveta in slovenskih mest*. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1995, str. 77–112 (Dela; 11)
- The development, present significance and future prospects of socialist agricultural enterprises in Slovenia. *GeoJournal* 38 (1996), št. 2, str. 151–156
- Družbeni proizvod slovenskih mest. V: *Socialnogeografski problemi*. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, 1997, str. 195–213 (Dela; 12)
- Regionalizacija Slovenije. *IB rev.* 31 (1997), št. 9/10/11, str. 6–17
- Družbenogeografska regionalizacija Slovenije. V: *Geografija Slovenije*. Ljubljana: Slovenska matica, 1998, str. 490–493

- Funkcije mest. V: Geografski atlas Slovenije: država v prostoru in času. Ljubljana: DZS, 1998, str. 306–307
- Gospodarska geografija. V: Geografija Slovenije. Ljubljana: Slovenska matica, 1998, str. 362–433
- Industrija. V: Geografski atlas Slovenije: država v prostoru in času. Ljubljana: DZS, 1998, str. 220–225
- O regionalizaciji Slovenije. V: Regionalizem v Sloveniji: zbornik. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1998, str. 131–140 (Zbirka Pravo in politika)
- Regional development of slovenian landscapes. V: Regional physical planning – practice and challenges: proceedings of the international conference on the occasion of the 30th anniversary of nationally organised physical planning in Slovenia (1968–1998). Ljubljana: Urad RS za prostorsko planiranje, 1998, str. 62–74
- Regionalni razvoj slovenskih pokrajin. V: Zbornik mednarodnega strokovnega posveta ob 30. obletnici organiziranega prostorskega planiranja v Sloveniji na državni ravni (1968–1998). Ljubljana: Urad RS za prostorsko planiranje, 1998, str. 63–73
- Slovenia. V: Privatization in rural Eastern Europe: the process of restitution and restructuring. Cheltenham: E. Elgar, 1998, str. 274–300 (Studies of communism in transition)
- Središčna (centralna) naselja. V: Geografski atlas Slovenije: država v prostoru in času. Ljubljana: DZS, 1998, str. 308–309
- Tipi kmetijske rabe zemljišč (kmetijski sistemi). V: Geografski atlas Slovenije: država v prostoru in času. Ljubljana: DZS, 1998, str. 210–211
- Deset ali petindvajset pokrajin v Sloveniji? V: Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana: Vlada, Služba za lokalno samoupravo, 1999, str. 90–95
- Regionalizacija. V: Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana: Vlada, Služba za lokalno samoupravo, 1999, str. 38–63
- Regionalizacija Slovenije in regionalni razvoj. V: Zbornik referatov. Ljubljana: Visoka upravna šola, 1999, str. 253–263
- Regionalni razvoj slovenskih pokrajin in občin. IB rev. 33 (1999), št. 2/3, str. 47–67
- Upravnopolitične razdelitve Slovenije v preteklosti. V: Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana: Vlada, Služba za lokalno samoupravo, 1999, str. 31–37
- Upravnopolitične ureditve v Evropi. V: Pokrajine v Sloveniji. Ljubljana: Vlada, Služba za lokalno samoupravo, 1999, str. 26–30
- **strokovni in poljudni članki:**
- Kako prodira kultura v Arktiko: primer Labradorja. Proteus, 15 (1952/1953), št. 7, str. 179–184
- Padanje gladine Kaspijskega morja. Proteus, 15 (1952/1953), št. 9, str. 261
- Erozija prsti. Proteus 16 (1953/1954), št. 3, str. 100–105
- Nekaj novih podatkov o prebivalstvu. Geogr. vestn. 25 (1953), str. 222–223
- Nove poteze v gospodarski geografiji Sovjetske zveze. Geogr. vestn. 25 (1953), str. 210–214
- Železniški problem v Vzhodnih Alpah. NR, Naši razgl. 2 (9. maj 1953), št. 9, str. 7–8
- Begunci v Nemčiji. NR, Naši razgl. 3 (6. nov. 1954), št. 21, str. 8
- Geografija in regionalno planiranje. Geogr. vestn. 26 (1954), str. 191–194
- Norveško-britansko-švedska ekspedicija v Antarktiko 1949–1952. Proteus 17 (1954/1955), št. 4/5, str. 101–105
- Nekaj geografskih misli o sodobnem urbanizmu. NR, Naši razgl. 4 (8. jan. 1955), št. 1, str. 5–6
- Urbanizem in sodobnost. NR, Naši razgl. 4 (14. maj 1955), št. 9, str. 212–213
- Dnevni dotok zaposlenih v Koper. Geogr. obz. 4 (1957), št. 2, str. 34–38
- Nekateri urbanistični posegi v turizem ob slovenski obali. Tur. vestn. 5 (1957), št. 9, str. 252–254
- Nova Gorica. Geogr. obz. 5 (1958), št. 2, str. 1–5
- Nekaj misli o geografskem proučevanju mest. Geogr. obz. 9 (1962), št. 3/4, str. 3–9
- Prostorsko načrtovanje v Črnem revirju. NR, Naši razgl. 12 (8. jun. 1963), št. 11, str. 225; 12 (22. jun. 1963), št. 12, str. 246
- Problemi modernega urejanja mest: na primeru Velenja. Geogr. obz. 11 (1964), št. 2, str. 27–32

- Prostorsko načrtovanje na Poljskem. Geogr. vestn. 36 (1964), str. 97–101
- Regional science: nova znanstvena panoga. NR, Naši razgl. 13 (23. maj 1964), št. 10, str. 189
- Temeljni problemi prostorskega planiranja v Švici. NR, Naši razgl. 14 (27. mar. 1965), št. 6, str. 124–125
- Dileme regionalnega planiranja pri nas. Teor. praksa 4 (1967), št. 1, str. 33–47
- O nekaterih problemih sodobne demogeografije. Geogr. obz. 14 (1967), št. 1, str. 1–18
- Gradski kontrasti vo Jugoslavija. Geogr. vidik 1 (1970), str. 63–71
- Razvoj urbanega sistema v Sloveniji. Večer (Marib.) 27 (25. mar. 1971), št. 70
- Urbanizacija Jugoslavije. Geogr. obz. 18 (1971), št. 1/2, str. 12–17
- Vplivna območja slovenskih mest. IB, Inf. bilt. 7 (1973), št. 3, str. 4–7
- O industrijski geografiji. Geogr. vestn. 46 (1974), str. 97–109
- Temelji gospodarjenju s slovensko pokrajino: o zasnovi urbanizacije SR Slovenije. Delo, 16 (5. okt. 1974), str. 23
- Nekatere ugotovitve o lokacijski teoriji. AB, Arhit. bilt., 7 (1977), št. 34, str. 13–14
- Dr. Jakob Medved, izr. profesor. Objave – Univ. Edvarda Kardelja Ljublj. 1978/1979, št. 2, str. 52–53
- Kratka bibliografija geografskih radova o celokupnoj Jugoslaviji. Geographica Iugoslavica 1 (1978), str. 89–91
- Stanku Polajnjarju v spomin. Geogr. vestn. 50 (1978), str. 229–230
- Tudi občine so prevelike. Obv. odloč., 1 (1979), str. 52–53
- Profesor dr. Marjan Žagar – šestdesetletnik. Geogr. obz. 27 (1980), št. 1/2, str. 39–40
- Trideset let Nove Gorice. Primorska srečanja, 5 (1981), str. 5–38
- Dr. Avguštin Lah – šestdesetletnik. Geogr. vestn. 56 (1984), str. 116–118
- Dr. Vladimir Kokole – šestdesetletnik. Geogr. vestn. 57 (1985), str. 107–109
- Elektrogospodarstvo v Jugoslaviji. Geogr. obz. 32 (1985), št. 4, str. 37–42
- Slovenski geografi ob smrti akademika profesorja dr. Svetozarja Ilesiča. Geogr. vestn. 57 (1985), str. 3–6
- Družbeno planiranje v SFR Jugoslaviji in SR Sloveniji. Geogr. obz. 33 (1986), št. 1, str. 31–41
- Slovar strokovnih terminov iz družbenega in prostorskega planiranja. Geogr. obz. 33 (1986), št. 1, str. 42–56
- Ob štiridesetletnici združitve Slovenskega Primorja s Slovenijo. Geogr. vestn. 59 (1987), str. 3–12
- Ob sedemdesetletnici profesorja dr. Vladimira Bračiča. Geogr. vestn. 61 (1989), str. 198–200
- Andrej Briški – šestdesetletnik. Geogr. vestn. 62 (1990), str. 177–179
- Prispevek Antona Melika h geografiji slovenskih naselij. Geogr. vestn. 62 (1990), str. 35–38
- Upravno-politična reforma in regionalizacija Slovenije. Delo. Sobotna priloga 33 (15. jun. 1991), št. 138, str. 21; 33 (22. jun. 1991), št. 144, str. 25
- Za obnovljeno vlogo regionalnega planiranja. Urbani izziv 1991, št. 15, str. 3–8
- Lokalna samouprava v Republiki Sloveniji – oblikovanje novih občin. Geogr. šoli, 2 (1992), str. 33–37
- Akademik prof. dr. Ivan Gams – sedemdesetletnik. Delo (Ljublj.) 35 (20. jul. 1993), št. 165, str. 2
- Ob šestdesetletnici mag. Dušana Faturja. Geogr. vestn. 66 (1994), str. 188–189
- Evalvacija prostorskih raziskav za obdobje 1990–1994. Znan. Tehnol. 1995, št. 8, str. 93–104 (soavtorji V. Mušič, V. Klemencič, M. Tepina)
- Ob osemdesetletnici dr. Vincenca Malovrha. Geogr. vestn. 67 (1995), str. 195–197
- Odprtje razstave o akademiku in univerzitetnem profesorju dr. Svetozarju Ilesiču, Ljubljana, Zemljepisni muzej Slovenije, 4. 2. 1999. Geogr. vestn. 71 (1999), str. 173–175
- Mojca Dolgan-Petrič, Ida Knez-Račič, Mojca Mlinar-Strgar

V slovo profesorju Vincencu Malovrhu

Ljubljana, 31. 5. 2000

Teško se je poslavljati od univerzitetnega profesorja dr. Vincenca Malovrha, geografa, dragega učitelja in kolege, ki je vneto preučeval naravo in bil njen pristen ljubitelj. Ta mu je naklonila dolgo življenje: čez poldrugi mesec bi dopolnil 85 let. Njegova življenjska bilanca je bogata in razkriva izvirnega raziskovalca, ki je, karkoli je začel, delal vestno, z jasnimi cilji in do zaključka.

Rodil se je na Gorenjskem, v Predosljah pri Kranju, poleti 1915. Srednjo šolo je končal na Ptuj, univerzitetni študij zgodovine in geografije v Ljubljani pa nesrečnega leta 1941. Nesrečnega, ker je moral čakati do leta 1946, da je nastopil službo kot asistent na tedanjem Geografskem inštitutu, predhodniku sedanjega geografskega oddelka filozofske fakultete. Ob profesorju Meliku se je poglobil v pedagoško in raziskovalno delo, kajti kot ljubitelj narave je bil dober vodnik študentov za terensko delo.

V novih razmerah so se odprla vrata znanosti in izobraževanja. Univerza je že leta 1946 dobila Ekonomsko fakulteto in v programu narodnogospodarskega študija je dobila mesto tudi ekonomska geografija. Vincenc Malovrh se je odločil zanjo in je leta 1948 dobil mesto docenta na Ekonomski fakulteti. Obenem je postal tudi sodelavec Višje pedagoške šole, kjer je skupaj s profesorjema Lebanom in Oblakom prispeval k solidnemu študiju geografije. Njegovo področje je bila geomorfologija, ker je kot ljubitelj gora dobro poznal naravne pojave in se je temu posvetil z vsem žarom. Objavljal je članke s to tematiko in leta 1956 je tudi doktoriral na Prirodoslovno-matematično-filozofski fakulteti ljubljanske univerze s tezo *O metodi geomorfološke analize gorate pokrajine z vidika ekonomske, posebej agrarne geografije*.

Disertacija je objavljena v Geografskem vestniku letnika 1957/58, str. 3–66. Geomorfologija kot »eksterna dinamična geologija« je z genetsko-analitično metodo postala samostojna veja fizične geografije. Malovrh pa je izdelal »metodski sistem za geomorfološko analizo reliefa gorate pokrajine« in ga predstavil s primeri analize družbeno-ekonomskih sestavin pokrajine. Preučeval je razporeditev kmetijskih zemljišč z vidika ekonomsko-geografske inverzije ter prilagojenost nasebinskih enot, medkrajevnega prometa in lokalne energetike goratega sveta. S tem je pokazal na doline kot vodilne oblike goratega reliefa. Posvetil se je tudi izrazju; značilna je uporaba pojmov geomorfen in geomorfna formacija.

Ta razprava in nekateri članki so pokazali, kako se je kot raziskovalec od fizične geografije in podrobnejšega obravnavanja naravnih pojavov (podnebje, porečja) že usmerjal k ekonomski geografiji oziroma pozneje ekonomiki prostora in temeljem regionalnega planiranja. Njegove razprave o problematiki goratih pokrajin so poleg geomorfnihi imele tudi gospodarske vidike hribovskega kmetijstva in drugih panog. Kmetijstvo, industrijo, promet in turizem je štel za prostorske dejavnike.

Ekonomiko prostora je pozneje obravnaval vse bolj teoretično, razmišljajoče o ekonomskih vrednotah, vendar opazno z znanjem kompleksne geografije. Njegovo povezovanje ekonomske geografije in ekonomike kaže razprava iz leta 1962 *Temelji komercialne geografije*, ki je bila pomemben prispevek k tehtanju o pomenu študija ekonomske geografije za gospodarstvenike, novinarje, sociologe in politologe. Nazadnje so se v teh programih študiju geografije odpovedali. V teh razmerah se je profesor Malovrh usmeril k preučevanju problematike regionalnega planiranja in temeljev gospodarnosti, kar je bolj z ekonomskimi vidiki kot s prostorsko podlago obdelal v učbeniku *Temelji regionalnega planiranja* (v treh delih, 1977, 1979 in 1980). Prav gotovo bo šele skrben pregled in ocena njegovega dela, zlasti tudi z vidika dela *Temelji gospodarnosti*, pojasnila pomen in inovativnost njegovega življenjskega opusa. Ugotovili bodo, da je poleg geografskih in ekonomskih razprav napisal številne poučne, vendar strokovno poglobljene članke tudi za Proteus, Naše razglede, Planinski vestnik in Geografski obzornik.

Profesor Malovrh je bil ljubitelj narave in še posebej gora. Narave ni samo užival, temveč se je vanjo in v naravne zakonitosti poglobljal. Bil je pravi gornik in plezalec. Pogovori z njim so vselej imeli vsebino, in to je znal razložiti tudi študentom. Sam sem se pri njem učil geomorfologije in ekonomske geografije ter spoznaval, kako temeljito in široko je bilo njegovo znanje. Naravne pojave je znal logično opisati, toda podobe iz narave tudi narisati. S svojim delom, vestnostjo in skrbnim odnosom do slehernega sogovornika si je pridobil strokovni ugled in tudi spoštovanje.

Naj mi bo kot njegovemu študentu na višji pedagoški šoli in pozneje tudi kot stanovskemu tovarišu dovoljeno, da mu osebno, tako kot številni kolegi, izrečem globoko spoštovanje. Tega mu je izrekla tudi Zveza geografskih društev Slovenije, ki ga je imenovala za častnega člana in v imenu katere se mu želimo tukaj posebej zahvaliti za njegov prispevek k fizični in ekonomski geografiji.

Kot človek je bil profesor Malovrh skromen, kot osebnost pa izjemno kulturnen in po znanju bogat. Na kongresih nismo zastoj pričakovali, da bo razgrnil kakšno novo spoznanje. V tovariškem pogovoru,

v katerem je sodeloval s svojim prav posebnim govorom in glasom, pa smo čutili njegovo domišljeno razumevanje okolja.

Poleg cvetja, ki krasi njegovo zadnjo pot, rase v njegov spomin tudi cvetje na Golici in vsak dehteč grm kjerkoli v naši lepi deželi. Žuborijo gorski potoki in šumijo slapovi, ki jih je občudoval. Nad nami se vrtinčijo oblaki in vetrovi, ki jih je preučeval. S svojimi deli se je zapisal med tiste občudovalce in raziskovalce narave, ki jim je ta narava postala spomenik.

Avguštin Lah

ZBOROVANJA

Mednarodni seminar »Histoire et mémoire des risques naturels en région de montagne«
Grenoble, Francija, 25.–26. 11. 1999

Evropske Alpe so zaradi naravnih nesreč eno najbolj ogroženih območij na svetu. To velja še toliko bolj zaradi tega, ker so bile njihove doline že sorazmerno kmalu poseljene. Bivanje, življenje in delo v teh pokrajinah je bilo že od nekdaj tesno povezano z naravo in poznavanjem procesov, ki sodelujejo pri nastajanju in preoblikovanju površja. Če so za izredne vremenske in predvsem erozijske pojave sprva krivili zle duhove, vaške posebneže, čarovnice in podobno, pa so že pred nekaj stoletji spoznali, da se je treba tem pojavom prilagajati, ne pa jih izzivati ali se jim celo zoperstavljati. Ena od značilnosti vseh pojavov, ki jih uvrščamo k naravnim nesrečam, je prav njihovo neredno pojavljanje, kar še posebej velja za tovrstne dogodke izrednega obsega in usodnih posledic. V takem primeru je nepogrešljiv zgodovinski spomin, česar se mnogo bolj kot pri nas zavedajo raziskovalci iz drugih alpskih držav. Dejstvo pa je, da je zaradi večje poseljenosti tam mnogo več naravnih nesreč kakor v Sloveniji, zato lahko s pridom upoštevamo njihove izkušnje tudi sami.

Zato ni naključje, da je Raziskovalni center za zgodovino Italije in alpskih dežel iz Grenobla, ki deluje v okviru tamkajšnje univerze ob podpori Mednarodnega združenja za zgodovino Alp, organiziral seminar o naravnih nesrečah v gorskih pokrajinah. Na seminarju so se zbrali strokovnjaki večine alpskih držav in nekaterih njihovih sosed, pri čemer so prevladovali zgodovinarji in geografi.

Največ predavanj je bilo o različnih virih za zbiranje podatkov o preteklih naravnih nesrečah ter o njihovi današnji uporabnosti in interpretaciji.

Z naravnimi nesrečami je povezana tudi kolektivna zavest prizadetih prebivalcev, vprašanje pa je, kako se spoznanja prenašajo med generacijami. To je nenazadnje odvisno tudi od obsega posledic in višine škode pri posameznem tovrstnem dogodku. Spoznali smo problematiko poplav v Franciji v 18. in 19. stoletju, težave Nizozemcev ob velikih poplavah leta 1953, nesreče s snežnimi plazovi v Sloveniji od leta 1777 dalje, zaznavanja potresne ogroženosti na izbranem območju v francoskih Alpah v 19. stoletju kot tudi pomen zgodovinskih zapisov ob katastrofalnem izbruhu vulkana na Vezuvu in njihovo današnjo vrednost ter uporabnost.

Zanimiva sta bila tudi prispevek o arheoseizmologiji (spoznavanju preteklih potresov s pomočjo arheoloških izkopavanj) in zaključna predstavitev problematike družbene solidarnosti ob naravnih nesrečah v preteklosti ter posledično oblikovanje kriznih komunikacij, upravljanja in pomoči lokalnim skupnostim oziroma prizadetemu območju.

Večina referentov je poudarila tudi neprecenljivo vlogo geografije pri raziskovanju naravnih nesreč, predvsem pri njihovi prostorski razporeditvi in opredelitvi ogroženosti.

Seminar je potekal v prostorih Dofinejskega muzeja. Ta je od leta 1968 v nekdanjem preurejenem samostanu, ki leži v strmih hribu pod mestno trdnjavo nad reko Isere. Ker obvladuje širšo okolico, je eno od najboljših mestnih razgledišč. V njem je stalna razstava o razvoju smučanja v Alpah, v katerem imajo posebno mesto tudi naši bloški smučarji. Zaključek seminarja pa je potekal na grenoblski univerzi in je bil v znamenju podelitve častnega doktorata enemu od ustanoviteljev Mednarodnega združenja za zgodovino Alp (1995) in njegovemu trenutnemu predsedniku Jeanu-Françoisu Bergieru iz Züricha, ki je tudi sicer predsedoval dvodnevni seminarju o naravnih nesrečah. Geografsko usmerjeni udeleženci smo na koncu morda pogrešali ekskurzijo na katerega od bližnjih, zaradi naravnih nesreč ogroženih območij. Nadomestili pa smo jo z ogledom olimpijskega Grenobla, glavnega mesta francoskega dela Alp in enega od največjih francoskih univerzitetnih in raziskovalnih središč z okrog 50.000 študenti. Grenoble je danes s 155.000 prebivalci deseto največje mestno območje v Franciji, kjer »... je na koncu vsake ulice gora ...«, kot je nekoč zapisal pisatelj Henry Beyle (1783–1842), bolj znan pod imenom Stendahl.

Miha Pavšek

Sestanek o vzorčnem projektu »Integralno upravljanje porečja reke Cetine in pripadajočega obalnega območja«

Split, Hrvaška, 14.–15. 1. 2000

Center za regionalne aktivnosti Programa prioritarnih akcij (Priority Actions Programme, PAP) iz Splita je pod pokroviteljstvom Mediteranskega akcijskega plana (Mediterranean Action Plan, MAP) v okviru sodelovanja z Uradom Združenih narodov za okolje (United Nations Environment Programme, UNEP) pripravil 14. in 15. januarja 2000 delovni sestanek v tem dalmatinskem mestu. Tema srečanja je bila integralno upravljanje s porečji in pripadajočimi obalnimi območji.

Poleg izdelovalcev študije in hrvaških strokovnjakov so bili na sestanek povabljeni še predstavniki UNEP-a dr. Takehiro Nakamura, neodvisni glavni svetovalec pri pripravi metodologije dr. Harry Cossis ter po dva predstavnika Albanije in Slovenije kot mejnih morskih držav. Predstavniki Bosne in Hercegovine je bilo več, saj povrni deli porečij na Hrvaškem večkrat segajo na območje sosednje Bosne in Hercegovine.

Center za regionalne aktivnosti je predstavil prvo fazo vzorčnega projekta na porečju reke Cetine (ekološki in socio-ekonomski vidik), v katerem poizkušajo vključiti model integralnega upravljanja. Gre za kompleksno raziskovanje porečja in pripadajočega obalnega območja, kar zahteva interdisciplinarni pristop. Do sedaj so bili v projekt vključeni zlasti hidrologi, oceanologi, geologi, krasoslovci, kemiki, biologi in prostorski planerji. V tej fazi so predstavljene naravne značilnosti porečja, najznačilnejše gospodarske dejavnosti, medsebojni vplivi porečja in obalnega območja, konflikti v porečju ter izkoriščanje naravnih virov.

V porečju reke Cetine s površino okoli 4000 km² in 105 km dolgo reko živi okoli 160.000 ljudi, kar je zaradi posledic vojne skoraj petino manj kot leta 1991.

Najpomembnejši viri v porečju reke Cetine so:

- vodni viri (pet hidroelektrarn),
- mineralne surovine in rudna bogastva (lignit, sadra, mavec, glina in pesek),
- naravna dediščina (geomorfološka dediščina in mokrišča) in
- kmetijske površine (namakanje).

Na obravnavanem območju so poleg depopulacijskih območij tudi večja urbana središča Sinja (reka), Omiša (ustje reke in morska obala) in Makarske (morska obala), ki so poleg otokov Brača, Šolte, Hvara in Visa tudi največji interesenti za uporabo vodnih virov reke in pripadajočega morja z obalo.

Poleg predstavitve Načrtov urejanja povodij v Albaniji in Sloveniji je drugi del sestanka potekal predvsem v iskanju metodoloških rešitev za nadaljnje delo. Ker se je v prvi fazi raziskovalo neusklajeno, bo pri nadaljnjem delu treba upoštevati, da celotno območje predstavlja enoten naravni in funkcijski prostor, zato vse spremembe v porečju vplivajo tudi na obalna območja. Predvsem pa bo nujno preučiti razpoložljive (marsikdaj pomanjkljive) baze podatkov, na podlagi katerih se bodo upoštevale poveza-ve ob upoštevanju administrativnih in političnih delitev prostora.

Podobno kot v Sloveniji je bilo opaziti, da je geografska stroka na tem področju premalo zastopana. Kljub načelnemu soglasju, da bi morali na obravnavano območje in problematiko gledati celovito, torej z geografskega vidika, se je pokazalo, da to dejansko ni enostavno ter da primanjkuje ustrezno usposobljenih raziskovalcev.

Aleš A. Smrekar

Dvajseto zasedanje »United Nations Group of Experts on Geographical Names«

New York, Združene države Amerike, 17.–28. 1. 2000

Organizacija Združenih narodov je v šestdesetih letih začela s sistematičnim urejanjem in standardizacijo zemljepisnih imen. Dejavnosti ekspertne skupine Združenih narodov za standardizacijo

zemljepisnih imen (United Nations Group of Experts on Geographical Names ali krajšano UNGEGN) določa Resolucija številka 4. Ekspertna skupina je skupina strokovnjakov za standardizacijo zemljepisnih imen, ki koordinira in povezuje delo držav članic, spodbuja in oblikuje nacionalne ekspertne skupine za pospeševanje standardizacijo zemljepisnih imen, obvešča države članice, nudi tehnično pomoč in podobno. Sprva so delovale le naključno sestavljene skupine strokovnjakov iz različnih držav, na 2. konferenci Združenih narodov za standardizacijo zemljepisnih imen, ki je bila leta 1972 v Londonu, pa je bilo sklenjeno, da naj se ustanovijo regionalne ekspertne jezikovne skupine oziroma jezikovno-geografske enote, tako imenovane *Divisions*, ki so namenjene regionalnemu mednarodnemu sodelovanju na področju standardizacije. Trenutno je 22 takih enot. Ena od njih je tudi Enota za Vzhodno, srednjo in jugovzhodno Evropo ali East, Central and South-East Europe Division, v kateri je bila tudi nekdanja Jugoslavija, sedaj pa v njej deluje njene naslednice, tudi Slovenija, ki je leta 1997 od Madžarske celo prevzela vodenje in koordinacijo te skupine.

Slovenija je leta 1999 v Ljubljani organizirala 15. zasedanje Enote za vzhodno, srednjo in jugovzhodno Evropo, o rezultatih zasedanja pa je morala poročati na 20. konferenci Skupine strokovnjakov Združenih narodov za standardizacijo zemljepisnih imen, ki je bila v palači Združenih narodov v New Yorku.

Zasedanja sem se udeležil kot predsednik Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije. Komisija, ki so sestavljajo strokovnjaki z različnih področij, opravlja naloge nacionalnega telesa za standardizacijo zemljepisnih imen. Financiranje delovanja komisije poteka prek Geodetske uprave Republike Slovenije Ministrstva za okolje in prostora, njen sedež pa je na Geografskem inštitutu Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, kjer je shranjen celoten arhiv o delovanju mednarodnem sodelovanju komisije.

Standardizacija zemljepisnih imen pomeni ugotavljanje in predpisovanje pisne oblike zemljepisnih imen zaradi nacionalnih in mednarodnih interesov. Mednarodna standardizacija zajema vsa zemljepisna imena na Zemlji in imena na zunajzemeljskih objektih našega sončnega sistema, nacionalna standardizacija pa samo zemljepisna imena na ozemlju določene države, ki mora enakopravno upoštevati tudi jezike narodnostnih manjšin, saj naj bi zemljepisna imena odražala objektivno sliko narodnostne pripadnosti prebivalstva. Končni cilj standardizacije je uzakonjanje zemljepisnih imen, ki ustrezajo jezikovnemu izrazoslovju lokalnega prebivalstva, tako da se zemljepisna imena lahko uporabljajo v nacionalnem in mednarodnem sporazumevanju.

Mednarodna dejavnost na področju toponimije, ko jo vodi Organizacija združenih narodov, poteka predvsem na treh ravneh:

- v okviru Konference OZN za standardizacijo zemljepisnih imen, ki pomaga državam članicam in izdaja priporočila,
- v okviru Skupine strokovnjakov Združenih narodov za zemljepisna imena, ki je posvetovalno in izvedensko telo,
- v okviru delovnih skupin (Working groups), ki so imenovane za na primer definicije, podmorske in morske objekte, zunajzemeljske objekte, poenotenje latinizacijskih sistemov za nelatinične pisave, izobraževanje, imenike zemljepisnih imen, avtomatsko obdelavo podatkov, imena držav, publikacije in finance, in
- v okviru jezikovno-geografskih enot, ki so predvsem posvetovalna telesa.

Sodelovanje na konferencah in srečanjih urejajo statuti in pravilniki Združenih narodov, ki od udeležencev zahtevajo pisna pooblastila svojih vladnih organov. Na konferencah ima običajno vsaka sodelujoča država članica svoje nacionalno poročilo. Vsi predstavljeni referati se izdajo v dokumentaciji konference (Report) in predstavljajo uradne listine Organizacije združenih narodov, ki so na razpolago vsem državam članicam. Ker imajo postopki pri standardizaciji zemljepisnih imen včasih tudi politične posledice, so strogo formalizirani in pravno opredeljeni.

20. konference se je udeležilo 165 predstavnikov iz 54 držav, ki so zastopali vseh 22 jezikovno-geografskih skupin, 8 sorodnih organizacij in 7 posebnih delovnih skupin.

Za uvodnimi točkami dnevnega reda so bile na vrsti naslednje vsebine:

- poročila regionalnih jezikovno-geografskih enot,
- poročila ostalih sodelujočih organizacij,
- poročila delovnih skupin,
- srečanje delovne skupine za toponimsko izobraževanje,
- srečanje delovne skupine za toponimske podatkovne zbirke (gazetirje),
- srečanje delovne skupine za toponimsko terminologijo,
- srečanje delovne skupine za romanizacijske sisteme,
- srečanje delovne skupine za imena držav,
- srečanje delovne skupine za publiciranje in finance,
- razprava o toponimskih navodilih za urednike zemljevidov in druge urednike,
- razprava o eksonimih,
- razprava o standardizacija v večjezičnih območjih,
- razprava o arhiviranju in urejanje dokumentov UNGEGN-a,
- uresničevanje resolucij, ciljev in nalog UNGEGN-a,
- o 8. konferenci Združenih narodov za standardizacijo zemljepisnih imen,
- o 21. zasedanju UNGEGN-a,
- o drugih vsebinah,
- sprejetje sklepnega poročila UNGEGN-a.

Po zagotovilih Statističnega oddelka OZN v New Yorku bodo vsi dokumenti UNGEGN-a kmalu dostopni tudi na internetu. V odsotnosti vrste držav iz naše jezikovno-geografske enote sem moral posredovati njihova poročila in v okviru možnosti predstavljati njihove poglede, kar pa je bilo zelo težko in sem se lahko omejil le na pisne vire ali rezultate našega zadnjega srečanja v Ljubljani. Posebej dolga in poglobljena razprava je potekala o novem predlogu romanizacije, ki ga je predlagala Bolgarija. Izoblikoval se je predlog, da naj Bolgarija še enkrat razmisli o svojem predlogu, kar bo predmet poglobljene razprave na naslednjem zasedanju v Berlinu.

Avstrija je izdelala novo verzijo toponimskih navodil in gazetir s približno 7000 imeni. Dostopen bo tudi na zgoščenki. Do leta 2005 bodo ß zamenjal ss, črke ä, ö, ü pa ostajajo nespremenjene. Slovenska imena še vedno zapisujejo po nemškem pravopisu, zato smo odločno protestirali. Rezultat protesta, ki so ga udeleženci podprli, je povabilo, da za revijo Onoma Avstrijske akademije znanosti napišem prispevek in razložim naše poglede na zapisovanje slovenskih zemljepisnih imen.

Italija je pripravila drugo različico toponimskih navodil, popravili so večino napak iz prve. Še vedno pa slovenski jezik označujejo za dialekt. V razpravi, ki se je ob tem razvila, je bil omenjen tudi ladinski jezik. Odločno smo podčrtali, da to ni sprejemljivo in da gre za povsem samostojen knjižni jezik, ki pa seveda ima v konkretnem geografskem območju narečne oblike z vsemi značilnostmi samostojnega jezika.

Dobil sem vrsto koristnega kartografskega gradiva (Estonija, Kitajska, Ciper), toponimskih navodil in najrazličnejše druge informacije. Še posebej pomembna so številna nova toponimska navodila in gazetir Grčije. Za mednarodno rabo je pomembno izdajanje tako imenovanih »concise« (kratkih zgoščenih) gazetirjev, ki zajemajo zemljepisna imena do merila približno 1 : 1.000.000. Bilo bi zelo koristno, če bi tak gazetir izdelali tudi v Sloveniji in mu dodali najnovejšo karto upravne ureditve.

Grki še vedno odločno protestirajo proti uporabi imena Makedonija in ob vsaki priložnosti opozarjajo na uradno ime v Organizaciji združenih narodov: Nekdanja jugoslovska republika Makedonija. Zanimivo je, da so v neformalnem pogovoru povedali, da bi se zadovoljili z imenom Nova Makedonija.

Predstavljena je bila že četrta različica terminološkega slovarja, vendar se le v nekaj manjših podrobnostih razlikuje od prejšnje, ki smo jo v Sloveniji že vgradil v nastajajoč geografski terminološki slovar.

O dogajanju na konferenci sem poročal tudi naši misiji pri Združenih narodih, gospodu Danilu Türku, in Ministrstvu za zunanje zadeve.

Leta 2001 bo v Ljubljani 16. konferenca naše jezikovno-geografske enote, leta 2002 pa naslednje, 21. zasedanje UNGEGN-a v Berlinu. Predvidoma bo v Ljubljani leta 2001 tudi srečanje delovne skupine UNGEGN-a za toponimske podatkovne zbirke (gazetirje).

Milan Orožen Adamič

Četrta letna delavnica »EIONET Land Cover«

Praga, Češka, 10.–12. 4. 2000

V okviru Evropske okoljske agencije (European Environment Association) je bila med 10. in 12. aprila četrta letna delavnica EIONET-a (European Environment Information and Observation Network) za tematski center Pokrovnost tal (Land cover). Na delavnici ali bolje rečeno delavnem srečanju predstavnikov tematskih centrov iz evropskih držav so bili v ospredju trije sklopi:

- prispevki PTL/LC (Phare topic link/Land cover) k razvoju podatkovne mreže pokrovnosti tal,
- poročila in izmenjava mnenj o projektih na temo pokrovnost tal, izdelanih na podlagi podatkovne baze CLC (Corine Land Cover),
- organizacijski, tehnični in finančni načrti za izdelavo obnovljene in izboljšane podatkovne baze pokrovnosti zemljišč CLC 2000.

Ker predvidevam, da večini geografov in tudi ostalih bralcev Geografskega vestnika predstavljena vsebina ni najbolj poznana, naj jo v nadaljevanju na kratko osvetlim.

Evropska okoljska agencija ima za posamezna okoljska področja tako imenovane tematske centre (ETC). Na ravni posameznih držav se ta področja koordinirajo v razmerju do Evropske okoljske agencije s pomočjo nacionalnih središč (National focal point, NFP), ki so navadno pod okriljem ustreznega državnega ministrstva. Podobno kot pri priključevanju srednjih, vzhodnih in jugovzhodnih evropskih držav k Evropski zvezi so nekatere od teh držav vključene v Evropsko okoljsko agencijo prek PTL-ja (Phare topic link), ki se financira iz projekta Phare.

Tako imenovane Phare države znotraj Evropske okoljske agencije imajo PTL za naslednja okoljska področja:

- kakovost zraka (air quality),
- zračne emisije (air emissions),
- kopenske vode (inland waters),
- pokrovnost tal (land cover) in
- varovanje okolja (nature conservation).

Stalne članice pa imajo poleg že naštetih področij še tematske centre za:

- morje in obalo (marine and coast),
- prsti oziroma tla (soil),
- odpadki (waste) in
- katalog podatkovnih baz (catalogue of data sources).

Evropska okoljska agencija se bo v bodoče reorganizirala in od leta 2001 bo predvidoma tudi Slovenija njena enakopravna članica, torej prej kot bo postala članica Evropske zveze. Trenutno sta v Evropske tematske centre (ETC) vključena le predstavnika dveh slovenskih ustanov: predstavnik Vodnogospodarskega inštituta za področje kopenskih vod in avtor tega prispevka kot predstavnik Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU za področje pokrovnosti tal.

V sodelovanju z Anito Pirc Velkavrh z Ministrstva za okolje in prostor sva opravila več nalog za potrebe PTL/LC, torej pokrovnost tal. Pripravila sva vprašalnik o organizacijah s področja držav Phare, ki izvajajo projekte s področja pokrovnosti tal, o njihovem poznavanju podatkovne baze Corine Land Cover ter o poznavanje drugih pokrovnostnih podatkovnih baz. Vprašalnik sva analizirala tako, da bo podatke možno objaviti na spletnih straneh EIONET-a, ki ima zelo pomembno vlogo znotraj Evropske okoljske agencije, saj že omogoča izmenjavo podatkov, mnenj, publikacij, poročil in drugega s področja okolja. Spletno stran lahko obiščete na naslovu <http://nfp-si.eionet.eu.int>.

Podatkovna baza Corine land Cover naj bi bila osnovna digitalna baza podatkov pokrovnosti zemljišč v državah članicah Evropske okoljske agencije. Vhodni podatki so slike satelita Landsat TM, merilo kartiranja je 1 : 100.000, velikost najmanjše površine kartiranja je 25 hektarov, pozna pa kar 44 razredov pokrovnosti v treh ravneh. Za območje Slovenije je bila leta 1998 izdelana karta na osnovi ortorektificiranih satelitskih slik iz leta 1995 in 1996.

Večina udeležencev delavnice, zastopane so bile tako države članice Evropske okoljske agencije kot tudi pridružene članice ali države Phare, smo si bili enotni, da je podatkovna baza Corine Land Cover ustrezna za analizo podatkov na evropski ravni. Manj primerna je na nižjih ravneh, saj zaradi slabe ločljivosti (najmanjša površina kartiranja je 25 hektarov; v Sloveniji je nekoliko boljša, 20 hektarov), predvsem na območjih heterogene rabe zemljišč, podatki niso natančno razvidni, saj padejo v enega od mešanih razredov. Morda je Slovenija s svojimi reliefnimi in poselitvenimi značilnostmi še najbolj izrazit primer, kjer je Corine Land Cover manj primeren za študije na državni, še manj pa na regionalni ali celo lokalni ravni.

Naslednja pomanjkljivost sedanje baze podatkov je starost podatkov. V večini držav so uporabili slike s konca osemdesetih let, zato so podatki že marsikje zastareli. Seveda je analiza satelitskih slik še vedno povezana z velikimi denarnimi sredstvi, kar je za manj bogate države pomembno omejevalno dejstvo.

Zaradi zgoraj naštetih in še nekaterih pomanjkljivosti sedanje pokrovnostne baze podatkov CLC, pa tudi zaradi nadgradnje podatkovne baze in periodičnega spremljanja stanja, Evropska okoljska agencija že pripravlja CLC 2000, ki naj bi bila izdelana iz satelitskih posnetkov iz leta 2000 in dokončana do sredine leta 2001. Ločljivost satelitske slike bo izboljšana na 25 m, končne karte pa na 100 m. Upoštevana bo vsaka sprememba pokrovnosti, večja ali enaka 5 ha. Bazo naj bi obnavljali vsake tri leta, stroški pa naj bi se zmanjšali s 6 EUR na km² za CLC 1990 na 3 EUR na km² za CLC 2000. Načrta za izdelavo CLC 2000 za države Phare in s tem tudi za Slovenijo še ni, ve pa se že, da bo polovico stroškov morala kriti vsaka država sama. Verjetno pa se bo prav pri tej postavki v marsikateri državi zataknilo ...

Za konec naj povem še to, da smo Slovenijo v Pragi zastopali trije predstavniki, poleg mene še Anita Pirc Velkavrh z Ministrstva za okolje in prostor ter Daniela Šabić s Statističnega urada Republike Slovenije.

Franci Petek

Političnogeografski kongres »Politična geografija v 21. stoletju – razumeti prostorsko stvarnost in (u)videti prihodnost«

Gorica in Portorož, 24.–27. 5. 2000

Mednarodna geografska zveza (IGU) in njena Komisija za mednarodno karto sveta (ustrezneje Komisija za politično geografijo) sta Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani poverili organizacijo letnega mednarodnega političnogeografskega posveta. Zveza geografskih društev Slovenije in zgoraj omenjena ustanova sta oblikovali naslov prireditve »Politična geografija v 21. stoletju – razumeti prostorsko stvarnost in (u)videti prihodnost« oziroma »Political Geography in the 21st Century: Understanding the Place – Looking Ahead« in k sodelovanju oziroma izvedbi povabili še hrvaške (Hrvatsko geografsko društvo) in italijanske geografe (Universita degli Studi, Trieste). Posvet je potekal med 24. in 27. majem 2000 na dveh lokacijah v Sloveniji in zamejstvu (v Gorici in Portorožu) ter na terenu (Gorica–Nova Gorica–Podkloster–Trbiž–Portorož, Piranski zaliv). Strokovna postkonferenčna ekskurzija v Bosno in Hercegovino ter na Hrvaško (Ljubljana–Sarajevo–Mostar–Knin–Ljubljana) je nadaljevala delo še štiri dni. Posvet so ob tu podpisanim predsedniku organizacijskega odbora sooblikovali še dr. Maria Paola Pagnini, profesorica tržaške univerze, dr. Mladen Klemenčič, glavni urednik hrvaškega Leksikografskega zavoda v Zagrebu, dr. Milan Bufon, raziskovalec in docent Znanstveno-raziskovalnega središča v Kopru in mag. Igor Jurinčič, sodelavec Turistice, Visoke šole za turizem iz Portoroža.

FOTO COLOR LABORATORIJ, PORTOROŽ

Udeleženci političnogeografskega posveta v Portorožu.

Glede na strokovno prestižnost posveta in predvideno odmevnost v javnosti je Oddelek za geografijo oziroma Znanstveni inštitut Filozofske fakultete že spomladi leta 1999 najavil prireditev in ji namenil lastna sredstva za celostno podobo, koordinacijo in tisk prvega vabila (v angleščini), kjer je navedel razloge za organizacijo posveta in cilje, ki si jih je kongres zastavil. Alpsko-jadranski prostor je bil, skupaj s soslednjim balkanskim, tradicionalno in dolgoletno območje napetosti (»železna zavesa«) in konfrontacij (1. svetovna vojna), zaradi česar si je organizator posveta postavil naslednje smernice:

- opredeliti sodobno političnogeografsko teorijo iz evropske perspektive,
- predvideti posledice evropskega združevanja in širitve Evropske zveze,
- postaviti geopolitične temelje za bodočo »skupno evropsko hišo«,
- analizirati svetovne demografske trende in opredeliti migracijske tokove v Evropi,
- raziskati sedanje in predvidene politične in ekonomske trende v vzhodni/srednji Evropi, vključno z območjem Balkana,
- preveriti uspešnost prekmernega sodelovanja, še posebej v okvirih številnih Evroregij,
- prostorsko analizirati postkomunistično politično podobo, s posebnim oziroma na volilne trende in civilno družbo,
- obravnavati etničnogeografske vsebine in položaj evropskih manjšin ter oblikovanje nacionalne teritorialne identitete,
- raziskati sovpadanje političnogeografskih vsebin oziroma problematike s turističnimi migracijskimi tokovi,
- preučiti zgodovino oziroma zgodovinsko determiniranost politične geografije v 20. stoletju, opredeliti njen sedanji položaj in pomen ter zastaviti smernice za političnogeografska raziskovanja v 21. stoletju.

Za posvet se je prijavilo 86 znanstvenikov iz 20 držav sveta (Avstrija, Belgija, Češka, Egipt, Francija, Hrvaška, Irska, Italija, Izrael, Južna Afrika, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Poljska, Romunija, Rusija, Slovenija, Švica, Velika Britanija in Združene države Amerike). V tem številu niso zajeti ugled-

ni italijanski in slovenski politiki ter znanstveni in pedagoški delavci, ki so posvet pozdravili, kakor tudi ne okrog 30 študentov ljubljanske univerze, ki jim je politična geografija študijska usmeritev. Ob upoštevanju novinarjev in drugih zainteresiranih poslušalcev se je posveta udeležilo okrog 150 oseb. Referati so bili razporejeni v štiri plenarna zasedanja, na katerih so prednostno nastopili vabljeni predavatelji in prireditelji posveta, ter po desetih konkurenčnih tematskih sekcijah. 38 referentov je nastopilo v sekcijah, ki so bile izključno v domeni organizatorja, Oddelka za geografijo Filozofske fakultete, 23 referentov pa je predstavilo svoje prispevke v sekcijah, ki sta jih deloma promovirali in organizirali Ljudska univerza iz Trsta in Znanstveno-raziskovalno središče iz Kopra. Plenarna zasedanja so podrobneje obdelala naslednje vsebine:

- razumevanje politično-geografske preteklosti,
- alpsko-jadranski prostor,
- nova Evropa,
- vizija (politično-geografskega) znanstvenega dela v 21. stoletju.

Med neke vrste plenarno zasedanje lahko uvrščamo tudi ekskurzijo po avstrijsko-italjansko-slovenski tromeji, kjer je organizator, ob sodelovanju gostiteljev, uspel opozoriti na uspešne projekte čezmejnega sodelovanja. Prav tako lahko v to skupino predstavitev štejemo tudi ekskurzijo po Piranskem in Tržaškem zalivu, kjer je bilo ob pomoči italijanskih (dr. M. Antonsich) in hrvaških (dr. M. Klemenčič) kolegov moč nakazati različne možne rešitve tozadavnega slovensko-hrvaškega mejnega spora. Konkurenčne, panelne seje so obdelale naslednje aktualne politično-geografske teme:

- Istra – most med narodi (geopolitika Italije v razmerju do srednje in vzhodnoevropskih držav, (dvakrat)),
- srednja in jugovzhodna Evropa,
- geografija demokracije,
- sodobni evro-azijski geopolitični problemi,
- mejni spori in možne rešitve,
- evropska geopolitika,
- meje in obmejna območja v novem tisočletju (dvakrat),
- geografija globalizacije.

Vsebine, ki so jih posamezniki predstavili, so bili večinoma rezultat dolgoletnega raziskovalnega dela. Vodilni svetovni politični geograf in avtor številnih učbenikov in strokovnih razmišljanj dr. Peter Taylor je, na primer, predstavil raziskavo, s katero se ukvarja že 18 let in je z njo želel pokazati pot za novo, sodobnejšo ureditev sveta. Večstoletno funkcijo nacionalne države naj bi (ponovno) nadomestila/zamenjala mesta in njihova vplivna območja. Drugi referenti so prednostno prikazali aktualno stanje njihovih trenutnih raziskav, mlajši znanstveniki pa so poročali o lastnih disertacijah.

Organizator namerava v začetku leta 2001 izdati zbornik izbranih referatov, naravnanih na prostor srednje in jugovzhodne Evrope. Organizator je prejel ponudbo dr. Davida Newmana, urednika revije *Geopolitics*, da v omenjeni reviji objavi prispevke, ki zadevajo evro-azijski prostor, posebno Bližnji vzhod. Večja založniška hiša je izrazila željo po objavi tem, ki zadevajo globalizacijo, v posebnem zborniku oziroma knjigi. Predsednik organizacijskega odbora je prejel tudi ponudbo urednika dr. H. van der Wustena, da kot gostujoči urednik uredi enega od zvezkov revije *GeoJournal* na temo Nova Evropa.

Anton Gosar

POROČILA**Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU v letu 1999**

Ljubljana, Gosposka ulica 13, <http://www.zrc-sazu.si/giam>

Geografski inštitut Antona Melika je imel v letu 1999 deset redno zaposlenih raziskovalcev in dve tehnični delavki ter več stalnih in občasnih pogodbenih sodelavcev, ki so sodelovali pri raziskovalnih projektih in nalogah.

Inštitut ima 5 organizacijskih enot: Oddelek za geoekologijo vodi Mauro Hrvatini, Oddelek za regionalno geografijo dr. Drago Perko, Oddelek za naravne nesreče dr. Milan Orožen Adamič, Oddelek za geografski informacijski sistem dr. Matej Gabrovec in Oddelek za tematsko kartografijo mag. Jerneja Fridl.

Na inštitutu delujejo tudi knjižnica, ki jo vodi dr. Maja Topole, kartografska zbirka, ki jo vodi Meta Ferjan, in geografske zbirke, ki jih vodi Maruša Rupert.

Na inštitutu je sedež Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije. Njen predsednik je dr. Milan Orožen Adamič, sekretarka pa dr. Maja Topole.

V letu 1999 je delo potekalo v okviru novoustanovljenega raziskovalnega programa *Regionalna geografija Slovenije* ter pri dveh temeljnih projektih, dveh projektih naravne in kulturne dediščine, ciljnem projektu ter več aplikativnih projektih in nalogah.

Ministrstvo za znanost in tehnologijo je inštitutu odobrilo raziskovalni program *Regionalna geografija Slovenije* (vodja dr. Drago Perko), kamor se je deloma prenesla tudi vsebina projektov Geografska mikroregionalizacija Slovenije, Vrednotenje rabe tal z vidika naravnih in družbenih razmer, Triglavski ledenik in ledenik pod Skuto ter Geomorfološke oblike in procesi v Sloveniji. Leta 1999 je delo potekalo še v celoti po projektih, leta 2000 bo teklo deloma po projektih in deloma že po programu *Regionalna geografija Slovenije*, potem pa v celoti le še v skladu z vsebino programa.

Temeljni projekt *Geografska mikroregionalizacija Slovenije* (nosilec dr. Drago Perko) je potekal četrto leto. Raziskovalci smo s pomočjo geografskega informacijskega sistema ugotavljali najpogostejše kombinacije naravnih sestavin pokrajine v Sloveniji po 1 ha velikih kvadratnih prostorskih enotah. Reliefna spremenljivka je imela 4 razrede, kamninska 15, podnebna 9 in rastna 16, tako da je bilo vseh možnih kombinacij sestavin pokrajine kar 8640. Kot pomembne smo izločili tiste kombinacije, ki so se pojavile pogosto (velika absolutna frekvenca), kar pomeni, da so obsegale večje površine, in tiste kombinacije, ki so sicer obsegale manjše površine, vendar so bile sorazmerno pogoste (velika relativna frekvenca), kar pomeni, da je dejanska pogostnost določene kombinacije preseгла njeno teoretično pogostnost oziroma teoretično verjetnost pojavljanja te kombinacije. Hkrati smo z Wardovo metodo, ki sloni na računanju evklidskih in korelacijskih razdalj med pokrajinami, nadaljevali testiranje obstoječih regionalizacij.

Temeljni projekt *Vrednotenje rabe tal z vidika naravnih in družbenih razmer* (nosilec dr. Matej Gabrovec) je potekal tretje, zadnje leto. V tem letu smo dokončno uredili podatke o rabi tal iz Agrokarte. Dokončali smo digitaliziranje kart rabe tal iz Agrokarte v merilu 1 : 5000 občine Ormož. Tako smo pridobili podatke o rabi tal iz tega vira za celotno državo. Primerjali smo jih s katastrskimi podatki in naredili analize uporabnosti obeh virov. Končni cilj projekta je bil izdelava tipologije rabe tal. Najprej smo izbrali vzorec 300 katastrskih občin, neenakomerno razporejenih po Sloveniji. Podatke kategorij rabe tal znotraj vsake katastrske občine smo standardizirali, nato pa po Wardovi metodi hierarhičnega razvrščanja v skupine izdelali dendrogram. Z njegovo pomočjo smo izbrali smiselno število skupin, v našem primeru 9. V naslednji fazi smo katastrske občine glede na rabo tal z uporabo metode voditeljev razvrstili v 9 tipov. Tipologijo smo izdelali z uporabo podatkov iz obeh virov, to je katastra in agrokarte. Vključili smo se v delo študijske skupine za preučevanje sprememb rabe tal pri Mednarodni geografski zvezi (Study Group on Land Use and Land Cover Change), kjer sodelujemo pri pripravi atlasa sprememb rabe tal v izbranih delih sveta.

Projekt naravne in kulturne dediščine *Triglavski ledenik in ledenik pod Skuto* (nosilec dr. Milan Orožen Adamič), ki je nadaljevanje dolgoletnega inštitutskega programa, je potekal četrto leto. Nadaljevali smo z urejanjem arhivskega gradiva, prek leta pa smo Triglavski ledenik tudi redno opazovali in fotografirali. Poleg rednih klasičnih meritev obeh ledenikov smo delo na Triglavskem ledeniku dopolnili še s tremi novimi meritvami. Septembra smo po štirih letih ponovno opravili natančno geodetsko izmero ledenika. Površina ledenika se je skrčila na 1,375 ha (v letu 1995 je bila še 3,03 ha). Izmerili smo tudi položaj najstarejših merilnih točk v steni Triglava nad ledenikom, ki so danes že več deset metrov nad zgornjim robom ledenika. Z georadarjem smo na dveh prerezih prvič izmerili globino ledu in dobili podatke o izoblikovanosti pobočja oziroma kotanje, v kateri leži ledenik. Največja debelina ledu je na posameznih mestih dobrih 7 m. K sodelovanju smo povabili tudi sodelavce Inštituta za geodezijo in fotogrametrijo Fakultete za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani in DFG Consultinga, s katerimi smo izvedli snemanje Triglavskega ledenika in okolice iz zraka s fotogrametrično kamero. Pred izvedbo snemanja smo na terenu označili več kot dvajset dobro vidnih merilnih točk in geodetsko izmerili njihov položaj. Cilj teh meritev je rekonstrukcija površine in obsega ledenika iz obstoječih arhivskih fotografij iz preteklih desetletij s fotogrametričnimi metodami. V ta namen je bila na dunajski tehniški univerzi izdelana tudi kalibracija ruskega fotoaparata Horizont z vrtljivim objektivom, s katerim smo 25 let z dveh stalnih točk fotografirali ledenik. Konec oktobra smo na klasičen način izmerili še ledenik pod Skuto.

Projekt naravne in kulturne dediščine *Geomorfološke oblike in procesi v Sloveniji* (nosilec dr. Matej Gabrovce) je bil odobren v tem letu. V okviru projekta bomo zbrali dosedanja geomorfološka spoznanja in na njihovi podlagi pripravili inventar geomorfoloških oblik, katerih razprostranjenost bomo tudi kartografsko prikazali. S pomočjo terenskega dela bomo preučevali geomorfološko slabše raziskana slovenska območja in slabše preučene genetske tipe reliefa. Prvo leto dela je bilo posvečeno študiju literature, posameznim terenskim ogledom in pripravi metodologije.

Ciljni projekt *Kulturne pokrajine v Sloveniji* (nosilec dr. Drago Perko) je potekal peto leto. Raziskava temelji na hipotezi, da so za oblikovanje kulturnih pokrajin enako pomembne naravne in družbene sestavine pokrajine, oziroma, da so naravne sestavine pokrajine pomembno vplivale na oblikovanje družbenih sestavin pokrajine in s tem na kulturne pokrajine. Druga pomembna hipoteza, ki se navezuje na prvo, pa je, da je velika pestrost slovenskih kulturnih pokrajin povezana z veliko raznolikostjo in hitrim prostorskim spreminjanjem večine naravnih sestavin pokrajine v Sloveniji. Za ugotavljanje povezanosti med naravnimi in družbenimi oziroma kulturnimi prvinami pokrajine smo uporabili statistične kazalce na temelju kontingence, ki omogoča ugotavljanje odvisnosti tudi za neštevilčne spremenljivke, ki so za pokrajinske prvine sorazmerno pogoste, in statistične kazalce na temelju korelacijskega razmerja, ki omogoča ugotavljanje povezanosti med številčnimi in neštevilčnimi spremenljivkami. Na temelju izračunov korelacije smo lahko rangirali posamezne pokrajinske sestavine in prvine, te range pa upoštevali pri ponderiranju pokrajinskih prvin za tipizacijo kulturnih pokrajin. Ponderiranje je bilo premosorazmerno z višino korelacijskega koeficienta. S pomočjo neposredne povezave med geografskim informacijskim sistemom in digitalno tematsko kartografijo smo pripravili kartografske sloje za prikaz kulturnih pokrajin in njihovih prvin na tematskih zemljevidih. Z delom na terenu smo obogatili inštitutsko fototeko slovenskih pokrajin. Prvine kulturne pokrajine smo natančneje obdelali na primeru dveh panonskih pokrajin, v prejšnjih letih pa smo obdelali primere kulturnih pokrajin v alpskem, dinarskem in sredozemskem svetu.

Naslovi najpomembnejših aplikativnih projektov in nalog v letu 1999 so bili: *Vpliv potresa 12. 4. 1998 na Bovškem na stavbe, ljudi in okolje* (vodja dr. Milan Orožen Adamič), *Občina Moravče: geografske podlage za ugotavljanje optimalne rabe tal* (vodja dr. Maja Topole), *Pregledna ocena ogroženosti Ljubljane zaradi naravnih nesreč s poudarkom na potresih in poplavih* (vodja dr. Milan Orožen Adamič), *Pregled hidronimov z Državne topografske karte v merilu 1 : 25.000* (vodja Borut Peršolja), *Imenik standardiziranih imen hidronimov* (vodja Borut Peršolja), *Imenik tujih imen v slovenskem jeziku* (vodja dr. Maja Topole), *Tematske karte za Enciklopedijo Slovenije* (vodja mag. Jerneja Fridl), *Spremljanje dela Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen* (vodja dr. Maja Topole).

Inštitut izdaja znanstveno revijo Geografski zbornik (Acta geographica), ki jo ureja dr. Milan Orožen Adamič, in znanstveno knjižno zbirko Geografija Slovenije, ki jo ureja dr. Drago Perko.

Leta 1999 je izšel devetintrideseti zvezek *Geografskega zbornika* s petimi razpravami enakovredno v angleškem in slovenskem jeziku. Geografski zbornik izhaja v obeh jezikih tudi na medmrežju. Slovenska različica je na naslovu: <http://www.zrc-sazu.si/giam/gz.htm>.

V zbirki *Geografija Slovenije* sta izšli dve knjigi: *50 let Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU* avtorjev Milana Natka in Draga Perka ter *Metodologija tematske kartografije nacionalnega atlasa Slovenije* avtorice Jerneje Fridl.

Inštitut je skupaj z Geodetsko upravo Republike Slovenije Ministrstva za okolje in prostor organiziral mednarodni znanstveni sestanek *15th Session of the East Central and South-East Europe Division of United Nations Group of Experts on Geographical Names*, ki je potekal 19. in 20. aprila v Ljubljani.

Raziskovalci inštituta so v letu 1998 objavili čez sto bibliografskih enot, na domačih in tujih srečanjih predstavili več kot petdeset predavanj in bili na treh študijskih potovanjih v tujini.

Inštitut je sodeloval z Geografskim inštitutom Madžarske akademije znanosti iz Budimpešte pri standardizaciji zemljepisnih imen, z Geografskim inštitutom Univerze iz Salzburga v Avstriji pri projektu Razvoj geografskega informacijskega sistema na osnovi programskega orodja SPANS, z Inštitutom za fotogrametrijo in daljinsko zaznavanje Tehniške fakultete Univerze z Dunaja v Avstriji pri fotogrametrični izmeri površine Triglavskega ledenika v različnih časovnih presekih ter z Geografskim oddelkom Geografsko-geodetskega inštituta iz Tsukube na Japonskem pri geomorfoloških kartah in preučevanju naravnih nesreč. Z dunajskim Inštitutom za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo ter svetovnimi založbama Klett-Perthes, Westermann in De Agostini je inštitut sodeloval na področju tematske kartografije.

Dr. Drago Perko je bil mentor magistranda Borutu Peršolji in Mimi Urbanc ter doktorandoma mag. Jerneji Fridl in mag. Tomažu Podobnikarju, dr. Milan Orožen Adamič magistranda Tadeji Križnar in Mihi Pavšku, dr. Matej Gabrovec pa magistrandu Franciju Petku.

Dr. Drago Perko in dr. Milan Orožen Adamič sta 15. januarja prejela nagrado Zlati znak ZRC SAZU za »... izjemen prispevek k izidu vseh temeljnih geografskih del o Sloveniji kot državi in Sloveniji kot delu sveta v zadnjih letih ...«, dr. Maja Topole pa je za doktorsko nalogo Geoekološki pogoji za kmetijstvo in poselitev v Mirnski dolini 5. novembra prejela Melikovo nagrado za mlado raziskovalko, ki jo podeljuje Zveza geografskih društev Slovenije za perspektivne mlade geografe.

Raziskovalci inštituta so bili dejavni tudi kot uredniki in člani uredniških odborov številnih knjig in revij, v različnih komisijah državnih organov, pri Gibanju znanost mladini, kot mentorji podiplomskih mladih raziskovalcev, srednješolcev in osnovnošolcev, v Zvezi geografskih društev Slovenije in Ljubljanskem geografskem društvu ter drugod.

Drago Perko

Inštitut za geografijo v letu 1999

Ljubljana, Trg francoske revolucije 7, <http://www2.arnes.si/čljigeo1>

Inštitut za geografijo je imel v letu 1999 zaposlenih 18 sodelavcev ter dodatno še sodelavko na programu javnih del, ki je obenem opravljala tudi pripravištvu. Število ostaja torej na ravni lanskega leta, kvalifikacijska sestava pa se z novimi magistri in doktorji postopoma povečuje. V tem letu je dolgoletni sodelavec Drago Kladnik dosegel magisterij za nalogo *Leksikon geografije podeželja v luči prostorskega planiranja*, mag. Irena Rejec Brancelj pa doktorat znanosti z disertacijo *Agrarnogeografske značilnosti slovenskih pokrajin z vidika varstva okolja*. Mladima raziskovalcema Barbari Lampič in Alešu A. Smrekarju je potekel status mladega raziskovalca, decembra pa je začel z delom novi mladi raziskovalec Damir Josipovič.

V letu 1998 je bila ustanovljena programska skupina »socialna geografija«, ki je začela v letu 1999 delovati poskusno, tako da je Ministrstvo za znanost in tehnologijo del temeljnih raziskovalnih projektov, na katerih so bili angažirani doktorji, preoblikoval v raziskovalni program, del pa se je še naprej financiral kot temeljni raziskovalni projekti. Ti projekti so bili: Ranljivost okolja kot omejitveni dejav-

nik prostorskega razvoja Slovenije (nosilka dr. Metka Špes), Vpliv kvalitete okolja in ekološke ozaveščenosti na uravnotežen razvoj urbane pokrajine (nosilka dr. Metka Špes), Modeli geografskih raziskovanj sonaravnega regionalnega razvoja (nosilec dr. Marjan Ravbar), Etnični razvoj Slovenije in Slovencev v pogojih evropskega povezovanja (nosilec dr. Jernej Zupančič) in Čezmejno povezovanje narodnih manjšin v procesih evropskega povezovanja (nosilec dr. Jernej Zupančič). Projekti zajemajo predvsem vsebine regionalnega razvoja, varstva okolja in narodnega vprašanja kot del dolgoročne strateške usmeritve raziskovalnega dela našega inštituta. Naši sodelavci so sodelovali še pri projektih, ki potekajo na drugih inštitutih: Peter Repolusk je sodeloval pri projektu Medetnični odnosi v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško, ki je potekal na Inštitutu za narodnostna vprašanja, dr. Metka Špes pri projektu Izdelava modelov za presojo vplivov različnih posegov na gozd in gozdni prostor (Gozdarski inštitut), dr. Marjan Ravbar pri projektu o Ljubljani (Znanstveni inštitut Filozofske fakultete), dr. Irena Rejec Brancelj pri projektu Inventarizacija stanja slovenskih jezer in projektu Slovenska alpska jezera: paleoekologija in ekologija – procesi evtrofizacije (Nacionalni inštitut za biologijo), mag. Drago Kladnik pri projektu Vrednotenje rabe tal z vidika naravnih in družbenih razmer (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) ter dr. Jernej Zupančič pri projektu Položaj manjšin v skupnosti Alpe Jadran (Inštitut za narodnostna vprašanja).

Poleg naštetih temeljnih projektov so potekali tudi aplikativni projekti, predvsem za potrebe strokovnih podlag novega prostorskega plana Republike Slovenije, ki jih je financiral Urad za prostorsko planiranje Ministrstva za okolje in prostor. Začeli so se leta 1999 in se bodo končali leta 2000. To so: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije (nosilec dr. Marjan Ravbar), Omrežje naselij in prostorski razvoj Slovenije (nosilec dr. Marjan Ravbar), Družba in prostorski razvoj Slovenije (nosilec dr. Jernej Zupančič); dr. Marjan Ravbar je sodeloval v večjem obsegu še pri dveh nalogah istega financerja, ki sta prijavljeni na Urbanističnem inštitutu ter na Inštitutu za ekonomska raziskovanja. Gre za interdisciplinarne aplikativne projekte. Poleg teh smo pridobili projekt Prostorski, okoljski, socialni in gospodarski učinki intenzivnega kmetovanja v rastlinjakih (nosilka dr. Irena Rejec Brancelj), ki ga je naročila Mestna občina Ljubljana prek javnega razpisa. Ista avtorica je sodelovala tudi pri projektu Sustainable development of Cultural Landscapes in the Border Region Austria–Slovenia (Urbanistični inštitut). Mag. Drago Kladnik je sodeloval pri projektih Imenik tujih imen v slovenskem jeziku (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU), Goriška A–Ž (Pomurska založba) in Dokončanje slovenske geografske terminologije.

Tudi letos smo vodili strokovne ekskurzije za absolvente slovenskih šol z avstrijske Koroške (Jernej Zupančič).

Sodelavci Inštituta za geografijo smo se udeležili 12 znanstvenih in strokovnih srečanj v Sloveniji in 6 v tujini, imeli 6 vabljenih predavanj v Sloveniji in enega v tujini, aktivno sodelovali na dveh delavnicah in vodili 7 ekskurzij. Skupno smo objavili 71 prispevkov. Pomembnejši posamični knjižni objavi sta bili *Leksikon geografije podeželja* avtorja Draga Kladnika in *Slovinci v Avstriji* avtorja Jerneja Zupančiča. Bili smo soavtorji knjig *Slovensko-hrvaški obmejni prostor: življenje ob meji* (Peter Repolusk), *Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji* (Jernej Zupančič; delo je izšlo tudi v italijanski, madžarski in angleški različici), *Kras – Pokrajina, življenje, ljudje* (Irena Rejec Brancelj, Drago Kladnik), priročnik *Prostorsko planiranje rekreacije na prostem* (Dejan Cigale) in *Notranjska A–Ž* (Bibijana Mihevc). V okviru založniške dejavnosti smo nadaljevali z izdajanjem publikacije *Geographica Slovenica*. V letu 1999 smo izdali dve številki: najprej *Nove možnosti podeželja s povzetki trilateralnega projekta med Slovenijo, Češko in Slovaško o obmejnih in podeželskih območjih* kot zbornik, ter že omenjeno delo *Slovinci v Avstriji*, ki je monografija o tej tematiki in povzema zaključke doktorske disertacije Jerneja Zupančiča.

V okviru dejavnosti Zemljepisnega muzeja Slovenije se je nadaljevalo redno delo, ki obsega zbiranje, dokumentiranje in urejanje kartografskega (posebej starejšega) gradiva. Posebej se je urejalo gradivo Geografskega društva Slovenije oziroma današnje Zveze geografskih društev Slovenije. Prevezli smo del zapuščine Valterja Bohinca. Status te zbirke še ni povsem določen. Potekali so tudi dogovori za urejanje zbirke o Pavlu Kunaverju. Te zbirke ter del zbirke Nacionalni atlas Slovenije smo skušali postaviti

v gradu v Polhovem Gradcu. Stekli so pogovori, ki pa so zaradi sorazmerno visokih stroškov oziroma premajhne podpore zastali. V letu 1999 so bile pripravljene razstave: Življenje in delo akademika prof. dr. Svetozarja Ilesiča, Tudi kamen in voda sta živa (iz akcije GEOTRIP, v katerem so na osnovi razpisa Uprave za naravo Republike Slovenije sodelovale osnovne in srednje šole, in sicer na temo geološke in geomorfološke dediščine), Nacionalni atlas Slovenije (razstava v Mariboru); sodelovali smo tudi pri pripravi razstave ob osemdesetletnici Oddelka za geografijo Filozofske fakultete.

Jernej Zupančič

Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU v letu 1999

Postojna, Titov trg 2, <http://www.zrc-sazu.si/www/izrk/izrk-s.htm>

Na inštitutu se trudimo razvijati celovito krasoslovje in zajeti njegova najbolj pomembna področja. Pri tem sodelujemo geologi, geografi, biologa, kemičarka in fizik. Z različnimi pristopi želimo poglobiti naše razumevanje krasa in z združevanjem ter objavami izsledkov to omogočiti tudi drugim. Zavedamo se, da je sodobno krasoslovje moč razvijati le v mednarodnih tokovih, zato sodelujemo s krasoslovci iz večine kraških držav in v več mednarodnih projektih.

Projekti, ki so do leta 1999 združevali naša raziskovanja, so se prelili v program Raziskovanje krasa, ki ga denarno omogoča Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije. Preučujemo kraško površje, kraške jame in vode, poglobljamo vedenje o njegovem razvoju. Na terenu in z laboratorijskimi poskusi smo preučevali oblikovanje reliefa škrapelj in kamnitih gozdov. Preučevali smo jame brez stropa, ki se izkazujejo za pomembno površinsko kraško obliko. Razvoj jam smo preučevali z določevanjem starosti sig in jamskih naplavin, merili smo korozijske procese na kraškem površju in v jamah. Nadaljevali smo s študijem tektonske zgradbe kraških predelov in oblikovanjem kraških rovov glede na geološko zgradbo. Študirali smo selektivno zakrasevanje na slovenskem in kitajskem krasu in raziskovali način preperevanja starih sig. Z rentgenom smo preučevali mineralno sestavo klastičnih sedimentov na krasu. Določamo izvor jamskih naplavin. Preučevali smo posebno obliko kapnikov, ki jih imenujemo paleta ali ščit. Hidrogeološke raziskave so bile usmerjene predvsem v preučevanje značilnosti napajanja kraškega vodonosnika. Nadaljevali smo tudi z raziskavami Malenščice, ki so se začele s sledilnim poskusom. Spremljali smo temperaturo in specifično električno prevodnost vode. Na ta način smo določili zaledje Malenščice. V sklopu preučevanja zgodovine krasoslovja in speleologije na Slovenskem smo se ukvarjali z zgodovino degradacije in pogozdovanja krasa, z raziskavami J. A. Nagla in E. A. Martela in preučevali zgodnje zapise o slovenskem krasu, ki so jih naredili geologi in popotniki med 16. in 19. stoletjem.

Nadaljevali smo z delom v projektih Kras v Sloveniji, Krasoslovna zbirka, Kartiranje ranljivosti in ogroženosti za varstvo kraških vodonosnikov in Krasoslovno preučevanje vodonosnikov kot osnova gospodarjenja z vodami. Sklop posebnih študij pa so sestavljali projekti Značilnosti napajanja in praznjenja kraškega vodonosnika v zaledju Vipave, Trofični odnosi in značilne združbe velikih nevretenčarjev reke Reke, Razvoj paleokrasa v zgornjekrednih apnencih jugozahodne Slovenije, Zgodnji razvoj kraških vodonosnikov in Ekologija mikroorganizmov. Presojali smo vpliv na vodo pri razširitvi skladiščnega kompleksa naftnih derivatov v Ortneku in sodelovali pri načrtovanju in izgradnji prometnic na krasu.

Sodelovali smo v naslednjih mednarodnih projektih:

- IGCP-UNESCO Project No. 379: Kraški procesi in kroženje ogljika – Karst Processes and the Carbon Cycle (World correlation of karst processes and their relevance with the carbon cycle);
- COST Action No. 620: Kartiranje ranljivosti in ogroženosti za varstvo karbonatnih (kraških) vodonosnikov – Vulnerability and risk mapping for the protection of carbonate (karst) aquifers; Evropska zveza in ostale evropske države (Avstrija, Belgija, Francija, Grčija, Hrvaška, Irska, Italija, Madžarska, Malta, Nemčija, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švica, Turčija, Velika Britanija);
- COST Action No. 621: Gospodarjenje z obalnimi kraškimi vodami – Groundwater management of coastal karstic aquifers (Avstrija, Francija, Grčija, Hrvaška, Italija, Madžarska, Malta, Slovenija, Španija, Švica);

- PROTEUS No. 97011: Fosilni sesalci in kras – Mammifères fossiles et karst, Université de Montpellier 2, Institut des Sciences de l'Evolution, Montpellier, Francija;
- PROTEUS: Goli kras – Zeleni kras: Razvoj vegetacijskega pokrova v Sloveniji (Kras) in v Franciji (Cévennes), Vpliv poraščenosti na pokrajino, hidrologijo in morfologijo – Karst Blanc – Karst Vert: Dynamique du couvert végétal en Slovénie (Kras) et en France (Cévennes), Conséquences paysageres, hydrologiques et morphologiques, Université de Provence, Institut de Géographie, Aix-en-Provence, Francija;
- Primerjava slovenskega (klasičnega) in yunnanskega krasa – Comparison between Slovenian (classical) and Yunnan Karst, China Exploration & Research Society, Yunnan Institute of Geography, Nature & Conservation Center, Yunnan, Kitajska;
- Geokronološko proučevanje sig in njihova uporabnost pri proučevanju paleoklimatskih sprememb, sprememb gladine morja in tektonskega razvoja krasa v Sloveniji – Speleothem Geochronology Applied to Paleoclimate, Paleo-Sea-Level and Tectonic Development of Karst in Slovenia, University of Bergen, Department of Geology, Bergen, Norveška;
- Raziskovanje sedimentov na krasu na primerih s slovenskega klasičnega krasa – Research of karst sediments on the example of the classical karst, Slovenia, Geological Institute of the Academy of Sciences of the Czech Republic, Praga, Češka;
- INCO COPERNICUS »STALAGMITE«: Sonaravno gospodarjenje s podzemnimi vodami na krasu – Sustainable Management of Groundwater in Karstic Environments, University of Newcastle upon Tyne, Velika Britanija; TARNIUM, Francija; QUATER, Bolgarija; The Geological Survey of the Slovak Republik, Slovaška;
- ALIS Link No. 55: Gospodarjenje s kraškimi vodami – Sustainable Management of Groundwater in Karstic Environments, University of Newcastle upon Tyne, Water Resource Systems Research Laboratory, Department of Civil Engineering, Newcastle upon Tyne, Velika Britanija;
- Kwartarna paleogeografija v kraških predelih Slovenije in južne Poljske – Quaternary palaeogeography in karstic regions of Slovenia and Southern Poland, Akademia Górniczo-Hutnicza, Katedra Stratygrafii i Geologii Regionalnej, Kraków, Poljska.

Prirredili smo 7. mednarodno krasoslovno šolo, ki je bila namenjena raziskovanju jam brez stropa.

Izdali smo knjigo Kras in dva Krasoslovna zbornika. Udeležili smo se Evropske konference Kras 99 v Franciji, Simpozija o Nerja jami v Španiji, konference o varstvu jam na Slovaškem, sestankov projektov COST, raziskovali smo v laboratorijih na bremenski in bergenski univerzi, raziskovali smo južnokitajski kras in se študijsko izpopolnjevali na severnoameriškem krasu.

Tadej Slabe

Geografije na teletekstu v letu 1999

Teletekst Televizije Slovenija, stran 360, <http://www.zrc-sazu.si/zgds/teletekst.htm>

Sodobna informacijska tehnologija omogoča hitro in sprotno obveščanje. Biti obveščen ni več privilegij posameznikov, saj različni mediji omogočajo posredovanje novic številnim neposredno zainteresiranim uporabnikom, a tudi takšnim, ki dogajanja spremljajo le priložnostno. Ena izmed možnosti objavljanja prispevkov se je geografom odprla tudi na Televiziji Slovenija, pri čemer so se srečali raznovrstni interesi. Na eni strani si sodelavci Teleteksta Televizije Slovenija prizadevajo popestriti vsebino, na drugi je širok krog uporabnikov, ki išče koristne informacije in se seznanja z raznovrstnimi zanimivostmi, na tretji pa je članstvo Zveze geografskih društev Slovenije, ki je zainteresirano, da se o njenih dejavnostih in strokovnih vprašanjih sprotno poroča v javnosti. Obenem je teletekst tudi primeren medij za obveščanje članov ter njihovo seznanjanje z aktualnim strokovnim in znanstvenim dogajanjem. Ocenjuje se, da je teletekst dostopen vsaj polovici slovenskih gospodinjstev. Uredništvo Teleteksta predvideva, da bo medij aktualen vsaj še desetletje.

Po nekajletnem zglednem delovanju strani Geografija in geodezija na Teletekstu Televizije Slovenija je v prvi polovici leta 1999 prišlo do zastoja v pošiljanju rednih informacij. Pojavila se je resna grožnja,

da bo vodstvo Teleteksta stran ukinilo oziroma ji spremenilo vsebino, zato nekaj časa ni objavljalo niti nekaterih sproti poslanih obvestil za člane Zveze geografskih društev Slovenije. S tem bi geografi lahko izgubili eno od brezplačnih možnosti medsebojnega obveščanja in pomemben medij za popularizacijo geografije, saj je teletekst, kljub nezadržni konkurenci elektronske pošte na Internetu, še vedno upoštevanja vreden dejavnik.

Še preden se je tedaj še skupni strani Geografija in geodezija dogodila najslabša možnost, je z vodstvom Teleteksta Televizije Slovenija prišlo do ponovnega dogovora. Z njim je bilo omogočeno, da se na strani 360 objavljajo informacije za člane Zveze geografskih društev Slovenije in Ljubljanskega geografskega društva, seveda pa so se odpirle možnosti tudi za obveščanje o dejavnostih drugih geografskih društev, kar smo v slabem letu rednega delovanja nekajkrat tudi udejanili. Obvestila in druge informacije se praviloma izmenjujejo vsak ponedeljek. Uredništvo Teleteksta nam daje vsak teden na razpolago prostor v obsegu do 15 podstrani, z naše strani pa je bilo obljubljen redno dostavljanje prispevkov.

Z grafično preureditvijo je uredništvo Teleteksta namenilo stran 360 samo geografiji oziroma Zvezi geografskih društev Slovenije, na kar opozarja stalen zapis v »nogi« strani 360 in posameznih podstrani. Slabost sporočil na teletekstu je hitro menjavanje podstrani, kar večini bralcev onemogoča prebrati celotno besedilo na posamezni podstrani. Ker številke podstrani na večini televizorjev ni mogoče nastaviti, je potrebno sorazmerno dolgo čakanje, da se podstran znova pojavi na zaslonu. Takšno branje je neudobno. Mnogo bolj prijetno je spremljanje na teletekstu objavljenih informacij prek Interneta, ki ga omogoča program Amis (<http://teletext.amis.net>). Z njim je mogoče nastaviti vsako podstran za poljubno dolg časovni presledek. Prav tako so izpisani sičniki in šumniki, ki jih na nekaterih televizijskih aparatih ni moč videti. Z malo spretnosti je mogoče objavljena besedila tudi odtisniti. Slabost tega načina spremljanja informacij je neredno menjavanje na novo prispelih vsebin.

O naslovih na novo objavljenih prispevkov so prek elektronske pošte redno obveščeni vsi člani Geoliste. Po dogovoru na februarjem sestanku Komisije za tisk Zveze geografskih društev Slovenije bodo vsi dosednji prispevki, razen obvestil, objavljeni v okviru spletne predstavitve Zveze geografskih društev Slovenije, ki bo na svojih straneh prispevke za Teletekst v celoti tudi sprotno objavljala.

Pri izboru tem so v ospredju naslednji vsebinski sklopi:

- obvestila članom Zveze geografskih društev Slovenije in Ljubljanskega geografskega društva, ki imajo načeloma prednost pred drugimi vsebinami (zavedati se je treba, da je vsebinski sklop, kamor je vključena geografija, v prvi vrsti namenjen razvedrilu),
- seznanjanje z geografskimi prireditvami in tistimi prireditvami, pri katerih ima geografija pomembno vlogo,
- poročanje o vsebini geografske periodike,
- knjižna poročila z geografsko vsebino ali tematiko, zanimivo tudi za geografe,
- aktualna metodološka in terminološka problematika,
- prikaz geografskih zanimivosti, pri čemer so vključene tako splošne kot regionalne značilnosti ter pojavi po svetu in v Sloveniji,
- predstavitev uglednih geografskih osebnosti in njihovega dela.

V zvezi s prvim vsebinskim sklopom prosim vse predsednike komisij, podkomisij in odborov Zveze geografskih društev Slovenije, da mi kot »uredniku teleteksta« obvestila o aktualnem dogajanju dostavijo:

- po elektronski pošti na naslov drago.kladnik@uni-lj.si ali
- po telefonu na številko (01) 200 27 31.

Prav tako prosim urednike publikacij, da mi posredujejo nove številke revij. Pri izboru in vsebinskem oblikovanju obvestil s pridom uporabljam tudi sporočila, ki krožijo na Geolisti.

Splošna geografska tematika predstavlja nekatere pojave in procese v pokrajini, manj znane širši javnosti, regionalno obarvana tematika pa prikazuje določene pojave na ravni, ki presega zapise v splošnih enciklopedijah. V dogovoru z uredništvom Teleteksta izhajamo iz podmene, da morajo imeti zapisi poljudnoznanstveno raven, ki naj preseže srednješolsko povprečje. Pomembno je vedeti, da je razpo-

ložljivi prostor sorazmerno skromno odmerjen (eno podstran zapolnjuje največ do 700 znakov), zato morajo biti opisi zgoščeni. V razgovorih z uredništvom je prevladala zamisel, da je posamezne zapise bolje prikazati celovito, na več podstraneh. Takšen pristop ima prednost pred možnostjo, da se v posameznem tednu predstavi več krajših besedil.

Med 26. aprilom 1999 in 6. marcem 2000 je bilo objavljenih 128 različnih prispevkov v skupni dolžini 8 avtorskih pol. Vsebine so se redno izmenjevale tudi v času dopusta, ker so bile pripravljene vnaprej. Sodelavci in uredniki Teleteksta so po njihovih večkratnih zagotovilih z medsebojnim sodelovanjem zadovoljni. V nadaljevanju je naveden seznam vseh doslej objavljenih prispevkov:

- Agrarna revolucija, Alpski svet, Angelov slap, Atlanta, Atlas jezikov, Atlas svetih in skrivnostnih krajev,
- Boston, Brkini in dolina Reke, Burja,
- Cerkljansko, Škofjeloško, Polhograjsko in Rovtarsko hribovje, Claustra Alpium Iuliarum,
- Čedca, Čufarija,
- Deagrarizacija, Dela 14, Dolenjsko podolje, Države sveta 2000,
- Ekскурzija na Brežiško-Krško ravnino, Ekскурzija po porečju srednje Save, Ekскурzija v Gradeško laguno, Ekскурzija v Šaleško dolino,
- Geografija Slovenije, Geografski obzornik 46/1, Geografski obzornik 46/3, Geografski obzornik 46/4, Geografski večer (12. 10. 1999), Geografski večer (9. 11. 1999), Geografski večer (9. 11. 1999) odpovedan, Geografski večer (14. 03. 2000), Geografski vestnik 71, Geografski zbornik 38, Geografski zbornik 39, Geographica Slovenica 31, Geographica Slovenica 32, Geomorfološka ekскурzija na Komno, Goriška Brda,
- Identiteta Slovencev v Avstriji, Industrijske rastline, Intenzifikacija,
- Julijske Alpe,
- Kamniško-Savinjske Alpe, Kibuc, Knjiga o Krasu, Knjiga o tematski kartografiji, Kolhoz, Kolonat, Krmne rastline, Krušna in prava žita,
- Las Vegas, Leksikon geografije podeželja, Ljubljansko geografsko društvo – LGD, Los Angeles, Ložniško in Hudinjsko gričevje,
- Mošav,
- Naravni viri, Niagarski slapovi, Novejša naravnogeografska členitev Slovenije,
- O drugi številki Geografskega obzornika, O geografiji, O izvoru in pomenu besede Kras, O pokrajini Kras, O rastlinah, Ogozdovanje, Ohišnica, Ozelenjevanje,
- Ples geografov – srečanje generacij, Podgorski kras, Čičarija in Podgrajsko podolje, Pohorje, Kozjak in Strojna, Posavsko hribovje, Predavanje o Avstraliji, Predavanje o Braziliji, Predavanje o kakovosti slovenskega obalnega morja, Predavanje o mokriščih, Predavanje o poplavah kot geomorfološkem dejavniku, Predavanje o Skandinaviji, Puščave,
- Razstava v Kranju, Regija, Regionalizacija in tipizacija, Rinka,
- Sadje, Sahel, San Diego, San Francisco, Savana, Savica, Savinjska ravnina, Savska ravnina, Seattle, Slap Boka, Slapovi Iguazú, Slepe doline, Slovensko prebivalstvo Furlanije-Julijske krajine v družbeni in zgodovinski perspektivi, Sneg, Sonaravni razvoj, Sonaravni razvoj v slovenskih Alpah in sosedstvu, Sovhoz, Splošno o pojmu Kras, Splošno o slapovih, Sredozemski svet, Stepa, Suburbanizacija, Svetozar Ilešič (1907–1985),
- Tajga, Tekmovanje iz znanja geografije, Tekstilne rastline, Toronto, Transhumanca, Tundra,
- Urbanizacija,
- Vancouver,
- Velenjsko in Konjiško hribovje, Veliki atlas svetovne zgodovine, Veliki šumik, Viktorijini slapovi, Vipavska dolina, Vodnik Notranjska, Vzhodne Karavanke,
- Zahodne Karavanke, Zbirki Geografija Slovenije na pot, Zdravilne rastline, Zelena revolucija, Zelenjava, Zemljepisna imena, Zemljiška veleposest, Zveza geografskih društev Slovenije – ZGDS,
- Žita, Žled.

Drago Kladnik

NAVODILA**NAVODILA AVTORJEM ZA PRIPRAVO ČLANKOV
V GEOGRAFSKEM VESTNIKU****1. Uvod**

Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, ki denarno podpira izdajanje Geografskega vestnika, je sprejelo posebna navodila o oblikovanju periodičnih publikacij. Navodila, ki natančno opredeljujejo obliko periodične publikacije kot celote in obliko članka kot njenega sestavnega dela, temeljijo na slovenskih standardih SIST ISO, povzetih po mednarodnih standardih ISO: SIST ISO 4 (Pravila za krajšanje besed v naslovih in naslovov publikacij), SIST ISO 8 (Oblikovanje periodičnih publikacij), SIST ISO 215 (Oblikovanje člankov v periodičnih in drugih serijskih publikacijah), SIST ISO 214 (Izvirki za publikacije in dokumentacijo), SIST ISO 18 (Kazala periodike), SIST ISO 690 (Bibliografske navedbe – vsebina, oblika in zgradba), SIST ISO 690-2 (Bibliografske navedbe, 2. del: Elektronski dokumenti ali njihovi deli), SIST ISO 999 (Kazalo k publikaciji), SIST ISO 2145 (Oštevilčenje oddelkov in pododdelkov v pisnih dokumentih) in SIST ISO 5122 (Strani z izvlečki v periodičnih publikacijah). Ministrstvo za znanost in tehnologijo je hkrati postavilo tudi zahtevo, da morajo periodične publikacije izhajati vsaj dvakrat letno.

Na temelju zahtev Ministrstva za znanost in tehnologijo, Poslovnika komisije za tisk Zveze geografskih društev Slovenije in odločitev uredniškega odbora Geografskega vestnika so nastala spodnja navodila o pripravi člankov za Geografski vestnik.

2. Usmeritev revije

Geografski vestnik je znanstvena revija Zveze geografskih društev Slovenije. Izhaja od leta 1925. Namenjen je predstavitvi znanstvenih in strokovnih dosežkov z vseh področij geografije in sorodnih strok. Od leta 2000 izhaja dvakrat letno.

V prvem, osrednjem delu revije se objavljajo članki, razporejeni v tri sklope oziroma rubrike. To so Razprave, kjer so objavljeni praviloma izvirni znanstveni članki, Razgledi, kamor so uvrščeni praviloma pregledni znanstveni članki in strokovni članki, ter Metode, kjer so objavljeni članki, izraziteje usmerjeni v predstavitev znanstvenih metod in tehnik.

V drugem delu revije se objavljajo informativni prispevki, razdeljeni v štiri rubrike: Književnost, Kronika, Zborovanja in Poročila. V Književnosti so najprej predstavljene slovenske knjige, nato slovenske revije, potem pa še tuje knjige in revije. V rubrikah Kronika in Zborovanja so prispevki razporejeni časovno. V rubriki Poročila je najprej predstavljeno delo geografskih ustanov po abecednem redu njihovih imen, nato pa sledijo še druga poročila.

Na koncu revije so objavljena navodila za pripravo člankov in drugih prispevkov v Geografskem vestniku.

3. Sestavine članka

Članki morajo imeti naslednje sestavine:

- glavni naslov članka,
- avtorjev predlog rubrike (avtor naj navede, v kateri rubriki (Razprave, Razgledi, Metode) želi objaviti svoj članek),

- ime in priimek avtorja,
- avtorjeva izobrazba in naziv (na primer: dr., mag., profesor geografije in zgodovine, izredni profesor),
- avtorjev poštni naslov (na primer: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Aškerčeva cesta 2, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija)
- avtorjev elektronski naslov,
- avtorjev telefon,
- avtorjev faks,
- izvleček (skupaj s presledki do 800 znakov),
- ključne besede (do 8 besed),
- abstract (angleški prevod naslova članka in slovenskega izvlečka),
- key words (angleški prevod ključnih besed),
- članek (skupaj s presledki do 30.000 znakov za Razprave oziroma do 20.000 znakov za Razglede in Metode),
- summary (angleški prevod povzetka članka, skupaj s presledki do 8000 znakov).

Članek naj ima naslove poglavij in naslove podpoglavij označene z vrstilnimi števnikami (na primer 1. Uvod, 1.1. Metodologija, 1.2. Terminologija). Razdelitev članka na poglavja je obvezna, podpoglavja pa naj avtor uporabi le izjemoma. Zaželeno je, da ima članek poglavji Uvod in Sklep.

4. Citiranje v članku

Avtorji naj pri citiranju med besedilom navedejo priimek avtorja in letnico, več citatov ločijo s podpičjem in razvrstijo po letnicah, navedbo strani pa od priimka avtorja in letnice ločijo z vejico, na primer: (Melik 1955, 11) ali (Melik in Ilešič 1963, 12; Kokole 1974, 7 in 8).

Enote v poglavju Viri in literatura naj bodo navedene po abecednem redu priimkov avtorjev, enote istega avtorja pa razvrščene po letnicah. Če je v seznamu več enot istega avtorja iz istega leta, se letnicam dodajo črke (na primer 1999a in 1999b). Vsaka enota je sestavljena iz treh stavkov. V prvem stavku sta pred dvopičjem navedena avtor in letnica izida (če je avtorjev več, so ločeni z vejico, z vejico sta ločena tudi priimek avtorja in začetnica njegovega imena, med začetnico avtorja in letnico ni vejice), za njim pa naslov in morebitni podnaslov, ki sta ločena z vejico. Če je enota članek, se v drugem stavku navede publikacija, v kateri je članek natisnjen, če pa je enota samostojna knjiga, drugega stavka ni. Izdajatelj, založnik in strani se ne navaja. Če enota ni tiskana, se v drugem stavku navede vrsta enote (na primer elaborat, diplomatska, magistrska ali doktorska naloga), za vejico pa še ustanova, ki hrani to enoto. V tretjem stavku se za tiskane enote navede kraj izdaje, za netiskane pa kraj hranjenja. Nekaj primerov (ločila so uporabljena v skladu s slovenskim pravopisom):

Melik, A. 1955a: Kraška polja Slovenije v pleistocenu. Dela Inštituta za geografijo 3. Ljubljana.

Melik, A. 1955b: Nekaj glacioloških opažanj iz Zgornje Doline. Geografski zbornik 5. Ljubljana.

Natek, K., Natek, M. 1998: Slovenija, Geografska, zgodovinska, pravna, politična, ekonomska in kulturna podoba Slovenije. Ljubljana.

Richter, D. 1998: Metamorfne kamnine v okolici Velikega Tinja. Diplomsko naloga, Pedagoška fakulteta v Mariboru. Maribor.

Šifrer, M. 1997: Površje v Sloveniji. Elaborat, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU. Ljubljana.

Avtorji vse pogosteje citirajo vire z medmrežja. Če sta znana avtor in naslov citirane enote, potem se jo navede takole (datum v oklepaju pomeni čas ogleda medmrežne strani):

Perko, D. 2000: Sporna in standardizirana imena držav v slovenskem jeziku. Medmrežje: <http://www.zrc-sazu.si/dp> (8. 8. 2000).

Če pa avtor ni poznan, se navede le:

Medmrežje: <http://www.zrc-sazu.si/dp> (8. 8. 2000).

Če se navaja več enot z medmrežja, se doda še številko:

Medmrežje 1: <http://www.zrc-sazu.si/dp> (8. 8. 2000).

Medmrežje 2: <http://www.zrc-sazu.si/zgds/teletekst.htm> (9. 9. 2000).

Med besedilom se v prvem primeru navede avtorja, na primer (Perko 2000), v drugem primeru pa le medmrežje, na primer (medmrežje 2).

5. Preglednice in slike v članku

Vse preglednice v članku so oštevilčene in imajo svoje naslove. Med številko in naslovom je dvopičje. Naslov konča pika. Primer:

Preglednica 1: Število prebivalcev Ljubljane po posameznih popisih.

Vse slike (fotografije, zemljevidi, grafi in podobno) v članku so oštevilčene enotno in imajo svoje naslove. Med številko in naslovom je dvopičje. Naslov konča pika. Primer:

Slika 1: Rast števila prebivalcev Ljubljane po posameznih popisih.

Slika 2: Izsek topografske karte v merilu 1 : 25.000, list Kranj.

Slike so lahko široke točno 134 mm ali 64 mm, visoke pa največ 200 mm. Za grafične priloge, za kate-re avtorji nimajo avtorskih pravic, morajo avtorji od lastnika avtorskih pravic pridobiti dovoljenje za objavo.

Avtorji naj ob podnapisu dopišejo tudi avtorja slike.

6. Ostali prispevki v reviji

Prispevki za rubrike Književnost, Kronika, Zborovanja in Poročila naj skupaj s presledki obsegajo do največ 8000 znakov. Prispevki so lahko opremljeni s slikami, ki imajo po potrebi lahko podnapise.

Pri predstavitvi publikacij morajo biti za naslovom prispevka navedeni naslednji podatki: kraj in leto izida, ime izdajatelja in založnika, število strani, po možnosti število zemljevidov, fotografij, slik, preglednic in podobnega ter obvezno še ISBN oziroma ISSN.

Pri dogodkih morajo biti za naslovom prispevka navedeni naslednji podatki: kraj, država in datum.

Pri poročilih o delu naj naslovu prispevka sledi naslov ustanove in po možnosti naslov njene predstavitve na Medmrežju.

7. Še nekatera pravila in priporočila

Naslovi člankov in ostalih prispevkov naj bodo čim krajši.

Avtorji naj se izogonejo pisanju opomb pod črto na koncu strani.

Pri številih, večjih od 9999, se za ločevanje milijon in tisoč uporabljajo pike (na primer 12.535 ali 1.312.500).

Pri pisanju merila zemljevida se dvopičje piše nestično, torej s presledkom pred in za dvopičjem (na primer 1 : 100.000).

Med številkami in enotami je presledek (na primer 125 m, 33,4 %), med številom in oznako za potenco ali indeks števila pa presledka ni (na primer 12³, km², a₃, 15°C).

Znaki pri računskih operacijah se pišejo nestično, razen oklepajev (na primer $p = a + c \cdot b - (a + c : b)$).

Avtorji naj bodo zmerni pri uporabi tujk in naj jih tam, kjer je mogoče, zamenjajo s slovenskimi izrazi (na primer: klima/podnebje, masa/gmota, karta/zemljevid, varianta/različica, vegetacija/rastje, maksimum/višek, kvaliteta/kakovost, nivo/raven, lokalni/krajevni, kontinentalni/celinski, centralni/srednji, orientirani/usmerjeni, mediteranski/sredozemski); znanstvena raven člankov namreč ni v nikakršni povezavi z deležem tujk.

8. Sprejemanje prispevkov

Avtorji morajo prispevke oddati natisnjene v enem izvodu na papirju in v digitalni obliki, zapisane s programom Word. Digitalni zapis besedila naj bo povsem enostaven, brez zapletenega oblikovanja, poravnave desnega roba, deljenja besed, podčrtavanja in podobnega. Avtorji naj označijo le mastni in ležeči tisk. Besedilo naj bo v celoti izpisano z malimi črkami (razen velikih začetnic, seveda), brez nepotrebnih krajšav, okrajšav in kratic. Zemljevidi naj bodo izdelani v digitalni vektorski obliki s programom Corel Draw, grafi pa s programom Excel ali programom Corel Draw. Fotografije in druge grafične priloge morajo avtorji oddati v obliki, primerni za skeniranje, ali pa v digitalni rasterski obliki z ločljivostjo vsaj 120 pik na cm oziroma 300 pik na palec, najbolje v formatu TIFF ali JPG. Če avtorji ne morejo oddati prispevkov in grafičnih prilog, pripravljenih v omenjenih programih, naj se predhodno posvetujejo z urednikom.

Avtorji člankov morajo priložiti preslikano (prepisano), izpolnjeno in podpisano Prijavnico, v okviru katere je tudi izjava, s katero avtorji potrjujejo, da se strinjajo s pravili objave v Geografskem vestniku. Prijavnica nadomešča spremni dopis in avtorsko pogodbo. Prijavnica je na voljo tudi na medmrežni strani Geografskega vestnika (<http://www.zrc-sazu.si/zgds/gv.htm>).

Avtorji morajo za grafične priloge, za katere nimajo avtorskih pravic, priložiti fotokopijo dovolj ena za objavo, ki so ga pridobili od lastnika avtorskih pravic.

Avtorji naj prispevke pošiljajo na naslov urednika:

Drago Perko

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Gosposka ulica 13, 1000 Ljubljana

e-pošta: drago@zrc-sazu.si

telefon: (01) 470 63 60

faks: (01) 425 77 93

9. Recenziranje člankov

Članki za rubrike Razprave, Razgledi in Metode se recenzirajo. Recenzentski postopek je anoniemen. Recenzent prejme članek brez navedbe avtorja članka, avtor članka pa prejme recenzijo brez navedbe recenzenta. Če recenzija ne zahteva popravka ali dopolnitve članka, se avtorju članka recenzije ne pošlje.

10. Avtorske pravice

Za avtorsko delo, poslano za objavo v Geografskem vestniku, vse moralne avtorske pravice pripadajo avtorju, materialne avtorske pravice reproduciranja in distribuiranja v Republiki Sloveniji in v drugih državah pa avtor brezplačno, enkrat za vselej, za vse primere, za neomejene naklade in za vse medije neizključno prenese na izdajateljico.

Avtor sam poskrbi za profesionalni prevod izvlečka, ključnih besed in povzetka svojega članka ter obvezno navede ime in priimek prevajalca.

Če avtor odda lektorirano besedilo, naj navede tudi ime in priimek lektorja. Če je besedilo jezikovno slabo, ga uredništvo lahko vrne avtorju, ki poksrbti za profesionalno lektoriranje svojega besedila.

Če obseg avtorskega dela ni v skladu z navodili za objavo, avtor dovoljuje izdajateljici, da avtorsko delo po svoji presoji ustrezno prilagodi.

Izdajateljica poskrbi, da se vsi prispevki s pozitivno recenzijo, če so zagotovljena sredstva za tisk, objavijo v Geografskem vestniku, praviloma v skladu z vrstnim redom prispetja prispevkov in v skladu z enakomerno razporeditvijo prispevkov po rubrikah.

Avtorju pripada 1 brezplačen izvod publikacije.

PRIJAVNICA

Avtor

ime: _____

priimek: _____

naslov: _____

prijavljam prispevek z naslovom: _____

za objavo v reviji Geografski vestnik in potrjujem, da se strinjam s pravili objavljanja v reviji Geografski vestnik, ki so navedena v Navodilih avtorjem za pripravo člankov v zadnjem natisnjem Geografskem vestniku.

Datum: _____

Podpis:

OBRAZEC ZA RECENZIJO ČLANKOV V GEOGRAFSKEM VESTNIKU

1. Naslov članka: _____

2. Ocena članka:

Ali je naslov članka dovolj jasen?	ne	delno	da
Ali naslov članka ustrezno odraža vsebino članka?	ne	delno	da
Ali izvleček članka ustrezno odraža vsebino članka?	ne	delno	da
Ali so ključne besede članka ustrezno izbrane?	ne	delno	da
Ali uvodno poglavje članka jasno predstavi cilje raziskave?	ne	delno	da
Ali so metode dela v članku predstavljene dovolj natančno?	ne	delno	da
Kakšna je raven novosti metod raziskave?	nizka	srednja	visoka
Ali sklepno poglavje članka jasno predstavi rezultate raziskave?	ne	delno	da
Kakšna je raven novosti rezultatov raziskave?	nizka	srednja	visoka
Ali povzetek članka, ki bo preveden, ustrezno povzema vsebino članka?	ne	delno	da
Kakšna je raven jasnosti besedila članka?	nizka	srednja	visoka
Ali je seznam citiranih enot v članku ustrezen?	ne	delno	da
Katere preglednice v članku niso nujne?	številka: _____		
Katere slike v članku niso nujne?	številka: _____		

3. Sklepna ocena:

Članek ni primeren za objavo	X
Članek je primeren za objavo z večjimi popravki	X
Članek je primeren za objavo z manjšimi popravki	X
Članek je primeren za objavo brez popravkov	X

4. Rubrika in COBISS oznaka:

Najprimernejša rubrika za članek je:	Razprave	Razgledi	Metode
Najprimernejša COBISS oznaka za članek je:	1.01 (izvirni znanstveni)		
	1.02 (pregledni znanstveni)		
	1.04 (strokovni)		

5. Krajše opombe ocenjevalca:

6. Priloga z opombami ocenjevalca za popravke članka: ne da

7. Datum ocene: _____

8. Podpis ocenjevalca: _____

11. Summary: Short instructions to authors for the preparation of articles for *Geografski vestnik*

(translated by Mateo Zore and Wayne J. D. Tuttle)

Geografski vestnik is the scientific journal of the *Zveza geografskih društev Slovenije* (Association of the Geographical Societies of Slovenia) and has been published since 1925. It is devoted to the scientific and professional presentation of achievements in all branches of geography and related fields. From 2000, it will be published twice a year.

Articles must contain the following elements:

- article's main title,
- author's first and last names,
- author's education and title,
- author's mail address,
- author's e-mail address,
- author's telephone number,
- author's fax number,
- abstract (up to 800 characters including spaces),
- key words (up to 8 words),
- article (up to 30,000 characters including spaces),
- summary (up to 8,000 characters including spaces).

The titles of chapters and subchapters in the article should be marked with ordinal numbers (for example, 1. Introduction, 1.1. Methodology, 1.2. Terminology). The division of an article into chapters is obligatory, but authors should use subchapters sparingly. It is recommended that the article include Introduction and Conclusion chapters.

When quoting from source material, authors should state the author's last name and the year, separate individual sources with semicolons, order the quotes according to year, and separate the page information from the author's name and year information with a comma, for example »(Melik 1955, 11)« or »(Melik and Ilešič 1963, 12; Kokole 1974, 7 and 8)«.

All tables in the article should be numbered uniformly and have their own titles. All illustrative material (photographs, maps, graphs, etc.) in the article should also be numbered uniformly and have their own titles. Illustrations can be exactly 134 mm or 64 mm wide, and up to 200 mm high. In the case of graphic illustrations for which the authors do not have the copyright, the authors must acquire permission to publish from the copyright owner. Authors must include the author's name with the title of the illustration.

Authors must submit their contributions as a printed copy on paper and in digital form written in Word format. The digital file should be unformatted, except for text written in bold and italic form. The entire text should be written in lowercase (except for uppercase initial letters, of course) without unnecessary abbreviations and contractions. Maps should be done in digital vector form using the Corel Draw program, and charts done using Excel or the Corel Draw program. Authors should submit photographs and other graphic materials in a form suitable for scanning or in digital raster form with a resolution of 300 dpi, preferably in TIFF or JPG format. If authors cannot deliver articles or graphic supplements prepared using the specified programs, they should consult the editor in advance.

Authors of articles must enclose a photocopied (or rewritten), completed, and signed Registration Form containing the author's agreement to abide by the rules for publication in *Geografski vestnik*. The Registration Form shall serve as acceptance letter and author's contract.

In the case of graphic illustrations for which the authors do not have the copyright, a photocopy of publication permission received from the copyright owner must be submitted.

If an author submits a reviewed text, the full name of the reviewer should be stated. If a text is unsatisfactorily written, the editorial staff can return it to the author to arrange to have the text proofread professionally.

REGISTRATION FORM

Author

first name: _____

last name: _____

address: _____

I am submitting the article titled: _____

for publication in *Geografski vestnik* and confirm that I will abide by the rules of publication in *Geografski vestnik* as given in the Short instructions to authors for the preparation of articles in the last printed issue of *Geografski vestnik*.

Date: _____

Signature: _____

All articles are reviewed. The review process is anonymous. The reviewer receives an article without the author's name, and the author receives a review without the reviewer's name. If the review does not require the article to be corrected or augmented, the review will not be sent to the author.

If the size of the text fails to comply with the provisions for publication, the author shall allow the text to be appropriately modified according to the judgement of the publisher.

For articles sent for publication to *Geografski vestnik*, all the author's moral rights remain with the author, while the author's material rights to reproduction and distribution in the Republic of Slovenia and other states, are for no fee, for all time, for all cases, for unlimited editions, and for all media shall be unexclusively ceded to the publisher.

The author shall receive one (1) free copy of the publication.

Authors should send articles to the editor:

Drago Perko

Anton Melik Geographical Institute ZRC SAZU

Gosposka ulica 13

SI – 1000 Ljubljana

Slovenia

e-mail: drago@zrc-sazu.si

Drago Perko

	UVODNIK	
Drago Perko	Geografski vestnik dvakrat na leto	7
	RAZPRAVE	
Jernej Mlekuž	Slovenci v Mendozi: poskus ovrednotenja »izvornega« prostora kot komponente etnične, narodne in nacionalne identitete	9
	<i>Slovenians in Mendoza: an attempt of evaluation »source« place as the element of ethnical and national identity</i>	19
Uroš Horvat	Motivi, potrebe in ravnanje turistov v Rogaški Slatini	21
	<i>Tourists, their motives, needs and behavior patterns in Rogaška Slatina health resort</i>	38
	RAZGLEDI	
Zlatimir Bičanić, Tonko Baković	Temperatura, slanost in gostota morske vode v severnem Jadranu	41
	<i>Temperature, salinity, and density of seawater in the Northern Adriatic Sea</i>	51
Ivan Gams	Stanje v (prirodno)geografski regionalizaciji Slovenije	53
	<i>The situation in the (physical) geographical regionalization of Slovenia</i>	60
Vladimir Drozg	Vzgojno-izobraževalne vsebine geografije naselij	61
	<i>Educational subject matter in the geography of settlement</i>	70
Metka Furlan, Alenka Gložančev, Alenka Šivic-Dular	Pravopisna ustreznost zapisa lastnoimenskega gradiva v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot	73
	<i>Orthographically correct representation of proper names in the code catalogues Register of Geographical Names and Register of Spatial Units</i>	85
	METODE	
Tomaz Podobnikar	Analiza poselitve glede na geomorfološke značilnosti z metodo Monte Carlo	87
	<i>Settlement analysis regarding to geomorphological significances with Monte Carlo method</i>	99

